

Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije
Jurišićeva 13
10000 Zagreb

ANALIZA TRŽIŠTA VELEPRODAJNOG ŠIROKOPOJASNOG PRISTUPA

srpanj 2009.

1. Sažeti pregled dokumenta (eng. executive summary)	4
2. Uvod	6
2.1. Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije	6
2.2. Zakon o elektroničkim komunikacijama	7
2.3. Kronološki slijed aktivnosti	9
3. Utvrđivanje mjerodavnog tržišta	12
4. Određivanje mjerodavnog tržišta	13
4.1. Mjerodavno tržište u dimenziji usluga	13
4.1.1. Maloprodajno tržište širokopojasnog pristupa internetu	14
4.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina	15
4.1.2.1. xDSL pristup putem bakrene parice	15
4.1.2.1.1. ADSL pristup putem bakrene parice	15
4.1.2.1.2. VDSL pristup putem bakrene parice	18
4.1.2.2. Pristup putem pokretnih mreža	19
4.1.2.3. Nepokretni bežični pristup	22
4.1.2.3.1. Nepokretni bežični pristup putem usluge Homebox	22
4.1.2.3.2. Nepokretni bežični pristup putem WiMAX tehnologije	23
4.1.2.3.3. Nepokretni bežični pristup putem HotSpot usluge	24
4.1.2.4. Pristup putem kabljskih mreža	24
4.1.2.5. Pristup putem iznajmljenih vodova.....	25
4.1.2.6. Pristup putem svjetlovodnih niti	26
4.1.3. Zaključak	26
4.1.4. Zamjenjivost na strani potražnje – veleprodajna razina.....	26
4.1.4.1. Usluga <i>bitstream</i> pristupa internetu u skladu sa stajalištem ERG-a	27
4.1.4.2. Važeća veleprodajna usluga širokopojasnog pristupa u Republici Hrvatskoj	29
4.1.4.3. Usluga <i>bitstream</i> pristupa na drugim točkama pristupa kao zamjenska usluga usluzi <i>bitstream</i> pristupa na IP razini	31
4.1.4.3.1. Usluga <i>bitstream</i> pristupa na ATM/ Ethernet razini	32
4.1.4.3.2. Usluga <i>bitstream</i> pristupa na DSLAM-u.....	32
4.1.4.4. Usluga <i>bitstream</i> pristupa koja se temelji na naprednim tehničkim rješenjima u pristupnoj mreži kao zamjenska usluga usluzi <i>bitstream</i> pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.....	33
4.1.4.4.1. Usluga <i>bitstream</i> pristupa koja se temelji na FttCab rješenju	33
4.1.4.4.2. Usluga <i>bitstream</i> pristupa koja se temelji na FttH rješenju.....	35
4.1.4.5. Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji kao zamjenska usluga <i>bitstream</i> usluzi	38
4.1.4.6. Izgradnja vlastite infrastrukture kao zamjenska usluga usluzi <i>bitstream</i> pristupa	40
4.1.4.7. Usluga širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe kao zamjenska usluga usluzi <i>bitstream</i> pristupa	40
4.1.5. Zamjenjivost ponude	41
4.1.6. Zaključak o mjerodavnom tržištu u dimenziji usluga	42
4.2. Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji.....	42
4.3. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta	43
5. Cilj i predmet analize tržišta	44
5.1. Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu	44
5.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke infrastrukturne konkurencije	46
5.3. Ekonomije razmjera	47

5.4.	Ekonomije opsega	47
5.5.	Nedostatak protutežne kupovne moći	48
5.6.	Stupanj vertikalne integracije.....	48
5.7.	Zaključak o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom i ocjena djelotvornosti tržišnog natjecanja.....	49
6.	Prepreke razvoju tržišnog natjecanja	50
6.1.	Tržišna dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja	51
6.1.1.	Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage.....	51
6.1.2.	Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage.....	51
6.1.3.	Značajna tržišna snaga na pojedinom/jednom tržištu	52
6.1.4.	Završavanje (terminacija) poziva	52
6.2.	Uzročno posljedična dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja	52
6.3.	Pregled prepreka razvoju tržišnog natjecanja prepoznatih u europskoj praksi	53
6.4.	Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu veleprodajnog širokopojsnog pristupa	54
6.4.1.	Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa.....	55
6.4.2.	Prenošenje značajne tržišne snage na osnovama nevezanim uz cijene	57
6.4.2.1.	Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija.....	57
6.4.2.2.	Taktike odgađanja	57
6.4.2.3.	Neopravdani zahtjevi.....	58
6.4.2.4.	Neopravdano korištenje informacija o konkurentima	59
6.4.2.5.	Diskriminacija kakvoćom usluge	59
6.4.2.6.	Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Dodatkom Standardnoj ponudi davatelja usluga pristupa internetu koji se odnosi na širokopojsni pristup internetu	60
6.4.3.	Prenošenje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene.....	60
6.4.3.1.	Diskriminacija na osnovi cijena	60
6.4.3.2.	Unakrsno subvencioniranje	61
7.	Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom.....	62
7.1.	Regulatorne obveze određene operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojsnog pristupa.....	62
7.1.1.	Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže.....	63
7.1.2.	Obveza nediskriminacije	71
7.1.3.	Obveza transparentnosti	73
7.1.4.	Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva	78
7.1.5.	Obveza računovodstvenog razdvajanja	85
7.1.6.	Ostale regulatorne obveze koje bi Agencija, na temelju ZEK-a, mogla propisati na tržištu veleprodajnog širokopojsnog pristupa	88
8.	Prilozi.....	89
8.1.	Prilog A – mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja	89
8.2.	Prilog B – komentari na tržište veleprodajnog širokopojsnog pristupa i osvrt Agencije na navedene komentare.....	91
8.2.1.	Odgovori na komentare HT-a	91
8.2.2.	Odgovori na komentare VIPnet-a	128
8.2.3.	Odgovori na komentare H1 Telekoma	131
8.2.4.	Odgovori na komentare OT-Optima Telekoma	142
8.2.5.	Komentari Agencije	146

1. Sažeti pregled dokumenta (eng. *executive summary*)

Europske direktive implementirane su u hrvatsko zakonodavstvo kroz ZEK¹ koji je stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine. ZEK, između ostalog, propisuje uvjete obavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. Primjenom odredaba ZEK-a Agencija² osigurava uvjete za djelotvorno tržišno natjecanje odnosno omogućava jednake uvjete za sve operatore koji djeluju na tržištima elektroničkih komunikacija.

Agencija je u provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, osobito vodila računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj (*ex ante*) regulaciji³ i mjerodavnih Smjernica Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge⁴.

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu. Na temelju rezultata provedene analize, bit će određene, izmijenjene, zadržane ili ukinute regulatorne obveze navedene u člancima 58. do 65. ZEK-a.

Temeljem članka 53. stavka 1. ZEK-a, Agencija je utvrdila *tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa* kao mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji. Navedeno tržište je dio mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnom tržištu istodobno zadovoljena tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom.

Smisao procesa određivanja mjerodavnog tržišta je utvrditi ograničenja odnosno zapreke s kojima se na tržištu suočavaju operatori elektroničkih komunikacijskih mreža. U procesu određivanja mjerodavnog tržišta odnosno granica samog tržišta, Agencija je odredila dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta te na temelju rezultata provedene analize odredila mjerodavno tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

Temeljem provedene analize Agencija je zaključila da mjerodavno tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa obuhvaća:

- *bitstream* uslugu koja podrazumijeva sljedeće točke preuzimanja prometa između operatora koji pruža uslugu i operatora koji koristi navedenu uslugu neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti:

¹ Zakon o elektroničkim komunikacijama (NN 73/08)

² Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije (HAKOM)

³ OJ L 344/65; 28. prosinca 2007. godine

⁴ OJ C 165/6; 11. srpnja 2002. godine

- **točka pristupa na IP razini,**
 - **točka pristupa na Ethernet razini,**
 - **točka pristupa na DSLAM-u/OLT-u ili odgovarajućoj točki, te**
- uslugu širokopojasnog pristupa koju HT pruža za vlastite potrebe neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti.

Također, Agencija je odredila da je mjerodavno tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa, u zemljopisnoj dimenziji, nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

Agencija, nakon što je odredila mjerodavno tržište, na temelju mjerila potrebnih za procjenu operatora sa značajnom tržišnom snagom iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, odnosno provedene analize, odredila je:

1. HT d.d. operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

Nakon što je Agencija odredila HT kao operatora sa značajnom tržišnom snagom, na temelju prepreka koje se mogu pojaviti na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa i na pripadajućem maloprodajnom tržištu na koje operator sa značajnom tržišnom snagom može prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu, Agencija je HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom odredila sljedeće regulatorne obveze:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa;
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva;
- obveza računovodstvenog razdvajanja.

Sukladno članku 54. stavku 5. ZEK-a Agencija je zatražila mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja o načinu na koji je Agencija odredila mjerodavno tržište i utvrdila operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu, a koje se nalazi u poglavlju 8.1. „Prilog A“ ovog dokumenta.

2. Uvod

2.1. Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije

Europska komisija je u ožujku 2002. godine usvojila četiri direktive koje predstavljaju Regulatorni okvir iz 2002. godine na području elektroničkih mreža i komunikacijskih usluga, a peta direktiva, koja također predstavlja Regulatorni okvir, usvojena je u listopadu 2002. godine. Prethodno navedene direktive su sljedeće:

- Direktiva 2002/19/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o pristupu i međusobnom povezivanju elektroničkih komunikacijskih mreža i pripadajućih dodatnih usluga („*Direktiva o pristupu*“),
- Direktiva 2002/20/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o ovlaštenju na području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga („*Direktiva o ovlaštenju*“),
- Direktiva 2002/21/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Okvirna direktiva*“),
- Direktiva 2002/22/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika vezanim uz elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Direktiva o univerzalnoj usluzi*“),
- Direktiva 2002/58/EC Europskog parlamenta i Vijeća o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u elektroničkom komunikacijskom sektoru („*Direktiva o privatnosti u elektroničkim komunikacijama*“).

Namjera direktiva Europske komisije je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija u svim članicama Europske unije.

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila:

- Preporuku (2003/311/EC) od dana 11. veljače 2003. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji⁵, koja je vrijedila do prosinca 2007. godine te je zamijenjena
- Preporukom (2007/879/EC) od dana 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji.

Mjerodavna Preporuka iz veljače 2003. godine sadržavala je 18 tržišta koja su bila podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila), te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije. Prethodna

⁵ OJ L 114/45; 08. svibnja 2003. godine

Preporuka o mjerodavnim tržištima izmijenjena je na način da umjesto 18 mjerodavnih tržišta, na temelju nove Preporuke o mjerodavnom tržištima, postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja više nisu sastavni dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu regulirati, ali na način da dokažu da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

Intencija Preporuke o mjerodavnim tržištima je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija na način da isti proizvodi i usluge budu predmet analize tržišta u svim članicama Europske unije. Međutim, nacionalna regulatorna tijela članica su ovlaštena i sama utvrditi da su pojedina tržišta, koja se razlikuju od popisa tržišta iz važeće Preporuke, podložna prethodnoj regulaciji, a ovisno o prilikama u svakoj pojedinoj zemlji, ali uz uvjet da se dokaže da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

2.2. Zakon o elektroničkim komunikacijama

Prethodno spomenute direktive implementirane su u hrvatsko zakonodavstvo kroz ZEK koji, između ostalog, propisuje uvjete obavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. Agencija primjenom odredaba ZEK-a osigurava uvjete za efikasno tržišno natjecanje odnosno omogućava jednake uvjete za sve operatore koji djeluju na tržištima elektroničkih komunikacija.

Agencija u provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, osobito vodi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji i o mjerodavnim Smjernica Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge.

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu. Na temelju rezultata provedene analize ili Testa tri mjerila, bit će određene, izmijenjene, zadržane ili ukinute regulatorne obveze navedene u člancima 58. do 65. ZEK-a.

Regulatorni okvir iz 2002. godine, koji je implementiran u zemljama Europske unije i u hrvatskom zakonodavstvu kroz ZEK, propisuje postupak analize tržišta u tri koraka:

1. *Prvi korak odnosi se na proces utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj (ex ante) regulaciji u skladu s člankom 53. ZEK-a.*

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila Preporuku od dana 11. veljače 2003. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji. Navedena mjerodavna preporuka sadržavala je 18 tržišta koja su bila podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila), te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije.

Na temelju nove Preporuke od dana 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnih prethodnoj regulaciji, prethodna Preporuka o mjerodavnim tržištima izmijenjena je na način da umjesto 18 mjerodavnih

tržišta postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja više nisu sastavni dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu regulirati, ali na način da istodobno dokažu da su na tim tržištima zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

ZEK je u Republici Hrvatskoj stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine, a u članku 52. stavku 4. ZEK-a je navedeno da će, u provedbi postupka utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, Agencija osobito voditi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima. S obzirom da je na snazi mjerodavna Preporuka o mjerodavnim tržištima koja je stupila na snagu dana 28. prosinca 2007. godine i koja sadrži 7 tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, Agencija je u mogućnosti, bez dokazivanja kumulativnog zadovoljenja tri mjerila (Test tri mjerila), prethodno regulirati samo tih 7 tržišta.

Isto tako, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a Agencija može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji, ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode,
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira,
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Međutim, u slučaju da su istodobno zadovoljena sva tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a, Agencija je u mogućnosti prethodno regulirati i preostalih 11 tržišta koja su bila sastavni dio stare Preporuke o mjerodavnim tržištima. Isto tako, Agencija je, u slučaju da su istodobno zadovoljena sva tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a, u mogućnosti prethodno regulirati i tržišta koja proizlaze iz ZOT-a⁶ ili bilo koja druga tržišta koja su specifična za područje elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga u Republici Hrvatskoj, a ne proizlaze iz stare Preporuke o mjerodavnim tržištima ili ZOT-a.

Tržište „*Veleprodajni širokopojasni pristup*“, koje je obrađeno u ovom dokumentu, bilo je smješteno na 12. mjestu od 18 mjerodavnih tržišta koja su bila navedena u staroj Preporuci o mjerodavnim tržištima. U novoj Preporuci o mjerodavnim tržištima navedeno tržište smješteno je na 5. mjestu od 7 mjerodavnih tržišta koliko je navedeno u toj Preporuci. Sukladno navedenom, ovo tržište i dalje je podložno prethodnoj regulaciji te je Agencija u mogućnosti prethodno regulirati, a samim time i utvrditi navedeno mjerodavno tržište bez da dokaže da su istodobno zadovoljena tri mjerila navedena u članku 53. stavku 2. ZEK-a.

2. U drugom koraku Agencija provodi analizu tržišta koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu u svrhu ocjene djelotvornosti tržišnog

⁶ Zakon o telekomunikacijama koji je u Republici Hrvatskoj bio na snazi do 01. srpnja 2008. godine, a temeljio se na regulatornom okviru iz 1998. godine. Navedeni zakon prepoznavao je 4 mjerodavna tržišta: tržište međusobnog povezivanja, tržište iznajmljenih telekomunikacijskih vodova, tržište usluga nepokretnih javnih telefonskih mreža i tržište javne govorne usluge u pokretnim telekomunikacijskim mrežama.

natjecanja na tom mjerodavnom tržištu u skladu s člankom 54. ZEK-a i člankom 55. ZEK-a.

U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta, u skladu s člankom 54. ZEK-a, Agencija će utvrditi dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju tržišta, vodeći osobito računa o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Nakon što je odredila mjerodavno tržište, Agencija će, u suradnji s Agencijom za zaštitu tržišnog natjecanja, ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na tom tržištu.

Nakon ocjene djelotvornosti tržišnog natjecanja na tom tržištu Agencija će, u slučaju nedostatka djelotvornog tržišnog natjecanja, a sukladno članku 55. ZEK-a, procijeniti postoji li na tom mjerodavnom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom ili operatori sa zajedničkom značajnom tržišnom snagom.

- 3. Ako Agencija kroz analizu tržišta utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, Agencija će u trećem koraku donijeti, u skladu s člankom 56. ZEK-a, odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu, kojom će svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrediti najmanje jednu regulatornu obvezu iz članka 58. do 65. ZEK-a.*

2.3. Kronološki slijed aktivnosti

Vijeće Agencije je, nakon što je ZEK stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine, na sjednici održanoj dana 09. srpnja 2008. godine donijelo odluku⁷ kojom su određeni operatori koji su obvezni dostaviti sve potrebne podatke za određivanje i analizu tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

Navedenom odlukom Vijeće Agencije je odredilo da su sljedeći operatori⁸ obvezni dostaviti sve potrebne podatke:

- Amis Telekom d.o.o., Bani 75a, 10000 Zagreb,
- Antena JD d.o.o., Garićgradska 7, 10000 Zagreb,
- AT&T Hrvatska d.o.o., Šarengradska 9, 10000 Zagreb,
- B.Net Hrvatska, Avenija Dubrovnik 16, 10020 Zagreb
- H1 Telekom d.o.o., Put Tršćenice 10, 21000 Split,
- HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., Savska cesta 32, 10000 Zagreb,
- Iskon Internet d.d., Garićgradska 18, 10000 Zagreb,
- Magić telekom d.o.o., Koprivnička 17/c, 42230 Ludbreg,
- Metronet telekomunikacije d.d., Ulica grada Vukovara 269/d, 10000 Zagreb,
- Nexcom d.o.o., Trnjanska 45, 10000 Zagreb,
- Novi net d.o.o., Merhatovec 5, 40314 Selnica,
- OT-Optima telekom d.d., Bani 75/a, 10010 Zagreb,

⁷ Klasa: UP/I-344-01/08-01/1584; Ur. broj: 376-11-08-01

⁸ operatori su poredani abecednim redom

- Primatel d.o.o., Dubravkin trg 5, 10000 Zagreb,
- Senso plus d.o.o., Zagorska 2, 10000 Zagreb,
- Softnet d.o.o., Cebini 37/2, 10000 Zagreb,
- Tele 2 d.o.o., Ulica grada Vukovara 269 d, 10000 Zagreb,
- T-Mobile d.o.o., Ulica grada Vukovara 23, 10000 Zagreb,
- VIPnet d.o.o., Vrtni put 1, 10000 Zagreb,
- VM mreže d.o.o., V. Holjevca 40, 10020 Zagreb,
- Voljatelj telekomunikacije d.o.o., Radnička cesta 48/1, 10000 Zagreb

U cilju prikupljanja svih potrebnih podataka, Agencija je, na temelju vlastitih pretpostavki i iskustava iz zemalja Europske unije, izradila jedinstveni upitnik za operatore koji pružaju uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa. Navedeni upitnik sastoji se od tri dijela. Prvi dio odnosi se na uslugu pružanja širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe kao i na uslugu pružanja širokopojasnog pristupa drugim operatorima ili davateljima usluga, dakle prvi dio vezan je uz veleprodajno tržište, drugi dio se odnosi na cijene na maloprodajnom tržištu, dok je treći dio upitnika trebao ispuniti samo HT d.d. za svakog operatora kojem nudi ADSL *transport* uslugu i veleprodajnu uslugu ADSL pristupa. Podaci traženi u navedenom upitniku odnose se na vremensko razdoblje koje obuhvaća drugo polugodište 2005. godine, cijelu 2006. i 2007. godinu te prvo polugodište 2008. godine.

S obzirom da je Agencija, osim na temelju vlastitih pretpostavki te iskustava iz zemalja Europske unije, željela izraditi upitnike i u suradnji s operatorima nepokretnih javnih telefonskih mreža i operatorima pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža, od dana 01. do 03. srpnja 2008. godine, održani su sastanci s navedenim operatorima.

Agencija je, sukladno odluci Vijeća Agencije od dana 09. srpnja 2008. godine, dana 16. srpnja 2008. godine operatorima pokretnih i nepokretnih telekomunikacijskih mreža poslala upitnike te navela da do dana 19. rujna 2008. godine dostave iste u pisanom i elektroničkom obliku.

Popis operatora elektroničkih komunikacijskih mreža čiji su podaci korišteni pri analizi tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa prikazan je u tablici 1.

Tablica 1. Zaprimanje upitnika – po operatoru

Naziv operatora elektroničkih komunikacijskih usluga	Datum primitka ispunjenog upitnika
Amis Telekom d.o.o.	24. rujna 2008.
Antena JD d.o.o.	04. rujna 2008.
AT&T Hrvatska	27. kolovoz 2008.
B.Net Hrvatska	23. rujna 2008.
H1 Telekom d.o.o	19. rujna 2008.
HT-Hrvatske telekomunikacije d.d	06. listopada 2008. ⁹
Iskon Internet d.d	22. rujna 2008.

⁹ HT je dopisom od dana 18. rujna 2008. godine tražio produljenje roka dostave podataka.

Magić telekom d.o.o	01. listopada 2008.
Metronet telekomunikacije d.d	19. rujna 2008
Nexcom d.o.o.	29. rujna 2008.
Novi net d.o.o	15. rujna 2008.
OT-Optima telekom	26. rujna 2008.
Primatel d.o.o	19. listopada 2008.
Senso plus d.o.o.	nisu dostavili
Softnet d.o.o	23. rujna 2008.
Tele 2 d.o.o	19. rujna 2008.
T-Mobile Hrvatska d.o.o	19. rujna 2008.
Vipnet d.o.o.	19. rujna 2008.
VM mreže d.o.o	nisu dostavili
Voljatel telekomunikacije d.o.o	06. listopada 2008.

Agencija je, po primitku upitnika, započela detaljnu analizu mjerodavnog tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa. Nadalje, nakon zaprimanja i analize dostavljenih podataka, uzimajući u obzir važnost i značaj pokrenutog postupka, a u svrhu otklanjanja mogućih nejasnoća vezanih uz dostavljene podatke, Agencija je dopisom od dana 13. studenog 2008. godine¹⁰, od određenih operatora zatražila dodatna pojašnjenja i/ili podatke koji nisu dostavljeni, a koji su potrebni za daljnju analizu mjerodavnog tržišta te odredila rok dostave do dana 28. studenog 2008. godine.

Agencija je, po primitku dodatnih pojašnjenja i/ili podataka koji nisu bili dostavljeni, uzela u obzir dostavljeno te nastavila detaljnu analizu mjerodavnog tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

¹⁰ U spisu klase UP/I-344-01/08-01/1585.

3. Utvrđivanje mjerodavnog tržišta

Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije je nacionalna regulatorna agencija za obavljanje regulatornih i drugih poslova u okviru djelokruga i nadležnosti određenih ZEK-om. U okviru svojih nadležnosti, Agencija je zadužena za područje tržišnog natjecanja u elektroničkim komunikacijama, te sukladno članku 53. stavku 1. i stavku 2. ZEK-a utvrđuje odlukom mjerodavna tržišta podložna prethodnoj (*ex-ante*) regulaciji.

Temeljem članka 53. stavka 1. ZEK-a, Agencija utvrđuje mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji, a vodeći računa o mjerodavnoj preporuci Europske komisije iz članka 52. stavka 4. ZEK-a.

Isto tako, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a Agencija može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji, ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode,
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira,
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Sukladno članku 53. stavku 1. ZEK-a, Vijeće Agencije je odlukom¹¹ utvrdilo mjerodavno tržište:

- **veleprodajnog širokopojasnog pristupa¹².**

Navedeno tržište je dio važeće preporuke, što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnom tržištu istodobno zadovoljena gore navedena tri mjerila, te na taj način utvrdila da je mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji u većini zemalja EU.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom, a što je detaljno obrađeno u poglavljima koja slijede.

¹¹ Odluka o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji (Klasa: UP/I-344-01/08-01/1582; Ur. broj: 376-11-08-01)

¹² Tržište broj 5 iz Aneksa Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji.

4. Određivanje mjerodavnog tržišta

U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta Agencija utvrđuje dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta, vodeći osobito računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Prema Smjernicama Europske komisije, pri ocjeni ponašanja operatora na tržištu potrebno je uzeti u obzir zamjenjivost na strani potražnje te zamjenjivost na strani ponude. Pored navedenih ograničenja konkurencije potrebno je ocijeniti i postojanje potencijalne konkurencije. Razlika između potencijalne konkurencije i zamjenjivosti na strani ponude je ta što kod zamjenjivosti na strani ponude operator odmah reagira na povećanje cijene, dok potencijalni konkurenti trebaju više vremena kako bi počeli nuditi istovjetnu uslugu na tržištu. Nadalje, u slučaju postojanja zamjenjivosti na strani ponude operatori se ne izlažu dodatnim troškovima, dok ulazak potencijalnih konkurenata podrazumijeva značajne nenadoknadleve troškove¹³.

Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje utvrđuju se usluge koje korisnici smatraju supstitutima. S druge strane, zamjenjivost na strani ponude ukazuje na spremnost operatora da u kratkom, odnosno srednjem roku ponudi istovjetnu uslugu bez da se izlaže dodatnim troškovima.

Jedan od mogućih načina kojim bi se procijenilo postojanje zamjenjivosti na strani ponude i potražnje je primjena testa hipotetskog monopola¹⁴. Sukladno navedenom testu, postavlja se pitanje što se događa u situaciji malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena usluge uz pretpostavku da cijene svih drugih usluga ostanu iste, pri čemu se u pravilu u obzir uzima trajni rast cijena od 5 do 10%.

4.1. Mjerodavno tržište u dimenziji usluga

Važeća preporuka, kao ni prethodna, ne prepoznaje maloprodajno tržište širokopojasnog interneta kao tržište podložno prethodnoj regulaciji. Naime, Europska komisija smatra da je učinkovitom regulacijom na veleprodajnoj razini, moguće osigurati tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

Međutim, s obzirom da potražnja za uslugom veleprodajnog širokopojasnog pristupa proizlazi iz potražnje za uslugom širokopojasnog pristupa na maloprodajnoj razini, Agencija je pri utvrđivanju dimenzije usluga mjerodavnog tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa, smatrala prikladnim, utvrditi zamjenske usluge na veleprodajnom tržištu razmatrajući načine putem kojih operatori na maloprodajnom tržištu pružaju krajnjem korisniku širokopojasni pristup internetu, a pri tome uvažavajući budući razvoj tržišta.

U svrhu pružanja usluge širokopojasnog pristupa internetu na maloprodajnoj razini, operatori ili imaju izgrađenu vlastitu infrastrukturu ili koriste veleprodajne usluge ostalih operatora kako bi osigurali pristup do krajnjeg korisnika.

¹³ eng. *sunk costs*

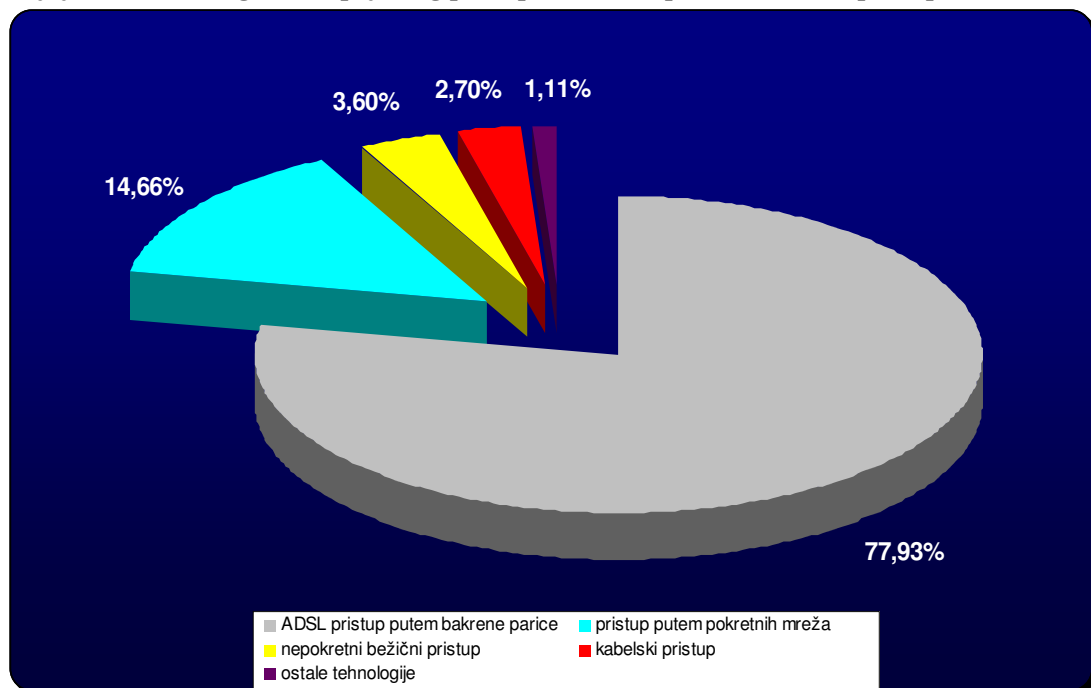
¹⁴ SSNIP test – eng. *small but significant non transitory increase in price*

4.1.1. Maloprodajno tržište širokopojasnog pristupa internetu

Prema podacima prikupljenim upitnicima, pri čemu se za potrebe ove analize pod širokopojasnim pristupnim brzinama smatraju dolazne brzine veće od 144 kbit/s¹⁵, krajnjem korisniku je u Republici Hrvatskoj usluga širokopojasnog pristupa internetu dostupna na sljedeće načine:

- xDSL pristup putem bakrene parice¹⁶,
- pristup putem pokretnih mreža (EDGE, UMTS, HSDPA),
- nepokretni bežični pristup (*Homebox*, WiMAX, Wi-Fi *Hot-Spots*),
- pristup putem kablinskih mreža (KTV),
- pristup putem iznajmljenih vodova (različito od xDSL pristupa putem bakrene parice, nepokretnog bežičnog pristupa te pristupa putem svjetlovodnih kabela), te
- pristup putem svjetlovodnih niti (FtTH).

Slika 1. Krajnji korisnici usluge širokopojasnog pristupa internetu prema načinima pristupa



Izvor: Upitnici za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Prema dostavljenim podacima, ADSL pristup putem bakrene parice¹⁷ je najzastupljeniji način širokopojasnog pristupa internetu s udjelom od 77,93%, a slijede pristup putem pokretnih mreža, nepokretni bežični pristup, te širokopojasni pristup internetu putem kablinskih mreža, dok udjel ostalih tehnologija iznosi oko 1% (slika 1.).

¹⁵ U skladu s definicijom Komunikacijskog odbora (Communication Committee) – odbor koji pomaže Europskoj komisiji u izvršenju njezinih ovlasti koje ima na temelju Regulatornog okvira iz 2002.godine

¹⁶ ADSL, ADSL2, ADSL2+, VDSL, VDSL2

¹⁷ Za potrebe ovog dokumenta, osim ako nije naznačeno, pod pojmom ADSL pristup putem bakrene parice smatrati će se pristup na temelju ADSL, ADSL2 te ADSL2+ tehnologije.

4.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

Zamjenjivošću na strani potražnje potrebno je utvrditi usluge koje korisnici smatraju zamjenskim uslugama. Agencija smatra da je, pri utvrđivanju usluga koje se smatraju zamjenskim uslugama, kao polazište u odnosu na koje se utvrđuju zamjenske usluge potrebno uzeti uslugu koja je najzastupljenija.

S obzirom da su na maloprodajnoj razini širokopojasnog pristupa internetu najzastupljenije usluge koje se temelje na ADSL pristupu putem bakrene parice, cilj Agencije je utvrditi postoje li na maloprodajnoj razini zamjenske usluge ADSL pristupu putem bakrene parice, na način da su se zamjenskim uslugama smatrale usluge koje u slučaju hipotetskog povećanja cijena mogu zamijeniti tu mjerodavnu uslugu na način da zadovolje istovjetnu potrebu korisnika.

4.1.2.1. xDSL pristup putem bakrene parice

4.1.2.1.1 ADSL pristup putem bakrene parice

ADSL pristup putem bakrene parice omogućava prijenos podataka s većom brzinom u smjeru prema korisniku (*downstream*) i manjom prema ponuditelju usluge (*upstream*), te je primjeren za prijenos podataka velikim brzinama i pristup povezanim sadržajima, pri čemu prijenosna brzina ovisi o dužini i tipu parice. ADSL tehnologija na maloprodajnoj razini je primjerena za uporabu interneta i multimedijских usluga koje zahtijevaju veću širinu prema korisniku i manju u suprotnom smjeru.

U Republici Hrvatskoj najveći broj bakrenih parica je u vlasništvu HT-a, koji je bivši monopolist i vlasnik javne elektroničke komunikacijske mreže s 1.735.386¹⁸ aktivnih bakrenih parica. Zemljopisna dostupnost/raširenost tih bakrenih parica je vrlo široka iz razloga što je HT kao operator univerzalnih usluga obvezan svim korisnicima ponuditi pristup svojoj mreži¹⁹. Pristupna mreža HT-a je bila izgrađena tijekom dugog vremenskog razdoblja dok je HT bio javno poduzeće i dio HPT-a²⁰ te u daljnjem razdoblju u kojem je uživao ekskluzivna prava.

Uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice krajnjim korisnicima nude i drugi operatori, i to ponajviše putem HT-ovih veleprodajnih usluga, pri čemu bakrene parice ostaju u vlasništvu HT-a. Broj korisnika kojima pružaju širokopojasni pristup internetu putem ADSL tehnologije s izravnim priključkom na vlastitu mrežu je zanemariv.

Veleprodajne usluge HT-a putem kojih drugi operatori pružaju krajnjim korisnicima uslugu širokopojasnog pristupa internetu su usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji s jedne strane, te usluga ADSL transporta i usluga *bitstream*²¹ pristupa s druge strane.

¹⁸ od ukupno 3.613.213 parica izvedenih u pristupnoj mreži

¹⁹ U dijelovima Republike Hrvatske u kojima ne postoji pristupna infrastruktura putem bakrene parice, pristup osnovnoj usluzi se nudi putem usluge nepokretnog bežičnog pristupa (FGSM).

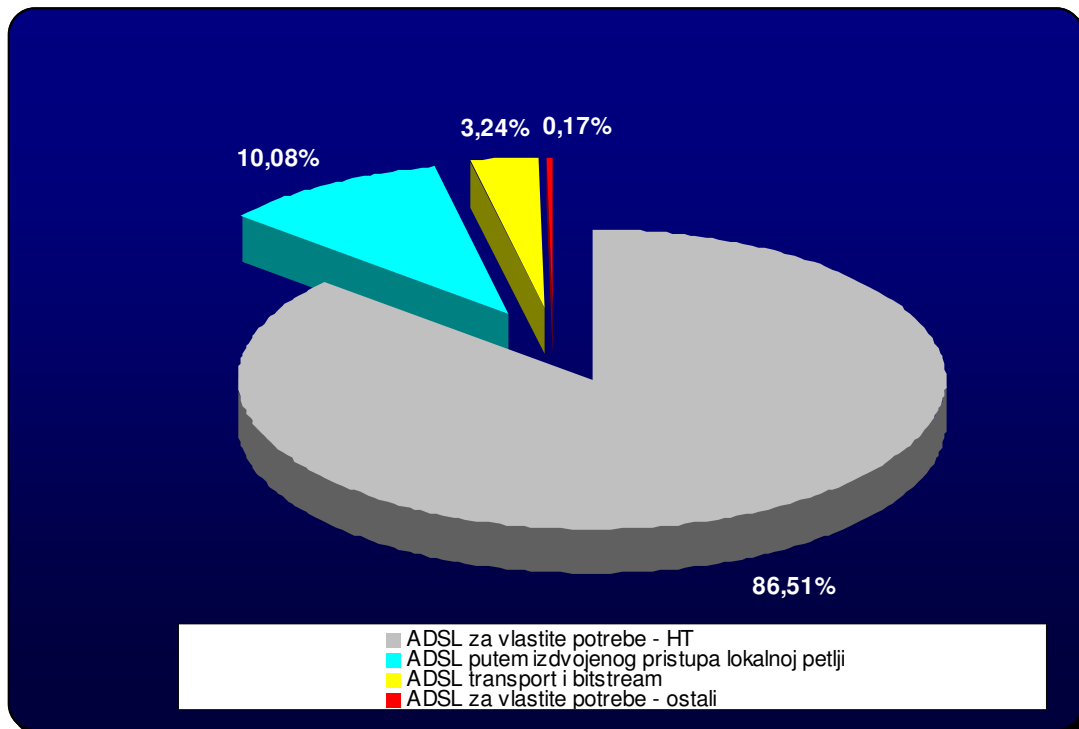
²⁰ Hrvatska pošta i telekomunikacije

²¹ Usluga kod koje operator uz uslugu ADSL *transporta* koristi i uslugu ADSL pristupa.

Slijedom navedenog, u Republici Hrvatskoj krajnji korisnici koji ostvaruju širokopojasni pristup internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice mogu biti korisnici:

- MAXadsl usluge HT-a,
- drugih operatora temeljem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji,
- drugih operatora putem ADSL transport usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa, te
- drugih operatora putem izravnog priključka na mrežu tog operatora²².

Slika 2. Krajnji korisnici širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice prema načinu pristupa



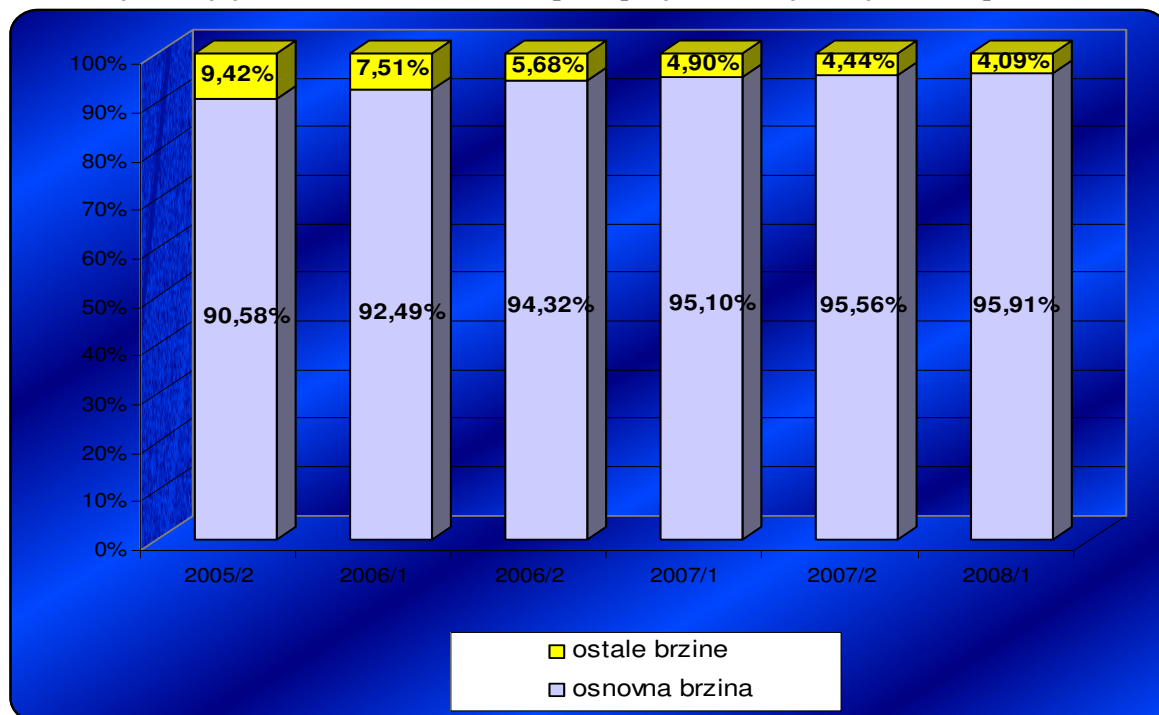
Izvor: Upitnici za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Najveći broj krajnjih korisnika koji ostvaruju širokopojasni pristup internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice, i to njih 86,51%, je u rukama HT-a (slika 2.).

HT u okviru svojih tarifnih paketa, u cijelom razdoblju obuhvaćenom upitnicima, nudi tri razreda pristupnih brzina, od kojih je čitavo vrijeme najzastupljenija osnovna pristupna brzina koja trenutno iznosi do 2 Mbit/s dolazne brzine (slika 3.). Mjesečna naknada za osnovnu dolaznu pristupnu brzinu u cijelom razdoblju iznosi 79,00 kn (PDV uključen).

²² U tom slučaju bakrena parica nije u vlasništvu HT-a.

Slika 3. Podjela krajnjih korisnika HT-a ovisno o pristupnoj brzini uključenoj u tarifni paket



Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa-HT

Uz svaku pristupnu brzinu, HT nudi krajnjem korisniku određenu količinu prometa, odnosno prijenosa podataka. U čitavom razdoblju obuhvaćenom upitnicima, HT nudi osnovni paket prometa s uključenim 1 GB prometa i neograničeni paket prometa, dok se količina prometa uključena u *Super* paket mijenjala tokom vremena²³. U tablici 2. nalazi se pregled mjesečnih naknada za promet unutar tarifnih paketa koje HT trenutno nudi.

Tablica 2. Mjesečna naknada za promet unutar tarifnih paketa HT-a

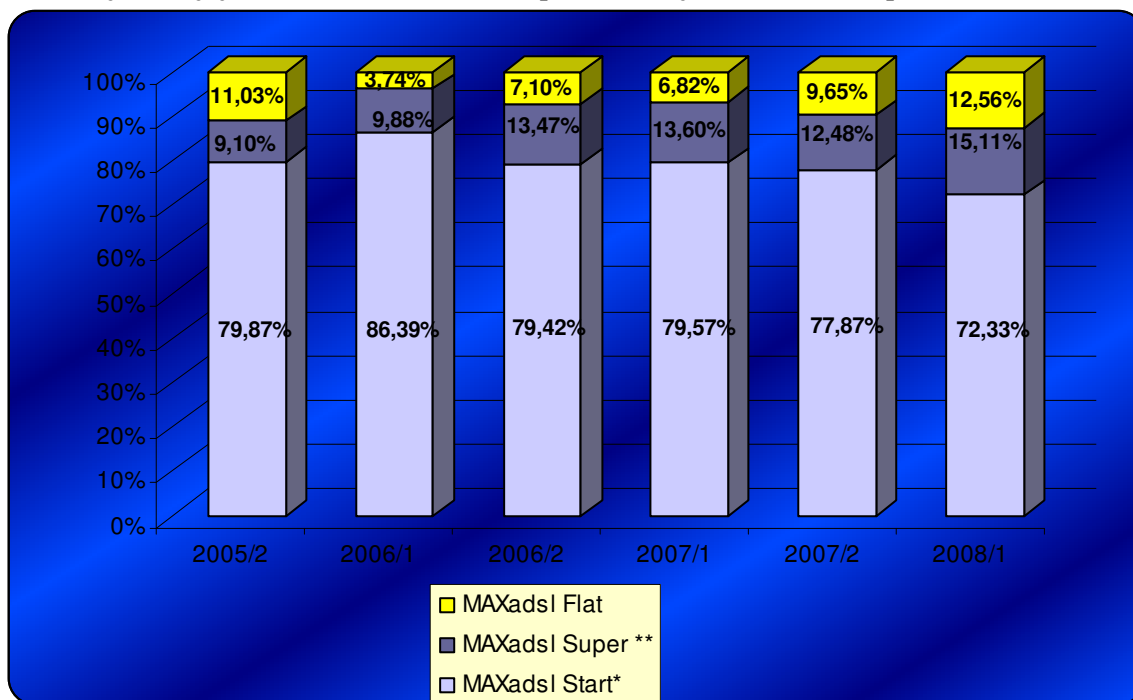
naziv paketa	cijena u kn (PDV uključen)
MAXadsl <i>Start</i> 1GB	20,00
MAXadsl <i>Super</i>	59,00
Flat	99,00

Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa -HT

Kao što je vidljivo iz slike 4., krajnji korisnici HT-a najviše koriste osnovne pakete s uključenim 1 GB prometa. Međutim, s porastom ponude sadržaja i potreba krajnjih korisnika te smanjenjem iznosa mjesečne naknade za pakete s neograničenim prometom, uz nepromijenjenu mjesečnu naknadu za osnovne pakete, u zadnja tri vremenska razdoblja obuhvaćena upitnicima smanjuje se udjel krajnjih korisnika osnovnog paketa, dok raste udjel korisnika paketa s neograničenim prometom.

²³ Super paket je do 2006/2 uključivao 2 GB, do 2008/1 5 GB, a u 2008/1 10 GB.

Slika 4. Podjela krajnjih korisnika HT-a ovisno o prometu uključenom u tarifni paket



Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Napomena: * Start paket uključuje 1 GB prometa.

** Super paket je do 2006/2 uključivao 2 GB, do 2008/1 5 GB, a u 2008/1 10 GB.

Uz ADSL pristup putem bakrene parice, HT nudi i uslugu interaktivne televizije pod nazivom MAXtv, koja je krajem trećeg tromjesečja²⁴ 2008. godine brojila 92.205 korisnika.

4.1.2.1.2 VDSL pristup putem bakrene parice²⁵

S porastom ponude sadržaja za koji je potreban širokopojasni pristup internetu te uz sve veću potražnju za uslugom IP televizije, raste potražnja korisnika za većim kapacitetima, odnosno prijenosnim brzinama širokopojasnog pristupa internetu, pa bi se ADSL pristup putem bakrene parice mogao pokazati nedovoljno učinkovitim u situacijama u kojima je potreban istovremeni prijenos govorne telefonije, interaktivnog videa i brzih podatkovnih usluga između krajnjih korisnika i lokalne centrale.

Skraćivanjem bakrene parice, odnosno kabela s *upredenim paricama* na način da se isti zamjenjuje svjetlovodnim kabelom od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta ili druge sabirne točke u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži te postavljanjem DSLAM²⁶-a (eng. *Digital subscriber line access multiplexer*) unutar uličnog kabineta ili neke druge sabirne točke, operator putem VDSL tehnologije, a posebice VDSL2²⁷ tehnologije omogućava krajnjim korisnicima brži prijenos podataka na kraćim udaljenostima u odnosu na prijenos podataka putem ADSL tehnologije. VDSL2 je prije svega specificiran kako bi

²⁴ T-HT- Rezultati za prvih devet mjeseci 2008. godine.

²⁵ Za potrebe ovog dokumenta, osim ako nije naznačeno, pod pojmom VDSL pristup putem bakrene parice smatrati će se pristup na temelju VDSL i VDSL2 tehnologije.

²⁶ pristupni multipleksor digitalne pretplatničke linije

²⁷ VDSL2 je simetrična prijenosna tehnologija koja podržava prijenosnu brzinu od teoretskih 100 Mbit/s u oba smjera, ovisno o duljini i kvaliteti bakrene parice.

podržao prijenos višekanalskog HDTV-a (eng. *High Definition Television*), videa na zahtjev i videokonferencija, te prijenos govora putem internetskog protokola (VoIP). Dakle, VDSL2 predstavlja dobro rješenje za *triple play* usluge²⁸.

Stoga Agencija smatra, da VDSL pristup putem bakrene parice predstavlja primjerenu zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice, odnosno da će korisnici u slučaju hipotetskog porasta cijene usluge koja se temelji na ADSL tehnologiji, istu zamijeniti uslugom koja se pruža na temelju VDSL tehnologije. Drugim riječima, usluge temeljene na VDSL tehnologiji će biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.

Temeljem navedenog, Agencija smatra da će usluge širokopojasnog pristupa internetu koje se temelje na VDSL pristupu putem bakrene parice imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, odnosno da će navedene usluge će biti zamjenjive s uslugama širokopojasnog pristupa internetu na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.

Slijedom navedenog Agencija će u dijelu analize zamjenjivosti potražnje na veleprodajnoj razini u potpunosti sagledati utjecaj pristupnih mreža novih tehnologija na postojeće veleprodajne usluge, odnosno u ovom slučaju na reguliranu uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

4.1.2.2. Pristup putem pokretnih mreža

Širokopojasni pristup internetu putem pokretnih mreža je nakon ADSL pristupa putem bakrene parice najzastupljeniji način pristupa internetu s udjelom od 14,66%.

Krajnji korisnik pristupa internetu putem pokretnih mreža koristeći podatkovnu karticu ili podatkovni modem. Primarna karakteristika širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža, koji se temelji na EDGE, UMTS i HSDPA tehnologiji, je da korisnik nije isključivo vezan za određenu nepokretnu lokaciju, nego je u mogućnosti putem mobilnog telefona ili prijenosnog računala pristupati internetu s bilo koje lokacije, ovisno o zemljopisnoj pokrivenosti EDGE, UMTS, odnosno HSDPA signalom.

EDGE tehnologija omogućava prijenos podataka do 220 kbit/s, a UMTS tehnologija do 384 kbit/s, što je znatno niže od pristupnih brzina putem ADSL pristupa putem bakrene parice. S druge strane, HSDPA tehnologija realno omogućava prijenos podataka od 1,8 do 3,6 Mbit/s²⁹, što je čini usporedivom s pristupom internetu putem ADSL tehnologije u pogledu pristupne brzine. Međutim, brzina kojom korisnik pristupa internetu putem pokretnih mreža ovisi o kvaliteti prijema signala (razini prijemnog signala), odnosno o blizini bazne stanice operatora pokretne mreže i broju korisnika koji u isto vrijeme ostvaruju pristup internetu, što može rezultirati nižim pristupnim brzinama i slabijom kvalitetom usluge. Pri uporabi širokopojasnog prijenosa podataka preko mobilnih tehnologija govor ima apsolutnu prednost pred ostalim uslugama, što znači da u slučaju opterećenja mreže govornim pozivima

²⁸ Usluga koja obuhvaća širokopojasni pristup internetu, IP televiziju, te VoIP.

²⁹ Teoretski do 7,2 Mbit/s.

(govornim prometom) dolazi do neminovnog pada prijenosnih brzina. Također, ograničavajući faktor širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža je i populacijska pokrivenost HSDPA signalom, koja za sve operatore pokretnih mreža zajedno iznosi oko 60%. Stoga, nije moguće na cijelom području Republike Hrvatske ostvariti pristup putem pokretnih mreža pristupnim brzinama koje omogućuje HSDPA tehnologija, a koje su usporedive s pristupnim brzinama koje omogućuje ADSL tehnologija.

Zbog karakteristike mobilnosti, korisnik je spreman platiti višu cijenu za uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža. Naime, mjesečna naknada u tarifnim paketima putem pokretnih mreža s uključenih 1 GB prometa³⁰ iznosi od 125,00 do 200,00 kn (vidi tablicu 3.), dok mjesečna naknada u istovrsnim tarifnim paketima putem ADSL pristupa putem bakrene parice iznosi 99,00 kn³¹.

Tablica 3. Pristup internetu putem pokretnih mreža

operator	naziv paketa	cijena u kn (PDV uključen)
T-Mobile	Mobile Internet 500 MB	100,00
T-Mobile	Mobile Internet 1 GB	200,00
T-Mobile	Mobile Internet 3 GB	300,00
VIP net	Mobile Broadband 512 GB	91,00
VIP net	Mobile Broadband 1 GB	191,00
VIP net	Mobile Broadband 3 GB	291,00
VIP net	Mobile Broadband Flat *	391,00
Tele2	Mobile Broadband 0 MB **	0,00
Tele2	Mobile Broadband 500 MB	65,00
Tele2	Mobile Broadband 1 GB	125,00
Tele2	Mobile Broadband 3 GB	195,00

Izvor: službene internet stranice operatora T-Mobile, Vipnet i Tele2

Napomena: Svim pretplatnicima mobilnog interneta naplaćuje se naknada za uporabu radijske frekvencije u iznosu od 10,00 kn mjesečno.

* uključenih 10 GB prometa

** ne uključuje prijenos podataka, naplata po MB

Nadalje, svaki dodatni prijenos podataka, odnosno dodatni promet³², u tarifnim paketima putem pokretnih mreža obračunava se po MB-u, i to od 0,20 do 0,28 kn/MB. Time dodatni GB prometa u tarifnim paketima koji se nude na temelju pristupa putem pokretnih mreža iznosi od 204,80 do 286,72 kn, dok u tarifnim paketima koji se nude na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice iznosi 20,00 kn³³.

³⁰ Korisnici širokopojasnog pristupa internetu najviše koriste pakete s uključenim 1 GB prometa.

³¹ Navedene cijena odnosi se na tarifni paket HT-a u okviru kojeg dolazna pristupna brzina iznosi 2 Mbit/s, s uključenih 1 GB prometa.

³² Prijenos podataka, odnosno promet koji nije uključen u tarifni paket.

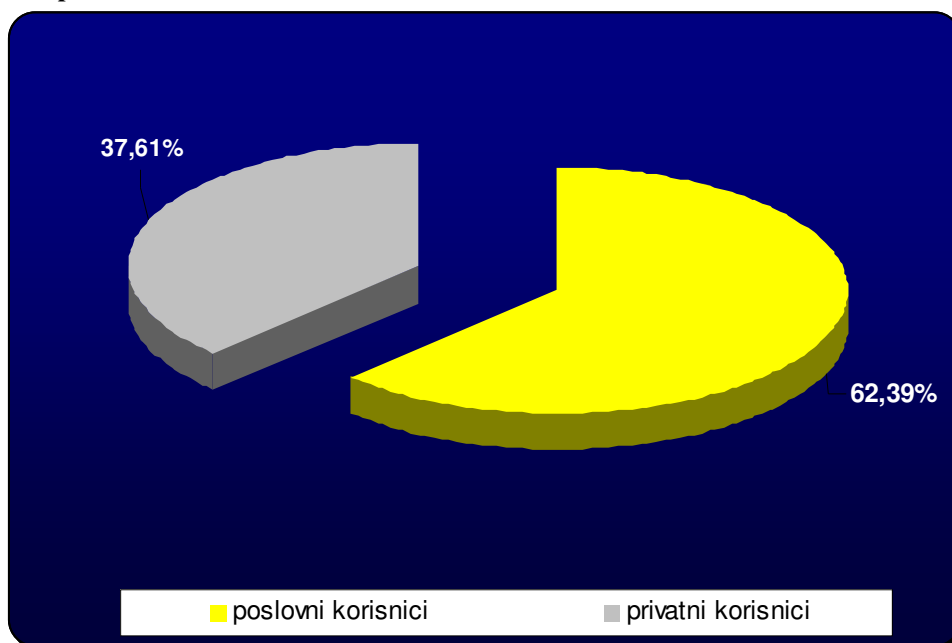
³³ Cijena dodatnog GB prometa u okviru tarifnih paketa HT-a.

Slijedom navedenog, uzevši u obzir maloprodajne cijene usluge pristupa internetu putem pokretnih mreža i usluge pristupa internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice, te posebice naknadu za dodatni promet, provođenjem testa hipotetskog monopola vidljivo je da pristup internetu putem pokretnih mreža nije zamjenska usluga ADSL pristupu putem bakrene parice, s obzirom da i povećanje maloprodajnih cijena tarifnih paketa koji se temelje na ADSL pristupu putem bakrene parice od 5 do 10 %, neće utjecati na odluku krajnjih korisnika da zamijene navedenu uslugu uslugom širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža.

Nadalje, za razliku od tarifnih paketa putem ADSL pristupa putem bakrene parice, korisnik širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža nema mogućnost odabira paketa s neograničenim prometom³⁴. S obzirom da se udjel korisnika koji koriste osnovne pakete sa uključenih 1 GB smanjuje, dok raste udjel korisnika paketa s neograničenim prometom (slika 4.), Agencija ne smatra uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža zamjenskom uslugom ADSL pristupu putem bakrene parice.

Isto tako, korisnici usluga na temelju pristupa internetu putem pokretnih mreža su većinom poslovni korisnici, koji prije svega cijene mobilnost, za razliku od usluga na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice koje prvenstveno koriste privatni korisnici. Na slici 5. dana je podjela privatnih i poslovnih korisnika koji koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža jednog od operatora pokretne mreže. Upravo zbog činjenice da većinu korisnika navedene usluge čine poslovni korisnici, te uz pretpostavku da je navedena usluga primarno potrebna zbog karakteristike mobilnosti, može se zaključiti da ista ne predstavlja zamjensku uslugu, već prije komplementarnu uslugu uslugama na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice.

Slika 5. Podjela privatnih i poslovnih korisnika koji koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža*



Izvor: Upitnici za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Napomena: * podaci jednog od operatora pokretne mreže

³⁴ Iako VIPnet u ponudi ima tarifni paket naziva *Mobile Broadband Flat*, isti ne uključuje neograničeni promet, već 10 GB prometa.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da, s obzirom na svoje cjenovne i funkcionalne karakteristike, pristup internetu putem pokretnih mreža ne predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice, te da se u vremenskom razdoblju na koje se ova analiza odnosi navedene usluge neće smatrati zamjenskim uslugama. Međutim, s obzirom na porast udjela pristupa internetu putem pokretnih mreža u ukupnom broju priključaka širokopojasnog pristupa internetu, Agencija će promatrati daljnji razvoj navedene usluge, i utjecaj iste na tržište širokopojasnog pristupa internetu.

4.1.2.3. Nepokretni bežični pristup

Nepokretni bežični pristup se u Republici Hrvatskoj ostvaruje putem usluge *Homebox*³⁵, WiMAX tehnologije te putem *HotSpot* usluge, a udjel krajnjih korisnika koji koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu na temelju nepokretnog bežičnog pristupa iznosi svega 3,60%. Od navedenih usluga, najzastupljenija je usluga *Homebox* koju nudi VIPnet.

4.1.2.3.1 Nepokretni bežični pristup putem usluge *Homebox*

Homebox je usluga nepokretnog bežičnog pristupa u pokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži uz uporabu radio-frekvencijskog spektra. Navedena usluga se temelji na EDGE, UMTS i HSDPA tehnologiji, te na područjima pokrivenim HSDPA signalom omogućuje širokopojasni pristup internetu brzinama do 1,8 Mbit/s, a na ostalim područjima brzinama koje omogućuju UMTS i EDGE tehnologija. Međutim, kao što je već navedeno kod pristupa putem pokretnih mreža, pristupna brzina ovisi o blizini bazne stanice operatora pokretne mreže i broju korisnika koji u isto vrijeme ostvaruju pristup internetu, što može rezultirati nižim pristupnim brzinama i slabijom kvalitetom usluge.

S obzirom da je najviša pristupna brzina kojom se omogućuje prijenos podataka u okviru usluge *Homebox* niža i od najniže pristupne brzine koje nudi HT u svojim tarifnim paketima, a u čijim rukama je koncentriran najveći broj krajnjih korisnika, Agencija ne smatra uslugu *Homebox* zamjenskom uslugom ADSL pristupu putem bakrene parice. Nadalje, operatori u okviru tarifnih paketa putem ADSL pristupa putem bakrene parice nude različite pristupne brzine, dok je korisnik usluge *Homebox* u slučaju da želi povećati pristupnu brzinu, ograničen predodređenom najvećom pristupnom brzinom do 1,8 Mbit/s, koja uz to ovisi i o pokrivenosti HSDPA signalom.

Mjesečna naknada za uslugu *Homebox* iznosi 150,00 kn, a uključuje pristup javno dostupnoj telefonskoj usluzi, pristup internetu i 2 GB prometa. Svaki dodatni prijenos podataka u tarifnim paketima putem pokretnih mreža obračunava se 0,20 kn po MB, odnosno dodatni GB prometa u okviru usluge *Homebox* iznosi 204,80 kn, dok u tarifnim paketima koji se nude na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice isti iznosi 20,00 kn.

Za razliku od tarifnih paketa putem ADSL pristupa putem bakrene parice, korisnik u okviru usluge *Homebox*, osim uključenih 2 GB prometa, ne može odabrati drugi tarifni paket po pitanju količine prometa uključenog u mjesečnu naknadu, pa tako ni tarifni paket s neograničenim prometom. Uzevši u obzir činjenicu da udjel korisnika koji koriste osnovne

³⁵ Pod uslugom *Homebox*, za potrebe ovog dokumenta, Agencija smatra i uslugu *Officebox* koja se odnosi na poslovne korisnike.

pakete sa uključenih 1 GB opada, dok raste udjel korisnika paketa s neograničenim prometom (vidi sliku 4.), Agencija ne smatra uslugu *Homebox* zamjenskom uslugom ADSL pristupu putem bakrene parice.

Usporedbom mjesečne naknade za uslugu *Homebox* i cijene koje HT nudi putem ADSL pristupa putem bakrene parice, pri čemu je potrebno uzeti u obzir mjesečnu naknadu za uslugu pristupa javno dostupnoj telefonskoj usluzi, mjesečnu naknadu za pristup internetu i internet promet od 2 GB za što korisnik trenutno HT-u plaća ukupnu cijenu od 192,20 kn, provođenjem testa hipotetskog monopola navedene bi se usluge mogle smatrati zamjenskim uslugama. Međutim, u slučaju da korisnik ostvari promet koji nije uključen u tarifni paket, dodatni GB prometa u okviru usluge *Homebox* iznosi 204,80 kn, dok u tarifnim paketima koji se nude na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice isti iznosi 20,00 kn.

Slijedom svega navedenog, Agencija ne smatra nepokretni bežični pristup putem usluge *Homebox* i uslugu ADSL pristupa putem bakrene parice zamjenskim uslugama, bez obzira što usluga *Homebox* u pogledu visine osnovne naknade predstavlja zamjensku uslugu usluzi koju HT nudi putem ADSL pristupa putem bakrene parice. Međutim ako uzmemo u obzir cijenu dodatnog prometa, navedene dvije usluge ne mogu se smatrati zamjenskim uslugama. Stoga, uzevši u obzir funkcionalne, pa i cjenovne karakteristike navedene usluge s obzirom na dodatni promet, te udjel broja korisnika koji koriste uslugu *Homebox*, Agencija smatra da se, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, ove dvije usluge ne mogu smatrati zamjenskim uslugama. Međutim, Agencija će pratiti razvoj navedene usluge i utjecaj iste na tržište širokopojasnog pristupa internetu.

4.1.2.3.2 Nepokretni bežični pristup putem WiMAX tehnologije

U Republici Hrvatskoj je krajem 2008. godine dodijeljena 51 koncesija za nepokretni bežični pristup putem *WiMAX* tehnologije³⁶, a iste su dodijeljene u svim hrvatskim županijama, pri čemu navedene koncesije posjeduje 8 operatora. Krajnjim korisnicima uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem *WiMAX* tehnologije u određenim županijama pružaju samo tvrtke Novi-Net d.o.o., Optima Telekom d.d., te od druge polovice 2008. godine *WiMAX* Telecom d.o.o.

U razdobljima obuhvaćenim upitnikom, broj krajnjih korisnika usluge širokopojasnog pristupa internetu putem *WiMAX* tehnologije je zanemariv. Razlozi zbog kojih ova tehnologija nije dovoljno zastupljena pri pružanju usluge širokopojasnog pristupa internetu su nedostatak standarda, preskupa terminalna oprema te nedostatna kvaliteta.

Nadalje, neki od operatora su odustali od dobivenih koncesija³⁷. Naime, jedan od operatora navodi kako se tijekom implementacije elektroničkog komunikacijskog sustava i tijekom komercijalnog pružanja navedene usluge susreo s problemima u eksploataciji do sada nabavljene i implementirane opreme kao i s problemom neprihvaćenosti usluge na tržištu te s problemom visoke cijene terminalne opreme. S obzirom da iz navedenih razloga nije u mogućnosti pružiti navedenu uslugu prema dugoročno isplativom komercijalnom modelu, podnio je pisani zahtjev za odustajanjem od dobivenih koncesija.

³⁶ Neke su za područje jedne županije, a neke za područje dvije ili više susjednih županija.

³⁷ Tri operatora su odustala od ukupno 20 koncesija.

Slijedom svega navedenog, Agencija ne smatra navedenu tehnologiju zamjenskom uslugom ADSL pristupu putem bakrene parice. Međutim, Agencija će promatrati daljnji utjecaj navedene usluge na tržište širokopojasnog pristupa internetu.

4.1.2.3.3 *Nepokretni bežični pristup putem HotSpot usluge*

HotSpot usluga kao rješenje bežičnog pristupa internetu, koje se temelji na WLAN tehnologiji, ne može se smatrati zamjenskom uslugom iz razloga što cjenovno ne može konkurirati ADSL pristupu putem bakrene parice. Npr. T-Mobile pristup internetu putem navedene usluge mjeri u intervalima po 15 minuta, a svaki interval naplaćuje po cijeni od 10,00 kn. Drugim riječima, usluga pristupa internetu putem *Hot Spot* usluge naplaćuje se po trajanju, a ne po količini prenesenih podataka, kao što se je obračun naplate kod usluga širokopojasnog pristupa internetu koje se temelje na ADSL pristupu putem bakrene parice. Također, *HotSpot* usluga omogućava pristup na točno određenim lokacijama poput gradskih trgova, marina, hotela i zračnih luka, a nije namijenjena upotrebi u kućanstvima i poduzećima i kao takva ne predstavlja supstitut usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

4.1.2.4. Pristup putem kablinskih mreža

Pristup putem kablinskih mreža je širokopojasni pristup internetu koji korisniku omogućava povezivanje upotrebljavajući koaksijalni kabel (ili putem hibridne svjetlovodno-koaksijalne mreže) kojim se ujedno razlaže i signal kablinske televizije. Iako je prvotna namjena kablinske mreže bila pružanje televizijskog sadržaja, danas sve više kablinskih operatera, pomoću određenih tehničkih preinaka na mreži, može svojim krajnjim korisnicima pružati javno dostupnu telefonsku uslugu i prijenos podataka.

Širokopojasni pristup internetu putem kablinskih mreža osigurava prijenos podataka s približno jednakim brzinama kao i ADSL pristup putem bakrene parice. Pristup internetu putem kablinskih mreža funkcionira na principu dijeljene širine pojasa (eng. *bandwidth*). Naime, kablinski modemi su koaksijalnim kabelima povezani sa završnim sustavom (eng. *Cable Modem Termination System – CMTS*) koji predstavlja sastavni dio CATV-centrale operatera kablinske mreže. Iako je pomoću takve arhitekture moguće razlažati signal kablinske televizije velikoj skupini krajnjih korisnika uz relativno mali broj kabela, prilikom korištenja kablinskih modema za pristup internetu, svi korisnici koji su povezani s CMTS-om pomoću zajedničkog koaksijalnog kabela dijele ukupnu prijenosnu brzinu. Drugim riječima, svi korisnici iz iste ili nekoliko susjednih zgrada dijele isti kabel kojim su spojeni na centralni čvor, te tako dijele i isti frekvencijski segment (linijsku širinu) kojeg za komunikaciju koristi kablinski modem. Iz toga proizlazi činjenica da se može dogoditi da pojedini korisnik u određenom trenutku ne uspije postići maksimalnu brzinu ili da u trenutku veće opterećenosti kablinske mreže dolazi do pada prijenosnih brzina.

U Republici Hrvatskoj, udjel krajnjih korisnika koji koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem kablinskih mreža iznosio je krajem prvog polugodišta 2008. godine 2,70%.

Najveći kablinski operater B.net unutar tarifnog paketa kojim pruža zajedno javno dostupnu telefonsku uslugu i pristup internetu od 2 Mbit/s, za cijenu od 159,00 kn daje mogućnost neograničenog internet prometa i neograničene pozive prema svim nacionalnim nepokretnim mrežama. Kako bi usporedili sličan paket koji HT nudi putem bakrene parice, moramo u obzir

uzeti mjesečnu naknadu za uslugu pristupa javno dostupnoj telefonskoj usluzi, mjesečnu naknadu za pristup internetu i neograničen internet promet, pri čemu korisnik za navedene usluge trenutno plaća ukupnu cijenu od 251,20 kn.

Tablica 4. B.net – tarifni paketi

naziv paketa	brzina	cijena u HRK (PDV uključen)
Mistral Light	1024/128	94,00
Mistral	2048/384	145,00
Scirocco	3072/512	225,00
Bora	6144/768	303,00
Typhoon	16384/1024	434,00
2Mps,FLAT RATE+Xtel FLAT RATE	2048/256 kbps	159,00

Izvor: službene internet stranice operatora B.net

Napomena: svi paketi uključuju neograničeni internet promet

Nadalje, korisnici B.net-a za cijenu od 145,00 kn, uz dolaznu pristupnu brzinu od 2 Mbit/s, mogu koristiti neograničeni internet promet, dok korisnici HT-a za istovjetan tarifni paket trebaju izdvojiti 178,00 kn, te uz to plaćati mjesečnu naknadu za pristup javno dostupnoj telefonskoj usluzi.

Agencija je mišljenja da, operator koji nudi širokopojsni pristup internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice ne može profitirati povećanjem cijena svojih usluga za 5 do 10% iz razloga što će korisnik širokopojsni pristup internetu početi ostvarivati putem kabljskih mreža, ukoliko mu je isti dostupan.

Također, s obzirom da su cijene obiju tehnologija putem kojih se ostvaruje pristup internetu slične, postoji određeni cjenovni pritisak pristupa putem kabljskih mreža na maloprodajnoj razini na maloprodajne cijene ADSL pristupa putem bakrene parice. Slijedom navedenog, pristup putem kabljskih mreža, s obzirom na cjenovne i funkcionalne karakteristike, na maloprodajnom tržištu širokopojsnog pristupa internetu predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice.

4.1.2.5. Pristup putem iznajmljenih vodova

Širokopojsni pristupni vod namijenjen je poslovnim subjektima i velikim poduzećima, čija se poslovna komunikacija temelji na potrebi stalne prisutnosti na internetu kao i prijenosa podataka velikim brzinama. Prednosti pristupa stalnim vodom su velika brzina, sigurnost, maksimalna pouzdanost, istodobni pristup internetu za veći broj korisnika te mogućnost stalnog priključenja vlastitoga računalnog sustava na internet.

Nadalje, cijena zakupljenog mjesnog voda HT-a kapaciteta 2 Mbit/s iznosi 3.375,00 kn³⁸ dok pristup internetu brzinom od 2 Mbit/s putem ADSL pristupa putem bakrene parice uključujući neograničeni internet promet iznosi 183,75 kn³⁹.

³⁸ PDV nije uključen

³⁹ PDV nije uključen

Stoga navedena usluga, s obzirom na funkcionalne i cjenovne karakteristike, ne predstavlja odgovarajuću supstitut ADSL pristupu putem bakrene parice.

4.1.2.6. Pristup putem svjetlovodnih niti

U razdoblju obuhvaćenom upitnicima, mali broj krajnjih korisnika, i to većinom poslovni korisnici, koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodnih niti. Međutim, s porastom ponude sadržaja za koji je potreban širokopojasni pristup internetu te uz sve veću potražnju za uslugom IP televizije, rast će potražnja korisnika za većim kapacitetima, odnosno prijenosnim brzinama širokopojasnog pristupa internetu.

S obzirom da svjetlovodna nit omogućuje veće prijenosne brzine od DSL tehnologija, što omogućuje pružanje usluge visoke kvalitete te podržava napredne IP aplikacije, kao što je primjerice HDTV (eng. *High Definition Television*), Agencija smatra da će u narednim razdobljima rasti broj krajnjih korisnika kojima će operatori pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodnih niti, odnosno broj krajnjih korisnika spremnih platiti višu cijenu za veću kvalitetu usluge.

Temeljem navedenog, Agencija smatra da će usluge širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodnih niti imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini odnosno navedene usluge će biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.

Slijedom navedenog, Agencija će u dijelu analize zamjenjivosti potražnje na veleprodajnoj razini u potpunosti sagledati utjecaj pristupnih mreža novih tehnologija na postojeće veleprodajne usluge, odnosno u ovom slučaju na reguliranu uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

4.1.3. Zaključak

Slijedom svega navedenog, Agencija je zaključila da potražnja za uslugom veleprodajnog širokopojasnog pristupa proizlazi iz usluga širokopojasnog pristupa internetu koje se pružaju na maloprodajnoj razini, a koje se temelje na:

- xDSL pristupu putem bakrene parice,
- pristupu putem kablskih mreža, te
- pristupu putem svjetlovodnih niti.

4.1.4. Zamjenjivost na strani potražnje – veleprodajna razina

Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje na veleprodajnoj razini, potrebno je utvrditi zamjenske usluge trenutno važećoj usluzi veleprodajnog širokopojasnog pristupa, na način da korisnici te usluge, u slučaju da bivši monopolist povisi cijenu iste, izgrade vlastitu pristupnu infrastrukturu ili počnu koristiti neku drugu veleprodajnu uslugu, a koju će smatrati istovjetnom uslugom u odnosu na važeću uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

Prema Eksplanatornom memorandumu⁴⁰, pretpostavka korištenja usluge širokopojasnog pristupa internetu i prijenosa podataka od strane krajnjeg korisnika je postojanje određenog prijenosnog kanala do lokacije krajnjeg korisnika, koji omogućava prijenos podataka u oba smjera i to brzinama koje omogućavaju pružanje navedene usluge.

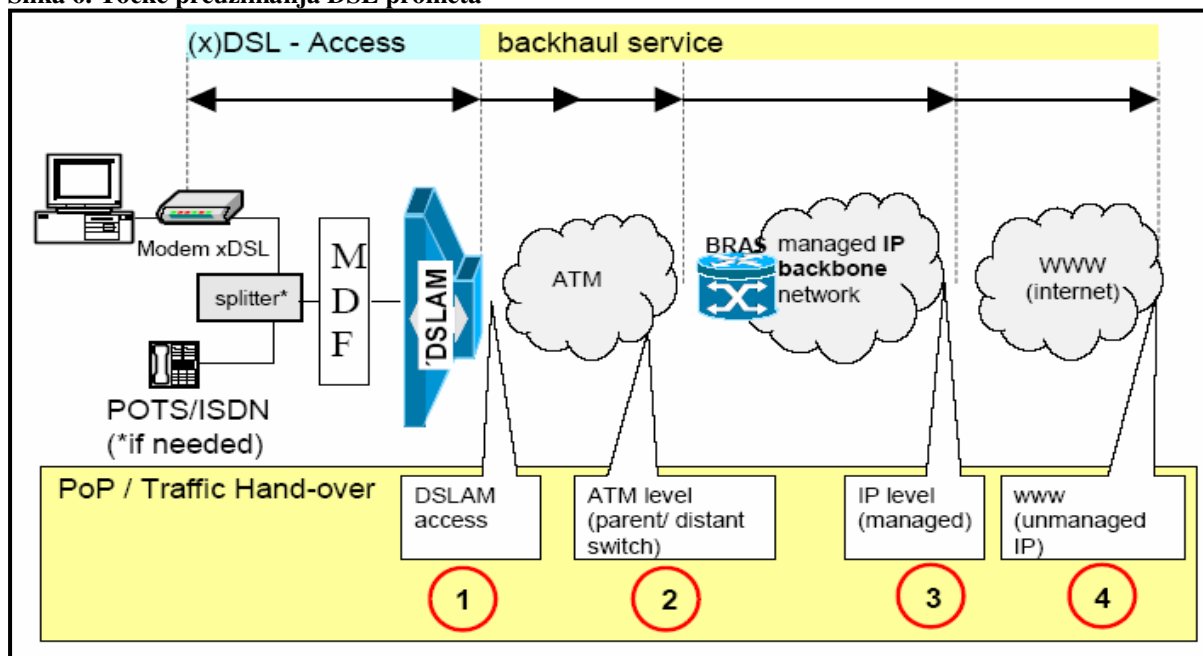
U svrhu pružanja usluge širokopojasnog pristupa internetu na maloprodajnoj razini, operatori mogu do krajnjeg korisnika izgraditi vlastitu infrastrukturu. U navedenom slučaju radi se o usluzi širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe, odnosno operator ne koristi veleprodajnu uslugu nekog drugog operatora temeljem koje pruža uslugu širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima.

Operator koji želi krajnjem korisniku pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu, a nema izgrađenu vlastitu pristupnu infrastrukturu, može koristiti uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa. U skladu s mjerodavnom preporukom Europske komisije o tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa obuhvaća virtualni pristup mreži uključujući *bitstream* pristup na fiksnoj lokaciji.

4.1.4.1. Usluga *bitstream* pristupa internetu u skladu sa stajalištem ERG-a

Prema dokumentu ERG-a vezano uz *bitstream* pristup⁴¹, postoje različite točke preuzimanja DSL prometa između operatora koji pruža uslugu i operatora koji koristi navedenu uslugu. Točka pristupa, odnosno preuzimanja prometa, određuje mogućnost kontrole tehničkih parametara koji utječu na samu xDSL uslugu pruženu krajnjem korisniku te mogućnost korištenja vlastite mreže umjesto mreže bivšeg monopolista. Slika 6. prikazuje točke preuzimanja DSL prometa.

Slika 6. Točke preuzimanja DSL prometa



Izvor: ERG (03) 33rev2, ERG Common Position on wholesale bitstream access

⁴⁰ dokument koji je objavljen uz mjerodavnu Preporuku Europske komisije od 17. prosinca 2007.g. o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, C(2007) 5406

⁴¹ ERG (03) 33rev2, ERG Common Position on wholesale bitstream access

Prikazane točke pristupa, odnosno preuzimanja prometa, daju operatoru različite mogućnosti pri kreiranju vlastitih usluga, odnosno određuju razinu do koje operator može dodati vrijednost usluzi koju koristi od bivšeg monopolista. Što je točka pristupa dalje od MDF-a, operator ima manje mogućnosti praviti razliku između vlastite usluge i usluge koju nudi bivši monopolist. U nastavku su opisane mogućnosti koje nudi pojedina točka preuzimanja prometa:

Točka 1 predstavlja tehničko rješenje kod kojeg bivši monopolist pruža DSL pristupni vod te predaje promet operatoru korisniku usluge neposredno iza DSLAM-a. U ovom slučaju operator korisnik je fizički prisutan na DSLAM-u, pri čemu sam osigurava vlastitu *backhaul* mrežu⁴², a što mu omogućuje da sam u potpunosti određuje parametre kvalitete usluge kroz vlastitu jezgrenu mrežu (ATM i/ili IP), kao npr. niži faktor zagušenja, IP QoS⁴³, itd. Drugim riječima, operatori imaju mogućnost izbora profila na instaliranim DSLAM-ovima, a u skladu s time mogu krajnjem korisniku pružiti DSL uslugu sa različitim tehničkim karakteristikama. Ova opcija traži veliko početno ulaganje od strane operatora kako bi mogao biti prisutan na DSLAM-u.

Točka 2 predstavlja tehničko rješenje kod kojeg bivši monopolist pruža DSL pristupni vod uključujući i *backhaul* uslugu, te vrši predaju prometa operatoru korisniku na ATM razini⁴⁴. Operator korisnik ima mogućnost podijeliti virtualne putove u virtualne kanale, te na taj način kontrolira kvalitetu usluge do krajnjeg korisnika⁴⁵. Nadalje, u ovom slučaju operator upravlja vlastitim BRAS-om (eng. *Broadband Access Server*)⁴⁶, a time ima mogućnost mijenjanja IP QoS parametara prometa svojih korisnika. Stoga operator korisnik može ponuditi uslugu različitih tehničkih karakteristika od one koju pruža bivši monopolist, jer može mijenjati parametre kvalitete usluge, kao što su različiti faktori zagušenja od onih koje osigurava bivši monopolist.

Točka 3 predstavlja tehničko rješenje kod kojeg bivši monopolist pruža DSL pristupni vod uključujući i *backhaul* uslugu, te vrši predaju prometa operatoru korisniku na IP razini. S obzirom da je promet tuneliran kroz upravljivu IP mrežu (privatna IP mreža), kvaliteta usluge može biti garantirana. Operator korisnik koristi BRAS bivšeg monopolista i vlastiti BRAS, a može dobiti garantirane parametre kvalitete tuneliranja. Diferencijacija usluge je moguća do te razine da operator može, u slučaju da je ponuđeno, pregovarati različite faktore zagušenja s bivšim monopolistom ili ima druge mogućnosti da utječe na vezu do krajnjeg korisnika s obzirom da on završava dolaznu vezu prema krajnjem korisniku, na način da ima mogućnost mijenjanja IP QoS parametara prometa svojih korisnika. Međutim, kontrola kvalitete usluge je u ovom slučaju ograničena, te manja nego u prethodnoj varijanti.

Točka 4 predstavlja tehničko rješenje kod kojeg bivši monopolist pruža DSL pristupni vod i *prijenos prometa*, uključujući i direktnu vezu na javnu IP mrežu⁴⁷. Na ovoj razini, usluga koju bivši monopolist nudi operatoru je tehnički ista kao i usluga koju bivši monopolist nudi svojim krajnjim korisnicima. Naime, u ovom slučaju operator korisnik ne treba posjedovati vlastitu infrastrukturu, već samo pod svojim imenom distribuira i naplaćuje uslugu. S obzirom

⁴² ATM, IP backbone

⁴³ kvaliteta usluge (eng. *Quality of Service*)

⁴⁴ ATM širokopojasni pristupni čvor ili odgovarajuća tehnološka razina

⁴⁵ Međutim, to je moguće samo u dogovoru s operatorom, jer se kontrola privatnih virtualnih kanala podešava na strani DSLAM-a.

⁴⁶ širokopojasni udaljeni pristupni server

⁴⁷ World Wide Web

da operator nema mogućnost nuditi uslugu različitih tehničkih karakteristika od one koju nudi bivši monopolist, ovdje se radi o preprodaji usluga.

S obzirom da prve tri točke pristupa daju operatoru mogućnost da pravi razliku između proizvoda koje nudi bivši monopolist, što nije moguće na četvrtoj točki pristupa, preprodaja se ne smatra *bitstream* pristupom.

4.1.4.2. Važeća veleprodajna usluga širokopojasnog pristupa u Republici Hrvatskoj

Trenutno važeća veleprodajna usluga širokopojasnog pristupa internetu regulirana je Dodatkom Standardnoj ponudi davatelja usluga pristupa internetu koji se odnosi na širokopojasni pristup internetu, a sastoji se od ADSL *transport* usluge i usluge ADSL pristupa. Navedene dvije usluge opisane su u nastavku.

a) ADSL *transport* usluga

ADSL *transport* usluga omogućava operatoru pružanje širokopojasnih ADSL internet usluga vlastitim krajnjim korisnicima, temeljem IP/Ethernet platforme⁴⁸, a koji su istovremeno pretplatnici HT-a za uslugu ADSL pristupa.

ADSL *transport* usluga podrazumijeva:

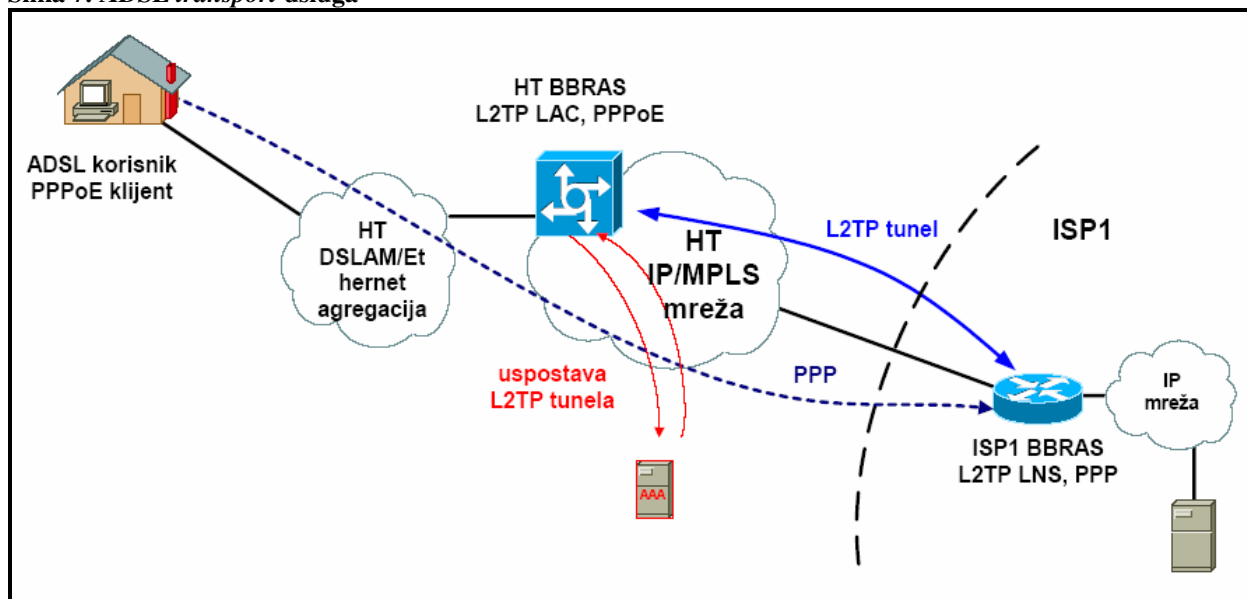
- uspostavu pristupa operatoru HT-ovoj IP platformi na lokaciji HT-ovog širokopojasnog pristupnog čvora⁴⁹, te
- prijenos podataka krajnjih korisnika od pripadajućeg DSLAM-a u mreži HT-a preko širokopojasnog pristupnog čvora do priključne točke na lokaciji operatora i u suprotnom smjeru.

Drugim riječima, operator korisnik koristi *backhaul* prijenosne mrežne kapacitete HT-a, koji osiguravaju prijenos signala između pristupne mreže i jezgrene mreže, a kako bi nudio maloprodajnu uslugu svojim krajnjim korisnicima. Specifičnost navedene usluge, u odnosu na slične veleprodajne usluge u europskim zemljama, je ta da HT nudi operatoru samo korištenje prijenosnog kapaciteta mreže (promet), dok pristup internetu (mjesečnu pretplatu za pristupnu brzinu) krajnjem korisniku i dalje naplaćuje HT. Na slici 7. prikazan je način spajanja operatora korisnika navedene usluge i HT-a u okviru ADSL *transport* usluge.

⁴⁸ treća točka pristupa prema dokumentu ERG-a vezano uz *bitstream* pristup

⁴⁹ Postoje četiri pristupna područja za regionalne širokopojasne pristupne čvorove – Zagreb, Rijeka, Osijek i Split.

Slika 7. ADSL transport usluga



Izvor: Dodatak Standardnoj ponudi HT-a za davatelje usluga pristupa internetu koji se odnosi na širokopojasni pristup internetu

b) Veleprodajna usluga ADSL pristupa

Na temelju odluke Vijeća Agencije⁵⁰ iz prosinca 2007. godine, HT od veljače 2008. godine nudi i uslugu ADSL pristupa i to isključivo zajedno sa ADSL transport uslugom, a navedenom se uslugom operatoru omogućava pružanje maloprodajne usluge ADSL pristupa vlastitim krajnjim korisnicima koji su istovremeno pretplatnici HT-a za uslugu pristupa javnoj nepokretnoj telekomunikacijskoj mreži putem POTS/ISDN BRA priključka.

Veleprodajna usluga ADSL pristupa sastoji se od:

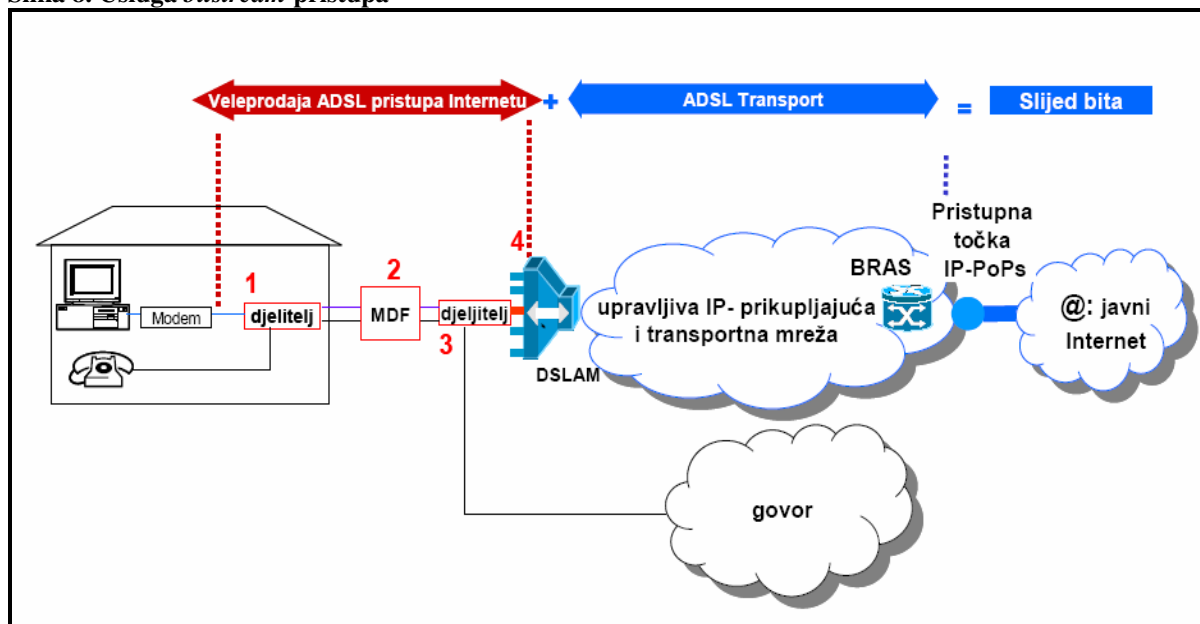
- širokopojasnog pristupa krajnjem korisniku preko virtualne linije na pristupnoj točki na DSLAM-u u mreži HT-a, i
- upravljanja DSLAM-om i njegova odgovarajuća konfiguracija.

Drugim riječima, navedena usluga omogućuje operatoru pružanje usluga širokopojasnog ADSL pristupa internetu vlastitim krajnjim korisnicima korištenjem HT-ove infrastrukture, koja obuhvaća virtualnu liniju na pristupnoj točki DSLAM-a. Time je operatoru korisniku navedene usluge omogućeno da definira vlastite proizvode kombinacijom pristupa, prometa, korisničke opreme i drugog, a koje promovira i nudi krajnjem korisniku u svoje ime i za svoj račun, te krajnjem korisniku šalje jedinstveni račun za pristup internetu i promet.

Brzine ADSL pristupa mogu biti iste ili različite od HT-ovih, ali ne mogu biti veće od maksimalne brzine koju nudi HT u okviru svoje maloprodajne usluge ADSL pristupa.

Na slici 8. dan je tehnički prikaz veleprodajne usluge ADSL pristupa zajedno s prikazom ADSL transport usluge, a što zajedno predstavlja uslugu koja odgovara veleprodajnoj usluzi *bitstream* pristupa u zemljama Europske unije.

⁵⁰ Odluka Vijeća Agencije od dana 21. prosinca 2007. godine (klasa: 344-01/06-01/678; ur. broj: 376-11-07-27)

Slika 8. Usluga *bitstream* pristupa

Izvor: Dodatak Standardnoj ponudi HT-a za davatelje usluga pristupa internetu koji se odnosi na širokopojsni pristup internetu

Kao što je već navedeno, *ADSL transport* usluga je dio usluge *bitstream* pristupa koja je u skladu s mjerodavnom preporukom Europske komisije o tržištima podložnima prethodnoj regulaciji dio tržišta veleprodajnog širokopojsnog pristupa. Kada bi se u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta uključila samo *ADSL transport* usluga, bio bi obuhvaćen samo dio prijenosnog kapaciteta mreže, a ne i pristup. Kako bi dimenzija usluga obuhvaćala uslugu koja odgovara usluzi *bitstream* pristupa, potrebno je u dimenziju usluga uključiti i uslugu *ADSL pristupa internetu* koju HT pruža onim krajnjim korisnicima kojima uslugu prijenosa podataka nude operatori na temelju *ADSL transport* usluge. Slijedom navedenog, Agencija je u daljnjem tekstu razmatrala zamjenjivost potražnje i ponude s obzirom na uslugu *bitstream* pristupa.

Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje, potrebno je utvrditi zamjenske usluge trenutno važećoj usluzi veleprodajnog širokopojsnog pristupa, odnosno veleprodajnoj usluzi *bitstream* pristupa na IP razini koja se temelji na *ADSL* tehnologiji putem bakrene parice, na način da korisnici te usluge, u slučaju da HT povisi cijenu iste, izgrade vlastitu pristupnu infrastrukturu ili počnu koristiti istovjetnu uslugu, odnosno uslugu koju smatraju zamjenskom uslugom trenutno važećoj usluzi *bitstream* pristupa.

Prije svega, potrebno je utvrditi je li usluga *bitstream* pristupa na drugim točkama pristupa zamjenska usluga usluzi *bitstream* pristupa na IP razini, iako trenutno takva veleprodajna usluga ne postoji. Isto tako, a zbog razvoja mreža nove generacije, potrebno je utvrditi može li se usluga istovjetna usluzi *bitstream* pristupa, koja se trenutno temelji na *ADSL* tehnologiji putem bakrene parice, pružati i na temelju drugih tehnologija, odnosno drugih mrežnih arhitektura.

4.1.4.3. Usluga *bitstream* pristupa na drugim točkama pristupa kao zamjenska usluga usluzi *bitstream* pristupa na IP razini

Kao što je već navedeno, različite točke pristupa daju operatoru različite mogućnosti pri pružanju usluge različite od one koju nudi bivši monopolist na maloprodajnoj razini. Pružanje

usluge *bitstream* pristupa na pojedinoj točki pristupa ovisi o mrežnoj arhitekturi bivšeg monopolista. Stoga je u ovom dijelu razmatrana mogućnost jesu li usluga *bitstream* pristupa na ATM razini i usluga *bitstream* pristupa na DSLAM-u zamjenske usluge usluzi *bitstream* pristupa na IP razini, pri čemu se promatrana usluga *bitstream* pristupa temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.

4.1.4.3.1 Usluga *bitstream* pristupa na ATM/ Ethernet razini

HT trenutno pruža ADSL *transport* uslugu putem Ethernet agregacijske mreže za prijenos IP prometa. Točka pristupa, odnosno preuzimanja prometa na ATM razini nije moguća budući da HT postupno zamjenjuje ATM mrežu IP mrežom u jezgrenoj mreži, koja omogućava brži prijenos podataka uz manje troškove.

Naime, pored stalnih promjena na fizičkom sloju pristupnih mreža, dešavaju se stalne promjene i na višim slojevima, a posebno na drugom, tzv. sloju podatkovne poveznice. Većina pristupnih mreža bila je orijentirana na korištenje tehnologije ATM, koja pokazuje iznimno dobra svojstva glede kvalitete usluge koju pruža višim protokolarnim slojevima. Međutim, nedovoljna učinkovitost ATM-a u situacijama kada se na mrežnom sloju koristi protokol IP, kao i složeni mehanizmi razašiljanja i slanja ćelija na veći broj krajnjih odredišta doveli su do orijentacije dizajnera pristupnih mreža na protokol Ethernet, koji se jednostavno integrira s IP-om. Ethernet mreža koristi se za usluge u širokopojasnom pristupu internetu, video i govorne usluge, a podržava višestruke strateške usluge uključujući ADSL, IP/VPN i VoIP. Ta je mrežna tehnologija bolja od ATM-a, može podržavati izgradnju VDSL2, lagano se može proširiti da bi zadovoljila veći porast prometa, a i dobro prilagoditi za multimedijalne usluge. Isto tako može poslužiti i kao NGN jezgra za zamjenu PSTN-a.

Budući da HT ne koristi više ATM mrežu za koncentraciju i transport u vlastitoj mreži, već koristi Ethernet agregacijsku mrežu za prijenos IP prometa, te uzevši u obzir činjenicu da se mreže novih operatora temelje na IP tehnologiji, Agencija smatra da usluga *bitstream* pristupa na ATM razini ne predstavlja zamjensku uslugu usluzi *bitstream* pristupa na IP razini.

Međutim, sukladno stajalištu ERG o regulatornim principima u vezi NGA i činjenicu da Ethernet protokol doprinosi razvoju inovativnih usluga, te da bi Ethernet mogao, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, zamijeniti ATM, potrebno je u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta uključiti i uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet razini.

4.1.4.3.2 Usluga *bitstream* pristupa na DSLAM-u

Na temelju usluge *bitstream* pristupa na DSLAM-u operator je u mogućnosti ponuditi na maloprodajnoj razini istovjetnu uslugu onoj koju pruža na temelju usluge *bitstream* pristupa na IP razini. Štoviše, s obzirom da temeljem *bitstream* pristupa na DSLAM-u novi operator ima veću kontrolu pri pružanju usluge širokopojasnog pristupa na maloprodajnoj razini, a time i veće mogućnosti diferencirati uslugu koju nudi svojim krajnjim korisnicima od one koju nudi bivši monopolist, Agencija smatra da bi operator korisnik usluge *bitstream* pristupa na IP razini, u slučaju hipotetskog povećanja cijene navedene usluge, bio spreman zamijeniti istu, uslugom *bitstream* pristupa na DSLAM-u. Stoga, Agencija smatra uslugu *bitstream* pristupa na DSLAM-u zamjenskom uslugom usluzi *bitstream* pristupa na IP razini.

4.1.4.4. Usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na naprednim tehničkim rješenjima u pristupnoj mreži kao zamjenska usluga usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice

Ulaganjima u pristupnu mrežu, operatori polažu svjetlovodne kabele bliže krajnjem korisniku ili do krajnjeg korisnika, odnosno postojeću bakrenu paricu zamjenjuju djelomično ili u potpunosti svjetlovodnim nitima, a kako bi krajnjim korisnicima ponudili kvalitetnije i inovativne usluge uz veće pristupne brzine, te smanjili operativne troškove.

Pristupne mreže nove generacije obuhvaćaju sljedeća tehnička rješenja, odnosno mrežne arhitekture:

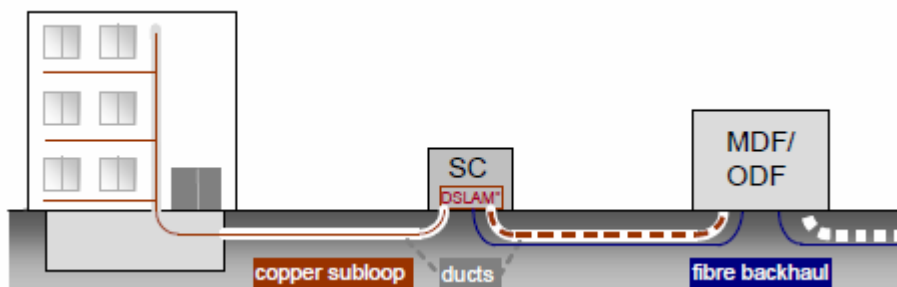
- koncept svjetlovodne niti do uličnog kabineta – *Fiber to the Cabinet* (FttCab) – kod kojeg se od krajnjeg korisnika do uličnog kabineta koristi bakrena parica, a od uličnog kabineta do glavnog razdjelnika svjetlovodni kabel;
- koncept svjetlovodne niti do zgrade – *Fiber to the Building* (FttB) – kod kojeg se od krajnjeg korisnika do distribucijske točke (instalacijski ormarić) unutar zgrade koristi bakrena parica, a od zgrade do glavnog razdjelnika svjetlovodni kabel;
- koncept svjetlovodne niti do stana – *Fiber to the Home* (FttH) – kod kojeg se postojeća bakrena parica u potpunosti zamjenjuje svjetlovodnom niti od glavnog razdjelnika operatora do krajnjeg korisnika.

Agencija je u nastavku razmatrala zamjenjivost usluge *bitstream* pristupa na temelju navedenih tehničkih rješenja u pristupnoj mreži i usluge *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice. S obzirom da se FttB rješenje smatra FttH rješenjem, iako se radi o hibridnom rješenju na temelju svjetlovodnog kabela i kabela s *upredenim paricama*, isto će biti razmatrano u dijelu koje se odnosi na uslugu *bitstream* pristupa koja se temelji na FttH rješenju.

4.1.4.4.1 Usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju

Ulaganjima u pristupnu infrastrukturu operatori mogu skraćivati bakrenu paricu, odnosno kabel s *upredenim paricama*, na način da se isti zamjenjuje svjetlovodnim kabelom od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta (FttCab - *Fiber to the Cabinet*) ili druge sabirne točke u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži (vidi sliku 9.). Unutar uličnog kabineta ili neke druge sabirne točke pristupni operator postavlja DSLAM te putem VDSL tehnologije omogućava krajnjim korisnicima brži prijenos podataka u odnosu na prijenos podataka putem ADSL tehnologije i njezinih inačica.

Slika 9. FttCab rješenje



Izvor: ERG Opinion on Regulatory Principles of NGA, ERG (07) 16rev2

Napomena: SC – vanjski kabinet (eng. *street cabinet*)

S obzirom na ograničenja postojećih bakrenih parica, nemoguće je svim paricama u nekom kabelu pridijeliti neku DSL-tehnologiju jer bi u takvom scenariju međusobni štetni utjecaji (tzv. preslušavanja) između parica u kabelu bili preveliki i dodatno bi ograničili domet i kvalitetu prijenosa. Nadalje, zbog zasićenosti, svi korisnici nemaju istu kvalitetu usluge širokopojasnog pristupa internetu i IP televizije, te čak pojedine bakrene parice niti ne podržavaju navedene usluge. Slijedom navedenog, u narednom razdoblju za očekivati je da će operatori ulagati u pristupnu infrastrukturu, a sve s ciljem kako bi zadovoljili potrebe korisnika, odnosno kako bi ponudili široki opseg usluga kao što su prijenos višekanalnog HDTV-a (eng. *High Definition Television*), videa na zahtjev i videokonferencija, te usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP).

S obzirom da je Agencija na maloprodajnoj razini utvrdila da se usluge širokopojasnog pristupa internetu putem VDSL tehnologije mogu smatrati zamjenskim uslugama širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL tehnologije, potrebno je razmotriti smatraju li se usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju i usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice zamjenskim uslugama.

Prema europskoj praksi, bivši monopolisti ulažu u svoju pristupnu infrastrukturu na način da skraćuju duljinu bakrene parice do krajnjeg korisnika tako što na određenim lokacijama od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta polažu svjetlovodni kabel, a kako bi krajnjim korisnicima koji imaju potrebe za većim pristupnim brzinama mogli pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu i pripadajućim sadržajima putem VDSL tehnologije. Agencija smatra da bi HT, sukladno europskoj praksi, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, mogao pružati usluge putem VDSL tehnologije, te da iste neće biti bitno različite od usluga koje se pružaju putem ADSL tehnologije i njezinih inačica, osim u pogledu bolje kvalitete. Stoga se usluge širokopojasnog pristupa internetu putem VDSL tehnologije mogu smatrati zamjenskim uslugama širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL tehnologije, a kako je i zaključeno na maloprodajnoj razini.

Dodatno, sukladno Eksplanatornom memorandumu⁵¹, razvoj tehnologije i nova ulaganja koja predstavljaju nadogradnju postojeće usluge ne znače nužno da te usluge ulaze u novo tržište. Nadalje, ako će nadograđena usluga zamijeniti postojeću, i to na način da će se postojeća usluga prestati nuditi na tržištu, tada nadograđeni ili novi proizvod treba uključiti u dimenziju tržišta.

Stoga se može zaključiti da modernizacija pristupne mreže na temelju gradnje uličnih kabineta i skraćivanja postojeće bakrene parice predstavlja nadogradnju pristupne mreže temeljene na bakrenoj parici. Iz navedenog proizlazi da usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju ne predstavlja novo tržište, već ulazi u dimenziju usluga istog mjerodavnog tržišta u čiju dimenziju usluga ulazi i usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.

Iz ponašanja krajnjeg korisnika na maloprodajnoj razini proizlaze i zamjenske usluge usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice. S obzirom da će se putem usluge *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju pružati istovjetna usluga širokopojasnog pristupa internetu određenom krajnjem korisniku kao i putem usluge *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice, iz navedenog

⁵¹ Eksplanatorni memorandum, str. 18

proizlazi da je usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju zamjenska usluga usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.

Slijedom svega navedenog, iako u Republici Hrvatskoj ne postoji veleprodajna usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju putem koje bi operator mogao na maloprodajnoj razini pružati usluge širokopojasnog pristupa internetu putem VDSL tehnologije, Agencija smatra da se putem usluge *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju može pružati istovjetna usluga važećoj veleprodajnoj usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice. Drugim riječima, uzevši u obzir hipotetsko povećanje cijene važeće veleprodajne usluge, usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju zamjenska je usluga usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.

Nadalje, na temelju usluge *bitstream* pristupa na IP razini koja se temelji na FttCab rješenju moguće je ponuditi istovjetnu uslugu usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice na IP razini. Isto tako, sukladno stajalištu ERG o regulatornim principima u vezi NGA i činjenicu da Ethernet protokol doprinosi razvoju inovativnih usluga, potrebno je u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta uključiti i uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet razini (npr. Ethernet komutator). Naime, na temelju usluge *bitstream* pristupa na Ethernet razini koja se temelji na FttCab rješenju moguće je ponuditi istovjetnu uslugu usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice na Ethernet razini. Međutim, točka pristupa kod usluge *bitstream* pristupa na prvoj agregacijskoj točki (DSLAM/MSAN ili neka ekvivalentna točka pristupa) koja se temelji na FttCab rješenju nalazi se bliže krajnjem korisniku nego kod usluge *bitstream* pristupa na DSLAM-u koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice. S obzirom da operator ima veću kontrolu pri pružanju usluge širokopojasnog pristupa na maloprodajnoj razini što je točka pristupa bliža krajnjem korisniku, te je u mogućnosti još više diferencirati uslugu od one koju nudi bivši monopolist, Agencija smatra da bi operator korisnik usluge *bitstream* pristupa na IP razini, u slučaju hipotetskog povećanja cijene navedene usluge, bio spreman zamijeniti istu uslugom *bitstream* pristupa na DSLAM-u. Stoga, a kao i kod usluge *bitstream* pristupa na temelju ADSL tehnologije putem bakrene parice, Agencija smatra uslugu *bitstream* pristupa na DSLAM-u koja se temelji na FttCab rješenju zamjenskom uslugom usluzi *bitstream* pristupa na IP razini koja se temelji na FttCab rješenju.

Slijedom svega navedenog, uzevši u obzir tehnološku neutralnost, Agencija smatra uslugu *bitstream* pristupa na IP razini i uslugu *bitstream* pristupa na DSLAM-u zamjenskim uslugama, bez obzira temelje li se na FttCab rješenju ili na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.

4.1.4.4.2 Usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttH rješenju

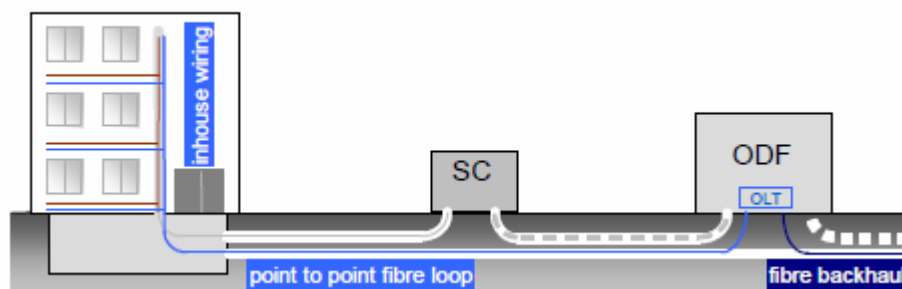
Pored ulaganja u pristupnu infrastrukturu na način da zamjenjuju kabel s *upredenim paricama* svjetlovodnim kabelom od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta ili druge sabirne točke u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži, operatori mogu u cijelosti zamijeniti bakrenu paricu od lokalne centrale do lokacije korisnika svjetlovodnim niti (FttH - *Fibre to the Home*).

Pristupnu mrežu utemeljenu na FttH rješenju moguće je realizirati na način:

- poveznica od točke do točke (*point-to-point*), od kojih svaka izravno povezuje centralu i krajnjeg korisnika (vidi sliku 10.), te

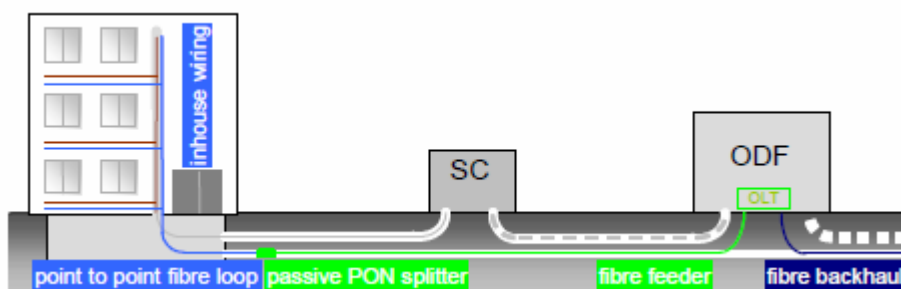
- pasivne svjetlovodne mreže (PON) koja je strukturirana na način da signal na svjetlovodnoj niti bude razdijeljen na više niti, kao i obrnuto, da se više svjetlovodnih signala kombinira u jednu nit (vidi sliku 11.). Pritom se za dvosmjernu komunikaciju mogu koristiti dvije ili jedna nit. Ako je prijenos realiziran po jednoj niti, dolazni i odlazni signali se razlikuju u valnim duljinama.

Slika 10. FttH rješenje – poveznica od točke do točke (*point-to-point*)



Izvor: ERG Opinion on Regulatory Principles of NGA, ERG (07) 16rev2

Slika 11. FttH rješenje – PON arhitektura (*point-to-multipoint*)



Izvor: ERG Opinion on Regulatory Principles of NGA, ERG (07) 16rev2

U FttH rješenje ulazi i FttB rješenje, kod kojeg se svjetlovodni kabel povlači vrlo blizu krajnjem korisniku, do same zgrade, dok se od zgrade do krajnjeg korisnika koristi kabel s upredenim paricama, odnosno bakrena parica. I u ovom slučaju moguće je koristiti *point-to-point* i *point-to-multipoint* rješenja, međutim unutar zgrade koriste se postojeće bakrene parice.

Kao što je u prethodnom poglavlju već i zaključeno, kako raste ponuda sadržaja za koji je potreban širokopojasni pristup internetu te uz sve veću potražnju za uslugom IP televizije, raste potražnje korisnika za većim kapacitetima, odnosno prijenosnim brzinama širokopojasnog pristupa internetu, ADSL sa svojim inačicama mogao bi se pokazati nedovoljno učinkovitim u situacijama u kojima je potreban istovremeni prijenos govorne telefonije, interaktivnog videa i brzih podatkovnih usluga između krajnjih korisnika i lokalne centrale. Slijedom navedenog, u narednom razdoblju je za očekivati da će operatori ulagati u pristupnu infrastrukturu, a sve s ciljem kako bi zadovoljili potrebe korisnika, odnosno kako bi bili u mogućnosti ponuditi široki opseg usluga kao što su prijenos višekanalnog HDTV-a, videa na zahtjev i videokonferencija, te usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP).

U slučaju da se operator odluči za navedeno bit će suočen sa značajnim ulaganjima, a koja u prvom redu ovise o stanju mreže operatora, ali i o razini konkurencije na maloprodajnoj razini. Troškovi modernizacije pristupne mreže i gradnje novih pristupnih mreža do krajnjih korisnika su značajni, međutim pristup nove generacije (u ovom slučaju FttH) do krajnjeg korisnika, operatoru koji je pristupio modernizaciji pristupne mreže, pruža mogućnost za velike i dugoročne uštede vezane za operativne troškove i što je još važnije platformu, odnosno osnovu za pružanje kvalitetnijih, inovativnih i potencijalno profitabilnijih usluga krajnjim korisnicima.

HT je dopisom od dana 13. veljače 2008. godine obavijestio Agenciju o pokretanju pilot projekta s ciljem testiranja svjetlovodne pristupne infrastrukture i pripadajućih mrežnih rješenja, a kako bi se cit.: „...*pripremili uvjeti za komercijalnu ponudu iste široj korisničkoj populaciji na području Republike Hrvatske.*“ Iz navedenog je vidljivo da HT planira ulaganja u pristupnu mrežu s ciljem zamjene bakrenih parica svjetlovodnim nitima.

S obzirom da svjetlovodna nit omogućuje veće prijenosne brzine od DSL tehnologija, što omogućuje pružanje usluge visoke kvalitete te podržava napredne IP aplikacije, kao što je primjerice HDTV, Agencija smatra da će usluge širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodnih niti imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini odnosno navedene usluge će biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.

Iz ponašanja krajnjeg korisnika na maloprodajnoj razini proizlaze i zamjenske usluge usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice. S obzirom da se putem usluge *bitstream* pristupa koja se temelji na FttH rješenju može pružati istovjetna usluga širokopojasnog pristupa internetu određenom krajnjem korisniku kao i putem usluge *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice, iz navedenog proizlazi da je usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttH rješenju zamjenska usluga usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.

Slijedom svega navedenog, iako u Republici Hrvatskoj ne postoji veleprodajna usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttH rješenju putem koje bi operator mogao na maloprodajnoj razini pružati usluge širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodnih niti, Agencija smatra da se putem usluge *bitstream* pristupa koja se temelji na FttH rješenju može pružati istovjetna usluga važećoj veleprodajnoj usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice. Drugim riječima, uzevši u obzir hipotetsko povećanje cijene važeće veleprodajne usluge, usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttH rješenju zamjenska je usluga usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.

Nadalje, na temelju usluge *bitstream* pristupa na IP razini koja se temelji na FttH/FttB rješenju moguće je ponuditi istovjetnu uslugu usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice na IP razini. Isto tako, sukladno stajalištu ERG o regulatornim principima u vezi NGA i činjenicu da Ethernet protokol doprinosi razvoju inovativnih usluga, potrebno je u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta uključiti i uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet razini (npr. Ethernet komutator). Naime, na temelju usluge *bitstream* pristupa na Ethernet razini koja se temelji na FttH rješenju moguće je ponuditi istovjetnu uslugu usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice na Ethernet razini.

Isto tako, temeljem točke pristupa kod usluge *bitstream* pristupa na točki svjetlovodnog linijskog zaključenja (eng. *Optical Line Terminal - OLT*)⁵² koja se temelji na FttH rješenju moguće je ponuditi istovjetnu uslugu usluzi *bitstream* pristupa na DSLAM-u koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice. S obzirom da operator ima veću kontrolu pri pružanju usluge širokopojasnog pristupa na maloprodajnoj razini što je točka pristupa, odnosno preuzimanja prometa bliže krajnjem korisniku, Agencija smatra da bi operator korisnik usluge *bitstream* pristupa na IP razini, u slučaju hipotetskog povećanja cijene navedene usluge od 5 do 10%, bio spreman zamijeniti istu uslugom *bitstream* pristupa na točki bližoj krajnjem korisniku. Stoga, a kao i kod usluge *bitstream* pristupa na temelju ADSL tehnologije putem bakrene parice, Agencija smatra uslugu *bitstream* pristupa na OLT-u koja se temelji na FttH rješenju zamjenskom uslugom usluzi *bitstream* pristupa na IP razini koja se temelji na FttH rješenju.

Nadalje, Agencija je razmatrala je li točka pristupa kod usluge *bitstream* pristupa na prvoj agregacijskoj točki (DSLAM/MSAN ili neka ekvivalentna točka pristupa) koja se temelji na FttB rješenju zamjenska usluga usluzi *bitstream* pristupa na IP razini koja se temelji na FttB rješenju. S obzirom da operator ima veću kontrolu pri pružanju usluge širokopojasnog pristupa na maloprodajnoj razini što je točka pristupa bliža krajnjem korisniku, te je u mogućnosti još više diferencirati uslugu od one koju nudi bivši monopolist, Agencija smatra da bi operator korisnik usluge *bitstream* pristupa na IP razini, u slučaju hipotetskog povećanja cijene navedene usluge od 5 do 10%, bio spreman zamijeniti istu uslugom *bitstream* pristupa na DSLAM-u. Stoga, a kao i kod usluge *bitstream* pristupa na temelju ADSL tehnologije putem bakrene parice, Agencija smatra uslugu *bitstream* pristupa na DSLAM-u koja se temelji na FttB rješenju zamjenskom uslugom usluzi *bitstream* pristupa na IP razini koja se temelji na FttB rješenju.

Slijedom svega navedenog, uzevši u obzir tehnološku neutralnost, Agencija smatra uslugu *bitstream* pristupa na IP razini i uslugu *bitstream* pristupa na DSLAM-u, odnosno OLT-u zamjenskim uslugama, bez obzira temelje li se na FttH/FttB rješenju ili na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.

4.1.4.5. Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji kao zamjenska usluga *bitstream* usluzi

Pored veleprodajne usluge *bitstream* pristupa, u Republici Hrvatskoj operatori mogu pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima na temelju izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, prema uvjetima iz Standardne ponude za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji HT-a, koja uključuje potpuni i dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji.

Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji obuhvaća uslugu potpuno izdvojenog pristupa lokalnoj petlji te uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, pri čemu ne dolazi do promjene vlasništva nad lokalnom petljom, a pruža se isključivo zajedno s uslugom kolokacije. Putem usluge potpuno izdvojenog pristupa lokalnoj petlji operatoru je omogućena uporaba cijeloga frekvencijskog spektra lokalne petlje (bakrene parice). S druge strane, usluga dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji operatoru omogućava samo uporabu širine pojasa frekvencijskog spektra iznad govornoga pojasa frekvencijskog spektra izdvojene

⁵² ili neka točka ekvivalentna DSLAM-u

lokalne petlje (bakrene parice), dok govorni pojas frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje i dalje upotrebljava HT za pružanje javno dostupnih telefonskih usluga.

Prema Eksplanatornom memorandumu, veleprodajna usluga širokopojasnog pristupa, koja uključuje uslugu *bitstream* pristupa i veleprodajna usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, čine dva različita mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji.⁵³ Operator koji koristi veleprodajnu uslugu širokopojasnog pristupa uglavnom neće smatrati uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji supstitutom iako putem veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji može pružati istovrsnu uslugu na maloprodajnoj razini kao i putem veleprodajne usluge širokopojasnog pristupa. Naime, operator koji koristi veleprodajnu uslugu širokopojasnog pristupa da bi pružao uslugu širokopojasnog pristupa na maloprodajnoj razini, ne može bez znatnijih troškova preći na veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji daje operatoru veću fleksibilnost i kontrolu pri pružanju usluge krajnjem korisniku, s obzirom da operator upravlja DSLAM-om, te na taj način nudi krajnjem korisniku kompletnu uslugu, određuje tehničke i kvalitativne karakteristike usluge i pristupnu brzinu neovisno o maloprodajnoj ponudi bivšeg monopolista. Isto tako plan pridobivanja krajnjih korisnika putem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ovisi o poslovnom planu novog operatora i zemljopisnim područjima u kojima želi omogućiti pružanje ADSL pristupa postavljanjem DSLAM-ova, za razliku od usluge *bitstream* pristupa gdje bivši monopolist određuje plan razvoja svoje mreže te na njega novi operator ne može utjecati.

Naime, operator koji koristi mrežu bivšeg monopolista putem različitih oblika *bitstream* pristupa ne može u potpunosti utjecati na tehničke i kvalitativne karakteristike usluge koju pruža krajnjem korisniku, kao u slučaju izdvajanja lokalne petlje. Što je operator bliži krajnjem korisniku, od točke gdje se odvija preprodaja do točke pristupa na DSLAM-u, može sve više utjecati na kvalitetu vlastite usluge.

Gledajući na primjeru postojeće veleprodajne usluge *bitstream* pristupa, novi operatori mogu s manjim ulaganjima pridobiti krajnje korisnike, ali putem navedene usluge ne mogu u potpunosti diferencirati usluge namijenjene krajnjim korisnicima. Operator putem *bitstream* usluge, može nuditi samo brzine jednake ili niže od pristupnih brzina koje bivši monopolist nudi na maloprodajnoj razini, a osim toga ne može ni utjecati na mogućnost pristupa krajnjem korisniku, što je vrlo važna činjenica stoga što plan razvoja mreže ovisi o bivšem monopolistu.

Prema tome, obzirom da nema cjelokupnu kontrolu nad pristupom krajnjem korisniku, operator putem usluge *bitstream* pristupa nije slobodan u potpunom personaliziranju usluge za svog krajnjeg korisnika, a što mu usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji omogućava.

Slijedom navedenog, uzevši u obzir cjenovne i funkcionalne karakteristike veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, Agencija smatra da ista ne predstavlja zamjensku uslugu usluzi *bitstream* pristupa, a time ni dio istog mjerodavnog tržišta.

⁵³ Prema preporuci iz Eksplanatornog memoranduma da se ta dva mjerodavna tržišta analiziraju zajedno, odnosno u isto vrijeme, Agencija je pokrenula postupak analize tržišta veleprodajnog tržišta širokopojasnog pristupa internetu u isto vrijeme kada i postupak analize tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, a što je predmet drugog dokumenta.

4.1.4.6. Izgradnja vlastite infrastrukture kao zamjenska usluga usluzi *bitstream* pristupa

U ovom dijelu razmatrana je mogućnost da operator radi hipotetskog povećanja cijena usluge *bitstream* pristupa počne graditi vlastitu pristupnu infrastrukturu.

Naime, gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika iziskuje dugo razdoblje i velika ulaganja, od kojih je većina nenadoknativa. Glavni pokretač novih ulaganja u vlastitu pristupnu infrastrukturu je dovoljan broj i gustoća korisnika. Slijedom navedenog, jedino u situaciji postojanja ekonomije razmjera i gustoće, izgradnja vlastite pristupne infrastrukture bi bila odgovarajuća zamjenska usluga usluzi *bitstream* pristupa koju nudi bivši monopolist.

Dodatno, sukladno smjernicama Europske komisije, u situaciji gdje je korisnik usluge suočen sa znatnim troškovima prelaska kako bi zamijenio uslugu A uslugom B, te dvije usluge ne bi trebalo uključiti u isto tržište.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da operator, radi hipotetskog povećanja cijena veleprodajne usluge *bitstream* pristupa neće biti potaknut graditi vlastitu pristupnu infrastrukturu, odnosno da gradnja vlastite pristupne mreže ne predstavlja zamjensku uslugu usluzi *bitstream* pristupa.

4.1.4.7. Usluga širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe kao zamjenska usluga usluzi *bitstream* pristupa

S obzirom da se na maloprodajnoj razini usluge širokopojasnog pristupa internetu koje se temelje na xDSL pristupu putem bakrene parice, pristupu putem kablinskih mreža te pristupu putem svjetlovodnih niti smatraju zamjenskim uslugama, potrebno je utvrditi postoji li na maloprodajnoj razini dovoljan konkurentski pritisak od strane operatora koji navedenu uslugu pružaju putem vlastite ili unajmljene⁵⁴ pristupne infrastrukture, odnosno za vlastite potrebe (eng. *self supply*), na način da mogu utjecati na određivanje cijene usluge *bitstream* pristupa. U slučaju značajnog konkurentskog pritiska na maloprodajnoj razini, potrebno je u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta, uključiti i uslugu širokopojasnog pristupa internetu koju operatori pružaju za vlastite potrebe.

Naime, ukoliko bivši monopolist koji pruža veleprodajnu *bitstream* uslugu povisi cijenu iste, maloprodajna cijena usluge operatora koji pruža uslugu širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima putem usluge *bitstream* pristupa bi se također trebala povećati iz razloga što će operatori, na neki način morati prebaciti povećanje veleprodajnih troškova na krajnje korisnike. Krajnji korisnici će se suočiti s povećanjem cijene maloprodajne usluge temeljene na usluzi *bitstream* pristupa te će početi koristiti one usluge koje se pružaju putem vlastite ili unajmljene pristupne infrastrukture koje su na maloprodajnoj razini zamjenske usluge, s obzirom da će cijene istih biti povoljnije.

Međutim, Agencija smatra da operatori koji pružaju uslugu širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe ne mogu konkurentskim pritiskom na maloprodajnoj razini utjecati na određivanje cijene usluge *bitstream* pristupa. Naime, ne postoji takav konkurentski pritisak koji bi onemogućio bivšeg monopolista u namjeri da, u odsustvu regulacije usluge *bitstream*

⁵⁴ putem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji

pristupa, povisi cijenu usluge *bitstream* pristupa od 5 do 10%, s obzirom da operatori nemaju mogućnosti preći na uslugu nekog drugog operatora te najvjerojatnije, a kako bi zadržali krajnje korisnike, neće prevaliti višu cijenu veleprodajne usluge na cijenu usluge za krajnjeg korisnika.

Isto tako, Agencija smatra da u slučaju da operator i prevali navedeni porast cijene na krajnjeg korisnika, krajnji korisnici operatora koji koristi uslugu *bitstream* pristupa, većinom će zamijeniti uslugu tog operatora onom koju nudi HT, zbog šire rasprostranjenosti navedene usluge od one koje nude ostali operatori putem vlastite ili unajmljene pristupne infrastrukture. Međutim, i na područjima na kojima operatori pružaju uslugu širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe, ne postoji značajan konkurentski pritisak na maloprodajnoj razini, a što je vidljivo iz činjenice da HT na tim područjima nije primoran pružati uslugu po nižim cijenama nego u drugim područjima.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, usluga širokopojasnog pristupa internetu koju drugi operatori, bez obzira na pristupnu infrastrukturu, pružaju za vlastite potrebe ne ulazi u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta.

S druge strane, a zbog rasprostranjenosti mreže HT-a, potrebno je razmotriti utjecaj usluge ADSL pristupa putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe. S obzirom da operatori koji koriste uslugu *bitstream* pristupa putem mreže bivšeg monopolista mogu pristupiti svim korisnicima gdje je HT-ova mreža spremna za širokopojasni pristup internetu, iz navedenog proizlazi da, svim krajnjim korisnicima operatora koji koristi uslugu *bitstream* pristupa, tu istu uslugu, bez znatnih dodatnih troškova, može ponuditi i HT. Stoga, a kao što je već i navedeno, u slučaju da operator koji koristi uslugu *bitstream* pristupa i prevali hipotetski porast cijene predmetne usluge na krajnjeg korisnika, njegovi krajnji korisnici će većinom zamijeniti uslugu onom koju nudi HT. Isto tako, potrebno je uzeti u obzir tzv. *forward looking* princip te razmotriti utjecaj širokopojasnog pristupa na temelju FttCab koncepta koji HT pruža za vlastite potrebe i uslugu širokopojasnog pristupa na temelju FttH koncepta koji HT pruža za vlastite potrebe. Iako HT, u upitnicima dostavljenim za potrebe analize ovog mjerodavnog tržišta, nije dostavio podatak da pruža navedene vrste širokopojasnog pristupa do krajnjeg korisnika, ako se u ovom slučaju uzme u obzir razvoj tržišta, kao i za veleprodajne usluge, potrebno je uključiti navedene vrste širokopojasnog pristupa koje HT pruža za vlastite potrebe.

Slijedom svega navedenog, potrebno je uključiti u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta uslugu širokopojasnog pristupa koju HT pruža za vlastite potrebe neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti

4.1.5. Zamjenjivost ponude

Zamjenjivost na strani ponude se očituje u mogućnosti da drugi operatori, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, kao posljedica hipotetskog povećanja cijena važeće veleprodajne usluge *bitstream* pristupa na temelju bakrene parice, ponude istovjetnu uslugu toj veleprodajnoj usluzi, bez da se izlažu znatnijim dodatnim troškovima.

Agencija smatra da u slučaju hipotetskog povećanja cijene usluge *bitstream* pristupa HT-a niti jedan operator neće biti u mogućnosti, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza,

replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a kako bi pružao uslugu *bitstream* pristupa, radi visokih troškova izgradnje vlastite pristupne infrastrukture od kojih je većina nenadoknativa.

Nadalje, Agencija je razmatrala mogućnost da operator putem kabela pristupne mreže počne nuditi uslugu istovjetnu usluzi *bitstream* pristupa. Sukladno Eksplanatornom memorandumu⁵⁵, praksa u dosadašnjim analizama tržišta je pokazala da, tamo gdje i postoji kabela mreža zemljopisna rasprostranjenost iste je ograničena, te veleprodajni pristup tim mrežama ne predstavlja zamjensku uslugu veleprodajnim uslugama pristupa koje se temelje na DSL tehnologiji. Nadalje, operatori koji koriste uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa na temelju DSL tehnologije, u slučaju hipotetskog povećanja cijene navedene usluge, radi značajnih troškova prelaska na uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa putem kabela mreža, neće biti motivirani zamijeniti uslugu na temelju DSL tehnologije mogućom usporedivom uslugom veleprodajnog širokopojasnog pristupa putem kabela mreža. Slijedom navedenog, Agencija smatra da veleprodajni pristup putem kabela mreža, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, ne ulazi u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da u Republici Hrvatskoj na strani ponude ne postoji zamjenska usluga važećoj usluzi *bitstream* pristupa.

4.1.6. Zaključak o mjerodavnom tržištu u dimenziji usluga

Slijedom svega navedenog, Agencija je zaključila da mjerodavno tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa obuhvaća:

- uslugu *bitstream* pristupa koja podrazumijeva sljedeće točke preuzimanja prometa između operatora koji pruža uslugu i operatora koji koristi navedenu uslugu neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti:
 - točka pristupa na IP razini,
 - točka pristupa na Ethernet razini,
 - točka pristupa na DSLAM-u/OLT-u ili odgovarajućoj točki, te
- uslugu širokopojasnog pristupa koju HT pruža za vlastite potrebe neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti.

4.2. Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji

Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji obuhvaća sva područja u kojima određeni operatori pružaju usluge pod istim uvjetima, odnosno, sva područja u kojima postoje istovrsni uvjeti tržišnog natjecanja.

⁵⁵ Str. 34

U skladu sa smjernicama i preporukama Europske komisije zemljopisna dimenzija mjerodavnog tržišta je većinom određena na osnovu pokrivenosti mrežom i postojanja jednakog pravnog i regulatornog okvira na određenom zemljopisnom području.

Slijedom svega navedenog, a na temelju provedene analize, Agencija smatra da je mjerodavno tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa u zemljopisnoj dimenziji u opsegu nacionalno, odnosno mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji čini cijeli teritorij Republike Hrvatske. Navedeni zaključak se temelji na činjenici da HT nudi važeću uslugu koja je dio mjerodavnog tržišta na cijelom teritoriju Republike Hrvatske, za sve operatore, pod istim uvjetima i cijenama. Isto tako, pravni i regulatorni okvir mjerodavan za predmetnu uslugu, odnosno pravni i regulatorni okvir vezan uz područje elektroničkih komunikacija, je isti na cijelom teritoriju Republike Hrvatske.

4.3. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta

Slijedom svega navedenog, Agencija je zaključila da mjerodavno tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa obuhvaća:

- uslugu *bitstream* pristupa koja podrazumijeva sljedeće točke preuzimanja prometa između operatora koji pruža uslugu i operatora koji koristi navedenu uslugu neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti:
 - **točka pristupa na IP razini,**
 - **točka pristupa na Ethernet razini,**
 - **točka pristupa na DSLAM-u/OLT-u ili odgovarajućoj točki, te**
- uslugu širokopojasnog pristupa koju HT pruža za vlastite potrebe neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti.

Nadalje, Agencija određuje da je mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

5. Cilj i predmet analize tržišta

U skladu s mjerilima iz ZEK-a, a u okviru analize tržišta, Agencija će ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na određenom mjerodavnom tržištu te procijeniti postoje li operatori sa značajnom tržišnom snagom na određenom mjerodavnom tržištu, o čemu će kasnije donijeti odgovarajuću odluku sukladno ZEK-u i mišljenju tijela nadležnog za zaštitu tržišnog natjecanja.

Smatra se da operator ima značajnu tržišnu snagu ako, pojedinačno ili zajedno s drugim operatorima, ima položaj koji odgovara vladajućem, što znači da se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

U svrhu procjene značajne tržišne snage operatora, Agencija će izračunati tržišni udjel na određenom mjerodavnom tržištu i tumačiti ga u skladu sa smjernicama Europske komisije o mjerodavnim tržištima te mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Nakon utvrđivanja i određivanja mjerodavnog tržišta, kao što je opisano u poglavljima 3. i 4. ovog dokumenta, Agencija će, sukladno prikupljenim podacima, a u skladu s mjerilima iz članka 55. ZEK-a procijeniti postoji li na navedenom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom koji se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

U procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage operatora na mjerodavnom tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa, Agencija je primijenila sljedeća mjerila:

- tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu,
- nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije,
- ekonomije razmjera,
- ekonomije opsega,
- nedostatak protutežne kupovne moći,
- stupanj vertikalne integracije.

5.1. Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu

Tržišni udjel operatora je mjerilo relativne veličine određenog operatora na tržištu, a izražava se kao postotni udjel operatora u ukupnom volumenu pruženih usluga i/ili prihoda ostvarenih na mjerodavnom tržištu u određenom vremenskom razdoblju.

U svrhu procjene značajne tržišne snage operatora, Agencija će izračunati tržišni udjel na određenom mjerodavnom tržištu i tumačiti ga u skladu sa smjernicama Europske komisije te mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Iako, prema Smjernicama, visoki tržišni udjel nije dovoljan kriterij za određivanje operatora sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu, malo je vjerojatno da će operator koji nema značajan tržišni udjel na određenom tržištu imati vladajući položaj. Stoga, operator čiji

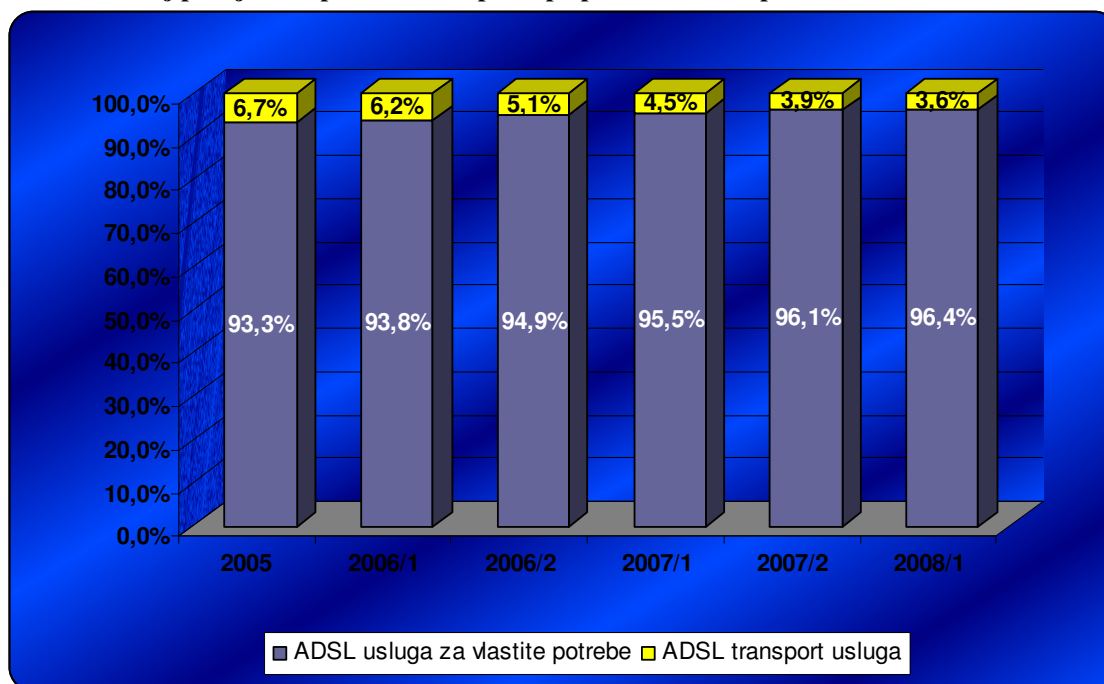
tržišni udjel nije veći od 25%, vjerojatno neće uživati vladajući položaj na odgovarajućem mjerodavnom tržištu. Sukladno praksi donošenja odluka od strane Europske komisije, u situaciji u kojoj operator ima tržišni udjel iznad 40%, sumnja se na postojanje pojedinačne značajne tržišne snage, iako Europska komisija sumnja na postojanje vladajućeg položaja i kod nižih tržišnih udjela. Nadalje, prema utvrđenoj sudskoj praksi, visoki tržišni udjel, koji premašuje 50%, je sam po sebi, osim u iznimnim okolnostima, dovoljan dokaz postojanja vladajućeg položaja.

Isto tako, pretpostavlja se da operator koji ima visoki tržišni udjel ima značajnu tržišnu snagu ukoliko je njegov tržišni udjel stabilan u određenom vremenskom razdoblju. Činjenica da se tržišni udjel operatora sa značajnom tržišnom snagom na određenom mjerodavnom tržištu postupno smanjuje, ukazuje da tržište postaje konkurentnije, što ne isključuje postojanje značajne tržišne snage na tom mjerodavnom tržištu. S druge strane, promjenjivi tržišni udjeli mogu ukazati na pomanjkanje tržišne snage na mjerodavnom tržištu.

U skladu s utvrđenom dimenzijom usluga i zemljopisnom dimenzijom mjerodavnog tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa, te s obzirom da u promatranom razdoblju samo HT nudi uslugu *bitstream* pristupa, Agencija zaključuje da HT posjeduje 100% tržišnog udjela na mjerodavnom tržištu.

Slika 12. prikazuje postotni udjel ADSL usluge koju HT koristi za vlastite potrebe kao i postotni udjel ADSL transport usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa koju nudi ostalim operatorima. Iako se u navedenom razdoblju povećava broj priključaka koje HT nudi drugim operatorima, istovremeno se u značajnoj mjeri povećava i broj priključaka koje koristi za vlastite potrebe, tako da se iz grafikona može primjeriti da u promatranom razdoblju pada postotni udjel ADSL transport usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa koju HT nudi operatorima.

Slika 12. HT - broj priključaka putem ADSL pristupa putem bakrene parice



Izvor: Uпитnik za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa-HT

Napomena: u 2008/1 broj priključaka putem ADSL *transport* usluge se odnosi i na slučaj kada se uz ADSL *transport* uslugu koristi i usluga ADSL pristupa

5.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke infrastrukturne konkurencije

Kapitalna ulaganja potrebna za izgradnju i stavljanje u uporabu pristupne mrežne infrastrukture su izuzetno visoka i zahtijevaju detaljno razrađene poslovne planove i razumno vrijeme povrata uložениh sredstava. Ulazak na tržište zahtijeva od novih operatora značajna ulaganja i to većinom u obliku nenadoknadivih troškova, koje operatori neće moći nadoknaditi u slučaju tržišnog neuspjeha i izlaska s tržišta.

Kako bi izgradio pristupnu mrežu na temelju bakrene parice ili svjetlovodnog kabela do krajnjih korisnika, novi operator mora sam graditi pristupnu infrastrukturu do krajnjeg korisnika ili može koristiti pristupnu infrastrukturu drugog operatora. Gradnja vlastite pristupne infrastrukture je otežana ne samo zbog visokih i većinom nenadoknadivih troškova ulaganja zbog potrebe kopanja i povlačenja distributivne telekomunikacijske kanalizacije, već i radi nemogućnosti dobivanja potrebnih dozvola za izgradnju vlastite pristupne infrastrukture. Stoga, uzimajući u obzir zemljopisnu rasprostranjenost pristupne (mrežne) infrastrukture HT-a, te činjenicu da je ista izgrađivana tijekom dugog vremenskog razdoblja, odnosno u razdoblju kada je HT bio javno poduzeće kao i u sljedećem razdoblju kada je uživao ekskluzivna prava, repliciranje pristupne (mrežne) infrastrukture HT-a nije ekonomski opravdano.

Nadalje, HT raspolaže sa infrastrukturom koja omogućuje pristup preko bakrene parice do najvećeg broja krajnjih korisnika u Republici Hrvatskoj čak i na onim područjima gdje je pristup krajnjim korisnicima otežan. Nadalje, HT je na velikom broju lokacija glavnih razdjelnika postavio DSLAM-ove te je na takav način nadogrudio postojeći pristup preko bakrene parice pa uz javno dostupnu telefonsku uslugu omogućuje i širokopojasni prijenos podataka. Novi operatori koriste uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji kako bi pružili uslugu širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima na maloprodajnoj razini, a tamo gdje to nije moguće koriste ADSL transport uslugu i uslugu ADSL pristupa. Stoga kao što je već navedeno, Agencija je mišljenja da ulazak na tržište veleprodaje širokopojasnog pristupa zahtijeva značajna ulaganja u izgradnju pristupne mreže i *backhaul* mrežnih kapaciteta a koji su uglavnom nenadoknadivi troškovi te predstavljaju ograničenje ulasku iz razloga što obeshrabruju potencijalne operatore u ulasku na navedeno mjerodavno tržište jer će izgradnja pristupne mreže biti ekonomski isplativa samo u onim područjima gdje se može očekivati široka gustoća i broj korisnika.

Nadalje, ulaganje u mreže nove generacije, odnosno povlačenje svjetlovodnih kabela unutar postojeće pristupne infrastrukture, ili do uličnog kabineta ili do lokacije krajnjeg korisnika, zauzima mali udjel u ukupnim troškovima gradnje pristupne infrastrukture, obzirom da troškovi kopanja zauzimaju oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture. Stoga, Agencija smatra da će ulaganjima u pristupnu svjetlovodnu mrežu HT jačati svoj tržišni položaj, s obzirom da u većini slučajeva već ima izgrađenu pristupnu infrastrukturu unutar koje će povući pristupnu mrežu na temelju svjetlovodnog kabela, a što mu daje prednost nad novim operatorima. Nadalje, ulaganjima u pristupnu svjetlovodnu mrežu, HT može odrediti takvu arhitekturu mreže kojom će jačati svoj tržišni položaj, a što u konačnici može dovesti do ponovnog stvaranja tržišnog monopola.

Slijedom navedenog, Agencija smatra, kako u vremenu važenja ove analize, niti jedan operator neće moći replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a i na taj način ugroziti njegov tržišni položaj na mjerodavnom tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa. Štoviše, na temelju

nadzora infrastrukture, HT ulaganjima u svjetlovodnu pristupnu mrežu dodatno jača svoj tržišni položaj.

5.3. Ekonomije razmjera

Ekonomije razmjera (eng. *economies of scale*) se javljaju kada prosječni troškovi proizvodnje padaju s porastom izlaznih proizvoda, dakle prosječni se troškovi smanjuju s povećanjem obujma proizvodnje, pa poduzeće s velikim obujmom proizvodnje može pokriti troškove uz nižu cijenu nego što to mogu mala poduzeća. Mogućnost osiguravanja nižih troškova, a time i nižih cijena, predstavlja važan izvor konkurentske prednosti na tržištima gdje je konkurencija cijenama glavni oblik suparništva među poduzećima.

Iz navedenog slijedi da su ekonomije razmjera svojstvene za proizvodne procese koje karakteriziraju visoki fiksni troškovi, a što je karakteristika elektroničkih komunikacijskih tržišta. Naime, temeljem postojećih proizvodnih kapaciteta, odnosno postojeće infrastrukture, svaka dodatna jedinica usluge proizvedena je s nižim prosječnim fiksnim troškovima po jedinici usluge. HT ima dakle značajnu prednost nad drugim operatorima s gledišta ekonomije razmjera, s obzirom da može nuditi usluge sa znatno nižim troškovima od drugih operatora koji bi trebali izgraditi ili nadograditi postojeću mrežnu infrastrukturu. Stoga, potencijalni operatori koji bi htjeli pristupiti na tržište, zbog visokih troškova pružanja usluga, ne bi bili u mogućnosti ponuditi niže cijene od HT-a, a time bi i teže privukli kupce na tržištu.

5.4. Ekonomije opsega

Ekonomije opsega (eng. *economies of scope*) karakterizira smanjivanje prosječnih proizvodnih troškova koje se može postići ako poduzeće proizvodi određen broj usko povezanih proizvoda. Postoje ako su ukupni troškovi proizvodnje dvaju ili više proizvoda manji nego proizvodnja istih proizvoda u odvojenim pogonima ili poduzećima. Navedeno predstavlja ekonomiju ušteda na troškovima do kojih dolazi objedinjenim izvođenjem velikog broja različitih aktivnosti unutar iste tvrtke korištenjem zajedničkih *inputa* ili zajedničkim unapređivanjem proizvoda, ili pak njihovom zajedničkom distribucijom.

Ekonomije opsega se odnose na potencijalne prednosti operatora dobivene ponudom različitih proizvoda i usluga zajedno. HT je kroz godine razvio mrežu, te na cijelom teritoriju Republike Hrvatske, putem raširene distributivne mreže nudi širok spektar usluga velikom krugu korisnika. Iako većinom pruža javno dostupnu telefonsku uslugu, značajan je trend rasta korisnika kojima pruža širokopojasni pristup internetu u obliku MAXadsl usluge i IP televiziju u obliku MAXtv usluge. Svojom prisutnošću na velikom broju tržišta, HT koristi prednosti ekonomije opsega.

Sukladno tome, ostali operatori, da bi konkurirali HT-u na način da i sami uživaju koristi od ekonomija opsega, trebaju istovremeno ući na velik broj tržišta, što povećava njihove troškove ulaska koje neće biti u mogućnosti vratiti u trenutku kad odluče, ili budu prisiljeni, napustiti tržište.

Slijedom svega navedenog, postojanje ekonomija opsega može predstavljati zapreke ulasku operatorima koji tek ulaze ili namjeravaju ući na tržište.

5.5. Nedostatak protutežne kupovne moći

Protutežna moć kupca postoji kada operator korisnik određene veleprodajne usluge posjeduje takvu ekonomsku snagu koja mu daje mogućnost da u razumnom roku odgovori na povećanje cijena ili na prijetnju povećanja cijena te veleprodajne usluge, i to na način da tu uslugu počne kupovati od nekog drugog operatora. Što je veći udjel prihoda koje operator ostvaruje od pojedinog operatora korisnika veleprodajne usluge u ukupnim prihodima od te veleprodajne usluge, veća je pregovaračka moć i sposobnost nametanja vlastitih interesa operatora korisnika veleprodajne usluge te mogućnost ugrožavanja tržišnog položaja operatora koji nudi veleprodajnu uslugu.

Kao što je već navedeno, HT je jedini operator koji nudi uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa. S obzirom da niti jedan drugi operator ne nudi istovjetnu uslugu, operatori koji koriste postojeću veleprodajnu uslugu nemaju odgovarajuću protutežnu kupovnu moć pomoću koje bi bili u mogućnosti poboljšati svoju pregovaračku poziciju, ozbiljnije kontrolirati cijene ili neke druge uvjete poslovanja te na taj način ugroziti tržišni položaj HT-a na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

5.6. Stupanj vertikalne integracije

Vertikalna integracija podrazumijeva operatora koji je prisutan na više različitih, vertikalno povezanih, veleprodajnih i maloprodajnih tržišta.

Vertikalna integracija se, sukladno Smjernicama Europske komisije, tretira kao zauzimanje tržišne moći. Takvo zauzimanje tržišne moći je pokušaj istiskivanja konkurencije sa potencijalno konkurentskog tržišta ili samo ometanje konkurencije pri ulasku na tržište.

HT je vertikalno integrirani operator koji djeluje i na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa gdje nudi uslugu *bitstream* pristupa na temelju bakrene parice, te na maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu gdje putem bakrene parice krajnjim korisnicima nudi uslugu širokopojasnog pristupa internetu. Također, na maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu djeluje i trgovačko društvo Iskon Internet d.d. koje je u stopostotnom vlasništvu HT-a. Na taj način, a uzimajući u obzir da HT raspolaže mrežnom infrastrukturom na cijelom području Republike Hrvatske, vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom pružaju mu ključnu prednost u odnosu na druge operatore na maloprodajnom tržištu, a osobito u odnosu na one koji nude usluge na maloprodajnom tržištu na temelju veleprodajne usluge *bitstream* pristupa, te mu na veleprodajnom tržištu, u odsustvu regulacije, omogućavaju iskorištavanje značajne tržišne snage. Tako HT otežavanjem veleprodajnog pristupa može onemogućiti nove operatore pri pružanju konkurentne maloprodajne usluge što posljedično uzrokuje pad njihove prodaje i prihoda kao i slabljenje njihova tržišnog položaja. Nadalje, vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom, u odsustvu regulacije, omogućile bi HT-u primjenjivanje diskriminacije cijenama i istiskivanje cijena. S obzirom na sve navedeno novi operatori su u ponudi svojih usluga ovisni o HT-u koji im omogućuje pristup do krajnjih korisnika.

Slijedom svega navedenog, visoki stupanj vertikalne integracije dodatno jača tržišnu poziciju HT-a.

5.7. Zaključak o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom i ocjena djelotvornosti tržišnog natjecanja

Na temelju provedene analize, Agencija je utvrdila da na mjerodavnom tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa ne postoji djelotvorno tržišno natjecanje te da trgovačko društvo HT ima značajnu tržišnu snagu na tom mjerodavnom tržištu, odnosno da ima položaj koji odgovara vladajućem položaju, što znači da se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

Agencija je postojanje značajne tržišne snage trgovačkog društva HT utvrdila na temelju visokog tržišnog udjela koji je u promatranom razdoblju stabilan i iznosi 100%. Nadalje, Agencija je navedeni zaključak potkrijepila i ostalim mjerilima iz članka 55. ZEK-a kao što su nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije, ekonomije razmjera, ekonomije opsega, nedostatak protutežne kupovne moći te stupanj vertikalne integracije. Agencija smatra da analiza drugih mjerila nije potrebna, odnosno da bi druga mjerila, pored gore obrađenih, također dovela do zaključka da HT ima značajnu tržišnu snagu mjerodavnom tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

6. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

U ovom poglavlju će se obraditi sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se na mjerodavnom tržištu ili mjerodavnim tržištima u odsustvu regulacije mogle pojaviti, a kako bi se najbolje moglo odrediti regulatorne obveze koje će najefikasnije ukloniti uočene prepreke, što bi trebalo dovesti do uklanjanja prepreka ulasku na tržište i razvoju konkurencije na tržištu, a s krajnjim ciljem očuvanja interesa krajnjih korisnika.

Sukladno članku 56. stavku 3. ZEK-a regulatorne obveze moraju se temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a.

Pod preprekama razvoju tržišnog natjecanja smatra se svako postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom koje je usmjereno na izbacivanje postojećih konkurenata s tržišta, sprečavanje ulaska na tržište novim konkurentima ili svako postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika⁵⁶.

S obzirom da postupak određivanja regulatornih obveza, definiran novim regulatornim okvirom i ZEK-om, ne pretpostavlja da se iskorištavanje statusa značajne tržišne snage stvarno i dogodilo, svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja može biti promatrana kao moguća prepreka razvoju tržišnog natjecanja, odnosno ona za koju se može pretpostaviti da bi se pod određenim okolnostima mogla i dogoditi.

Iako moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja već proizlaze iz regulatorne prakse europskih zemalja, ne smatra se da se svaka od postojećih/već poznatih prepreka razvoju tržišnog natjecanja automatski pojavljuje na svakom tržištu i u svakoj situaciji. U navedenom i leži najveća razlika između starog regulatornog okvira i ZOT-a te novog regulatornog okvira i ZEK-a. Naime, starim zakonskim okvirom bilo je automatski određeno da su operatoru sa značajnom tržišnom snagom nametnute sve obveze definirane ZOT-om, a bez da se potreba za tim i dokazala. No, u skladu s gore u tekstu spomenutim člankom 56. stavkom 3. ZEK-a, regulatorno tijelo analizom treba u potpunosti prepoznati sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja da bi se na pojavljivanje istih u praksi moglo, određivanjem opravdane regulatorne obveze, preventivno djelovati. Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da regulatorna intervencija, odnosno određivanje regulatornih obveza, uvijek treba biti utemeljena na specifičnim nacionalnim okolnostima, a koje su utvrđene procesom analize tržišta (određivanje tržišta i procjena djelotvornosti tržišnog natjecanja) iz poglavlja 4. i 5. ovog dokumenta.

U regulatornoj praksi su prepoznate tri osnovne vrste postupanja kojima se stvaraju prepreke razvoju tržišnog natjecanja i to kako slijedi:

1. prenošenje značajne tržišne snage operatora sa značajnom tržišnom snagom s tržišta na kojem ima značajnu tržišnu snagu na susjedno vertikalno ili horizontalno tržište;
2. različita postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja može koristiti kako bi zadržao status značajne tržišne snage koji posjeduje na pojedinom tržištu (podizanje prepreka ulasku na određeno tržište) i

⁵⁶ Citat iz Revised ERG Common Position on the approach to appropriate remedies in the ECNS regulatory framework; Final Version May 2006 (ERG (06) 33)

3. postupanja koja se mogu svesti pod pojam „tipično monopolističko ponašanje“ (eng. *textbook monopoly behaviour*“).

Prepreke razvoju tržišnog natjecanja se u svojoj definiciji odnose na: „...svako postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom...“, iz čega proizlazi da se prepoznavanje mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja najviše odnosi na otkrivanje situacija u kojima bi se prepoznalo postupanja odnosno ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom. Da bi se moglo preventivno djelovati na svako postupanje koje je u suprotnosti s razvojem djelotvornog tržišnog natjecanja i svako postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika, regulatorne obveze moraju utjecati i regulirati postupke operatora sa značajnom tržišnom snagom. Stoga su regulatorne obveze, novim regulatornim okvirom i ZEK-om, usmjerene na sprečavanje određenog postupanja operatora. Sve navedeno ne znači da određeni problemi na nekom tržištu ne proizlaze i iz strukturalnih i regulatornih prepreka, a koje će u cijelom postupku određivanja regulatornih obveza također biti uzete u obzir.

Gore u tekstu su prepoznate tri osnovne vrste postupanja kojima se stvaraju prepreke razvoju tržišnog natjecanja. No isto tako, prepreke razvoju tržišnog natjecanja se mogu sagledati iz dva osnovna kuta/dimenzije i to:

- tržišne dimenzije i
- uzročno posljedične dimenzije.

6.1. Tržišna dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja

Promatrajući tržišnu dimenziju u regulatornoj praksi se prepoznaju četiri različita slučaja ovisno o razinama na kojima se događaju, i to kako slijedi:

6.1.1. Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage

Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage se odnosi na situaciju u kojoj je operator prisutan na više različitih tržišta, odnosno na veleprodajnom i srodnom vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu⁵⁷. Operator sa značajnom tržišnom snagom na određenom veleprodajnom tržištu nudi određene veleprodajne usluge koje su neophodne za pružanje usluge na srodnom vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu. Operator sa značajnom tržišnom snagom može, putem veleprodajne usluge, pokušati prebaciti tržišnu snagu s tržišta na kojem ima status značajne tržišne snage na potencijalno konkurentno maloprodajno tržište. Ako prenošenje značajne tržišne snage uspije, operator će imati značajnu tržišnu snagu na oba tržišta, veleprodajnom i maloprodajnom. U navedenoj dimenziji postoji 11 tipičnih postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 6.3. ovog dokumenta.

6.1.2. Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage

Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage se odnosi na situaciju u kojoj operator posluje na različitim tržištima koja nisu vertikalno povezana i ima status značajne tržišne

⁵⁷ Operator sa značajnom tržišnom snagom može biti prisutan i na dva srodna vertikalno povezana veleprodajna tržišta

snage na jednom od njih. Pod određenim okolnostima može pokušati prenijeti značajnu tržišnu snagu s jednog tržišta na kojem ima status značajne tržišne snage na drugo, potencijalno konkurentno tržište. Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage može se dogoditi između maloprodajnih tržišta, veleprodajnih tržišta ili između veleprodajnog i, ne vertikalno povezanog, maloprodajnog tržišta. U navedenoj dimenziji postoji 2 tipična postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 6.3. ovog dokumenta.

6.1.3. Značajna tržišna snaga na pojedinom/jednom tržištu

Navedeni slučaj se odnosi, kako na moguće veleprodajno, tako i na moguće određeno maloprodajno tržište. U ovom slučaju operator sa značajnom tržišnom snagom može raznim postupanjima pokušati podići prepreke ulasku na navedeno tržište kako bi zaštitio svoj položaj značajne tržišne snage ili može posegnuti za tipičnim monopolskim ponašanjem u svrhu očuvanja položaja značajne tržišne snage. Svi navedeni postupci u konačnici utječu na interese krajnjih korisnika. U navedenoj dimenziji postoji 10 tipičnih postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 6.3. ovog dokumenta.

6.1.4. Završavanje (terminacija) poziva

Navedena dimenzija, iako sadrži i tipična postupanja koja su definirana u prva tri gore navedena slučaja, posebno je obrađena iz razloga što su terminacijska tržišta druge prirode od ostalih tržišta. Naime, terminacijska tržišta odnose se na situaciju dvostranog pristupa (eng. *two-way access*) u kojem dvije ili više mreža pružaju istu uslugu te se, kako bi krajnji korisnici mogli međusobno komunicirati, moraju međusobno povezati. U navedenoj situaciji različiti operatori pregovaraju o uvjetima međupovezivanja na veleprodajnoj razini. Nakon što dogovore veleprodajne uvjete međupovezivanja, postavljaju cijene na maloprodajnoj razini na kojoj mogu i ne moraju biti konkurenti (operatori pokretnih i nepokretnih mreža). Kao što je gore i navedeno, zbog specifičnosti terminacijskih tržišta, tipična postupanja, odnosno prepreke razvoju tržišnog natjecanja u ostalim gore spomenutim slučajevima, su posebno obrađena i u ovom slučaju. U navedenoj dimenziji postoji 4 tipična postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 6.3. ovog dokumenta. No, isto tako neka druga postupanja odnosno prepreke razvoju tržišnog natjecanja definirana u prva tri slučaja su moguća i na terminacijskim tržištima.

6.2. Uzročno posljedična dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja

Druga dimenzija koju bi trebalo sagledati kod postupanja operatora odnosno mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja je uzročno posljedična dimenzija. Naime, svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja odnosno određeno postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom ima određeni cilj, odnosno svako postupanje je uzrok koji vodi do određene posljedice na tržištu, na postojeće i potencijalne konkurente ili krajnje korisnike.

Uzročno posljedična dimenzija je drugi način sagledavanja problematike prepreka razvoju tržišnog natjecanja, ali pomaže u dinamičkom, vremenskom shvaćanju posljedica određenih

prepreka razvoju tržišnog natjecanja, odnosno, postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Promatrajući uzročno posljedičnu dimenziju u regulatornoj praksi se prepoznaju sljedeći elementi:

- a) **Strateške varijable:** cijena, kvaliteta, vrijeme, informacije, itd.
- b) **Postupanje:** cjenovna diskriminacija, diskriminacija kvalitetom, taktike odgađanja, skrivanje/uskraćivanje informacija, itd.
- c) **Posljedice:** podizanje troškova izravnih konkurenata, smanjivanje prodaje izravnih konkurenata, istiskivanje cijene, sprječavanje ulaska/izlazak s tržišta (eng. *foreclosure*)

6.3. Pregled prepreka razvoju tržišnog natjecanja prepoznatih u europskoj praksi

Kao što je gore u tekstu i navedeno prepreke razvoju tržišnog natjecanja predstavljaju određena postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Prema dokumentu ERG (06) 33 u europskoj regulatornoj praksi postoji 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u praksi. Većina prepreka je bazirana na iskustvima regulatornih tijela i pokazuje stvarne situacije u sektoru elektroničkih komunikacija, no isto tako regulatorno tijelo ništa ne sprječava da prepozna moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja izvan zadanog okvira, a koje su specifične za određenu državu ili određeno tržište.

Imajući na umu obrađeno u prijašnjem poglavlju odnosno tržišnu i uzročno posljedičnu dimenziju prepreka razvoju tržišnog natjecanja odnosno postupanja operatora, u nastavku se nalazi lista od 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u praksi. U navedenoj listi je sadržana i tržišna i uzročno posljedična dimenzija u dijelu u kojem se spominju strateške varijable i postupanje operatora.

Uobičajene prepreke razvoju tržišnog natjecanja prema tržišnoj dimenziji i postupanjima operatora su kako slijedi:

Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage

- odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa
- diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija
- taktike odgađanja
- grupiranje/vezanje usluga
- nerazumni/neopravdani zahtjevi
- diskriminacija kakvoćom usluge
- strateški dizajn proizvoda
- neopravdano korištenje informacija o konkurentima
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- unakrsno subvencioniranje
- predatorske cijene

Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage

- grupiranje/vezanje usluga

- unakrsno subvencioniranje

Značajna tržišna snaga na jednom tržištu

- strateški dizajn proizvoda koji podiže troškove prelaska korisnika
- uvjeti ugovora koji podižu troškove prelaska korisnika
- ekskluzivni dogovor(i)
- prekomjerna ulaganja
- predatorske cijene
- previsoke cijene
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- nedostatna ulaganja
- previsoki troškovi/inefektivnost
- niska kvaliteta usluge

Završavanje (terminacija) poziva

- prešutni sporazum(i)
- previsoke cijene
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja

Kako bi regulatorno tijelo bilo u mogućnosti izabrati regulatorne obveze koje će najbolje riješiti prepoznate prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu/tržištima, osnovno je utvrditi uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora. Naime, prema mišljenju Agencije, uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora ukazuje na postojanje određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja u odsustvu regulacije.

Pravodobnom reakcijom i dobro određenim regulatornim obvezama, regulatorno tijelo može utjecati na sprječavanje prenošenja značajne tržišne snage na susjedna tržišta i podizanje prepreka ulasku na tržište, a čime će izravno pomoći ulasku na tržište i razvoju konkurencije na tržištu. Na tržištima gdje je ulazak na tržište novih operatora malo vjerojatan i gdje tržišna snaga ostaje/odolijeva zbog prednosti prvog ulaska⁵⁸, regulatorno tijelo mora zaštititi korisnike od postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika i neefektivnosti operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Iz svega navedenog proizlazi da bi se za odabiranje prave regulatorne obveze i prepoznavanje korijena problema trebalo sagledati ukupnu sliku na tržištima i utvrditi izvor značajne tržišne snage operatora uz definiranje mogućih strukturalnih i regulatornih prepreka, a što je, kako je gore u tekstu i navedeno, utvrđeno procesom analize tržišta (utvrđivanje tržišta i procjena djelotvornosti tržišnog natjecanja).

6.4. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Agencija će u procesu prepoznavanja mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu uzeti u obzir sve moguće prepreke već određene europskom praksom, a koje su u odsustvu regulacije na mjerodavnom tržištu i moguće, detaljno ih obrazložiti te na

⁵⁸ (eng. *First mover advantage*)

osnovu ovog poglavlja u poglavlju 7. ovog dokumenta odrediti regulatorne obveze koje će, u skladu s principima prethodne regulacije, najbolje riješiti navedene probleme na tržištu i biti u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Slijedom navedenog u ovom poglavlju, a temeljem definicije tržišta i procjene djelotvornosti tržišnog natjecanja te određivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom, uzimajući u obzir kriterije koji su dokazali postojanje značajne tržišne snage, Agencija smatra da su u odsustvu regulacije moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu koje se odnose na vertikalno prenošenje značajne tržišne snage.

Prema dokumentu ERG (06) 33 postoje tri strategije vertikalnog prenošenja značajne tržišne snage:

- odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa
- prenošenje značajne tržišne snage na osnovama nevezanim uz cijene
- prenošenje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene

Stoga je Agencija i podijelila prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa sukladno gore navedenoj podjeli, te je svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja, za koju Agencija smatra da je moguća u odsustvu regulacije, posebno obrađena u sljedećim poglavljima.

Agencija smatra da postoje dvije vrste prepreka razvoju tržišnog natjecanja: prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su se već dogodile u praksi na tržištima definiranim ZOT-om i prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se, na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, u odsustvu regulacije, mogle dogoditi, odnosno prepreke koje bi se mogle pojaviti u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Prilikom određivanja regulatornih obveza, a u skladu s dokumentom ERG (06) 33, Agencija nije radila razliku između gore navedenih prepreka te je u skladu s time i određivala regulatorne obveze. Drugim riječima, za određivanje regulatornih obveza nije bitno je li se određena prepreka dogodila u praksi ili je Agencija predvidjela mogućnost pojavljivanja određene prepreke u budućnosti.

6.4.1. Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa

U europskoj sudskoj praksi odbijanje dogovora se ne odnosi samo na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom u potpunosti odbija pružiti/ponuditi veleprodajnu uslugu, nego i na situaciju u kojoj je operator sa značajnom tržišnom snagom spreman ponuditi uslugu, ali pod nerazumnim/neopravdanim uvjetima⁵⁹. U ovom dijelu je obrađeno samo potpuno odbijanje dogovora ili uskraćivanje pristupa, dok je odbijanje pregovora pod razumnim uvjetima obrađeno pod ostalim preprekama razvoju tržišnog natjecanja kao što su neopravdani zahtjevi, previsoke cijene, itd.

Operator sa značajnom tržišnom snagom na određenom veleprodajnom tržištu može prenijeti svoju tržišnu snagu na maloprodajnu razinu na način da odbije dogovor ili uskrati pristup operatorima koji se na maloprodajnoj razini natječu s njegovim maloprodajnim dijelom ili povezanim društvima. Takvo ponašanje posebice predstavlja prepreke razvoju tržišnog natjecanja u slučajevima kada operator sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnoj razini pruža uslugu koja je neophodna drugim operatorima pri pružanju usluga krajnjim korisnicima na povezanom maloprodajnom tržištu.

⁵⁹ Dokument ERG-a, ERG (06) 33

Agencija smatra da bi, u odsustvu regulacije, operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa mogao imati, u svrhu prenošenja svoje tržišne snage na maloprodajnu razinu, snažan poticaj uskratiti pristup svojoj mreži te odbiti pregovore s postojećim ili potencijalnim konkurentima, koji tu veleprodajnu uslugu koriste kako bi nudili usluge na povezanom maloprodajnom tržištu. Naime, vertikalno integrirani operator sa značajnom tržišnom snagom na navedenom mjerodavnom tržištu može uskratiti uslugu *bitstream* pristupa, a što bi dovelo do pada tržišnog udjela na maloprodajnom tržištu postojećih operatora koji na temelju veleprodajne usluge operatora sa značajnom tržišnom snagom nude usluge na maloprodajnom tržištu te spriječilo ulazak novih operatora.

Kako je Agencija u poglavlju 5.7. ovog dokumenta utvrdila da je u Republici Hrvatskoj HT operator sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu te da je vertikalno integrirani operator, Agencija smatra da bi HT, u odsustvu regulacije, mogao imati interes da operatorima ne ponudi veleprodajnu uslugu *bitstream* pristupa⁶⁰ kao i povezanim sadržajima pod razumnim uvjetima, ili da čak uopće ne ponudi uslugu *bitstream* pristupa.

Na taj način, bi bio u mogućnosti prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu na povezano maloprodajno tržište, a što bi dovelo do jačanja tržišne pozicije HT-a na maloprodajnoj razini, s obzirom da operatori koji trenutno koriste uslugu *bitstream* pristupa na temelju bakrene parice ne bi mogli konkurirati HT-u pri pružanju usluge širokopojasnog pristupa internetu i konvergentnih usluga (npr. VOIP, IPTV, VoD), budući da, a kao što je već navedeno u poglavlju 5.2. ovog dokumenta, nije moguće, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, replicirati pristupnu mrežu HT-a. Isto tako, sva ulaganja operatora u *bitstream* pristup bila bi izgubljena, a što bi negativno utjecalo na operatore korisnike navedene veleprodajne usluge i time ih natjeralo da napuste tržište, a što bi kao posljedicu imalo negativan učinak na tržišno natjecanje.

Nadalje, u odsustvu regulacije mreža nove generacije, HT bi mogao odbiti pružati uslugu *bitstream* pristupa na temelju FttCab koncepta ili FttH koncepta, a što bi dovelo do jačanja tržišnog položaja HT-a na maloprodajnoj razini pružanja usluge širokopojasnog pristupa internetu, te bi moglo rezultirati izlaskom drugih operatora s tržišta i ponovnim monopolom HT-a.

Isto tako, u odsustvu regulacije, HT ne bi imao interesa ponuditi operatorima točke pristupa na različitim razinama mreže (IP, Ethernet, DSLAM/OLT ili neka druga odgovarajuća točka), a putem kojim bi operatori, ovisno o točki pristupa, mogli pružati usluge različitih tehničkih karakteristika i kakvoće od usluga koje pruža maloprodajni dio HT-a.

Slijedom navedenog, u odsustvu regulacije usluge *bitstream* pristupa neovisno o primijenjenoj tehnologiji i točki pristupa, postojeći i potencijalni konkurenti ne bi mogli pružati usluge širokopojasnog pristupa internetu i konvergentne usluge na maloprodajnoj razini. Naime, Agencija smatra kako postojeći i potencijalni konkurenti nemaju dovoljnu pregovaračku moć kako bi natjerali HT da pruža pristup pod razumnim komercijalnim uvjetima, pa čak da uopće pruža uslugu *bitstream* pristupa, a što bi onemogućilo operatore da se natječu s maloprodajnim dijelom HT-a i njegovim povezanim društvima te ih primoralo napustiti tržište.

⁶⁰ Usluga *bitstream* pristupa obuhvaćena definicijom tržišta u poglavlju 4.3. ovog dokumenta.

Zaključno, potrebno je naglasiti da, u slučaju kada operatori ne bi bili u mogućnosti ponuditi na maloprodajnoj razini uslugu na temelju usluge *bitstream* pristupa, navedeno bi negativno utjecalo i na krajnje korisnike koji više ne bi imali različite mogućnosti izbora u smislu cijene, kvalitete i usluga koje im se nude.

6.4.2. Prenošenje značajne tržišne snage na osnovama nevezanim uz cijene

6.4.2.1. Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija

U ovom dijelu je obrađena prepreka tržišnom natjecanju koja predstavlja situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnom tržištu pruža informacije važne za pružanje usluga na maloprodajnom tržištu svome maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, a iste ne pruža operatorima koji koriste ili namjeravaju koristiti veleprodajnu uslugu operatora sa značajnom tržišnom snagom, a temeljem koje na maloprodajnoj razini pružaju/žele pružati usluge konkurentne uslugama koje pruža njegov maloprodajni dio, odnosno povezana društva. Isto tako, navedena se prepreka odnosi na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom odbija pružati i neke druge informacije važne za korištenje veleprodajne usluge. Takvim ponašanjem, operator sa značajnom tržišnom snagom prenosi svoj vladajući položaj na maloprodajnu razinu, na način da dovodi operatore korisnike veleprodajne usluge u nepovoljan položaj u odnosu na vlastiti maloprodajni dio, odnosno povezana društva.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojsnog pristupa i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, operatorima koji koriste ili namjeravaju koristiti veleprodajnu uslugu *bitstream* pristupa mogao uskratiti važne informacije, na način da istima ne bi pružao jednako detaljne informacije kao i svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, i/ili potrebne informacije ne bi pružao u vremenu u kojem bi operator korisnik navedene veleprodajne usluge mogao reagirati na maloprodajnoj razini i konkurirati njegovom maloprodajnom dijelu koji raspolaže potrebnom informacijom.

Nadalje, ulaganjima u mreže nove generacije, dolazi do otvaranja novih pristupnih točaka, te Agencija smatra da bi HT mogao, u odsustvu regulacije, svojim postojećim i potencijalnim konkurentima uskratiti detaljne i pravodobne informacije o planiranim promjenama u mreži, a što bi negativno utjecalo na poslovne planove i ulaganja tih operatora, s obzirom da ne bi mogli pravovremeno ocijeniti utjecaj takvih promjena i razmotriti različite mogućnosti ulaganja u vlastitu mrežu, te pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini. Na taj način, HT bi mogao iskoristiti prednosti prvog ulaska, te dovesti vlastiti maloprodajni dio i povezana društva u povoljniji položaj na povezanom maloprodajnom tržištu od postojećih i potencijalnih konkurenata, odnosno prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu na povezano maloprodajno tržište, a što za posljedicu ima jačanje tržišnog položaja HT-a te nepovoljan utjecaj na učinkovito tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

6.4.2.2. Taktike odgađanja

Primjenom taktika odgađanja operator sa značajnom tržišnom snagom ne odbija pružati određenu veleprodajnu uslugu, već istu pruža drugim operatorima u roku duljem od onog u kojem tu istu uslugu pruža vlastitom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, te na taj način dovodi postojeće i potencijalne konkurente u neravnopravan položaj na povezanoj maloprodajnoj razini. Navedene taktike se očituju u odugovlačenju pregovora o pružanju

veleprodajne usluge ili neistinitim navođenjem određenih tehničkih problema pri pružanju iste.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog te ujedno i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, bio u mogućnosti pružati mjerodavnu veleprodajnu uslugu postojećim i potencijalnim konkurentima na povezanoj maloprodajnoj razini u rokovima duljim od onih u kojima tu istu uslugu pruža vlastitom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima.

Takvim ponašanjem bi HT bio u mogućnosti jačati svoj tržišni položaj pri pružanju širokopojasnog pristupa internetu i konvergentnih usluga na maloprodajnoj razini, s obzirom da je maloprodajni dio ili povezano društvo HT-a u mogućnosti ponuditi krajnjim korisnicima uslugu širokopojasnog pristupa internetu i povezane usluge u kraćem roku, u usporedbi s operatorima na koje utječe ponašanje HT-a na veleprodajnoj razini, s obzirom da je tim operatorima mjerodavna veleprodajna usluga neophodna za pružanje usluga na maloprodajnoj razini. Nadalje, primjenom taktika odgađanja na mjerodavnom veleprodajnom tržištu, HT je u mogućnosti što dulje održavati svoju tržišnu poziciju na povezanom maloprodajnom tržištu, odnosno pri pružanju usluga širokopojasnog pristupa internetu i konvergentnih usluga.

Isto tako, razvojem mreža nove generacije i zamjenom kabela s upređenim paricama u potpunosti ili djelomično svjetlovodnim kabelom, HT bi mogao, u odsustvu regulacije, primjenjivati taktike odgađanja na način da neće pružiti veleprodajnu uslugu *bitstream* pristupa koja će se temeljiti na naprednim tehničkim rješenjima, dok će u isto vrijeme na temelju tih tehničkih rješenja na maloprodajnoj razini nuditi kvalitetnije usluge, a koje će zapravo predstavljati istovrsne usluge uslugama koje se trenutno nude na temelju bakrene parice. Na taj način, HT bi mogao biti u mogućnosti na maloprodajnoj razini, do uvođenja odgovarajućih veleprodajnih usluga, koristiti prednosti prvog ulaska tako što bi jedini bio u mogućnosti širem broju korisnika nuditi naprednije usluge bolje kakvoće, te će na taj način prenijeti značajnu tržišnu snagu s mjerodavnog veleprodajnog tržišta na povezano maloprodajno tržište. Takvim ponašanjem, HT bi jačao svoj tržišni položaj na povezanom maloprodajnom tržištu, a što u krajnjem slučaju može dovesti i do ponovne uspostave monopola.

6.4.2.3. Neopravdani zahtjevi

Neopravdani zahtjevi predstavljaju sve uvjete u ugovoru o pružanju određene veleprodajne usluge, a koji nisu neophodni za pružanje iste. Takvi zahtjevi neopravdano povećavaju troškove i oduzimaju vrijeme postojećih i potencijalnih konkurenata koji koriste navedenu veleprodajnu uslugu kako bi pružali usluge na povezanoj maloprodajnoj razini, a na kojoj se natječu s maloprodajnim dijelom ili povezanim društvom operatora sa značajnom tržišnom snagom. Operator sa značajnom tržišnom snagom bi mogao, u odsustvu regulacije, koristiti razne oblike neopravdanih zahtjeva kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove postojećih i potencijalnih konkurenata.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, operatorima koji koriste ili namjeravaju koristiti mjerodavnu veleprodajnu uslugu HT za pružanje usluga na maloprodajnoj razini gdje se natječu sa HT-ovim maloprodajnim dijelom i njegovim povezanim društvima, mogao nametnuti razne oblike neopravdanih instrumenata

osiguranja plaćanja, s obzirom na uvjete i iznos, te bi mogao neopravdano poticati korištenje skupljih tehnologija za pružanje veleprodajne usluge, sve u svrhu povećanja troškova postojećih i potencijalnih konkurenata, a što bi dovelo do prenošenja značajne tržišne snage HT-a na povezano maloprodajno tržište.

Isto tako, HT bi mogao tražiti informacije potrebne za pružanje veleprodajne usluge, kao što su npr. informacije o ciljanim krajnjim korisnicima, iznad razine koja je potrebna, odnosno ekonomski i tehnički opravdana pri pružanju veleprodajne usluge. Takve informacije o krajnjim korisnicima, HT bi mogao iskoristiti kako bi za tog istog krajnjeg korisnika mogao kreirati uslugu koja bi odgovarala tom krajnjem korisniku s ciljem da pridobije istog, a što bi opet dovelo do prenošenja značajne tržišne snage i jačanja tržišnog položaja HT-a na povezanom maloprodajnom tržištu.

6.4.2.4. Neopravdano korištenje informacija o konkurentima

U ovom slučaju riječ je o svim mogućim postupcima operatora sa značajnom tržišnom snagom u kojima koristi podatke koje mu u okviru pružanja veleprodajnih usluga daju postojeći ili potencijalni konkurenti na veleprodajnoj i maloprodajnoj razini i korištenje istih kako bi se povećalo troškove konkurenata ili smanjila zarada na vertikalno povezanom veleprodajnom i maloprodajnom tržištu.

U odsustvu regulacije HT bi mogao zatražiti određene informacije od potencijalnih i sadašnjih konkurenata, a koje bi mogao koristiti za potrebe svog maloprodajnog dijela ili potrebe povezanih društava i to na način da pripremi posebne uvjete za pojedine krajnje korisnike kako bi ih motivirao da ne promijene operatora, a što bi moglo dovesti do smanjenja maloprodajnih prihoda konkurenata, na način da krajnji korisnici odustanu od prelaska, ili do povećanja troškova konkurenata (npr. dodatni marketinški troškovi za privlačenje korisnika).

Na navedeni način HT bi ostvario prednosti pred ostalim konkurentima i to tako što bi iskoristio svoju značajnu tržišnu snagu na veleprodajnom tržištu koje je predmet ovog dokumenta i istu prenio na pripadajuće maloprodajno tržište te na taj način, u konačnici, doveo do povećanja troškova ostalih operatora, problema u poslovanju i vjerojatnog izlaska s tržišta.

6.4.2.5. Diskriminacija kakvoćom usluge

Prepreka tržišnom natjecanju diskriminacijom kakvoćom usluge je moguća u slučajevima u kojima operator sa značajnom tržišnom snagom utječe na povećanje troškova postojećih ili potencijalnih konkurenata ili smanjivanje zarade na maloprodajnoj razini na način da ih dovede u neravnopravan položaj kakvoćom pružanja usluge. Naime, u odsustvu regulacije, operator sa značajnom tržišnom snagom bi mogao vršiti diskriminaciju kakvoćom usluga i to na način da nudi veleprodajnu uslugu koja je neophodna za pružanje maloprodajne usluge s parametrima kakvoće lošijim od usluge koju nudi svome maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima.

Diskriminacijom kakvoćom veleprodajne usluge operator sa značajnom tržišnom snagom ima izravan utjecaj na kakvoću usluge koja se pruža krajnjim korisniku, a na što je korisnik posebno osjetljiv, što dovodi do nezadovoljstva i gubitka povjerenja krajnjih korisnika u

operatora koji im nudi uslugu. Nadalje, kakvoća usluge je bitan čimbenik pri optimizaciji i racionalizaciji troškova operatora.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, mogao na različite načine utjecati na kakvoću te uklanjanje mogućih kvarova pri pružanju mjerodavne veleprodajne usluge i povezanih sadržaja (npr. pristupnih vodova). Tako bi HT mogao otklanjati kvarove, odnosno smetnje pri pružanju usluge *bitstream* pristupa u duljem vremenskom roku nego kad se radi o njegovim vlastitim korisnicima. Nadalje, u slučaju problema u mreži, HT bi mogao dati prioritet vlastitom podatkovnom prometu, odnosno vlastitim širokopojasnim uslugama koje nudi na maloprodajnoj razini (VOIP, IPTV, VoD) nauštrb podatkovnog prometa, odnosno širokopojasnih usluga ostalih operatora.

Takvo postupanje dovodi do sljedećih posljedica. Naime, postojeći ili potencijalni konkurenti gube povjerenje krajnjih korisnika, a što može rezultirati prestankom korištenja usluge operatora od strane krajnjih korisnika, a time i nižim zaradama operatora na maloprodajnom tržištu. Slijedom navedenog, HT bi mogao prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu te jačati svoj tržišni položaj na vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu, a što bi dovelo do neučinkovitog tržišnog natjecanja nauštrb krajnjih korisnika.

6.4.2.6. Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Dodatkom Standardnoj ponudi davatelja usluga pristupa internetu koji se odnosi na širokopojasni pristup internetu

Pod navedenom diskriminacijom Agencija smatra diskriminacije poput diskriminacije u tehničkim uvjetima ili upravljanju i održavanju usluge pristupa. Naime, Agencija je mišljenja da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti diskriminirati konkurenciju i na ostalim osnovama koje su trenutno definirane Dodatkom Standardnoj ponudi davatelja usluga pristupa internetu koji se odnosi na širokopojasni pristup internetu.

Iako prethodno spomenuti oblici diskriminacije nisu spomenuti u 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koji su prema dokumentu ERG (06) 33 prepoznati u praksi, Agencija je mišljenja da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti diskriminirati ostale operatore i na drugim osnovama koje nisu povezane s cijenama.

6.4.3. Prenošenje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene

6.4.3.1. Diskriminacija na osnovi cijena

Prepreka tržišnom natjecanju obrađena u ovom dijelu odnosi se na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom nudi veleprodajnu uslugu neophodnu za pružanje određene maloprodajne usluge po različitim cijenama svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima u odnosu na postojeće i potencijalne konkurente na povezanom maloprodajnom tržištu.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, mogao primjenom diskriminacije na osnovi cijena nuditi veleprodajnu uslugu *bitstream* pristupa operatorima s kojima se natječe na povezanom maloprodajnom tržištu po cijenama višim od onih po kojima tu istu uslugu pruža svom maloprodajnom dijelu ili povezanim

društvima. Takvim ponašanjem, HT bi mogao utjecati na poslovne rezultate ostalih operatora koji koriste navedenu veleprodajnu uslugu kako bi na povezanom maloprodajnom tržištu pružali usluge širokopojasnog pristupa internetu i konvergentne usluge.

Postavljanjem cijene iznad cijene po kojoj tu istu uslugu nudi svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, HT bi mogao prenijeti svoju tržišnu snagu na vertikalno povezano maloprodajno tržište. Naime, HT bi kroz svoj maloprodajni dio, odnosno povezana društva, mogao nuditi uslugu po određenim maloprodajnim cijenama. Drugi operatori, da bi bili konkurentni, morali bi ponuditi uslugu pod istim, pa i nižim cijenama, a pri čemu ne bi mogli ostvariti zaradu, pa čak i u određenim slučajevima ne bi bili u mogućnosti uz veleprodajni trošak pokriti i maloprodajne troškove. Drugim riječima, razina maloprodajnih cijena s kojima bi se morali natjecati ostali operatori u kombinaciji s postavljenim veleprodajnim cijenama dovela bi do istiskivanja cijena (eng. *price squeeze*) odnosno, dugoročno, do neučinkovitog tržišnog natjecanja i izlaska drugih operatora s tržišta.

6.4.3.2. Unakrsno subvencioniranje

Prepreka tržišnom natjecanju koja je obrađena u ovom dijelu odnosi se na situaciju u kojoj postoje dva različita tržišta i dvije različite cijene na navedenim tržištima. Operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu na kojem ima navedeni status može, u odsustvu regulacije, naplaćivati cijenu iznad troška kako bi na povezanom maloprodajnom tržištu mogao pružiti cijenu ispod troškova što bi dovelo do istiskivanja cijena i na taj način prenijeti značajnu tržišnu snagu s veleprodajnog tržišta na povezano maloprodajno tržište.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, mogao nuditi veleprodajnu uslugu *bitstream* pristupa iznad troška, te na taj način povisiti troškove operatora koji koriste navedenu uslugu, a u isto vrijeme nuditi uslugu širokopojasnog pristupa na maloprodajnoj razini po cijenama koje su ispod troška.

Takvo postupanje HT-a dovelo bi do istiskivanja cijena, te bi natjeralo operatore koji koriste mjerodavnu veleprodajnu uslugu, kako bi pružali usluge na povezanoj maloprodajnoj razini, da trpe gubitke, a što bi ih u konačnici natjeralo da napuste tržište. S druge strane, HT bi bio u mogućnosti prenijeti značajnu tržišnu snagu s tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa na povezano maloprodajno tržište i jačati svoj tržišni položaj, a što bi imalo negativne učinke na učinkovito tržišno natjecanje.

7. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom

Ako Agencija u postupku određivanja i analize tržišta iz članka 54. ZEK-a utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, donijet će odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu u skladu sa člankom 55. ZEK-a, kojom će odrediti, zadržati ili izmijeniti određene regulatorne obveze iz članka 58. do 65. ZEK-a, a koje su kako slijedi:

- Obveza transparentnosti
- Obveza nediskriminacije
- Obveza računovodstvenog razdvajanja
- Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže
- Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva
- Nadzor maloprodajnih cijena usluga
- Najmanji skup iznajmljenih vodova
- Odabir i predodabir operatora

Agencija će odrediti regulatorne obveze operatoru sa značajnom tržišnom snagom na osnovu postojećih i mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja definiranih poglavljem 6. ovog dokumenta, a kako bi se operatoru sa značajnom tržišnom snagom onemogućila zlouporaba položaja značajne tržišne snage i utjecaja na djelotvorno tržišno natjecanje kako je definirano u poglavlju 6. ovog dokumenta.

Regulatorne obveze određene u skladu sa ZEK-om moraju se temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a. Svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom Agencija mora odrediti najmanje jednu regulatornu obvezu.

Agencija smatra da bi se načelo razmjernosti najbolje moglo zadovoljiti ako se svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrede one regulatorne obveze koje će najbolje riješiti postojeće i potencijalne prepreke razvoju tržišnog natjecanja odnosno da se svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrede one regulatorne obveze koje po svojoj značajnoj tržišnoj snazi i zaslužuje.

7.1. Regulatorne obveze određene operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Nakon što je Agencija u poglavlju 6.4. ovog dokumenta prepoznala i detaljno obrazložila sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se u odsustvu regulacije, a u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, mogle pojaviti na mjerodavnom tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa, Agencija u nastavku određuje regulatorne obveze za koje smatra da, u skladu s principima prethodne regulacije, mogu najbolje riješiti navedene probleme na tržištu i koje su u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa, Agencija određuje sljedeće regulatorne obveze trgovačkom društvu HT kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa;
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva;
- obveza računovodstvenog razdvajanja.

7.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže⁶¹

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu udovoljavanja opravdanim zahtjevima za pristup i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture i opreme. Isto tako, sukladno članku 61. stavku 2. ZEK-a, Agencija može operatorima odrediti obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže osobito ako smatra da bi uskraćivanje pristupa, ili koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka, spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, ili bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga. Također, sukladno članku 61. stavku 4. ZEK-a, Agencija može odrediti i dodatne uvjete koji se odnose na ispunjavanje načela pravičnosti, razložnosti i pravodobnosti.

Agencija smatra, a kao što je opisano u poglavlju 6.4.1. ovog dokumenta, da bi uskraćivanje pristupa ili bilo koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, te bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga. Stoga, Agencija je ocijenila potrebnim odrediti regulatornu obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže kako bi se spriječilo narušavanje ili ograničavanje tržišnog natjecanja, odnosno onemogućilo potencijalno uvjetovanje ili uskraćivanje pristupa mreži putem postavljanja neopravdanih zahtjeva.

Određivanjem navedene obveze želi se spriječiti prenošenje značajne tržišne snage na maloprodajno tržište (tržište usluga širokopojasnog pristupa internetu te konvergentnih usluga kao npr. IP televizija i IP telefonija) i na taj način omogućiti još kvalitetniju ponudu usluga krajnjim korisnicima. Time će se steći preduvjet da i drugi operatori steknu dovoljan broj korisnika te da razvojem vlastite mreže pružaju krajnjim korisnicima usluge na jednak način kao što to pruža HT, kako bi se na taj način dugoročno zaštitilo tržišno natjecanje.

Stoga, Agencija smatra, a kako bi se izbjeglo ponašanje operatora sa značajnom tržišnom snagom definirano u poglavlju 6.4.1. i poglavlju 6.4.2.2. ovog dokumenta te sve slične prepreke koje nisu direktno definirane, kako je HT-u potrebno odrediti obvezu udovoljavanja opravdanim zahtjevima za pristup i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture te u okviru određivanja navedene obveze, a u skladu s člankom 61. stavkom 3. ZEK-a, Agencija određuje HT-u sljedeće:

- da trećoj strani pruži pristup usluzi *bitstream* pristupa obuhvaćen definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta;
- da pregovara u dobroj vjeri s drugim operatorima koji traže pristup i, u okviru ove obveze, obvezu odgovora na svaki razuman zahtjev;
- da ne ukida već odobreni pristup mreži;
- da odobri otvoreni pristup tehničkim sučeljima, protokolima ili drugim ključnim tehnologijama koje su nužne za međusobno djelovanje usluga;

⁶¹ Članak 12. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

- da osigura zajedničko korištenje elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme;
- da omogući pristup sustavima operativne potpore ili sličnim programskim sustavima nužnim za osiguravanje pravednoga tržišnog natjecanja u pružanju usluga;
- da omogući unutar usluge *bitstream* pristupa (putem zakupljivanja logičkih kanala) tehničke uvjete za pružanje IP telefonije (VoIP), IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev (eng. *video on demand*) na maloprodajnom tržištu.

Agencija je, pri određivanju obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a u okviru obveze pristupa vodila računa da navedene obveze budu razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a odnosno vodila je računa o kriterijima koju su navedeni u članku 61. stavku 5. ZEK-a. Naime, Agencija smatra kako je, s obzirom na stupanj razvoja tržišta, usluga *bitstream* pristupa te sve predložene obveze tehnički i gospodarski u potpunosti izvedive, uzimajući u obzir raspoložive kapacitete operatora. Tako je primjerice, Agencija prilikom određivanja obveze otvaranja dodatnih točaka *bitstream* pristupa razmotrila jesu li iste tehnički i gospodarski u izvedive te raspoloživost kapaciteta, što je u konačnici i potkrijepljeno navodima u samoj analizi predmetnog tržišta.

Isto tako, Agencija smatra kako je ZEK-om, ostalim zakonskim propisima te podzakonskim aktima (npr: pravilnici, Zakon o obveznim odnosima) te standardnim ponudama, ovisno o svakom pojedinačnom slučaju, osigurana i dugoročna zaštita tržišnog natjecanja kroz prava i obveze svakog operatora na tržištu te da svaki operator ima jednaku priliku kroz određeno vremensko razdoblje na povrat uloženi početnih sredstava (što je primjerice vidljivo kod nametanja usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja, gdje je prepoznala da veleprodajna cijena za izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti mora pored troška sadržavati i razumnu stopu povrata ulaganja.

U cilju rješavanja problema opisanih u poglavlju 6.4.1. ovog dokumenta, a u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 1. ZEK-a, Agencija određuje HT-u obvezu da drugim operatorima pruža uslugu *bitstream* pristupa obuhvaćenu definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta. S obzirom da HT posjeduje elektroničku komunikacijsku mrežu, koju nije lako, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, replicirati, navedena obveza je potrebna kako bi se onemogućilo HT da prenese svoju značajnu tržišnu moć na povezano maloprodajno tržište.

HT trenutno pruža uslugu *bitstream* pristupa s točkom pristupa na IP razini temeljem bakrene parice. Međutim, Agencija smatra da se drugim operatorima, u slučaju razumnog zahtjeva, mora omogućiti usluga *bitstream* pristupa i na drugim pristupnim točkama u HT-ovoj mreži, te da HT treba specificirati tehničke parametre za svaku točku preuzimanja prometa usluge *bitstream* pristupa. Stoga, Agencija određuje HT-u obvezu da, na razuman zahtjev operatora, mora pružati i usluge *bitstream* pristupa temeljem bakrene parice s točkom pristupa na Ethernet razini i DSLAM razini.

HT je ocjenjivanje razumnog zahtjeva obvezan provoditi u skladu s obvezom nediskriminacije koja mu je određena i tehničkim mogućnostima vlastite mreže.

Nadalje, Agencija određuje HT-u obvezu da postojeću ADSL *transport* uslugu i uslugu ADSL pristupa pruža kao zajedničku uslugu *bitstream* pristupa kakva se pruža u zemljama

Europske unije, a što je detaljno obrazloženo u poglavlju 7.1.4. ovog dokumenta. Drugim riječima, Agencija određuje HT-u ukidanje ADSL *transport* usluge kao samostalne usluge.

Isto tako, Agencija određuje HT-u obvezu da, ukoliko HT gradi mrežu koja se temelji na FttCab konceptu, na razuman zahtjev operatora mora pružati i uslugu *bitstream* pristupa s točkom pristupa na IP razini, Ethernet razini i DSLAM razini koja se temelji na FttCab konceptu.

Također, s obzirom na modernizaciju HT-ove pristupne mreže, Agencija određuje HT-u da, na razuman zahtjev operatora, mora pružati i uslugu *bitstream* pristupa temeljem svjetlovodne niti s točkom pristupa na IP razini, Ethernet razini te također s točkom pristupa na OLT-u ili odgovarajućoj točki.

Nadalje, HT ne smije ponuditi na maloprodajnoj razini usluge koje se temelje na FttX konceptu šest mjeseci prije nego što na veleprodajnoj razini ne ponudi odgovarajuće veleprodajne usluge. Drugim riječima, ukoliko HT na maloprodaji želi nuditi usluge koje se temelje na FttCab rješenju, šest mjeseci prije komercijalnog pružanja usluge mora ponuditi veleprodajnu uslugu *bitstream* pristupa na IP razini na temelju FttCab rješenja. Isto tako, ukoliko HT na maloprodaji želi nuditi usluge koje se temelje na FttH rješenju, šest mjeseci prije komercijalnog pružanja usluge mora ponuditi veleprodajnu uslugu *bitstream* pristupa na IP razini na temelju FttH rješenja. Međutim, u slučaju da je barem jedan od ostalih operatora, a koji nije povezano društvo HT-a, spreman ponuditi maloprodajne pakete na temelju navedenih veleprodajnih ponuda i prije isteka gore navedenih šest mjeseci, HT također može početi nuditi usluge na maloprodajnoj razini i prije isteka navedenih šest mjeseci.

Nadalje, budući da je HT već krenuo s pilot projektom s ciljem testiranja svjetlovodne pristupne infrastrukture i pripadajućih mrežnih rješenja, te nastavno na najave HT-a o uvođenju infrastrukture temeljene na FttH/FttB rješenjima⁶² te priključenje oko 50.000 korisnika do kraja 2009. godine⁶³, Agencija određuje HT-u da do dana 01. siječnja 2010. objavi odgovarajuću veleprodajnu ponudu za uslugu *bitstream* pristupa na IP razini na temelju FttH rješenja, a što je i određeno u okviru obveze transparentnosti. Dok ne ponudi odgovarajuću veleprodajnu ponudu, HT ne smije komercijalno pružati usluge na temelju FttH rješenja. S obzirom da HT već provodi pilot projekt s ciljem testiranja svjetlovodne pristupne infrastrukture i pripadajućih mrežnih rješenja, potrebno je definirati broj korisnika koji se smatra granicom testnog broja korisnika. Agencija smatra kako se pod brojem testnih korisnika smatra broj korisnika do najviše 1000 korisnika – sve iznad tog broja smatra se komercijalnim pružanjem usluge. Ukoliko broj testnih korisnika HT-a u trenutku stupanja na snagu odluke čiji je ovaj dokument sastavni dio iznosi više od 1000 korisnika, HT ne smije priključivati nove testne korisnike.

Nadalje, prije nego što objavi uvjete, cijene i rokove usluge *bitstream* pristupa na IP razini koja se temelji na FttH rješenju unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa, HT mora do dana 01. listopada 2009. godine dostaviti Agenciji tehničko rješenje realizacije navedene usluge kako bi operatori korisnici mogli uvidjeti mogućnosti koje je HT predvidio u svojoj mreži i u skladu s time pripremiti svoju mrežu i uvjete za pružanje usluga putem usluge *bitstream* pristupa, te kako bi Agencija zajedno s HT-om i operatorima korisnicima mogla utvrditi jesu li navedeni tehnički uvjeti primjenjivi odnosno prihvatljivi. U

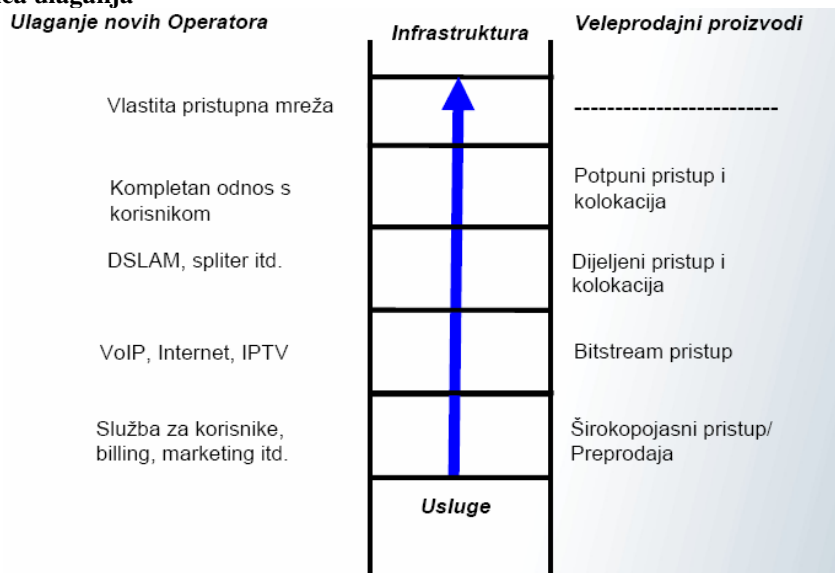
⁶² Potrebno je naglasiti kako je Agencija za potrebe ovog dokumenta pod FttH rješenjem smatrala i FttB rješenje, a što je i navela na str. 34. ovog dokumenta.

⁶³ Lider, 24.04.2009.

suprotnom, operatori ne bi dobili pravodobne informacije o planiranim promjenama u mreži, a što bi negativno utjecalo na poslovne planove i investicije tih operatora, s obzirom da ne bi bili u mogućnosti pravovremeno reagirati i prilagoditi se nastalim promjenama, a time i pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini.

Otvaranjem različitih točaka pristupa omogućava se operatorima postupno penjanje po ljestvici ulaganja (eng. *ladder of investment*), odnosno migrirajući s jedne točke pristupa, odnosno preuzimanja prometa, na drugu, omogućuje se operatoru da postupno, ali konstantno ulaže u vlastitu infrastrukturu, te se na taj način potiče razvoj tržišnog natjecanja. Kao što je već navedeno u točki 4.1.4.1. različite točke pristupa određuju različite mogućnosti kontrole tehničkih parametara koji utječu na samu širokopojasnu uslugu pruženu krajnjem korisniku te mogućnost korištenja vlastite mreže umjesto mreže bivšeg monopolista. Što je točka pristupa bliže krajnjem korisniku, operator ima veću kontrolu pri pružanju usluge te veće mogućnosti praviti razliku između vlastite usluge i usluge koju nudi bivši monopolist.

Slika 13. Ljestvica ulaganja



Nadalje, omogućavanje pristupa na DSLAM-u/OLT-u ili nekoj drugoj odgovarajućoj točki omogućava penjanje na ljestvici ulaganja operatorima koji imaju izgrađen veći dio svoje mreže, međutim nisu još spremni krenuti (radi nedovoljne izgrađenosti mreže ili visokih početnih ulaganja u kolokacijske prostore te korištenje same usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji) u smještanje opreme u kolokacijske prostorije te započinjanje samog postupka izdvajanja lokalne petlje. Iz navedenog je vidljiva opravdanost omogućavanja takvog oblika pristupa mreži, budući da navedena točka pristupa predstavlja logičan i ekonomski opravdan međukorak za operatora koji penjanjem na ljestvici ulaganja ulaže u vlastitu mrežu i teži izdvajanju lokalne petlje, bez obzira što je u tom slučaju operator dovoljno blizu da bi mogao izdvojiti lokalnu petlju (također, u nekim slučajevima nema mogućnosti za kolokaciju). Agencija smatra da je usluga *bitstream* pristupa na OLT-u iznimno važna, s obzirom da izdvajanje lokalne petlje kod PON arhitekture, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, neće biti moguće.

Nadalje, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 2. ZEK-a, Agencija određuje HT-u da pregovara u dobroj vjeri s drugim operatorima koji traže usluge *bitstream* pristupa. Agencija je mišljenja da je navedena obveza nužna za postizanje budućih sporazuma vezano uz uslugu

bitstream pristupa, s obzirom da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa narušavati tržišno natjecanje onemogućavanjem pregovora i postizanja dogovora s operatorima vezano uz uslugu *bitstream* pristupa.

Isto tako, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 3. ZEK-a, Agencija određuje HT-u da ne smije ukinuti već odobreni *bitstream* pristup. Agencija je mišljenja da je navedena obveza nužna, s obzirom da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti prestati pružati uslugu operatorima koji već djeluju na tržištu, a što bi uzrokovalo gubitak tržišnog udjela operatora, pa i izlaska s tržišta, a sve nauštrb krajnjih korisnika, s obzirom da bi izgubili mogućnost korištenja i izbora usluga koje su već postojale na tržištu. S obzirom da Agencija određuje HT-u uvođenje jedinstvene usluge *bitstream* pristupa, HT je obavezan omogućiti operatorima korisnicima postojeće ADSL *transport* usluge prelazak na jedinstvenu uslugu *bitstream* pristupa.

Nadalje, HT ne smije ukinuti već odobreni *bitstream* pristup osim ako se operatori međusobno dogovore o nekom obliku migracije. U slučaju da nema dogovora između operatora, HT je obavezan najaviti operatorima korisnicima i Agenciji najmanje pet godina unaprijed potpuno ukidanje postojeće bakrene pristupne mreže, kako bi se ostavilo dovoljno vremena operatorima da isplaniraju alternativni pristup do krajnjeg korisnika. Navedeno je nužno kako bi se očuvala kontinuiranost pružanja usluge operatora te mogućnost operatora da se nastavi natjecati na tržištu i u NGA okruženju.

Agencija određuje HT-u da, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 5. ZEK-a, mora operatorima odobriti otvoreni pristup tehničkim sučeljima, protokolima ili drugim ključnim tehnologijama koje su nužne za osiguranje pružanja širokopojasnih usluga na maloprodajnom tržištu. U suprotnom, postojala bi opasnost od onemogućavanja ulaska novih operatora na mjerodavno tržište iz razloga što je nužno omogućiti međusobno ispravno povezivanje mreže HT-a s mrežom novog operatora. Agencija smatra da je ispravno međupovezivanje mreža operatora nužno za međusobno djelovanje usluga za krajnje korisnike, a time i za uspostavu i očuvanje konkurencije na tržištu.

Nadalje, Agencija, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 6. ZEK-a, određuje HT-u obvezu da mora osigurati zajedničko korištenje elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, pri čemu HT treba osigurati pristupne vodove koji omogućuju pristup svakoj točki pristupa koja je HT-u određena i prijenos podataka od određene priključne točke na lokaciji operatora prema točkama na širokopojasnom pristupnom čvoru. Dodatno, za potrebe pristupa svakoj točki pristupa koju HT mora osigurati u okviru obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, HT mora osigurati da operator korisnik može pristupiti svakoj pristupnoj točki preko vlastitih pristupnih vodova za koje je odgovoran operator korisnik.

Isto tako, HT je obavezan omogućiti nacionalni pristup do svih korisnika spajanjem na samo jednom širokopojasnom pristupnom području u svezi nacionalnog pružanja usluge pri čemu HT ima pravo na nadoknadu troška korištenog prijenosnog kapaciteta između dva širokopojasna područja. Način određivanja cijene navedene usluge je detaljnije obrazložen u poglavlju 7.1.4. obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva.

Također, Agencija u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 8. ZEK-a određuje HT-u obvezu da do 01. siječnja 2010. godine mora omogućiti pristup operativnim IT sustavima podrške sukladno međunarodnim standardima, preko WEB sučelja s odgovarajućom

sigurnosnom zaštitom putem kojeg je omogućen, s najviše 2-satnim periodom ažuriranja trenutnog statusa, pristup sljedećim informacijama:

- informacijskom sustavu praćenja zahtjeva operatora korisnika za uslugu *bitstream* pristupa;
- zahtjevima operatora korisnika za popravak kvara, statusu i stanju eskalacije popravka kvara operatora korisnika;
- informacijama o fakturiranju usluga operatoru korisniku;
- informacijama o statusu dostupnosti usluge do krajnjeg korisnika.

Također, HT je obvezan omogućiti operatorima pristup informacijama (kao što su otklon kvara, baza dostupnosti, podnošenje zahtjeva za uslugu u elektronskom obliku i praćenja istog, podnošenje zahtjeva za promjenu brzine, preseljenja, isključenja itd.) putem informacijskog sustava, te obvezu uspostave takvog sustava. Agencija smatra da je navedena obveza razumna i ne predstavlja veliki teret HT-u s obzirom da već sada omogućava provjeru dostupnosti ADSL usluge pristupa putem elektroničke aplikacije kao i prijavu smetnji, te je u skladu s današnjom praksom informatiziranog načina poslovanja i komuniciranja u učinkovitom poslovnom svijetu. Naime, dosadašnji način komuniciranja pisanim putem (putem telefaks uređaja) predstavlja veliku prepreku učinkovitom radu operatora koji želi ponuditi svoje usluge na maloprodajnom tržištu (npr. pravovremena informacija krajnjem korisniku o vremenu otklona kvara), iz razloga potencijalnog zavlacenja samih procesa od strane HT-a. Isto tako, navedenom informatizacijom načina poslovanja postiže se jednostavnost rada s informatiziranim sustavom, manja mogućnost grešaka, brzina rješavanja zahtjeva, a što ide u prilog ne samo operatoru korisniku, već i HT-u, jer ga oslobađa prekomjerne administracije.

Agencija određuje HT-u obvezu da mora omogućiti takav oblik usluge *bitstream* pristupa (putem zakupljivanja logičkih kanala) koji bi operatorima omogućio tehničke uvjete za pružanje usluge prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev na maloprodajnom tržištu, uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima. Naime, s obzirom na porast potražnje za uslugama prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), te posebice IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev na maloprodajnom tržištu, u slučaju kada operatori koji koriste uslugu *bitstream* pristupa ne bi bili u mogućnosti ponuditi navedene usluge krajnjim korisnicima, ne bi mogli konkurirati HT-ovom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, a što bi dovelo do neučinkovitog tržišnog natjecanja, nauštrb krajnjih korisnika. Stoga, Agencija smatra da je navedena obveza vrlo važna radi poticanja konkurencije na maloprodajnom tržištu, dok s druge strane ista ne predstavlja HT-u značajan teret, s obzirom da sam kapacitet jezgrenog dijela mreže (prikupljajuće i transportne mreže) omogućava pružanje navedenih usluga.

Nadalje, Agencija određuje HT-u obvezu da mora omogućiti najmanje 4 posebna virtualna kanala, pri čemu HT mora osigurati poseban virtualni kanal za IPTV, poseban virtualni kanal za VOIP, dok druga dva nisu izričito vezano uz neku određenu uslugu, pri čemu najmanje 2 posebna virtualna kanala moraju imati garantirani kapacitet i prioritizaciju nad ostalim prometom kroz mrežu HT-a.

Ukoliko HT, do dana 01. siječnja 2010. godine⁶⁴, ne ponudi zadovoljavajuće tehničke uvjete u skladu s načelom nediskriminacije, HT-u će se privremeno onemogućiti pružanje usluge

⁶⁴ Navedeni rok je određen u okviru obveze transparentnosti.

MaxTV i NetPhone novim korisnicima, i to na područjima na kojima ostali operatori nemaju mogućnost izdvojenog pristupa lokalnoj petlji pa tako i ne mogu ponuditi istovjetne usluge. Dodatno, HT će moći ponuditi usluge MaxTV i NetPhone i ostale slične usluge samo onim (novim) krajnjim korisnicima čija pripadajuća pretplatnička parica pripada lokalnoj centrali u kojoj HT uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji pruža najmanje dvama operatorima, od kojih barem jedan nije povezano društvo HT-a. S druge strane, na onim lokacijama gdje uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koristi samo jedan operator ili na lokacijama na kojima ne postoji mogućnost kolokacije, HT neće smjeti novim krajnjim korisnicima pružati usluge MaxTV i NetPhone prije nego što ne ponudi uvjete i cijene vezano uz posebne virtualne kanale ili dok na toj lokaciji nisu prisutna najmanje dva operatora od kojih barem jedan nije povezano društvo HT-a.

Naime, činjenica je da ove usluge HT već duže vrijeme pruža na tržištu, stoga je HT, sukladno obvezi nediskriminacije, obvezan, ako već nije, prilagoditi svoju opremu, na način da ista podržava pružanje navedenih usluga putem virtualnih kanala od kojih najmanje dva moraju imati garantirani kapacitet i prioritizaciju nad ostalim prometom kroz mrežu HT-a. Sve navedene tehničke mjere/parametre HT sigurno koristi za svoje potrebe, inače mu MaxTV usluga ne bi mogla funkcionirati. Tek po ispunjavanju navedene obveze, HT-u će se omogućiti daljnji nastavak pružanja multimedijalnih i VoIP usluga, jer bi u protivnome HT postupao suprotno obvezi nediskriminacije što bi za posljedicu moglo imati HT-ovo iskorištavanje značajne tržišne snage.

U slučaju da HT ne može osigurati privatne virtualne kanale, HT je do dana 01. siječnja 2010. godine obvezan osigurati jednake uvjete i razinu kakvoće usluge za druge operatore kao što ih osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava, bez obzira na koji način će to učiniti (npr. nadogradnjom svojih mrežnih komponenata – proširenje usmjerivača i IP linkova; specificiranjem potrebnih tehničkih karakteristika pretplatničke opreme - modem, STB; razdvajanje prometa u virtualne LAN-ove prema tipu prometa)

Dodatno, sukladno mjerodavnoj direktivi Europske unije o pristupu⁶⁵, HT mora omogućiti migraciju između sljedećih usluga:

- između točaka/nivoa pristupa usluge *bitstream* pristupa; te
- između usluge *bitstream* pristupa i usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji.

Procedure te pripadajući troškovi procesa migracije trebaju biti sastavni dio standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa. Procedure migracije trebaju minimalno sadržavati:

- vrijeme potrebno za provođenje migracije korisnika s pripadajućim maksimalnim volumenom izvršenih zahtjeva,
- vrijeme u kojem će korisnici biti bez usluge (s obzirom da je migracijski proces pokrenut od strane operatora i da je isti u potpunosti neprimjetan krajnjem korisniku - navedeni prekid usluge mora biti sveden na minimum) te
- SLA uvjete vezane uz navedene parametre.

Nadalje, HT mora osigurati određenu razinu usluge - SLA (eng. *Service Level Agreements*) za sve oblike usluge *bitstream* pristupa, kao što su npr. rokovi uspostave te vrijeme otklona kvarova. Također, sastavni dio svakog SLA su i odgovarajuće naknade u slučaju

⁶⁵ Directive 2002/19/ec of the European parliament and of the council of 7 March 2002 on access to, and interconnection of, electronic communications networks and associated facilities (Access Directive)

neispunjavanja određenih rokova u SLA. Sukladno navedenom Agencija određuje HT-u pružanje osnovne razine usluge (eng. “*Basic SLA*”) koji čine sastavni dio predmetne standardne ponude. Kako bi se osigurala primjena nametnute osnovne razine SLA, Agencija određuje HT-u obvezu objavljivanja pokazatelja (indikatora) učinkovitosti na tromjesečnoj razini ili na zahtjev Agencije što je detaljno navedeno u dijelu obveze transparentnosti.

Dodatno, Agencija određuje HT-u obvezu pregovaranja u dobroj vjeri te ispunjavanja razumnih zahtjeva operatora za višom razinom SLA. Nadalje, Agencija određuje obvezu HT-u da, u skladu s obvezom nediskriminacije⁶⁶, mora obavijestiti Agenciju o svim boljim uvjetima SLA (*advanced SLA*) koje HT pruža drugim operatorima na temelju komercijalnih dogovora ili za vlastite potrebe maloprodaje ili svojih povezanih društava. Naime, na taj način Agencija želi utvrditi osigurava li HT istovjetne uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge, odnosno pruža li HT, u slučaju boljih uvjeta SLA, jednom operatoru za određenu cijenu takvu razinu SLA, kakvu pruža drugom operatoru za tu istu cijenu.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da je navedena obveza opravdana s obzirom na korist kojom pridonosi uspostavljanju učinkovite konkurencije na tržištu elektroničkih komunikacija. Usluga *bitstream* pristupa omogućava ostalim operatorima da na širem području Republike Hrvatske nude usluge krajnjim korisnicima te ravnopravno konkuriraju maloprodajnom dijelu HT-a i njegovim povezanim društvima. Agencija smatra veleprodajnu uslugu *bitstream* pristupa važnom uslugom u procesu liberalizacije tržišta elektroničkih komunikacija te u procesu povećanja gustoće širokopojasnih priključaka u RH, a isto tako i uslugom od velikog značaja za poticanje ravnopravnog tržišnog natjecanja na povezanom maloprodajnom tržištu. Stoga je, sa stajališta Agencije, važnost usluge *bitstream* pristupa iznimno velika i to iz razloga što se konkurentnom veleprodajnom ponudom drugim operatorima omogućavaju ravnopravni uvjeti za tržišno natjecanje na čitavom području Republike Hrvatske.

Nadalje, uzimajući u obzir brzinu razvoja tržišta i velikog značaja širokopojasnog pristupa, Agencija ocjenjuje da je izuzetno važno da operator ima mogućnost pristupa na različitim razinama mreže HT-a putem usluge *bitstream* pristupa neovisno o tehnologiji u pristupnoj mreži, a imajući u vidu izvedivost pružanja navedenog pristupa s obzirom na raspoloživi kapacitet HT-a, s obzirom da se na taj način potiče konkurencija i razvoj elektroničkih komunikacijskih usluga, a sve na dobrobit krajnjih korisnika.

Agencija je stoga zaključila da bez određivanja obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže postoji mogućnost da HT odbije pregovarati u dobroj vjeri s drugim operatorima koji traže pristup, odnosno uskratiti pristup *bitstream* usluzi. S obzirom da usluga *bitstream* pristupa omogućava novim operatorima da konkuriraju maloprodajnom dijelu HT-a i njegovim povezanim društvima na širem području Republike Hrvatske u pružanju širokopojasnih usluga, Agencija smatra da se obvezom veleprodajne usluge širokopojasnog pristupa, odnosno usluge *bitstream* pristupa putem različitih točaka pristupa neovisno o pristupnoj tehnologiji do krajnjeg korisnika, dugoročno štiti tržišno natjecanje s obzirom da je operatorima omogućeno napredovanje po ljestvici ulaganja prema tehničkim inovacijama i razvoju infrastrukturne konkurencije.

⁶⁶ Obveza nediskriminacije je obrazložena u poglavlju 7.1.2. ovog dokumenta.

Međutim, Agencija smatra da regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, bez određivanja drugih regulatornih obveza, ne može riješiti prepreke razvoju tržišnog natjecanja prepoznate u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, te stoga Agencija smatra da je potrebno navedenu obvezu dopuniti drugim obvezama s ciljem djelovanja na sve postojeće i potencijalne probleme.

7.1.2. Obveza nediskriminacije⁶⁷

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu nediskriminacije u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom. Predmet ovog dokumenta je tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa, temeljem čega Agencija HT-u određuje navedenu obvezu u vezi s pristupom.

Operator, kojemu je određena obveza nediskriminacije, prema članku 59. stavku 2. ZEK-a, osobito mora osigurati istovjetne uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge, te mora pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava.

Slijedom svega navedenog, Agencija HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu koje je predmet ovog dokumenta, određuje regulatornu obvezu nediskriminacije te je u skladu s navedenom regulatornom obvezom HT obvezan:

- osigurati jednake uvjete⁶⁸ u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge;
- pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava;
- dostaviti Agenciji ugovore sklopljene na temelju standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa u roku od 15 dana od dana sklapanja istih.

Agencija smatra da određivanje obveze pristupa⁶⁹ samo po sebi nije dovoljna mjera, s obzirom da HT može, unatoč toj obvezi, određenim ponašanjem opisanim u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, sebi i svojim povezanim društvima omogućiti bolje uvjete poslovanja, čime ugrožava tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini. Sukladno navedenom, regulatorna obveza nediskriminacije nadopunjuje obvezu pristupa kako bi se onemogućilo HT da pruža pristup pod diskriminirajućim uvjetima, a s ciljem omogućavanja djelotvornog tržišnog natjecanja.

Određivanjem regulatorne obveze nediskriminacije HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa, Agencija smatra da će se riješiti sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, i sve prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi na isti način dovesti do istih posljedica na tržištu. Navedenom regulatornom obvezom rješavaju se prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje se tiču diskriminacije na cjenovnoj osnovi i diskriminacije koja nije na cjenovnoj osnovi, a koje će dodatno biti riješene i određivanjem regulatorne obveze transparentnosti.

⁶⁷ Članak 10. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

⁶⁸ uvjeti, rokovi, cijene, informacije, itd.

⁶⁹ Pod obvezom pristupa Agencija podrazumijeva obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže.

Nadalje, sukladno članku 58. ZEK-a, Agencija nije operatorima sa značajnom tržišnom snagom u mogućnosti odrediti obvezu objave standardne ponude ako tim operatorima uz obvezu transparentnosti nije odredila i obvezu nediskriminacije. Temeljem navedenog, a uzevši u obzir obrazloženja iz poglavlja 7.1.3. ovog dokumenta koja govore zašto je nužno za tržište da HT ima obvezu objave standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa, Agencija određuje HT-u i obvezu nediskriminacije.

HT je obvezan u tijeku svake promotivne akcije prema krajnjim korisnicima ponuditi operatorima, koji koriste veleprodajne usluge *bitstream* pristupa, promotivne uvjete na veleprodajnoj razini, a kako bi operatori, na osnovama koje osiguravaju održivo tržišno natjecanje, mogli replicirati navedenu promotivnu akciju, odnosno ponuditi iste promotivne uvjete krajnjim korisnicima.

U skladu s gore navedenim HT je obvezan 30 dana prije svake promotivne akcije obavijestiti Agenciju o promotivnoj akciji i operatore o promotivnim veleprodajnim uvjetima.

Obvezom nediskriminacije će se osigurati da operatori imaju pravo na jednake uvjete usluge *bitstream* pristupa, jednake cijene, te na usluge i informacije iste kvalitete kao što ih HT omogućuje svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

Na taj način moguće je osigurati da usluge i informacije moraju biti pružene drugim operatorima unutar definiranih rokova te u skladu sa standardima kvalitete, koji su jednaki onim uvjetima koje HT pruža svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima. Stoga, prilikom pružanja veleprodajne usluge *bitstream* pristupa ne bi smjelo doći do nerazumnih kašnjenja, grupiranja usluga ili sadržaja (osim ako postoje opravdani tehnički razlozi) te neopravdanih ugovornih uvjeta i rokova.

Isto tako, Agencija određuje HT –u obvezu da pruža informacije o planiranim promjenama u mreži, kako bi operatori korisnici usluge *bitstream* pristupa bili u mogućnosti pravovremeno reagirati i prilagoditi se nastalim promjenama, a time i pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini. Stoga, Agencija određuje HT-u obvezu da mora obavještavati operatore o planiranim promjenama u mreži najmanje godinu dana unaprijed od početka uvođenja navedenih promjena.

Nadalje, HT treba dostaviti Agenciji ugovore sklopljene na temelju standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa⁷⁰ u roku od 15 dana od dana sklapanja istih. Naime, navedeno je potrebno kako bi Agencija bila u mogućnosti provjeriti poštuje li HT obvezu nediskriminacije. U slučaju nepoštivanja prethodno spomenute obveze, a na temelju obveze dostave ugovora, Agencija bi bila u mogućnosti pravovremeno reagirati.

Agencija smatra da je regulatorna obveza nediskriminacije neophodna kako bi se na tržištu spriječila sva moguća diskriminacijska ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su opisana u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, a koja bi, u slučaju da se dogode, najviše štete nanijela krajnjim korisnicima. Sprečavanjem svih diskriminacijskih ponašanja stvaraju se uvjeti u kojima je olakšan ulazak na tržište svim novim operatorima, a što je u cilju povećanja konkurencije na maloprodajnom tržištu. Ova regulatorna obveza omogućuje svakom operatoru na tržištu jednake informacije, rokove, uvjete, kvalitetu i cijene usluge kao što ih imaju i povezana društva i maloprodajni dio operatora sa značajnom tržišnom snagom koji nudi predmetnu uslugu.

⁷⁰ Obveza objave navedene standardne ponude određena je u okviru obveze transparentnosti koja je obrazložena u poglavlju 7.1.3.

S ciljem ispunjenja obveze nediskriminacije, Agencija smatra da je uz nju potrebno odrediti i primjenu obveze transparentnosti kao i nužnost donošenja obveza računovodstvenog razdvajanja kako bi se pratila učinkovitost same obveze nediskriminacije.

7.1.3. Obveza transparentnosti⁷¹

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom, na način da učine javno dostupnima određene podatke, kao što su osobito sljedeći podaci:

- računovodstveni podaci,
- tehničke specifikacije,
- mrežne značajke,
- rokovi i uvjeti ponude i uporabe,
- cijene.

Isto tako, sukladno odredbama članka 58. ZEK-a, Agencija može zatražiti od operatora, kojem je određena obveza nediskriminacije, objavu standardne ponude na temelju koje drugi operatorineće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge. Standardna ponuda mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga.

Uzevši u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su detaljno objašnjene u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, Agencija određuje HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa, obvezu transparentnosti u vezi s pristupom.

Slijedom svega navedenog, Agencija HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu koje je predmet ovog dokumenta, određuje regulatornu obvezu transparentnosti i to kako slijedi:

- HT mora objaviti standardnu ponudu veleprodajnog širokopojasnog pristupa za sve usluge obuhvaćene definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge;
- standardna ponuda veleprodajnog širokopojasnog pristupa mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga;
- HT mora Agenciji dostavljati detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*) i to na tromjesečnoj razini ili po potrebi na zahtjev Agencije;
- HT mora Agenciji omogućiti pristup sustavu/bazi podataka koji se koristi za računanje i pohranu glavnih pokazatelja učinkovitosti - KPI (eng. *Key Performance Indicators*).

Svrha navedene obveze je da svi operatori na mjerodavnom tržištu imaju mogućnost uvida u uvjete korištenja usluge *bitstream* pristupa. Obveza transparentnosti se u potpunosti nadopunjuje s prethodno određenom obvezom nediskriminacije, te je nužna iz razloga što je

⁷¹ Članak 9. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

usluga *bitstream* pristupa tehnički zahtjevna usluga. Stoga je provođenje obveze nediskriminacije moguće samo u slučaju transparentnog prikaza svih informacija i uvjeta potrebnih za širokopojasni pristup mreži HT-a.

Nadalje, s obzirom na tehničku složenost usluge *bitstream* pristupa, pristup potrebnim informacijama sam po sebi ne bi bio dovoljan, stoga je HT obvezan objaviti standardnu ponudu na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge. U standardnoj ponudi moraju biti opisane usluge koje HT nudi u vezi s uslugom *bitstream* pristupa, te ista mora biti posebno raščlanjena u skladu s tržišnim potrebama te s njima povezanim uvjetima, uključujući cijene, razumno određene rokove i naknade u slučaju kašnjenja, sve u skladu s obvezama određenim odlukom iz članka 56. stavka 2. ZEK-a.

Nadalje, Agencija određuje HT-u da, nastavno na obvezu određenu u okviru obveze pristupa, a vezano uz pružanje pristupnih vodova, HT mora unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa utvrditi cijene i uvjete za navedene pristupne vodove, pri čemu Agencija može u posebnom postupku izmijeniti cijene pristupnih vodova ukoliko iste ne smatra razumnim i opravdanim.

Standardna ponuda veleprodajnog širokopojasnog pristupa mora osobito sadržavati cijene, razumne rokove te naknade za nepoštivanje rokova izvedbe, kako bi se osiguralo pošteno, razumno i pravovremeno ispunjavanje obveza. Objava standardne ponude omogućava brže sklapanje ugovora, sprječava diskriminaciju i možebitne sporove koji bi mogli proizaći u slučaju nepostojanja standardne ponude.

Osnovni sadržaj standardne ponude, razina podrobnosti podataka i način objave standardne ponude propisan je Pravilnikom o standardnim ponudama⁷² koji je donijelo Vijeće Agencije i koji je stupio na snagu 1. travnja 2009. godine.

Agencija određuje HT-u rokove vezano uz objavu standardne ponude i to prema vrstama usluga koje čine mjerodavno tržište⁷³:

a) Usluga *bitstream* pristupa na IP razini na temelju bakrene parice

HT je obvezan dana 01. listopada 2009. godine objaviti standardnu ponudu veleprodajnog širokopojasnog pristupa koja uključuje uvjete, rokove i cijene usluge *bitstream* pristupa na IP razini na temelju bakrene parice, a u skladu s regulatornim obvezama koje su HT-u određene. S obzirom da HT već ima standardnu ponudu veleprodajnog širokopojasnog pristupa za uslugu *bitstream* pristupa na IP razini na temelju bakrene parice pod nazivom Dodatak Standardnoj ponudi HT-a za davatelje usluga pristupa internetu koji se odnosi na širokopojasni pristup internetu, temeljenu na obvezama iz ZOT-a, te s obzirom da Agencija određuje ukidanje zasebnih usluga *ADSL transporta* i *ADSL pristupa* te promjenu načina obračuna za korišteni kapacitet mreže (što je detaljno obrazloženo u poglavlju 7.1.4. ovog dokumenta), Agencija smatra da je rok do 01. listopada 2009. godine dovoljan da se ugrade sve izmjene te da se tekst i sadržaj standardne ponude uskladi s regulatornim obvezama koje su HT-u ovim dokumentom određene, kao i s Pravilnikom o standardnim ponudama. Standardna ponuda HT-a ostaje nepromijenjena u svim onim dijelovima u kojima se regulatorne obveze nisu promijenile. U slučaju da Agencija utvrdi da je objavljena standardna

⁷² NN 37/09

⁷³ Prema definiciji tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta.

ponuda u suprotnosti s naloženim obvezama ili da ista nije u skladu s odredbama ZEK-a, Agencija može zatražiti izmjenu iste.

b) Usluga *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice

HT je obvezan, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa odrediti uvjete, rokove i cijene usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice.

c) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja

- HT je obvezan, ukoliko gradi mrežu koja se temelji na FttCab konceptu, 6 mjeseci prije nego što na maloprodajnoj razini ponudi usluge na temelju FttCab rješenja, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa odrediti uvjete, rokove i cijene usluge *bitstream* pristupa na IP razini na temelju FttCab rješenja.
- HT je obvezan, ukoliko gradi mrežu koja se temelji na FttCab konceptu, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa odrediti uvjete, rokove i cijene usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja.

e) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja

- HT je obvezan dana 01. listopada 2009. godine dostaviti Agenciji tehničke uvjete pružanja usluge *bitstream* pristupa na IP razini na temelju FttH rješenja;
- HT je obvezan dana 01. siječnja 2010. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa odrediti uvjete, rokove i cijene usluge *bitstream* pristupa na IP razini na temelju FttH rješenja.
- HT je obvezan, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa odrediti uvjete, rokove i cijene usluge uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja.

Nadalje, kako je i u regulatornoj obvezi pristupa i određeno, HT treba omogućiti tehničke uvjete za uslugu posebnog virtualnog kanala za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge i posebnog virtualnog kanala za IPTV u svrhu pružanja IPTV-a, kao i tehničke uvjete za posebne virtualne kanale koji nisu izričito vezani za neku određenu uslugu. S ciljem osiguravanja transparentnosti navedenih tehničkih uvjeta, HT je obvezan omogućiti prethodno navedeno na sljedeći način:

- HT je obvezan dana 01. siječnja 2010. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ugraditi tehničke uvjete usluge posebnog virtualnog kanala za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge;

- HT je obvezan dana 01. siječnja 2010. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ugraditi tehničke uvjete usluge posebnog virtualnog kanala za IPTV u svrhu pružanja usluge IPTV-a;
- HT je obvezan u roku od 60 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu posebnog virtualnog kanala koji nije izričito vezan uz neku određenu uslugu, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ugraditi tehničke uvjete usluge posebnog virtualnog kanala za određenu uslugu za koju operator isti zatraži;
- HT je obvezan dostaviti Agenciji navedene tehničke uvjete najkasnije do 01. studenog 2009. godine, a prije objave istih unutar standardne ponude uz detaljno obrazloženje istih.

U slučaju da HT ne može osigurati posebne virtualne kanale, HT je obvezan osigurati jednake uvjete i razinu kakvoće usluge drugim operatorima za pružanje usluge prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev ili ostale slične usluge na maloprodajnom tržištu kao što ih osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava, a kako je navedeno i u obvezi pristupa. HT je navedene tehničke uvjete obvezan objaviti dana 01. siječnja 2010. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

U slučaju da Agencija ocijeni da tehnički uvjeti i definirana kvaliteta usluge određena unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu nisu zadovoljavajući, odnosno da isti ne omogućavaju jednake uvjete za pružanje predmetnih usluga na način kako ga na maloprodajnom tržištu HT omogućava samom sebi odnosno povezanim društvima, Agencija će, u posebnom upravnom postupku, sukladno ZEK-u, a u skladu s ovom analizom i regulatornom obvezom koja je određena, izmijeniti navedene tehničke uvjete.

Nadalje, HT je obvezan dana 01. siječnja 2010. godine u standardnu ponudu veleprodajnog širokopojasnog pristupa ugraditi uvjete, cijene i rokove vezano uz nacionalni pristup do svih korisnika spajanjem na samo jednom širokopojasnom pristupnom području.

Nadalje, s ciljem harmoniziranja standardnih ponuda koje su obvezni objaviti operatori koji na mjerodavnim tržištima imaju status operatora sa značajnom tržišnom snagom te kako bi se omogućili transparentni uvjeti poslovanja operatora sa značajnom tržišnom snagom i operatora korisnika standardne ponude odnosno kako bi se onemogućilo HT da iskorištava svoj položaj operatora sa značajnom tržišnom snagom, a sve u svrhu sprječavanja narušavanja i ograničavanja tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija, HT je obvezan u standardnu ponudu veleprodajnog širokopojasnog pristupa koju će objaviti dana 01. listopada 2009. godine ugraditi sljedeće:

- jedan od instrumenta osiguranja plaćanja koje će HT utvrditi unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa mora biti zadužnica;
- HT je obvezan u tekućem mjesecu slati račune za usluge koje su predmet ove standardne ponude pružene u prethodnom mjesecu;
- rok dospijeca plaćanja računa je 30 dana od dana slanja računa, pri čemu HT šalje pisanu opomenu po isteku roka dospijeca;
- ukoliko operator u razdoblju od jedne godine od dana sklapanja ugovora o korištenju usluge *bitstream* pristupa uredno podmiruje svoje obveze, nakon jedne godine nije obvezan dostavljati instrumente osiguranja plaćanja;

- HT će primijeniti postupak naplate potraživanja iz dostavljenih instrumenata osiguranja plaćanja tek ukoliko operator ne podmiri svoja dospjela i *nesporna* dugovanja u roku 30 dana od zaprimanja pisane opomene;
- ukoliko se ne može naplatiti iz instrumenata osiguranja plaćanja, HT može privremeno obustaviti pružanje usluge tek ukoliko operator korisnik ne podmiri bilo koji dugovani i nesporni račun za usluge koje proizlaze iz ove standardne ponude u roku od 30 dana od zaprimanja pisane opomene. HT nema pravo privremeno obustaviti pružanje usluge u slučaju da mu operator u roku 30 dana od zaprimanja pisane opomene dostavi ili obnovi odgovarajući instrument osiguranja plaćanja.

Agencija jedanput godišnje provodi postupak izmjene standardnih ponuda u svrhu provedbe regulatornih obveza koje određuje u skladu s odredbama ZEK-a. Isto tako, u svrhu ostvarivanja regulatornih načela i ciljeva iz članka 5. ZEK-a, postupak izmjene standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa iznimno se može provesti i više puta tijekom godine. U slučaju izmjene standardne ponude temeljene na gore navedenim odredbama ZEK-a, Vijeće Agencije određuje da je HT obavezan objaviti novi tekst standardne ponude u roku koji je određen odlukom kojom je završio proces započet sukladno članku 58. stavku 3. ZEK-a.

U slučaju da operator sa značajnom tržišnom snagom ili neki drugi operator želi pokrenuti postupak izmjene standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa, obavezan je o tome obavijestiti Agenciju koja će, u slučaju da zahtjev operatora smatra opravdanim, po članku 58. stavkom 3. ZEK-a pokrenuti postupak izmjene standardne ponude. U slučaju izmjene standardne ponude temeljene na gore navedenim odredbama ZEK-a, Vijeće Agencije određuje da je HT obavezan objaviti novi tekst standardne ponude u roku koji je određen odlukom kojom je završio proces započet sukladno članku 58. stavku 3. ZEK-a.

Agencija smatra da se objavom standardne ponude uklanjanju zapreke ulasku na tržište definirane poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta te se potiče ulazak novih operatora, a što istodobno povećava konkurenciju i tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini. Stoga, Agencija je mišljenja da je navedena obveza primjerena i razmjerna, s obzirom da bi HT, u odsustvu regulacije, mogao nepreglednim uvjetima i cijenama drugim operatorima nuditi različite uvjete i cijene od onih koje pruža svom maloprodajnom dijelu i svojim povezanim društvima. Dakle, objava standardne ponude je nužna obveza jer omogućuje transparentno djelovanje HT-a, a istovremeno dopunjuje obvezu nediskriminacije.

Nadalje, u okviru obveze transparentnosti, Agencija određuje HT-u obvezu da počevši od 01. siječnja 2010. godine prati relevantne pokazatelje učinkovitosti, te Agenciji dostavlja detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*) i to na tromjesečnoj razini⁷⁴ ili po potrebi na zahtjev Agencije. Agenciji mora biti omogućen pristup sustavu/bazi podataka koji se koristi za računanje i pohranu glavnih pokazatelja učinkovitosti - KPI (eng. *Key Performance Indicators*). Isto tako, i drugim operatorima treba biti omogućen pristup KPI podacima vezanim za njihove aktivnosti, putem WEB sučelja HT-a. Nadalje, Agencija određuje HT-u obvezu da na zahtjev Agencije mora objaviti pojedine ili sve KPI vrijednosti na svojoj internet stranici u odgovarajućoj formi, pri čemu je potrebno osigurati da se povjerljivi podaci ne otkriju javnosti. Nadalje, HT je obavezan, za potrebe Agencije, dostavljati cjelokupno izvješće na tromjesečnoj razini zajedno s povjerljivim podacima, kako bi Agencija mogla pratiti i u slučaju potrebe spriječiti bilo kakvo

⁷⁴ Prvo tromjesečno izvješće HT je obavezan dostaviti u travnju 2010. godine

diskriminirajuće ponašanje prema drugim operatorima. Izvješće o KPI vrijednostima osobito mora sadržavati sljedeće:

- broj zaprimljenih zahtjeva po operatoru i po prijenosnim brzinama
- broj zaprimljenih zahtjeva od operatora po točkama spajanja (POP)
- broj odbijenih zahtjeva po razlozima odbijanja
- broj realiziranih zahtjeva unutar određenog roka
- prosječno vrijeme uspostave usluge po operatoru
- broj aktivnih DSL linkova po lokalnim centralama (MDF)
- broj prijavljenih kvarova (smetnji) po tipu pristupa
- prosječno vrijeme otklona kvara po operatorima po usluzi
- broj otklonjenih kvarova unutar definiranog vremena (*basic SLA*)
- QoS za VOIP
- QoS za IPTV
- QoS za VoD

Agencija može naknadno odlukom zatražiti od HT-a praćenje i izvještavanje i za neke druge KPI vrijednosti ovisno o potrebama Agencije i zahtjevima tržišta.

Određivanjem ovih obveza, nadopunjuje se obveza nediskriminacije, te se uklanjaju sve potencijalne prepreke definirane u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta i slične koje nisu direktno definirane.

7.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva⁷⁵

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena te obvezu vođenja troškovnog računovodstva, koje se odnose na pružanje određenih vrsta međupovezivanja i/ili pristupa, u slučajevima kada se na temelju analize tržišta utvrdi da nedostatak djelotvornoga tržišnog natjecanja omogućuje određenom operatoru zadržavanje pretjerano visoke razine cijena ili primjenu istiskivanja niskom cijenom, a na štetu krajnjih korisnika usluga.

Agencija će osigurati da svi načini povrata troškova i metodologije određivanja cijena, koje su određene operatorima, budu usmjerene na promicanje djelotvornosti i održivoga tržišnog natjecanja, te na ostvarivanje najvećih pogodnosti za krajnje korisnike usluga, pri čemu može uzeti u obzir i cijene dostupne na usporedivim konkurentnim tržištima.

Operator, kojemu je određena obveza troškovne usmjerenosti cijena, snosi teret dokazivanja da cijene njegovih usluga proizlaze iz troškova, uključujući razumnu stopu povrata ulaganja. U svrhu izračuna troškova djelotvornog pružanja usluga Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator, ili metodu referentnih vrijednosti, te može zatražiti od operatora cjelovito obrazloženje cijena njegovih usluga, a prema potrebi i izmjenu tih cijena.

Svrha određivanja obveze nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva jest osiguranje ravnopravnih, transparentnih kriterija te kriterija koji potiču razvoj konkurencije, a koje

⁷⁵ Članak 13. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

operator treba primijeniti prilikom raspodjele troškova na usluge koje pruža. Troškovno računovodstvo odnosi se na skup pravila i procedura koji osiguravaju raspodjelu troškova, prihoda, imovine, obveza i kapitala na pojedine aktivnosti i usluge, posebno uzimajući u obzir direktne i indirektne troškove.

Sustav troškovnog računovodstva omogućava provođenje obveze računovodstvenog razdvajanja te provjeru troškovne usmjerenosti cijena u svrhu sprečavanja međusobnog subvencioniranja, određivanja previsokih ili preniskih cijena i neefikasnog ponašanja proglašenog operatora.

Kako bi se spriječila prepreka razvoju tržišnog natjecanja definirana u poglavlju 6.4.3.2. ovog dokumenta gdje je navedeno da HT može, u odsustvu regulacije, unakrsno subvencionirati usluge na način da postavi cijenu usluge veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu za druge operatore iznad troška i, u isto vrijeme, cijenu usluge na pripadajućem maloprodajnom tržištu ispod troška, te time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, Agencija određuje HT-u sljedeće regulatorne obveze:

- regulatorna obveza nadzora cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena i
- regulatorna obveza vođenja troškovnog računovodstva, koje se odnose na pružanje usluge veleprodaje širokopojasnog pristupa internetu.

Agencija smatra da bi se gore navedenim regulatornim obvezama djelomično riješile sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavlju 6.4.3.2. ovog dokumenta, a koje bi se dodatno mogle riješiti i obvezama nediskriminacije i računovodstvenog razdvajanja koje su HT-u određene.

Budući da je prema odredbama ZOT-a, postojala obveza troškovne usmjerenosti cijena i vođenja troškovnog računovodstva, Agencija je u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“⁷⁶ definirala metodologiju troškovnog računovodstva koju HT treba koristiti za izračun troškovno usmjerenih cijena svojih usluga, među ostalima i usluge veleprodajnog širokopojasnog pristupa. Isto tako, Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator te je u skladu s time planiran projekt definiranja metodologije troškovnog računovodstva (troškovnog modela) koju će koristiti Agencija, neovisno o metodologiji koju primjenjuje HT, a u svrhu kontrole troškovne usmjerenosti cijena HT-a. Dok navedeni projekt ne bude završen Agencija neće biti u mogućnosti provjeriti usklađenost HT-ovih cijena s regulatornim obvezama koje su određene u ovom poglavlju.

Slijedom navedenog, u trenutku kad navedeni projekt bude završen, a na temelju zaključaka koji će proizaći iz istog, Agencija će definirati metodologiju troškovnog računovodstva (troškovni model) koju će koristiti Agencija, neovisno o metodologiji koju primjenjuje HT, a kojom će se provjeravati troškovna usmjerenost cijena usluge veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

Agencija smatra da do tog trenutka nadzor cijena treba biti postavljen na temelju metode referentnih vrijednosti na temelju cijena na usporedivim tržištima u skladu s člankom 62. stavkom 2. i člankom 62. stavkom 3. ZEK-a.

⁷⁶ koji je sastavni dio rješenja od dana 18. studenog 2008. godine (Klasa: 130-01/06-01/09; Ur. broj: 376-11-18)

No, s obzirom na prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u poglavlju 6.4.3.1. i 6.4.3.2. ovog dokumenta i obvezu Agencije da, u prijelaznom razdoblju, dok se ne implementiraju regulatorne obveze određene ovim poglavljem, odnosno ne definiraju troškovno usmjerene cijene usluge veleprodajnog širokopojsnog pristupa obuhvaćene definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta, omogućiti uvjete za ravnopravno tržišno natjecanje i onemogućiti HT u iskorištavanju položaja značajne tržišne snage, Agencija smatra da u prijelaznom razdoblju nadzor cijena usluge *bitstream* pristupa na temelju bakrene parice treba biti postavljen na temelju metode maloprodajna cijena minus (eng. *retail minus*).

Agencija smatra da će se metodom maloprodajna cijena minus osigurati promicanje djelotvornosti i održivog tržišnog natjecanja, te ostvarivanje najvećih pogodnosti za krajnje korisnike usluga u dijelu vremenskog razdoblja obuhvaćenog ovom analizom, a dok se ne osigura provođenje regulatornih obveza određenih ovim poglavljem.

Prije detaljnog definiranja načina nadzora cijena u prijelaznom razdoblju važno je napomenuti da je trenutno važeća veleprodajna usluga širokopojsnog pristupa internetu regulirana Dodatkom Standardnoj ponudi HT-a za davatelje usluga pristupa internetu koji se odnosi na širokopojsni pristup internetu, a sastoji se od ADSL *transport* usluge i usluge ADSL pristupa⁷⁷. Isto tako u navedenom dodatku definirane su cijene tih dviju usluga. Prema važećoj ponudi krajnji korisnik, kojem usluge pruža drugi operator samo putem usluge ADSL transporta dobiva dva računa za pružanje usluge, jedan od HT-a kao pristupnog operatora, a drugi od operatora koji mu pruža uslugu prijenosa podataka.

Kod određivanja veleprodajne cijene za uslugu ADSL pristupa do sada se koristila metoda maloprodajna cijena minus koja predstavlja jednostavnu mogućnost kontrole veleprodajnih cijena u slučaju sniženja maloprodajnih cijena usluge pristupa, odnosno maloprodajne mjesečne naknade za pristup. S druge strane, kod obračuna ADSL *transport* usluge primjenjuje se naknada za korišteni kapacitet mreže po Mbit/s, pa troškovi operatora najviše ovise o navikama krajnjih korisnika, kao i o strateškim odlukama HT-a u slučaju povećanja brzina ili smanjenja cijena prometa (prijenosa podataka⁷⁸). Drugim riječima, ukoliko HT odluči povećati pristupne brzine usluge ADSL pristupa internetu⁷⁹, što se i dogodilo u npr. listopadu 2007. godine, navedeno povećanje brzina utječe na povećanje propusnosti veze i sukladno tome na veće korištenje kapaciteta mreže HT-a, a time i veće troškove operatora⁸⁰. Osim utjecaja koje HT ima na troškove operatora koji koriste navedenu veleprodajnu uslugu, HT kao operator koji ima najveći broj krajnjih korisnika na pripadajućem maloprodajnom tržištu, ima i direktan utjecaj na prihode operatora. Naime, u slučaju sniženja cijena usluga širokopojsnog pristupa internetu koje se tiču prometa (prijenosa podataka) od strane HT-a, ostali operatori, da bi bili konkurentni, moraju smanjiti vlastite cijene za krajnje korisnike, a čime dolazi do direktnog smanjenja prihoda ostalih operatora.

Također, činjenica je da broj krajnjih korisnika koje operatori imaju putem ADSL *transport* usluge, ili putem ADSL *transport* usluge zajedno s uslugom ADSL pristupa, pokazuje vrlo

⁷⁷ Opis ovih usluga dan je u poglavlju 4.1.4.2. ovog dokumenta.

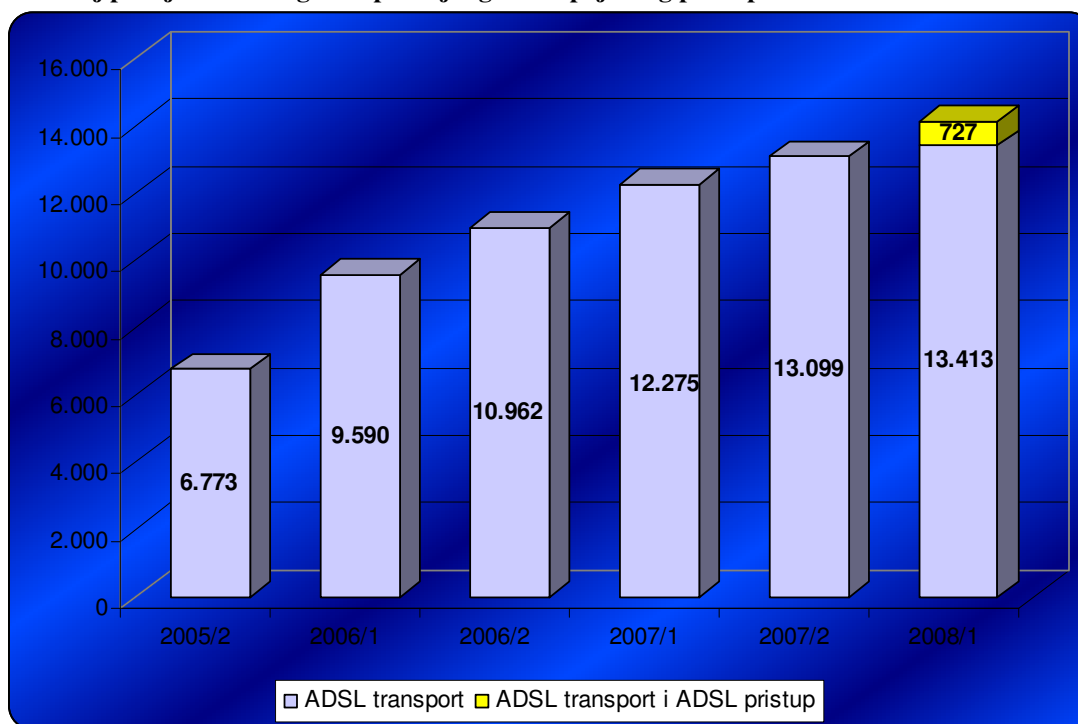
⁷⁸ Paketi s ograničenim i paketi s neograničenim prometom

⁷⁹ Korisnici kojima operatori pružaju širokopojsne usluge putem ADSL *transport* usluge, ujedno su i korisnici HT-a za uslugu ADSL pristupa.

⁸⁰ Vidi rješenje od dana 7. travnja 2008.g. (klasa: UP/I- 344-01/08-01/537 ur.broj: 376-11-08-05).

slab trend rasta (vidi sliku 14.), za razliku od usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji koja u cijelom vremenskom razdoblju od kada je postala dostupna pokazuje iznimno jak trend rasta.

Slika 14. Broj priključaka usluge veleprodajnog širokopojasnog pristupa



Izvor: Uпитnik za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa-HT

Slijedom navedenog, Agencija je zaključila da uvjeti u važećem Dodatku Standardnoj ponudi HT-a za davatelje usluga pristupa internetu koji se odnosi na širokopojasni pristup internetu, a koji se odnose na način obračuna troškova ADSL *transport* usluge, nisu povoljni za operatore te stoga isti ne pokazuju veće zanimanje za korištenje navedene usluge, a što ima negativan učinak na djelotvorno tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, odnosno isti bi mogli omogućiti HT-u prenošenje značajne tržišne snage s veleprodajnog tržišta koje je predmet ovog dokumenta na pripadajuće maloprodajno tržište.

Isto tako, Agencija smatra da su postojećim načinom obračuna operatori korisnici navedene veleprodajne usluge prisiljeni ulaziti u gubitke dok ne pridobiju veći broj korisnika. Međutim smisao ove usluge bi trebao biti olakšavanje ulaska na tržište kako bi operatori prikupili dovoljan broj korisnika i nastavili penjanje na ljestvici ulaganja. Iz svega navedenog proizlazi da prema važećem sustavu obračuna Agencija nema kontrolu nad cijenama HT-a i na taj način bi HT mogao iskorištavati svoju značajnu tržišnu snagu na tržištu koje je predmet ovog dokumenta i to na način da bi istu prenosio na pripadajuće maloprodajno tržište.

Kako je i prije u tekstu navedeno, Agencija smatra da je nužno osigurati jednake uvjete svim operatorima na tržištu s posebnim naglaskom na korištenje pristupne mreže HT-a kao operatora sa značajnom tržišnom snagom iz razloga što je u ovom slučaju značajna tržišna snaga HT-a, a kako je i navedeno u poglavlju 5.2. ovog dokumenta, proizlazi iz posjedovanja pristupne mreže, odnosno pristupne infrastrukture koju je teško replicirati. Otvaranje pristupne mreže za navedenu uslugu je nužno kako bi se omogućilo operatorima korištenje veleprodajne usluge širokopojasnog pristupa internetu. Na navedeni način mreža će biti bolje iskorištena i ostali operatori će moći koristiti ekonomije razmjera i steći bazu korisnika, a kako bi dugoročno mogli ulagati u vlastitu infrastrukturu.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da, zbog osjetljivosti i važnosti mjerodavnog tržišta koje je predmet ovog dokumenta, kao i utjecaja na pripadajuće maloprodajno tržište, u prijelaznom razdoblju, dok se ne implementiraju regulatorne obveze određene ovim poglavljem, trebaju biti na snazi uvjeti odnosno način nadzora cijena koji će onemogućiti HT u iskorištavanju značajne tržišne snage i postavljanju prepreka obrađenih u poglavlju 6.4.3.2. ovog dokumenta.

Slijedom svega navedenog Agencija smatra da se dosadašnji način obračuna treba ukinuti, iz svih prethodno navedenih razloga i radi toga što Agencija smatra da isti do sada nije uspio ukloniti prepreke razvoju tržišnog natjecanja, a što se, prema mišljenju Agencije, ni u budućnosti ne bi dogodilo. Stoga Agencija smatra da je metoda maloprodajna cijena minus najprimjerenija metoda za oblikovanje cijene veleprodajne usluge širokopojasnog pristupa internetu, odnosno usluge *bitstream* pristupa na svakoj razini (točki pristupa) koju bi HT trebao ponuditi u skladu s poglavljem 7.1.1. ovog dokumenta. Metoda maloprodajna cijena minus temelji se na smanjenju maloprodajne cijene usluge za određeni postotak, a može se prikazati formulom kao $MPC-X^{81}$ (maloprodajna cijena minus postotak X).

Primjenom metode maloprodajna cijena minus, veleprodajna cijena usluge se utvrđuje na temelju cijene na maloprodajnoj razini. Na taj način se izravno usklađuje veleprodajna cijena s maloprodajnom cijenom postavljenom od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom. Razlika između maloprodajne cijene na tržištu širokopojasnog pristupa internetu za krajnje korisnike i cijene na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu, mora biti takva da omogući djelotvorno tržišno natjecanje na pripadajućem tržištu i da spriječi mogućnost unakrsnog subvencioniranja od strane HT-a, kao operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Pomoću metode maloprodajna cijena minus moguće je spriječiti operatora sa značajnom tržišnom snagom da primjenjuje istiskivanje cijena, s obzirom da ista povezuje veleprodajne cijene s maloprodajnim cijenama tako da operator koji je minimalno efikasan kao bivši monopolist može konkurirati njegovom maloprodajnom dijelu.⁸²

U ovom slučaju Agencija ne bi mogla utvrditi je li cijena iznad stvarnih troškova pružanja usluge, ali bi, što je još važnije, u prijelaznom razdoblju onemogućila unakrsno subvencioniranje od strane HT-a, koje bi kratkoročno moglo biti mnogo veći problem na mjerodavnom tržištu.

Slijedom svega navedenog vezano za uslugu *bitstream* pristupa, a u prijelaznom razdoblju, Agencija određuje HT-u obvezu nadzora cijena na sljedeći način:

- a) **Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice**
- HT je obvezan dana 01. listopada 2009. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa odrediti razumne cijene **usluge *bitstream* pristupa na IP razini** na temelju bakrene parice **na temelju metode maloprodajna cijena minus;**

⁸¹ RPI-X

⁸² Dokument ERG-a, ERG (06) 33

- HT je obvezan u roku od 90 dana od dana zaprimanja razumnog zahtjeva, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ponuditi razumne cijene **usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini** na temelju bakrene parice **na temelju metode maloprodajna cijena minus**;
- HT je obvezan odrediti „postotak X“, a na osnovu kojeg će se određivati maloprodajne cijene, i to ovisno o:
 - razini mreže na kojoj se pristup ostvaruje (IP, Ethernet, DSLAM),
 - brzini pristupa i prijenosu podataka/prometu kojeg nudi krajnjem korisniku u maloprodaji,
 - brzini pristupa i prijenosu podataka/prometu za sljedeće dolazne pristupne brzine: 512 kbit/s, 1 Mbit/s, 2 Mbit/s, 3 Mbit/s pri čemu će se cijena odrediti metodom linearne interpolacije;
- HT je obvezan odrediti „postotak X“ na takvim razinama da operator koji je minimalno efikasan kao HT može nuditi usluge krajnjim korisnicima bez ulaženja u gubitke i ostvarivati razumnu dobit;
- HT je obvezan iznos „postotka X“ i metodologiju izračuna „postotka X“ dostaviti Agenciji 15 dana prije objave navedenih cijena unutar standardne ponude, uz detaljno obrazloženje i opravdanje.

Agencija će u pregovorima s HT-om koristiti najbolju europsku praksu određivanja cijena prema navedenoj metodi i, u slučaju da HT ne uspije prikazati svoj prijedlog razumnim i opravdanim, a ukoliko Agencija bude smatrala da se prijedlogom HT-a neće moći spriječiti iskorištavanje značajne tržišne snage, uzeti u obzir iznose „postotka X“ u zemljama Europske unije u kojima se nadzor cijena provodi metodom maloprodajna cijena minus.

U slučaju da HT ne uspije prikazati svoj prijedlog razumnim i ukoliko Agencija bude smatrala da se prijedlogom HT-a neće moći spriječiti iskorištavanje značajne tržišne snage, Agencija će, u posebnom upravnom postupku, u skladu sa ZEK-om, a u skladu s ovom analizom i regulatornom obvezom koja je određena, utjecati na izmjene iznosa „postotka X“.

b) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja

- HT je obvezan, ukoliko gradi mrežu koja se temelji na FttCab konceptu, 6 mjeseci prije nego što na maloprodajnoj razini ponudi usluge na temelju FttCab rješenja, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ponuditi razumne cijene **usluge *bitstream* pristupa na IP razini na temelju FttCab rješenja**;
- HT je obvezan, ukoliko gradi mrežu koja se temelji na FttCab konceptu, u roku od 90 dana od dana zaprimanja razumnog zahtjeva unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ponuditi razumne cijene **usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja**;
- veleprodajna cijena za uslugu *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki temelju FttCab rješenja mora pored troška sadržavati i razumnu stopu povrata ulaganja⁸³;

⁸³ Agencija smatra da razumna stopa povrata ulaganja ne mora biti ista u svim slučajevima nego će ovisiti o tome je li bilo potrebno graditi novu kabelsku kanalizaciju ili su svjetlovodne niti položene unutar postojeće kabelske kanalizacije.

- HT je obavezan cijene usluge i metodologiju izračuna istih dostaviti Agenciji 15 dana prije objave navedenih cijena unutar standardne ponude, uz detaljno obrazloženje i opravdanje.
- c) **Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja**
- HT je obavezan dana 01. siječnja 2010. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa odrediti razumne cijene **usluge *bitstream* pristupa na IP razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja;**
 - HT je obavezan u roku od 90 dana od dana zaprimanja razumnog zahtjeva, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa odrediti razumne cijene **usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja;**
 - veleprodajna cijena za uslugu *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki temelju FttH rješenja mora pored troška sadržavati i razumnu stopu povrata ulaganja⁸⁴;
 - HT je obavezan cijene usluge i metodologiju izračuna istih dostaviti Agenciji 15 dana prije objave navedenih cijena unutar standardne ponude, uz detaljno obrazloženje i opravdanje.

Ukoliko Agencija ne bude smatrala cijene predložene od strane HT-a razumnim i opravdanim, Agencija će, u posebnom upravnom postupku, u skladu sa ZEK-om, a u skladu s ovom analizom i regulatornom obavezom koja je određena utjecati na izmjene navedenih cijena.

Vežano uz metodu maloprodajna cijena minus, važno je naglasiti kako je prednost utvrđivanja cijena veleprodajne usluge širokopojasnog pristupa internetu primjenom metode maloprodajna cijena minus jednostavnost izračuna veleprodajne cijene, zbog čega je omogućen učinkovit nadzor cijena, a time i poticanje ulaska operatora na povezano maloprodajno tržište. Time će se omogućiti uspostavljanje učinkovite konkurencije na maloprodajnom tržištu, a ostvarivanjem razumne stope prinosa operatori će imati poticaj ulagati u vlastitu mrežu i penjati se na ljestvici ulaganja.

Nadalje, kako je u regulatornoj obvezi pristupa i određeno, HT treba omogućiti tehničke uvjete za uslugu posebnog virtualnog kanala za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge i posebnog virtualnog kanala za IPTV u svrhu pružanja IPTV-a, kao i tehničke uvjete za posebne virtualne kanale koji nisu izričito vezani za neku određenu uslugu. Navedene obveze su određene u skladu s načelom nediskriminacije. Slijedom navedenog, Agencija određuje HT-u sljedeće:

- HT je obavezan dana 01. siječnja 2010. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ugraditi razumne cijene usluge posebnog virtualnog kanala za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge;
- HT je obavezan dana 01. siječnja 2010. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa, ugraditi razumne cijene usluge posebnog virtualnog kanala za IPTV u svrhu pružanja IPTV-a;

⁸⁴ Agencija smatra da razumna stopa povrata ulaganja ne mora biti ista u svim slučajevima nego će ovisiti o tome je li bilo potrebno graditi novu kabelsku kanalizaciju ili su svjetlovodne niti položene unutar postojeće kabelske kanalizacije.

- HT je obvezan u roku od 60 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu posebnog virtualnog kanala koji nije izričito vezan uz neku određenu uslugu, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ponuditi razumne cijene usluge posebnog virtualnog kanala za određenu uslugu za koju operator isto zatraži;
- HT je obvezan dostaviti Agenciji navedene cijene najkasnije do 01. studenog 2009. godine, a prije objave istih unutar standardne ponude, uz detaljno obrazloženje i opravdanje ponuđenih cijena.

U slučaju da HT ne može osigurati posebne virtualne kanale, HT je obvezan osigurati jednake uvjete i razinu kakvoće usluge drugim operatorima za pružanje usluge prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev ili ostale slične usluge na maloprodajnom tržištu kao što ih osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava, a kako je navedeno i u obvezi pristupa. HT je cijene usluge kojom će omogućiti prethodno navedene uvjete i razinu kakvoće usluge obvezan objaviti dana 01. siječnja 2010. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

U slučaju da HT ne uspije prikazati svoj prijedlog razumnim i ukoliko Agencija bude smatrala da se prijedlogom HT-a neće moći spriječiti iskorištavanje značajne tržišne snage, Agencija će, u posebnom upravnom postupku, u skladu sa ZEK-om, a u skladu s ovom analizom i regulatornom obvezom koja je određena, utjecati na izmjene navedenih cijena.

Nadalje, HT je obvezan dana 01. siječnja 2010. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa, ugraditi razumne cijene za uslugu nacionalnog pristupa do svih korisnika spajanjem na samo jednom širokopojasnom pristupnom području i to na temelju metode maloprodajna cijena minus, pri čemu kod određivanja „postotka X“ HT ima pravo uračunati stvarni trošak korištenog prijenosnog kapaciteta između dva širokopojasna područja.

U slučaju da HT ne uspije prikazati svoj prijedlog razumnim i ukoliko Agencija bude smatrala da se prijedlogom HT-a neće moći spriječiti iskorištavanje značajne tržišne snage, Agencija će, u posebnom upravnom postupku, u skladu sa ZEK-om, a u skladu s ovom analizom i regulatornom obvezom koja je određena, utjecati na izmjene navedenih cijena.

7.1.5. Obveza računovodstvenog razdvajanja⁸⁵

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom obvezu računovodstvenog razdvajanja određenih djelatnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom.

Agencija osobito može zatražiti od vertikalno integriranog operatora da učini transparentnim svoje veleprodajne cijene i transferne naknade, osobito kako bi se osiguralo ispunjavanje obveze nediskriminacije u skladu sa člankom 59. ZEK-a, ili prema potrebi, spriječilo nepravedno međusobno subvencioniranje.

Način i postupak vođenja razdvojenog računovodstva mogu se pobliže utvrditi odlukom Agencije iz članka 56. ZEK-a.

⁸⁵ članak 11. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

U svrhu provjere ispunjavanja obveza transparentnosti i nediskriminacije Agencija može zatražiti uvid u računovodstvene podatke, uključujući podatke o prihodima ostvarenim na tržištu, koje može objaviti ako bi objava tih podataka pridonijela slobodnom tržišnom natjecanju, vodeći pritom računa o zaštiti tajnosti podataka u skladu sa člankom 15. ZEK-a.

Strukturnim odvajanjem i zasebnim obračunavanjem troškova elektroničkih komunikacijskih usluga operatora sa značajnom tržišnom snagom postiže se ispunjenje zakonske obveze u svrhu sprječavanja subvencioniranja jedne od drugih elektroničkih komunikacijskih usluga na mjerodavnim tržištima na kojima su operatori proglašeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom. Računovodstveno razdvajanje podrazumijeva da su aktivnosti operatora podijeljene u posebne poslove ili usluge za računovodstvene potrebe te se na taj način kroz sustav odvojenih računa omogućava provođenje načela nediskriminacije tj. jednakih tržišnih uvjeta što omogućava razvoj konkurencije i ulazak novih operatora na tržište.

Prema odredbama članka 57. ZOT-a obveza računovodstvenog razdvajanja je bila propisana HT-u po sili zakona, u trenutku kada je proglašen operatorom sa znatnijom tržišnom snagom. Također, stavkom 5. navedenog članka je određeno da Vijeće Agencije svojim rješenjem odredi način razdvajanja poslovnih aktivnosti operatora sa znatnijom tržišnom snagom u pogledu njihova ustrojstva i obračuna te druge potankosti u vezi s tim razdvajanjem. Sukladno navedenom, Vijeće Agencije je dana 18. studenog 2008. godine donijelo rješenje⁸⁶ kojim je HT-u naložilo način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, i to na način i u rokovima koji su određeni dokumentom „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“.

S obzirom da je analizom provedenom u ovom dokumentu, utvrđeno da HT može, u odsustvu regulacije, cjenovno diskriminirati operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio ili povezana društva, kao i unakrsno subvencionirati usluge na vertikalno povezanim tržištima, i time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, Agencija je odredila se navedena regulatorna obveza treba zadržati, čime bi se spriječili ranije navedeni problemi na tržištu, te se sukladno tome određuje HT-u regulatorna obveza računovodstvenog razdvajanja na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

Agencija smatra da će se regulatornom obvezom računovodstvenog razdvajanja riješiti sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavlju 6.4.3. ovog dokumenta i sve prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi izazvati iste ili slične posljedice na tržištu. Isto tako, Agencija smatra da će se direktno riješiti problem unakrsnog subvencioniranja i to u kombinaciji s već određenim obvezama nediskriminacije i transparentnosti. Sukladno navedenom, regulatorna obveza računovodstvenog razdvajanja je određena HT-u kako bi se osiguralo provođenje obveza nediskriminacije i transparentnosti koje su prethodno određene HT-u.

Vijeće Agencije je, kako je gore i navedeno, HT-u odredilo obvezu računovodstvenog razdvajanja koja se, među ostalim, odnosi i na tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa, a koja je u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ određena pod nazivom „Segment 7 – Veleprodajni širokopojasni pristup“. Naime, navedenim dokumentom je definiran način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima koje HT treba provesti u praksi, a kako bi se provela regulatorna obveza računovodstvenog odvajanja sukladno odredbama ZOT-a.

⁸⁶ klasa: 130-01/06-01/09, ur.broj: 376-11-18

Nastavno, Agencija u ovom poglavlju, ne temelju odredba ZEK-a, određuje HT-u regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja koja je istovjetna obvezi računovodstvenog odvajanja čiji je način provedbe Vijeće Agencije odredilo navedenim rješenjem od dana 18. studenog 2008. godine. S obzirom na navedeno, HT je obvezan provesti odredbe navedenog rješenja koje se odnose na uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa, a koja je u navedenom rješenju odnosno dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ određena pod nazivom „Segment 7 – Veleprodajni širokopojasni pristup“.

Agencija određuje HT-u obvezu računovodstvenog razdvajanja računovodstvenih podataka vezanih za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa od ostalih veleprodajnih i maloprodajnih tržišta, a kako bi se moglo provjeriti provode li se obveze transparentnosti i nediskriminacije u vezi s cijenama usluga definiranih na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa, odnosno da se utvrdi diskriminira li HT cjenovno ostale operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio i povezana društva.

Ovom regulatornom obvezom se određuje HT-u, a kao potvrda provođenja obveza transparentnosti i nediskriminacije u vezi sa cijenama usluga koje su definirane na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa, vođenje i prikaz računovodstvenih podataka posebno za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa odnosno odvojeno od računovodstvenih podataka za ostale djelatnosti HT-a, a čime će se omogućiti transparentnost svih veleprodajnih cijena po kojima HT svoje usluge pruža ostalim operatorima, kao i transfernih naknada po kojima HT svoje usluge pruža svome maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

HT pri ispunjavanju regulatorne obveze računovodstvenog razdvajanja mora osobito voditi računa o preporukama i smjernicama Europske komisije na području računovodstvenog razdvajanja.

Kako je gore i navedeno, Agencija je HT-u odredila regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja radi omogućavanja kontrole provođenja regulatornih obveza transparentnosti i nediskriminacije, a isto tako i radi onemogućavanja unakrsnog subvencioniranja između usluga koje HT nudi. Naime, HT je vertikalno integrirani operator zbog čega je vrlo važno imati kontrolu nad transfernim naknadama koje nudi svome maloprodajnom dijelu, a kako ne bi unakrsnim subvencioniranjem prenio značajnu tržišnu snagu s tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa na pripadajuće maloprodajno tržište. Budući da se i veleprodajna i maloprodajna usluga nude unutar istog, vertikalno integriranog, operatora, računovodstveno razdvajanje je jedini način kontrole kako bi se utvrdilo da operator ne vrši unakrsno subvencioniranje i time vertikalno prenosi značajnu tržišnu snagu.

Obveze koje Agencija određuje operatoru sa značajnom tržišnom snagom moraju biti razmjerne s koristima koje su posljedica ispunjenja te obveze. Iako postavljanje ove regulatorne obveze iziskuje dodatne troškove HT-a, Agencija smatra da je korist od obveze koja se ogleda u onemogućavanju kršenja regulatorne obveze transparentnosti i nediskriminacije te sprečavanju unakrsnog subvencioniranja (jer one same za sebe to ne bi mogle), puno veća od troškova koji se tom obvezom nameću. Predmetnom regulatornom obvezom se samo provjerava usklađenost HT-a s ostalim regulatornim obvezama određenim ovim dokumentom.

7.1.6. Ostale regulatorne obveze koje bi Agencija, na temelju ZEK-a, mogla propisati na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Isto tako, Agencija je u poglavlju 6.4.2.4. ovog dokumenta navela prepreku koja se odnosi na neopravdano korištenje informacija o konkurentima. Naime, za navedenu prepreku Agencija ne treba odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom regulatornu obvezu iz razloga što navedeno nije dozvoljeno neovisno o statusu operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Drugim riječima, niti jedan operator, neovisno ima li ili nema status operatora sa značajnom tržišnom snagom, ne smije neopravdano koristiti informacije o konkurentima. Navedeno je propisano člankom 66. stavkom 5. ZEK-a koji jasno propisuje da operatori, koji su od drugih operatora pribavili podatke prije, tijekom ili nakon postupka pregovaranja o pristupu, mogu te podatke upotrijebiti isključivo u svrhe za koje su dostavljeni⁸⁷.

U svrhu učinkovitog provođenja regulatornih obveza sadržanih u 7. poglavlju ovog dokumenta, Agencija, prema potrebi, daje odgovarajuće provedbene upute operatorima sa značajnom tržišnom snagom kojih su se isti obvezni pridržavati.

⁸⁷ Članak 4. Direktive o pristupu (eng. „*Access Directive*“)

8. Prilozi

8.1. Prilog A – mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja



REPUBLIKA HRVATSKA
AGENCIJA ZA ZAŠTITU
TRŽIŠNOG NATJECANJA

CROATIAN COMPETITION AGENCY

Klasa: 031-01/2009-01/17
Urbroj: 580-05-09-45-2
Zagreb, 26. ožujka 2009.

REPUBLIKA HRVATSKA		
HRVATSKA AGENCIJA ZA POŠTU I ELEKTRONIČKE KOMUNIKACIJE		
Primljeno:	3.4.2009 9:45:23	
Klasifikacijska oznaka	Org. jed.	
344-01/09-01/737	-11	
Urudžbeni broj:	Pril.	Vrij.
580-09-1	0	0



HRVATSKA AGENCIJA ZA POŠTU I
ELEKTRONIČKE KOMUNIKACIJE
n/r g. Gašpera Gačine, predsjednika Vijeća Agencije

Jurišićeva 13
10000 Zagreb

Predmet: Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije
- zahtjev za davanjem mišljenja o mjerodavnim tržištima
- stručno mišljenje; dostavlja se

Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja (dalje: Agencija) zaprimila je 10. ožujka 2009. zahtjev Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije (dalje: HAKOM) kojim traži mišljenje Agencije o zaključcima koji se tiču određivanja mjerodavnih tržišta sukladno Zakonu o elektroničkim komunikacijama („Narodne novine“, broj 73/08; dalje: Zakon) i prijedloga Odluka donesenih u svezi istih.

Agencija je izvršila uvid u prijedloge Odluka, te je na temelju odluke Vijeća za zaštitu tržišnog natjecanja (dalje: Vijeće), u smislu članka 29. stavka 1., članka 34. i članka 35. stavka 1. točke 6. Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja, sa 11. sjednice, održane 26. ožujka 2009. donijela sljedeće:

MIŠLJENJE

Prijedlozi Odluka koje je Agenciji dostavila Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije, nisu u suprotnosti s odredbama Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja.

Obrazloženje

U postupku javne rasprave, HAKOM je dostavio Agenciji analize slijedećih tržišta: tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa, tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu

komunikacijsku mrežu, tržište prijenosa (tranzita) poziva u nepokretnoj javnoj komunikacijskoj mreži, tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža, tržište završavanja (terminacije) SMS poruka u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu i tržište javno dostupne telefonske usluge u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama, kao i prijedloge Odluka temeljenih na navedenim analizama.

Uvidom u prijedloge Odluka, Agencija je utvrdila kako je riječ o dokumentima tehničkog karaktera koje je HAKOM donio u okviru svojih regulatornih nadležnosti, koji nisu u suprotnosti s odredbama Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja.

Međutim, Agencija u konkretnim postupcima vezanim uz poduzetnike koji djeluju na tržištu telekomunikacijskih usluga, u svakom pojedinom slučaju individualno utvrđuje mjerodavno tržište, koje se ne mora nužno poklapati s mjerodavnim tržištima koja je HAKOM utvrdio *ex ante*.

Predsjednica Vijeća
za zaštitu tržišnog natjecanja

Olgica Sprevec



8.2. Prilog B – komentari na tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa i osvrt Agencije na navedene komentare

8.2.1. Odgovori na komentare HT-a

Odgovori na komentare HT-a slijede numeraciju poglavlja iz dokumenta koje je HT komentirao te naslove iz komentara HT-a.

4. Određivanje mjerodavnog tržišta

4.1.1. Maloprodajno tržište širokopojasnog pristupa internetu

4.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

Agencija je, u skladu s definicijom Komunikacijskog odbora, za potrebe analize pod širokopojasnim pristupnim brzinama smatrala dolazne brzine veće od 144 kbit/s, te je na temelju toga i podataka prikupljenih upitnicima definirala na koje je načine krajnjem korisniku dostupna usluga širokopojasnog pristupa internetu. HT smatra kako podjela usluga na one ispod i iznad 144 kbit/s brzine nije odgovarajuća, odnosno da nije dovoljno podijeliti elektroničke komunikacijske usluge na one s brzinom pristupa ispod i iznad 144 kbit/s. Naime, HT navodi kako u usluge s brzinama iznad 144 kbit/s spada veliki skup aplikacija i sadržaja koje postavljaju svoje zahtjeve prema skupu širokopojasnih usluga te HT smatra kako širokopojasne usluge treba podijeliti u nekoliko kategorija, i to, primjerice, na usluge za poslovne korisnike, usluge osobne podrške, usluge multimedijalnih poslovnih i osobnih aplikacija, usluge multimedijalnih igara, usluge ostale multimedijalne zabave. Za svaku od tih kategorija usluga odgovarajući je drugi raspon brzina (i kvalitete). Slijedom navedenog, HT smatra kako je potrebno jasno razlikovanje usporedbe pojedinih usluga od usporedbe pojedinih tehnologija, radi čega je analizu zamjenjivosti pojedinih usluga potrebno odvojiti od analize zamjenjivosti pojedinih tehnologija, i to neovisno o perspektivi iz koje se pojedina analiza odvija, te da provođenje analize zamjenjivosti usluga na području cijelog spektra u rasponu od 144 kbit/s do 25 Mbit/s može dovesti do neprimjerenih zaključaka.

Agencija se ne slaže s prijedlogom HT-a da širokopojasne usluge treba podijeliti u nekoliko kategorija kako predlaže HT, s obzirom da je predmet ove analize veleprodajni širokopojasni pristup, a ne analiza pojedinih brzina koja odgovara pojedinom skupu usluga. Naime, a kako je Agencija već u dokumentu navela, s obzirom da potražnja za uslugom veleprodajnog širokopojasnog pristupa proizlazi iz potražnje za uslugom širokopojasnog pristupa na maloprodajnoj razini, Agencija je pri utvrđivanju dimenzije usluga mjerodavnog tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa, smatrala prikladnim utvrditi zamjenske usluge na veleprodajnom tržištu razmatrajući načine putem kojih operatori na maloprodajnom tržištu pružaju krajnjem korisniku uslugu širokopojasnog pristupa internetu.

Drugim riječima, Agencija nije dijelila usluge na one ispod i iznad 144 kbit/s, već je cilj bio utvrditi koji se načini širokopojasnog pristupa internetu na maloprodajnoj razini, a putem kojih se pružaju različite širokopojasne usluge, smatraju međusobno zamjenjivima, s obzirom da iz potražnje za tim načinima širokopojasnog pristupa internetu, proizlazi potražnja na veleprodajnoj razini, pri čemu je Agencija morala odrediti granicu iznad koje se pristupne brzine smatraju širokopojasnim pristupnim brzinama. Na taj je način Agencija kroz potražnju na maloprodajnoj razini htjela utvrditi koje vrste pristupa operatori smatraju međusobno zamjenjivima na veleprodajnoj razini.

Agencija se ne slaže s navodima HT-a kako, u dijelu koji se odnosi na zamjenjivost usluga na strani potražnje – maloprodajna razina, nije primjenjivala jasne i konzistentne kriterije na temelju kojih je određivala smatra li se pojedina usluga zamjenskom uslugom promatranoj usluzi. Naime, zamjenskim uslugama, a kako je navedeno u dokumentu, smatraju se usluge koje u slučaju hipotetskog povećanja cijena mogu zamijeniti tu mjerodavnu uslugu na način da zadovolje istovjetnu potrebu korisnika. Stoga su najvažniji kriteriji na temelju kojih Agencija utvrđuje zamjenjivost usluga - cijena i funkcionalnost. Pored navedenih kriterija, Agencija je uzimala u obzir i druge kriterije, kao što je zastupljenost usluge, a koje samo potvrđuju jesu li usluge, radi svoje cijene i funkcionalnosti, zamjenjive ili nisu.

HT navodi kako iz analize Agencije razdoblje na koje se odnosi analiza nije jasno određeno, te da se iz primjera koje Agencija daje može zaključiti kako Agencija za razdoblje na koje se odnosi analiza u pravilu uzima isključivo trenutnu situaciju, a ne procjenjuje razvoj trenutne situacije u budućnosti. HT smatra kako je razvoj trenutne situacije u budućnosti temelj na kojem bi se *ex ante* analiza mjerodavnog tržišta trebala zasnivati (tzv. *forward looking*). HT navodi primjer kako Agencija kao najzastupljeniju osnovnu brzinu pristupa uzima brzinu do 2 Mbit/s, a koju brzinu HT više ni nema u ponudi svoje usluge ADSL pristupa⁸⁸ te stoga navedena brzina ne može predstavljati najzastupljeniju brzinu pristupa Internetu putem bakrene parice.

Navod HT-a u svezi nejasnoće razdoblja na koje se odnosi analiza, neosnovan je iz razloga što članak 52. stavak 2. ZEK-a određuje kako Agencija provodi postupke iz članka 52. stavka 1. ZEK-a, a koji obuhvaćaju utvrđivanje mjerodavnih tržišta, provođenje analize tržišta i određivanje regulatornih obveza, redovito, a najmanje svake tri godine. Slijedom navedenog, najdulje razdoblje na koje se analiza može odnositi je tri godine. Stoga je Agencija i promatrala stanje na mjerodavnom tržištu te donosila zaključke o istom uzimajući u obzir da će sljedeći postupak analize predmetnog mjerodavnog tržišta biti proveden za najviše tri godine.

Međutim, potrebno je naglasiti da Agencija može u bilo kojem trenutku ponovno pokrenuti postupak analize tržišta u slučaju da je došlo do značajnih promjena na mjerodavnom tržištu. Isto tako, temeljem članka 52. stavka 3. ZEK-a, operatori mogu od Agencije zatražiti provedbu postupka analize tržišta ako učine vjerojatnim da su nastale promjene koje imaju značajan utjecaj na regulatorne obveze na mjerodavnom tržištu. Također, operatori mogu od Agencije zatražiti provedbu postupka analize tržišta ako učine vjerojatnim da su nastale promjene na temelju kojih bi određeni operatori trebali imati status operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Nadalje, točna je tvrdnja HT-a kako je razvoj trenutne situacije u budućnosti temelj na kojem bi se *ex ante* analiza mjerodavnog tržišta trebala zasnivati. Međutim, HT pogrešno zaključuje da Agencija u analizi ne procjenjuje razvoj trenutne situacije u budućnosti, s obzirom da je Agencija i uzimala u obzir tzv. *forward looking* princip, a što je posebice vidljivo iz činjenice da je Agencija u opseg usluga mjerodavnog tržišta uključila usluge koje se temelje na naprednim tehničkim rješenjima (FttCab i FttH rješenje). Tako npr. usluge koje se temelje na FttH rješenju, iako su trenutno tek u fazi pilot projekta, prema najavama HT-a, trebale bi u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, dakle u najviše tri godine, biti od velikog značaja. Stoga je Agencija, uzevši u obzir budući razvoj tržišta, a kako bi u kratkom roku mogla reagirati na promjene koje imaju značajan utjecaj na regulatorne obveze na

⁸⁸ HT je u relativno kratkom razdoblju od objave analize mjerodavnih tržišta do zaključenja javne rasprave povećao brzinu ADSL pristupa.

mjerodavnom tržištu, uključila u dimenziju mjerodavnog tržišta usluge koje se temelje na naprednim tehničkim rješenjima.

Nadalje, s obzirom na netočan navod HT-a kako Agencija kao najzastupljeniju osnovnu brzinu pristupa uzima brzinu do 2 Mbit/s, Agencija ističe kako je u dijelu 4.1.2.1.1. ovog dokumenta samo kroz pregled razdoblja obuhvaćenog upitnicima navela kako je u cijelom tom razdoblju bila najzastupljenija osnovna brzina koja je u tom trenutku, dakle do trenutka stavljanja ovog dokumenta na javnu raspravu, iznosila do 2 Mbit/s. Stoga, Agencija nije navela kako je najzastupljenija brzina ona do 2 Mbit/s, već da je u čitavom razdoblju obuhvaćenom upitnicima najzastupljenija osnovna pristupna brzina. Agencija samo u svrhu pregleda trenutnog stanja na tržištu navodi kako je u to vrijeme osnovna pristupna brzina iznosila do 2 Mbit/s, iako se kroz cijelo to razdoblje osnovna brzina mijenjala, pa tako i sada iznosi do 4 Mbit/s. Slijedom navedenog, Agencija smatra ovaj komentar HT-a nepotrebnim, posebice iz razloga što Agencija nije temeljila daljnju analizu na tih 2 Mbit/s.

HT smatra kako Agencija u svojoj analizi ne primjenjuje test hipotetskog monopola na odgovarajući način, odnosno da Agencija u analizi samo konstatira da je provođenjem navedenog testa vidljivo da pojedina usluga nije zamjenska usluga promatranoj usluzi. HT smatra kako bi Agencija trebala detaljno opisati provođenje navedenog testa te prikazati i dokazima potkrijepiti kako provedeni test utječe na ponašanje krajnjih korisnika. HT smatra kako je primjena testa hipotetskog monopola kako to čini Agencija u objavljenoj analizi mjerodavnog tržišta nesvrshodna i manjkava budući da u analizi nisu iznijeti egzaktni podaci koji bi potvrđivali takvu tezu Agencije.

Test hipotetskog monopolista, odnosno SSNIP test je formalne ekonomske prirode i kao takav zamjena *ad hoc* određivanju mjerodavnog tržišta. Osnova SSNIP testa jest hipoteza ili pretpostavka pa je stoga i sama bit testa hipotetskog monopolista predviđanje, odnosno procjena najvjerojatnijeg ishoda, a nipošto dokazivanje. SSNIP test podrazumijeva razmatranje usluge i predviđanje/nagađanje/pretpostavljanje kako bi na prodaju i, posljedično zaradu hipotetskog monopolista u odsustvu regulacije, utjecao mali, ali značajan, trajni rast cijena (5-10%) promatrane usluge. SSNIP test moгуće je (dakle nije potrebno ili nužno) provesti empirijskom procenom. Uporište same empirijske procjene su podaci prikupljeni istraživanjem tržišta (ispitivanjem korisnika i tržišta). Kako je za istraživanje tržišta potrebno angažirati specijalizirane vanjske agencije koje se time bave, isto, uz vrijeme, zahtijeva i određena financijska sredstva. S obzirom da su konkretni podaci potrebni za empirijsko provođenje ovog testa rijetko dostupni nacionalnim regulatornim tijelima, i iz razloga što je postojeća regulacija vrlo često određena dovoljno precizno da se predviđeni rast cijena spriječi odnosno izbjegne, napominjemo kako ni europska praksa nije usmjerena na prikupljanje niti prikazivanje konkretnih rezultata SSNIP testa.

Naime, i prema viđenju IRG-a⁸⁹, SSNIP test je hipotetski eksperiment koji nacionalna regulatorna tijela provode vrlo često uz nedostatak odgovarajućih informacija ili podataka (npr. cjenovna elastičnost). Pri tome, IRG uvažava korist dostupnih/postojećih podataka (npr. prošle promjene cijena), međutim napominje kako dostupnost ovakvih ili sličnih podataka nikako ne smije biti promatrana kao *conditio sine qua non*, ni za provođenje SSNIP testa, niti za određivanje tržišta. SSNIP test trebao bi, prije svega, doprinijeti pronalasku uzročno-posljedičnih veza i donošenju logičnih zaključaka u određenim situacijama u kojima se,

⁸⁹ Independent Regulators Group

eventualno postojeći podaci također mogu iskoristiti, međutim, postojanje istih za uspješno provođenje SSNIP testa nije obavezno.

U skladu s navedenim, Agencija je na temelju SSNIP testa iznijela samo zaključke koji su i više nego očiti s obzirom da proizlaze iz jasnih i nedvosmislenih situacija na koje se navedeni test i odnosi.

4.1.2.1.2. VDSL pristup putem bakrene parice

HT ističe kako pri razmatranju zamjenjivosti VDSL pristupa putem bakrene parice i ADSL pristupa putem bakrene parice, Agencija nije uzela u obzir specifičnu mrežnu arhitekturu HT-a, a iz koje proizlazi kako pružanje VDSL pristupa putem bakrene parice, kako za svoje tako i za potrebe alternativnih operatora, na takvoj mrežnoj infrastrukturi HT-a nije moguće. Isto tako, HT navodi da cit: „Agencija ne uzima u obzir suvremene trendove razvoja ADSL tehnologije i upravljanja pristupnom mrežom te da u potpunosti zanemaruje dosadašnja nastojanja same Agencije za povećanjem učinkovitosti ADSL tehnologije izražena kroz postupak izrade Statičkog plana i moda adaptivne snage“.

Agencija se ne slaže s navodima HT-a te naglašava kako bitne i značajne razlike između pristupne mreže HT-a i pristupne mreže većine europskih zemalja ne postoje. Radi se o mrežama koje imaju potpuno iste strukture kako na fizičkoj tako i na logičkoj razini. Naime, pristupna mreža HT-a, kao i pristupne mreže ostalih operatora u drugim zemljama, na fizičkom sloju ima strukturu oblika *staba*, a na logičkom sloju strukturu oblika *zvijezde*, što znači da nema nikakve razlike između tih mreža. Tvrdnja HT-a bila bi točna samo u slučaju kada bi struktura pristupne mreže HT-a na fizičkoj razini imala oblik *zvijezde*, a ne oblik *staba*. Uistinu, na takvom modelu pristupne mreže ne bi bilo moguće izvršiti raspeljavanje u potpetlji i pružiti usluge na bazi VDSL tehnologije. Međutim, kako pristupna mreža HT-a na fizičkoj razini ima oblik *staba* kao i pristupne mreže ostalih europskih operatora, tehnički je moguće izvršiti raspeljavanje u potpetlji i pružiti visokokvalitetne širokopojasne usluge na bazi VDSL prijenosne tehnologije. Stoga je potrebno naglasiti da slika na kojoj je HT na str. 68. svojih komentara dao shematski prikaz HT pristupne mreže nije točna, odnosno ta slika prikazuje pristupnu mrežu koja na fizičkom sloju ima strukturu *zvijezde*, a ne pristupnu mrežu koja na fizičkom sloju ima strukturu *staba*, kakva je uistinu struktura pristupne mreže HT-a.

Nadalje, Agencija prepoznaje činjenicu da je HT-ova pristupna mreža, za razliku od većine pristupnih mreža zemalja članica Europske unije, «*krutog tipa*», što znači da nema ugrađene kableske razdjelnike - mjesta na kojima se obavlja elastično prespajanje lokalnih petlji iz sekundarnog u primarni segment mreže. Međutim, svaka «*kruta*» pristupna mreža, ako za to postoje opravdani razlozi, a oni su ovdje daljnja liberalizacija tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj, može se pretvoriti u «*elastičnu*», bez nekih većih infrastrukturnih zahvata. Obratno ne vrijedi, tj. pristupnu mrežu «*elastičnog tipa*» nije moguće transformirati u pristupnu mrežu «*krutog tipa*» bez većih infrastrukturnih zahvata (u principu potrebno je povećanje kapaciteta u primarnom segmentu mreže).

Prema tome, ako operator na temelju analiza zahtjeva za novim uslugama, a koje se ne mogu pružiti s lokacije centrale zbog prevelike duljine lokalne petlje, ocijeni da postoje ekonomski razlozi da se te usluge mogu pružiti ugradnjom VDSL prijenosne tehnologije u određenoj točki pristupne mreže (koncept raspeljavanje u potpetlji) uz potpuno očuvanje integriteta mreže, ne postoje nikakve tehničke prepreke za realizaciju tog zahvata. U slučaju «*krute mreže*» u dotičnoj točki potrebno je ugraditi novi samostojeći kabinet koji služi istovremeno

za završavanje segmenta primarne i sekundarne mreže te za smještaj aktivne opreme. S obzirom da se predmetni kabinet ugrađuje isključivo kako bi se pružile kvalitetne širokopojasno usluge, istog je moguće opremiti pasivnom opremom (uvodni kabeli, reglete, ranžirna žica i sl.) koja je u potpunost prilagođena VDSL prijenosnoj tehnologiji. Kod zemalja koje imaju «*elastični tip*» mreže koriste se postojeći kabelski razdjelnici čija pasivna oprema nije prilagođena za rad spomenute prijenosne opreme te se zbog toga često javljaju problemi u eksploataciji, odnosno nameće se potreba rekonstrukcije istog.

Prema tome, vidljivo je da sami koncept «*krute mreže*» nije nikakva zapreka uvođenju VDSL prijenosne tehnologije, jer se ista relativno jednostavno, ugradnjom kabineta (relativno mala investicija u odnosu FTTH koncept pristupne mreže u distributivnom dijelu, bez sustava kabelske kanalizacije), pretvara u «*elastični tip*» mreže. Dakle, stav Agencije je da kod koncepta uvođenja VDSL2 prijenosne tehnologije u pretplatničku petlju daleko više pažnje treba posvetiti problemu očuvanja integriteta mreže, dok tip pristupne mreže («*kruta*» ili «*elastična*») nema nikakav značaj.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da je uvođenje VDSL2 tehnologija u pristupnu mrežu važno iz više razloga. Naime, inovacije na području ADSL2*plus* prijenosne tehnologije (upravljanje spektrom, različiti modovi rada; L0, L2 i L3, ograničenje maksimalne vrijednosti margine, uvođenje virtualnog šuma, brza adaptacija brzine i sl.), a koje su se pojavile ili koje će se pojaviti u narednim godinama neće biti adekvatne izazovima koje će zahtijevati nove multimedijalne usluge. Tu se prije svega misli na prijenosne brzine, kvalitetu usluga, stabilnost, pouzdanost i otpornost DSL linije na utjecaj različitih tipova impulsnih smetnji. Praksa je u svijetu da se ne ide u standardizaciju *dinamičkog upravljanja spektrom* (eng. *Dynamic Spectrum Management - DSM*) razine 3 za ADSL2*plus* tehnologiju, s obzirom da to nije ekonomski opravdano za tu vrstu prijenosne tehnologije.

Standardizacija DSM razine 3 za VDSL2 tehnologiju je u postupku te se sljedeće godine očekuje pojava *chipset*-a koji će moći to podržati, a svi poznati proizvođači DSLAM opreme planiraju 2011. godine isporuku VDSL2 prijenosne opreme koja podržava DSM razine 3. DSM razine 1 već je raspoloživ kod pojedinih proizvođača ADSL2*plus* prijenosne opreme dok DSM razine 2 najvjerojatnije neće biti moguće implementirati distribuirano kao DSM razine 1 već samo centralizirano, što stvara dodatne probleme u raspetljanom okolišu kakav je u Republici Hrvatskoj. Sve ove činjenice potvrđuju stav Agencije da će u nadolazećim godinama ADSL2*plus* tehnologija postati neučinkovita glede zahtjeva korisnika te da je potrebno započeti s uvođenjem VDSL2 prijenosne tehnologije u pristupnu mrežu.

Uvođenje VDSL2 prijenosne tehnologije u pristupnu mrežu je važno i zbog transparentnog i nediskriminirajućeg ponašanja prema operatorima korisnicima u evolucijskom konceptu razvoja širokopojasnih pristupnih mreže temeljenih na simetričnoj parici. Takav koncept se danas isključivo primjenjuje u zemljama Europske unije jer on ne ugrožava opstojnost operatora korisnika. Ukoliko se ne uvede prijenosna tehnologija VDSL2, tada se evolucijski scenariji pristupnih mreža temelje na prijenosnoj tehnologiji ADSL2*plus*, a što znači da se umjesto koncepta raspetljavanja u potpetlji mora primijeniti koncept otvaranja novih pristupnih čvorova. Ovaj koncept u raspetljanom okolišu prisiljava operatore korisnike koji imaju svoje kolokacije na postojećoj lokaciji centrale da moraju i na novoj lokaciji ugovoriti kolokacijske prostore i instalirati potrebnu opreme ili pak svoje korisnike prepustiti operatoru sa značajnom tržišnom snagom („*načelo uzmi ili ostavi*“).

Naprotiv, u evolucijskom scenariju raspetljavanja u potpetlji, operator korisnik i dalje može posluživati svoje korisnike, a da pri tome ne mora svoju opremu kolocirati na udaljenoj lokaciji. Jasno je da u ovom slučaju on ne može pružiti one prijenosne brzine koje pruža operator sa značajnom tržišnom snagom sa udaljene lokacije. U ovom konceptu operatori korisnici i dalje imaju na raspolaganju kompletno područje pristupne mreže na raspolaganju, a kojeg su imali u vrijeme donošenja poslovne odluke da na predmetnoj lokaciji realiziraju kolokaciju, ali su prijenosne brzine koje oni mogu pružati u odnosu na operatora koji je kolocirao opremu na udaljenoj lokaciji nekoliko puta manje.

Raspetljavanje u potpetlji s ADSL2 prijenosnom tehnologije nije ekonomski opravdano jer uz uvjet očuvanja integriteta mreže (uvjet koji mora biti ispunjen) nema nekog značajnijeg povećanja prijenosne brzine u odnosu na prijenosne brzine koje se postižu s lokacije centrale, a potrebno je izvršiti određena ulaganja.

Stoga, Agencija smatra da se daljnji evolucijski scenariji širokopojasnih pristupnih mreža koje se baziraju na simetričnoj parici moraju u osnovi temeljiti na konceptu raspetljavanja u potpetlji s VDSL2 prijenosnom tehnologijom. Samo u onim pristupnim mrežama koje nisu raspetljane, odnosno kod kojih operator korisnik na lokaciji centrale operatora sa značajnom tržišnom snagom nema kolociranu opremu, ostavila bi se mogućom opcija evolucijskog scenarija na konceptu otvaranja novog pristupnog čvora s prijenosnim tehnologijama ADSL2*plus* i/ili VDSL2 po želji HT-a.

Nadalje, HT ističe navode Agencije kako su VDSL pristup putem bakrene parice i ADSL pristup putem bakrene parice zamjenjive usluge i iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama, pri čemu HT navodi kako Agencija obrazloženje dokazuje isključivo iz tehničke perspektive ne uzimajući pri tom u obzir cijenu koju će krajnji korisnici za navedenu uslugu morati platiti. Isto tako, HT ističe kako Agencija opet samo navodi kako test hipotetskog monopola dokazuje zamjenjivost usluge, a pri tom ne obrazlaže niti ne potkrepljuje svoju analizu egzaktnim podacima dobivenim provođenjem tog testa, te ponovno ukazuje na nekonzistentan pristup Agencije koja pri razmatranju zamjenjivosti ovih usluga nije u obzir uzela cijene istih, a što je Agencija uzimala u obzir kod analize zamjenjivosti ostalih usluga u ovoj analizi.

Nastavno na navedeno, Agencija smatra kako cijena za usluge na temelju VDSL pristupa putem bakrene parice, radi stvaranja dovoljnog stupnja potražnje, neće moći biti previsoka u odnosu na usluge na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice, te će korisnici zbog potreba za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama, biti spremni platiti nešto višu cijenu za usluge putem VDSL pristupa putem bakrene parice. Stoga, iako Agencija ne može znati po kojoj maloprodajnoj cijeni će se navedena usluga nuditi, Agencija smatra da će kombinacija cijene i onoga što ta viša cijena nudi, dovesti do toga da će VDSL pristup putem bakrene parice predstavljati primjerenu zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice. Agencija smatra da se u navedenom slučaju ne radi o prelasku na novu tehnologiju čiji je trošak takav da će za korisnika, usprkos kvalitetnijim uslugama koje može dobiti, cijena biti nepremostivi čimbenik radi kojeg neće početi koristiti navedenu uslugu.

Navedeno stajalište Agencije proizlazi iz navoda na str. 19. ovog dokumenta gdje stoji da: *„VDSL pristup putem bakrene parice predstavlja primjerenu zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice, odnosno da će korisnici u slučaju hipotetskog porasta cijene usluge koja se temelji na ADSL tehnologiji, istu zamijeniti uslugom koja se pruža na temelju VDSL tehnologije. Drugim riječima, usluge temeljene na VDSL tehnologiji će biti zamjenjive*

s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.“

Vezano uz obrazloženje na komentar HT-a da Agencija ne potkrepljuje provođenje testa hipotetskog monopola egzaktnim podacima, Agencija upućuje na obrazloženja dana na str. 93. ovog dokumenta u dijelu odgovora na komentare vezano uz test hipotetskog monopola.

Nadalje, HT ističe kako je odluka o rekonstrukciji pristupne mreže stvar poslovne politike infrastrukturnog operatora, stoga rekonstrukcija pristupne mreže nikako ne može biti nametnuta odlukom regulatornog tijela, odnosno da HT ne može biti primoran rekonstruirati svoju mrežu uslijed odluke Agencije i/ili zahtjeva alternativnih operatora. HT navodi kako i ZEK propisuje da operatori javnih komunikacija imaju pravo infrastrukturnog operatora, što obuhvaća gradnju, održavanje, razvoj i korištenje elektroničke komunikacijske mreže i elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, pa se može zaključiti kako zahvati u pristupnoj mreži ne mogu biti rezultat nametnute obveze nego je isključivo riječ o pravu, odnosno dobrovoljnoj, poslovno uvjetovanoj odluci infrastrukturnog operatora.

Naprotiv, Agencija smatra da HT kao infrastrukturni operator sa značajnom tržišnom snagom mora razvijati, unaprjeđivati, a samim time i rekonstruirati pristupnu mrežu ukoliko to zahtijeva operator korisnik, ali pri tome to mora biti ekonomski prihvatljivo sa stanovišta HT-a. Kada HT ne bi bio vertikalno integrirani operator, tada ta obveza ne bi bila ni potrebna jer bi samom infrastrukturnom operatoru bilo u interesu da to izvede, jer na taj način ostvaruje iz postojeće mreže dodatni izvor prihoda. Međutim, u konkretnoj situaciji to HT-u, kao pružatelju maloprodajnih usluga odnosno vertikalno integriranom operatoru, nije u interesu, budući da otvaranjem novih udaljenih lokacija za potrebe operatora korisnika izravno ugrožava svoju poziciju na tržištu. Zbog toga HT naglašava i ističe da je odluka o rekonstrukciji pristupne mreže stvar poslovne politike HT-a i ne može biti nametnuta odlukom regulatornog tijela.

Vezano uz komentar HT-a kako je HT-ova mreža već kraća od uobičajenih u ostalim zemljama EU te da je kao takva na granici duljina pogodnih za prelazak na VDSL tehnologiju bez prethodne rekonstrukcije (60% korisnika je unutar 1000 m) te da bi u tom slučaju efekt rekonstrukcije imalo samo 40% potencijalnih korisnika, Agencija ističe kako HT nije konzistentan s obzirom da prvo navodi kako HT-ova specifična mrežna arhitektura nije pogodna za pružanje VDSL pristupa putem bakrene parice, kako za svoje potrebe tako i za potrebe alternativnih operatora, da bi kao završni komentar iznio da je HT-ova mreža već pogodna za prelazak na VDSL tehnologiju bez prethodne rekonstrukcije (60% korisnika). Isto tako, sam HT je nekonzistentan kada navodi kako bi efekt rekonstrukcije imalo samo 40% potencijalnih korisnika s obzirom na vlastitu tvrdnju da je rekonstrukcija pristupne mreže iz tehničkog aspekta problematična u uvjetima mrežne arhitekture HT-a. Sve prethodno navedeno ide u prilog zaključku Agencije kako VDSL pristup putem bakrene parice predstavlja primjerenu zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice.

4.1.2.2. Pristup putem pokretnih mreža

HT se ne slaže sa zaključkom Agencije da pristup internetu putem pokretnih mreža ne predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice, te svoje neslaganje tumači kroz kriterije koje je Agencija navela pri donošenju svog zaključka o nepostojanju zamjenjivosti navedenih usluga.

Vežano uz (ne)pokrivenost kao kriterij, HT ističe kako je Agencija zanemarila činjenicu kako i dostupnost usluge ADSL pristupa, zbog specifične konfiguracije terena i dostupnosti postojećih kapaciteta mreže, nije moguća u svim dijelovima Republike Hrvatske te da se u takvim područjima, kao pristup osnovnoj usluzi, upravo koristi pristup putem usluge nepokretnog GSM pristupa (FGSM).

Agencija je u svojoj analizi zaključila kako pristup putem pokretnih mreža ne predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice na temelju nekoliko kriterija kao što su: pristupna brzina, populacijska pokrivenost, cijena tarifnih paketa, postojanje paketa s neograničenim prometom te podaci o raspodjeli korisnika – privatni ili poslovni korisnici. Iako je Agencija donijela predmetni zaključak na temelju svih navedenih kriterija, najvažniji kriteriji na temelju kojih je utvrđena zamjenjivost usluga su cijena i funkcionalnost. Stoga se Agencija ne slaže s navodima HT-a kako je kriterij (ne)pokrivenosti bio glavni kriterij zamjenjivosti ovih usluga.

Vežano za navedeni kriterij pokrivenosti te usporedbe HT-a o nemogućnosti dostupnosti usluge ADSL pristupa u svim dijelovima Republike Hrvatske (ostvarivanje pristupa putem FGSM-a), Agencija napominje kako je broj korisnika koji ostvaruju pristup osnovnoj usluzi putem FGSM pristupa zanemariv u odnosu na ukupan broj korisnika. Stoga se može zaključiti da je populacijska pokrivenost korisnika ADSL uslugom u znatnoj mjeri veća od populacijske pokrivenosti HSDPA signalom.

Nadalje, HT se ne slaže sa zaključkom Agencije da, s obzirom na maloprodajne cijene, usluge pristupa internetu putem pokretnih mreža i putem ADSL pristupa putem bakrenih parica nisu međusobno zamjenjive te smatra da je Agencija pri provođenju ove analize u potpunosti zanemarila dinamičan razvoj tržišta pristupa putem pokretnih mreža te je svoj zaključak utemeljila na cijenama važećim u trenutku izrade ove analize. HT navodi kao je Agencija pri tome zanemarila mogućnost/tendenciju pada cijena na mjerodavnom tržištu pristupa širokopojasnom internetu putem pokretnih mreža pa je propustila u svojoj analizi pokazati kako bi taj učinak utjecao na tržište pristupa internetu putem pokretnih mreža.

Isto tako, HT smatra kako je tvrdnja Agencije, temeljem koje Agencija, između ostalog, zaključuje da pristup internetu putem pokretnih mreža nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupu putem bakrene parice s obzirom da „za razliku od tarifnih paketa putem ADSL pristupa bakrene parice, korisnik širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža nema mogućnost odabira paketa s neograničenim prometom.“, samo djelomično točna. Naime, navedena tvrdnja odražava isključivo situaciju na mjerodavnom tržištu u trenutku izrade ove analize, pri čemu Agencija ne uzima u obzir činjenicu da je riječ o dinamičnom tržištu koje je izrazito prilagodljivo u odnosu na potražnju od strane krajnjih korisnika. S tim u svezi, HT ističe da i sama Agencija u svojoj analizi tvrdi kako je uočen trend rasta udjela korisnika paketa s neograničenim prometom, dok se broj korisnika koji koriste osnovne pakete s uključenih 1GB smanjuje.

Nastavno na navedeno, Agencija napominje kako je donijela određene zaključke na temelju aktualnih podataka/cijena, što je i uobičajena praksa prilikom provođenja analize određenog tržišta. Agencija smatra osnovanom tvrdnju HT-a kako je potrebno uzeti u obzir dinamičan razvoj tržišta pristupa putem pokretnih mreža te mogućih tendencija većeg pada cijena. Međutim, Agencija smatra da trenutno postoje značajne razlike u cijenama te da u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza neće doći do značajnijeg pada cijena posebice ako uzmemo u obzir cijenu dodatnog prometa (dodatni GB prometa u tarifnim

paketima koji se nude na temelju pristupa putem pokretnih mreža iznosi od 204,80 do 286,72 kn, dok u tarifnim paketima koji se nude na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice iznosi 20,00 kn), a zbog čega je Agencija, između ostalog, zaključila da ove dvije usluge nisu međusobno zamjenjive. Međutim, Agencija će, a kako je i navela u ovom dokumentu, pratiti daljnji razvoj navedene usluge, pa time i cijene navedene usluge, te po potrebi uključiti istu u dimenziju mjerodavnog tržišta.

S obzirom na navode Agencije kako *većinu korisnika usluge pristupa internetu putem pokretnih mreža čine poslovni korisnici* radi čega Agencija zaključuje da ova usluga nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice, HT smatra kako cit: *„predmetna usluga širokopojasnog pristupa putem pokretne mreže ne sadrži takve specifičnosti zbog kojeg bi razlikovani element pružanja ove usluge trebali biti krajnji korisnici iste“*. Naime, ista je pod jednakim uvjetima dostupna kako poslovnim tako i privatnim korisnicima te svojom funkcionalnošću zadovoljava sve potrebe poslovnih i privatnih krajnjih korisnika u pogledu pristupa internetu putem pokretnih mreža.

Nastavno na navedeno, Agencija ističe kako je činjenicu da uslugu pristupa internetu putem pokretnih mreža prvenstveno koriste poslovni korisnici koji prije svega cijene mobilnost navela kao dodatni kriterij zamjenjivosti, odnosno kako bi dodatno potvrdila zaključak da navedena usluga ne predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice, koju većinom koriste privatni korisnici.

4.1.2.3. Nepokretni bežični pristup

4.1.2.3.1. Nepokretni bežični pristup putem usluge *Homebox*

HT smatra kako Agencija pogrešno uključuje *Homebox* uslugu u nepokretni bežični pristup. Naime, usluga *Homebox* pruža se temeljem tehnologije koja se koristi u pokretnim mrežama, stoga HT smatra kako je usluga *Homebox* trebala biti razmatrana u dijelu koji razmatra pristup pokretnoj mreži.

Agencija smatra da je *Homebox* usluga koja se pruža putem nepokretnog pristupa telekomunikacijskoj mreži uz uporabu radiofrekvencijskog spektra namijenjenog za pokretne mreže GSM i UMTS, odnosno ista se smatra uslugom nepokretnog bežičnog pristupa u pokretnoj telekomunikacijskoj mreži uz uporabu radiofrekvencijskog spektra. Slijedom navedenog, a s obzirom na definiciju predmetne usluge, neosnovan je prijedlog HT-a da se ista smatra uslugom pristupa u pokretnoj mreži. Stoga, prihvatanjem prijedloga HT-a da se navedena usluga može smatrati uslugom pristupa pokretnoj mreži, Agencija ne bi bila konzistentna u svojim stavovima. Ujedno potrebno je naglasiti da se HT-ova usluga nepokretnog GSM pristupa (FGSM) također smatra uslugom nepokretnog bežičnog pristupa te koristi GSM frekvencije tj. pristup pokretnoj mreži u svrhu ostvarivanja pristupa u nepokretnoj mreži.

S obzirom na ostale komentare HT-a vezano uz nepokretni bežični pristup putem usluge *Homebox*, a koji su isti kao i komentari vezani uz pristup putem pokretnih mreža, Agencija upućuje na obrazloženja dana u tom dijelu odgovora na komentare. Nadalje, obrazloženje na komentar HT-a da Agencija nije opisala detaljno provođenje testa hipotetskog monopola, Agencija je dala na str. 93. ovog dokumenta u dijelu odgovora na komentare vezano uz test hipotetskog monopola.

4.1.2.3.2. Nepokretni bežični pristup putem WIMAX tehnologije

HT smatra kako Agencija pogrešno zaključuje kako se pristup putem WIMAX tehnologije i ADSL pristup putem bakrene parice ne mogu smatrati zamjenskim uslugama, te da Agencija sustavno ne primjenjuje pravilne i jedinstvene kriterije za utvrđenje mogu li se pojedine usluge smatrati zamjenjivima s maloprodajnog aspekta.

Potrebno je naglasiti kako je Agencija prilikom provođenja analize uzimala niz kriterija na osnovu kojih je zaključeno predstavlja li neka usluga zamjensku uslugu usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice, iako su najvažniji kriteriji na temelju kojih Agencija utvrđuje zamjenjivost usluga - cijena i funkcionalnost. Tako je u ovome slučaju Agencija razmatrala kao jedan od pokazatelja broj korisnika usluge širokopojasnog pristupa internetu putem WiMAX tehnologije, te uz to i probleme operatora kod uvođenja WiMAX tehnologije, te je na temelju istih zaključeno kako u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, zbog spomenutih problema (nedostatak standarda, preskupa terminalna oprema, nedostatna kvaliteta), navedena usluga neće biti znatno zastupljena pri pružanju širokopojasnog pristupa internetu. Međutim, Agencija će, a kako je i navela u dokumentu, u budućnosti promatrati daljnji utjecaj navedene usluge na tržište širokopojasnog pristupa internetu.

4.1.2.5. Pristup putem iznajmljenih vodova

HT smatra kako upravo zbog svoje funkcionalnosti, odnosno zbog omogućavanja velikih brzina, sigurnosti te stalnog pristupa internetu, usluga pristupa putem iznajmljenih vodova predstavlja zamjensku uslugu usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

Agencija se može složiti da bi pristup putem iznajmljenih vodova, s obzirom na svoju funkcionalnost, mogao biti zamjena pristupu putem ADSL pristupa putem bakrene parice. Međutim, upravo zbog te funkcionalnosti, odnosno činjenice da krajnji korisnici usluge pristupa putem iznajmljenih vodova imaju bolju kvalitetu te veće mogućnosti pri korištenju usluga, prisutna je značajna razlika u cijeni. Zbog te značajne razlike u cijeni većina korisnika nije, odnosno ne bi ni bila zainteresirana za navedenu uslugu, osim velikih poslovnih korisnika, s obzirom da nisu spremni platiti za funkcionalnost koja im zapravo i nije potrebna. Nadalje, prema Preporuci o mjerodavnim tržištima i prema europskoj praksi iznajmljeni vodovi predstavljaju zasebno mjerodavno tržište.

4.1.2.6. Pristup putem svjetlovodnih kabela

HT smatra, vodeći se kriterijima poput cijene i dostupnosti, kako usluga pristupa putem svjetlovodnih kabela nije i ne može biti zamjenjiva s uslugom na bakrenoj infrastrukturi. Detaljnije pojašnjenje iznijeto je u dijelu komentara HT-a koji se odnose na regulatorne obveze koje Agencija predlaže nametnuti.

Prije svega, potrebno je navesti komentar H1 telekoma kako treba dobro protumačiti pojam „svjetlovodni kabel“ u odnosu na „bakrenu paricu“, jer je bakrena parica sastavni dio bakrenog kabela, pa se postavlja pitanje zašto će se pristup obavljati preko svjetlovodnih kabela (do jednog korisnika s više niti). Agencija je prihvatila prijedlog H1 telekoma, te se u cijelom dokumentu, na odgovarajućim mjestima, pojam „svjetlovodni kabel“ mijenja pojmom „svjetlovodna nit“.

Temeljem provedene analize te planovima i najavama HT-a o uvođenju infrastrukture temeljene na FttH/FttB rješenjima - svjetlovodne niti do kuće/svjetlovodne niti do zgrade te priključenje oko 50.000 korisnika do kraja 2009. godine⁹⁰, Agencija smatra da će usluge širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodne niti već u ovoj godini imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, odnosno navedene usluge će biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama. S obzirom da se putem svjetlovodnih niti ostvaruju veće prijenosne brzine od DSL tehnologija, što omogućuje pružanje usluge visoke kvalitete te podržava napredne IP aplikacije, kao što je primjerice HDTV (eng. *High Definition Television*), Agencija smatra da će u narednim razdobljima rasti broj krajnjih korisnika kojima će operatori pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodne niti, odnosno broj krajnjih korisnika spremnih platiti višu cijenu za veću kvalitetu usluge. Stoga Agencija ostaje pri svojem zaključku kako je usluga širokopojasnog pristupa putem svjetlovodnih niti zamjenska usluga ADSL pristupu na temelju bakrene parice.

Potrebno je još jednom istaknuti kako je Agencija prilikom provođenja analize utjecaja i razvoja tržišta uzela u obzir očekivani razvoj tržišta (tzv. *forward looking* pristup), a što prepoznaje i Europska komisija, odnosno ostala regulatorna tijela prilikom regulacije navedenog tržišta.

4.1.6. Zaključak o mjerodavnom tržištu u dimenziji usluga

Agencija priznaje pogrešku na koju ukazuje HT kako se zaključak za potrebe analize mjerodavnog tržišta širokopojasnog pristupa internetu, ima odnositi na to tržište, a ne na uslugu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, te ispravlja navedeno u tekstu ovog dokumenta.

4.1.3. Zamjenjivost na strani potražnje - veleprodajna razina

HT ističe kako u dijelu koji se odnosi na zamjenjivost usluga na strani potražnje – veleprodajna razina Agencija nije primjenjivala jasne i konzistentne kriterije na temelju kojih je određivala smatra li se pojedina usluga zamjenskom usluzi promatranoj usluzi.

Nadalje, HT navodi kako iz analize Agencije nije vidljivo točno razdoblje na koje se analiza odnosi. Nadalje, HT ističe kako se iz primjera koje Agencija u analizi daje može zaključiti kako Agencija za razdoblje na koje se analiza odnosi u pravilu uzima isključivo trenutnu situaciju, a ne procjenjuje razvoj trenutne situacije u budućnosti.

Isto tako, HT smatra kako Agencija u svojoj analizi ne primjenjuje test hipotetskog monopola na odgovarajući način, odnosno da Agencija u analizi samo konstatira da je provođenjem navedenog testa vidljivo da pojedina usluga nije zamjenska usluga promatranoj usluzi. HT smatra kako bi Agencija trebala detaljno opisati provođenje navedenog testa te prikazati i dokazima potkrijepiti kako provedeni test utječe na ponašanje krajnjih korisnika. HT smatra kako je primjena testa hipotetskog monopola kako to čini Agencija u objavljenj analizi mjerodavnog tržišta nesvršishodna.

⁹⁰ ⁹⁰ Lider, 24.04.2009.

Agencija se na navedeno očituje na isti način kao i u dijelu odgovora na komentare u dijelu zamjenjivost potražnje – maloprodajna razina na str. 91. ovog dokumenta.

4.1.4.4. Usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na naprednim tehničkim rješenjima pristupnoj mreži kao zamjenska usluga usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice

4.1.4.4.1. Usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju

Nastavno na komentar HT-a kako Agencija pri utvrđivanju zamjenjivosti usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju i usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice, suprotno ERG Report-u 18, nije u obzir uzela značajke karakteristične za hrvatsko tržište, odnosno specifičnu arhitekturu HT-ove mreže te da pri takvoj mrežnoj arhitekturi postupanje u skladu s opisanom europskom praksom nije tehnički moguće niti isplativo budući da su troškovi neophodnog ulaganja veći od dobiti koja bi se mogla ostvariti, Agencija se očituje kako slijedi.

Agencija je u ovoj analizi razmatrala smatra li se usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju zamjenskom uslugom usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice, Agencija je u tekstu analize navela da bi HT, sukladno europskoj praksi, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, mogao početi pružati usluge putem VDSL tehnologije (FTTCab koncept) vlastitim korisnicima, te da iste neće biti bitno različite od usluga koje se pružaju putem ADSL tehnologije i njezinih inačica, osim u pogledu bolje kvalitete. U tom slučaju bi se usluga širokopojasnog pristupa internetu putem VDSL tehnologije mogla smatrati zamjenskom uslugom širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL tehnologije, a kako je i zaključeno na maloprodajnoj razini. S obzirom da će se putem usluge *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju pružati istovjetna usluga širokopojasnog pristupa internetu određenom krajnjem korisniku kao i putem usluge *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice, iz navedenog proizlazi da se usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju može smatrati zamjenskom uslugom usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.

Navode HT-a kako Agencija u ovome slučaju nije uzela u obzir značajke karakteristične za hrvatsko tržište, odnosno da je zanemarila činjenicu da je arhitektura HT-ove mreže jedinstvena i da pri takvoj mrežnoj arhitekturi postupanje u skladu s europskom praksom nije tehnički izvedivo, Agencija smatra neprihvatljivima.

Stav Agencije je da bitne i značajne razlike između pristupne mreže HT-a i pristupne mreže većine europskih zemalja ne postoje. Radi se o mrežama koje imaju potpuno iste strukture kako na fizičkoj tako i na logičkoj razini. Naime, pristupna mreža HT kao i pristupne mreže ostalih operatora u drugim zemljama na fizičkom sloju imaju strukturu oblika *stabla*, a na logičkom sloju strukturu oblika *zvijezde*, što znači da nema nikakve razlike između tih mreža. Tvrdnja HT-a bila bi točna samo u slučaju kada bi struktura pristupne mreže HT na fizičkoj razini imala oblik *zvijezde*, a ne oblik *stabla*. Uistinu, na takvom modelu pristupne mreže ne bi bilo moguće izvršiti raspetljavanje u potpetlji i pružiti usluge na bazi VDSL tehnologije. Međutim, kako pristupna mreža HT na fizičkoj razini ima oblik *stabla* kao i pristupne mreže ostalih europskih operatora, tehnički je moguće izvršiti raspetljavanje u potpetlji i pružiti visokokvalitetne širokopojasne usluge na bazi VDSL prijenosne tehnologije. Stoga je potrebno naglasiti da slika na kojoj je HT na str. 68. svojih komentara dao shematski prikaz

HT pristupne mreže nije točna, odnosno ta slika prikazuje pristupnu mrežu koja na fizičkom sloju ima strukturu *zvijezde*, a ne pristupnu mrežu koja na fizičkom sloju ima strukturu *staba* kakva je uistinu struktura pristupne mreže HT.

Nadalje, Agencija prepoznaje činjenicu da je HT-ova pristupna mreža, za razliku od većine pristupnih mreža zemalja članica Europske unije, *«krutog tipa»* - što znači da nema ugrađene kableske razdjelnike - mjesta na kojima se vrši elastično prespajanje lokalnih petlji iz sekundarnog u primarni segment mreže. Međutim svaka *«kruta»* pristupna mreža, ako za to postoje opravdani razlozi, a oni su ovdje daljnja liberalizacija telekomunikacijskog tržišta u Hrvatskoj, može se pretvoriti u *«elastičnu»*, bez nekih većih infrastrukturnih zahvata. Obratno ne vrijedi, tj. pristupnu mrežu *«elastičnog tipa»* nije moguće transformirati u pristupnu mrežu *«krutog tipa»* bez većih infrastrukturnih zahvata (u principu potrebno je povećanje kapaciteta u primarnom segmentu mreže).

Stoga Agencija smatra da usluge koje će HT pružati putem VDSL tehnologije (koncept FttCab), u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, neće biti bitno različite od usluga koje se pružaju putem ADSL tehnologije i njezinih inačica, osim u pogledu bolje kvalitete te da se veleprodajna usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju može smatrati zamjenskom uslugom veleprodajnoj usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.

5.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke infrastrukturne konkurencije

HT ističe da cit: „*gradnja nove i/ili proširenje postojeće mreže neovisno o korištenoj tehnologiji (bakar ili optika) otežana je HT-u zbog istih razloga zbog kojih je to otežano novom operatoru te i za HT predstavlja vrlo visok i također nenadoknadiv trošak*“. HT se ne slaže s navodom Agencije kako ulaganje u mreže nove generacije, odnosno povlačenje svjetlovodnih kabela unutar postojeće pristupne infrastrukture, ili do uličnog kabineta ili do lokacije krajnjeg korisnika, zauzima mali udjel u ukupnim troškovima gradnje pristupne infrastrukture dok troškovi kopanja čine oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture. Naime, imajući u vidu institut zajedničkog korištenja izgrađene infrastrukture alternativni operatori imaju, za razliku od HT-a, dodatne mogućnosti smanjiti troškove kopanja upravo korištenjem već izgrađene infrastrukture HT-a. Stoga, HT smatra kako na mjerodavnom tržištu cit: „*zbog zakonske obveze na omogućavanje zajedničkog korištenja izgrađene infrastrukture nadzor nad infrastrukturom ne predstavlja veliku zapreku tržišnim takmacima HT-a*“. Također, HT se ne slaže s tvrdnjom Agencije o jačanju položaja na mjerodavnom tržištu ulaganjem u pristupnu svjetlovodnu mrežu budući da su kapaciteti za polaganjem novih kabela u postojeću infrastrukturu vrlo ograničeni uslijed nesređenog stanja u izgrađenoj infrastrukturi a što je posljedica neovlaštenog korištenja iste od strane alternativnih operatora te neučinkovitog sankcioniranja takvog postupanja od strane nadležnih tijela. Stoga, HT ističe kako u odnosu na nova ulaganja u pristupnu svjetlovodnu mrežu HT počinje od samog početka. Dapače, s obzirom da operatori već imaju položenu svjetlovodnu mrežu unutar izgrađene elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme HT-a moglo bi se zaključiti kako se isti nalaze u određenoj prednosti u odnosu na HT.

Agencija se ne slaže s tvrdnjom HT-a u svezi ravnopravnosti položaja odnosno postojeće „*situacije*“ HT-a i novih operatora kada je riječ o postavljanju svjetlovodne pristupne mreže. Kada se radi o potpuno novom građenju elektroničke komunikacijske infrastrukture i mreže, HT i novi operatori su izjednačeni u pogledu troškova i povrata uloženi troškova, no HT je u bitnoj prednosti ako za postavljanje proširenja infrastrukture i mreže koristi postojeće trase jer

ne mora ishoditi nikakve dozvole gradnje. HT ima samo troškove građenja proširenja i materijala, a novi operatori imaju dodatno plaćanje najma slobodnog prostora i troškove vezane uz ugovaranje tog najma. Naime, HT trenutno posjeduje veliki broj kilometara pristupne infrastrukture, dok su novi operatori prinuđeni ili iznajmljivati cijevi upravo od HT-a ili sami graditi vlastitu pristupnu infrastrukturu. Prilikom gradnje infrastrukture troškovi kopanja upravo čine oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture (*Explanatory memorandum* str. 17).

Nadalje, HT raspolaže s infrastrukturom koja omogućuje pristup preko bakrene parice do velikog broja krajnjih korisnika u Republici Hrvatskoj, čak i na onim područjima gdje je pristup krajnjim korisnicima otežan. Agencija stoga smatra da će ulaganjima u pristupnu svjetlovodnu mrežu upravo HT jačati svoj tržišni položaj, s obzirom da u većini slučajeva već ima izgrađenu pristupnu infrastrukturu unutar koje će povući pristupnu mrežu na temelju svjetlovodne niti, a što mu daje prednost pred novim operatorima, te nije osnovana tvrdnja HT-a da u odnosu na nova ulaganja u pristupnu svjetlovodnu mrežu HT počinje od samog početka. Slijedom navedenog, Agencija smatra, kako u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, niti jedan operator neće moći replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a i na taj način ugroziti njegov tržišni položaj na mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji.

Nastavno na navode HT-a kako su kapaciteti za polaganjem novih kabela u postojeću infrastrukturu vrlo ograničeni uslijed nesređenog stanja u izgrađenoj infrastrukturi, Agencija smatra da u postojećoj infrastrukturi ima još uvijek dovoljno slobodnog prostora, ali je nužno da HT počne primjenjivati nove tehnologije građenja, kojima se bitno poboljšava racionalnost korištenja. Agencija upravo potiče i nameće takve inovacije i kroz Pravilnik o načinu i uvjetima pristupa i zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, a sve s ciljem promicanja tržišnog natjecanja.

Slijedom navedenog, u potpunosti je neosnovan navod HT-a kako bi se, s obzirom da operatori imaju već položenu svjetlovodnu mrežu unutar izgrađene elektroničke komunikacijske infrastrukture HT-a, moglo zaključiti da se novi operatori nalaze u određenoj prednosti. HT u svojim komentarima navodi kako novi operatori posjeduju preko 5.000 km vlastite infrastrukture, dok s druge strane HT posjeduje znatno više kilometara položene svjetlovodne mreže te se taj broj ubrzano, sukladno objavljenim planovima, ubrzano povećava. Isto tako, ako bi se radila usporedba veličine svjetlovodnih mreža, potrebno je u ovom slučaju uspoređivati samo pristupni dio mreže.

5.6. Stupanj vertikalne integracije

HT se ne slaže s tvrdnjom Agencije kako vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom u odsustvu regulacije, omogućavaju iskorištavanje značajne tržišne snage, te navodi kako iz toga slijedi da je nužna *ex ante* regulacija svakog tržišta na kojem sudjeluje vertikalno integrirani operator. HT ističe kako i u drugim djelatnostima postoje vertikalno integrirani operatori pa se eventualno iskorištavanje značajne tržišne snage sprječava putem instituta zabrane zlouporabe vladajućeg položaja na mjerodavnom tržištu primjenom općih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja.

Agencija ističe kako je sastavni dio postupka analize tržišta procjena postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom, a koja se, pored izračuna tržišnog udjela na

određenom mjerodavnom tržištu, temelji na primjeni različitih mjerila navedenim u članku 55. stavku 3. ZEK-a, od kojih je jedan i stupanj vertikalne integracije.

Agencija je postojanje značajne tržišne snage HT-a utvrdila na temelju visokog tržišnog udjela koji je u promatranom razdoblju stabilan i iznosi 100%. Međutim, s obzirom da je HT vertikalno integrirani operator koji djeluje na mjerodavnom tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa, kao i na maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu, te uzevši u obzir činjenicu da na tom istom maloprodajnom tržištu djeluje i trgovačko društvo Iskon Internet d.d. koje je u stopostotnom vlasništvu HT-a, Agencija je svoj zaključak o postojanju značajne tržišne snage, između ostalog, potkrijepila i visokim stupnjem vertikalne integracije kojeg HT ima na predmetnom mjerodavnom tržištu.

Stoga, neosnovan je navod HT-a kako se iz navoda Agencije nameće zaključak da je nužna *ex ante* regulacija svakog tržišta na kojem sudjeluje vertikalno integrirani operator paušalnim, s obzirom da je stupanj vertikalne integracije samo jedno od mjerila na temelju kojih je Agencija donijela zaključak o postojanju značajne tržišne snage HT-a na mjerodavnom tržištu, a što je Agencija i navela u poglavlju 5.7. ovog dokumenta. Isto tako, potrebno je naglasiti kako vertikalna integracija sama po sebi ne može biti jedino i dovoljno mjerilo pri ocjeni značajne tržišne snage. Naime, kada bi to bilo tako, odnosno kada bi vertikalna integracija bila jedino mjerilo, svi operatori koji imaju vlastitu infrastrukturu automatski bi bili utvrđeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom.

6. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

HT navodi kako Agencija samo nabroja moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja, kao teoretske modele, bez konkretnih primjera i poveznica sa specifičnostima hrvatskog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji pa posljedično tome nameće sve poznate regulatorne obveze. Nadalje, napominje da se navodi kao što su „*HT bi u odsustvu regulacije mogao koristiti razne oblike neopravdanog zahtjeva u kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove ...*“, „*u odsustvu regulacije HT bi mogao zatražiti određene informacije od potencijalnih i sadašnjih konkurenata...*“ ne mogu ni u kojem slučaju smatrati dokazom postojanja prepreke razvoju tržišnog natjecanja, niti mogu poslužiti kao argument za nametanje regulatornih obveza tim više što i sam ZEK propisuje da se regulatorne obveze moraju temeljiti na prirodi utvrđenog nedostataka na tržištu te moraju biti razmjerne i opravdane cilju koji se želi regulacijom postići. HT ističe cit: „*...prema novom regulatornom okviru potrebno je dokazati potrebu za nametanjem regulatorne obveze, a što je Agencija propustila učiniti. U prilog navedenom govori i Eksplanatorni memorandum Europske Komisije uz Preporuku o mjerodavnim tržištima iz prosinca 2007., na stranici 10. gdje se navodi kako događaji koje regulator predviđa, a na kojima temelji regulatorne odluke, trebaju biti očekivani u razumnom vremenskom razdoblju, te se trebaju temeljiti na konkretnim elementima (npr. poslovnom planu, provedenim ulaganjima, implementiranoj novoj tehnologiji), a ne na nečemu što je teoretski moguće.*“ HT ističe da kada je riječ o nametanju novih regulatornih obveza, Agencija mora dokazati postojanje konkretne prepreke razvoju tržišnog natjecanja, a ne samo anticipirati moguće scenarije.

Nastavno na navedeno Agencija se očituje kako slijedi.

Kako bi Agencija bila u mogućnosti ispuniti svoje dužnosti iz članka 56. stavka 3. ZEK-a, odnosno odrediti regulatorne obveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom na temelju

utvrđenog nedostatka na tržištu i prema načelu razmjernosti, potrebno je uzeti u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja i to na način da se utvrde postojeće prepreke na tržištu i predvide koje bi se prepreke mogle dogoditi u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem je utvrdila da postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Utvrđene prepreke na tržištu predstavljaju „bolest“ tržišta, a regulatorne obveze predstavljaju „lijek“ za utvrđene „bolesti“. Agencija mora osigurati propisivanje samo onih regulatornih obveza koje su potrebne za rješavanje utvrđenih problema na tržištu.

Naime, Agencija je prema principima prethodne regulacije provela analizu pojavljivanja mogućih prepreka. Sve prepreke koje su obrađene uključuju ponašanja HT-a koja su se dogodila, koja su vrlo izvjesna i koja HT zbog svog tržišnog položaja može provesti u praksi. Princip prethodne regulacije je prevencija određenih ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom. U suprotnom, kada bi se regulirala samo ona ponašanja koja se prvo trebaju dogoditi u praksi, regulator bi uvijek bio nekoliko koraka iza operatora sa značajnom tržišnom snagom te ciljevi i smisao regulacije ne bi bili ispunjeni. Isto tako, Agencija ističe kako je HT nekonzistentan u svojim stajalištima. Naime, u ovom dijelu HT navodi da su potrebni poslovni planovi kao dokaz da će se određeno ponašanje dogoditi, dok u slučaju namjere regulacije pristupa putem svjetlovodnih niti zbog pilot projekta uvođenja svjetlovodnih niti do krajnjih korisnika, HT objašnjava da navedeno nije u skladu s praksom. Stoga, HT nije konzistentan u svojim stavovima, te iste mijenja ovisno o situaciji.

Nadalje, nije točna tvrdnja HT-a da su samo teoretski nabrojene sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja neovisno o stvarnom činjeničnom stanju. Naime, Agencija je najprije u poglavlju 6.3. ovog dokumenta navela sve moguće prepreke prepoznate u europskoj regulatornoj praksi, a zatim u poglavlju 6.3. ovog dokumenta detaljno objasnila koje bi se od navedenih prepreka mogle pojaviti na predmetnom mjerodavnom tržištu. Tako je Agencija objasnila da bi se na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji moglo pojaviti devet različitih prepreka koje bi, svaka na svoj način, usporile ili u potpunosti zakočile daljnji razvoj tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj. Navedeno bi se dogodilo iz razloga što bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom, mogao iskoristiti svoj vladajući položaj na tržištu.

Uzevši u obzir sve prethodno navedeno, Agencija je po načelu razmjernosti i opravdanosti odredila one regulatorne obveze kojima rješava sve probleme koji su se ili bi se mogli pojaviti na tržištu.

Slijedom navedenog, Agencija smatra kako je dovoljno detaljno obrazložila sve prepreke koje su se već dogodile u praksi kao i one koje bi se na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, u odsustvu regulacije, mogle pojaviti.

7. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom

7.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

HT ističe kako je Agencija, prilikom određivanja obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a, a osobito pri procjeni jesu li te obveze razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a, dužna uzeti u obzir kriterije iz članka 61. stavak 5. ZEK-a.

Agencija je, pri određivanju obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a u okviru obveze pristupa vodila računa da navedene obveze budu razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a odnosno vodila je računa o kriterijima koju su navedeni u članku 61. stavku

5. ZEK-a. Naime, Agencija smatra kako je, s obzirom na stupanj razvoja tržišta, usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji te sve predložene obveze tehnički i gospodarski u potpunosti izvedive, uzimajući u obzir raspoložive kapacitete operatora. Tako je primjerice, Agencija prilikom određivanja obveze otvaranja dodatnih točaka *bitstream* pristupa razmotrila da li su iste tehnički i gospodarski u izvedive te raspoloživost kapaciteta, što je u konačnici i potkrijepljeno navodima u samoj analizi predmetnog tržišta.

Isto tako, Agencija smatra kako je ZEK-om, ostalim zakonskim propisima te podzakonskim aktima (npr: pravilnici, opći uvjeti poslovanja, Zakon o obveznim odnosima) te standardnim ponudama, ovisno o svakom pojedinačnom slučaju, osigurana i dugoročna zaštita tržišnog natjecanja kroz prava i obveze svakog operatora na tržištu te da svaki operator ima jednaku priliku kroz određeno vremensko razdoblje na povrat uloženi početnih sredstava (što je primjerice vidljivo kod nametanja usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja, gdje je prepoznala da veleprodajna cijena za izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti mora pored troška sadržavati i razumnu stopu povrata ulaganja uz uvjet da ista ovisi o tome je li bilo potrebno graditi novu kabelsku kanalizaciju ili su svjetlovodne niti položene unutar postojeće kabelaške kanalizacije.

Replikabilnost HT-ove mreže

HT ističe kako cit: „*tvrdnja Agencije kako HT posjeduje elektroničku komunikacijsku mrežu, koju nije lako, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, replicirati je točna ali samo u dijelu u kojem se ista odnosi na bakrenu mrežnu infrastrukturu. HT ne posjeduje mrežu koju nije lako replicirati ako se u obzir uzme optička mreža.*“ HT ističe da ostali operatori imaju znatne količine položene optičke mreže, te da su alternativni operatori prije HT-a krenuli u polaganje optičke mreže, dok HT ima samo nekolicinu korisnika spojenih putem optičke mreže u sklopu pilot projekta u svrhu testiranja rada nove tehnologije. HT navodi kako svi operatori imaju istu priliku svojom optičkom mrežom doprijeti do poslovnih korisnika kao i HT, te da HT nema prednost u odnosu na rezidencijalne korisnike jer i je i sam na početku stvaranja takve mreže. Uz sve navedeno, HT ističe kako je potrebno u obzir uzeti i činjenicu kako odredbe ZEK-a o zajedničkom korištenju izgrađene infrastrukture umanjuju prednost HT-a kao infrastrukturnog operatora te u odnosu na polaganje nove optičke mreže izjednačavaju sve operatore na tržištu.

Vezano za replikabilnost HT-ove (optičke) mreže, Agencija ističe kako je činjenica da ostali operatori posjeduju određene količine položene optičke mreže, međutim, ako bi se radila usporedba veličine svjetlovodnih mreža, potrebno je u ovom slučaju uspoređivati samo pristupni dio mreže. Nadalje, sukladno planovima HT-a, isti značajno ulaže u daljnju izgradnju svjetlovodne pristupne mreže kako bi trenutni broj korisnika, povećao sukladno planovima na 50 000 korisnika do kraja 2009. godine (ukupni broj svih korisnika novih operatora koji su spojeni putem optičke infrastrukture je značajno ispod navedenog broja).

Nadalje, s obzirom da HT posjeduje veliku količinu izgrađene infrastrukture (DTK, centrale), a iz čega i proizlazi značajna tržišna snaga HT-a budući da je riječ o tržištu pristupa, HT-u je omogućeno da na tim mjestima vrlo brzo zamijeni postojeću bakrenu mrežu s optičkom mrežom posebice u velikim gradovima, što HT u posljednjim mjesecima i radi u praksi. Stoga, Agencija smatra navedenu obvezu opravdanom te naglašava da je prilikom provođenja analize potrebno uzeti u obzir i očekivani razvoj tržišta (*forward looking* pristup).

Obveza pružanja *bitstream* pristupa temeljem bakrene parice s točkom pristupa na Ethernet razini i DSLAM razini

HT smatra kako je nametanje obveze pružanja *bitstream* pristupa temeljem bakrene parice na DSLAM razini potpuno neutemeljeno, te da Agencija pri predlaganju ove obveze nije vodila računa o osobitostima mreže HT-a. Naime, HT ističe kako bi radi ispunjenja ove obveze morao u cijelosti izmijeniti DSLAM uređaje, s obzirom da postojeći DSLAM uređaji koji se koriste u HT-ovoj mreži nemaju dovoljan *up-link* kapacitet kako bi se istovremeno više mreža drugih operatora na njih mogle spojiti. HT navodi kako bi zamjena DSLAM uređaja, prema preliminarnim procjenama, zahtijevala dodatnu investiciju u vrijednosti od 50 do 100 milijuna kuna. Stoga HT ističe kako je zahtjev za takvom investicijom neopravdan te nerazmjern troškovima koji bi pri tome nastali.

Nadalje, HT ističe kako je za očekivati, imajući u vidu kako alternativni operatori svoje usluge temelje ili na vlastitoj infrastrukturi ili na usluzi pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji kod koje operatori postavljaju vlastite DSLAM uređaje, da operatori neće imati potrebu za pristupom na DSLAM razini. HT navodi kako nema nikakvo jamstvo da će traženo ulaganje moći povratiti kroz pružanje navedene veleprodajne usluge, te da bi takva značajna investicija u postojeću mrežu, koja je tehnološki ograničenih mogućnosti, znatno odgodila *roll-out* mreža nove generacije u Republici Hrvatskoj.

HT ističe kako je iz navedenog vidljivo kako ova regulatorna obveza nije određena u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a, s obzirom da ista nije razmjerna i opravdana, te da ista ne uzima u obzir ulaganja operatora, a osobito ne ulaganja u razvoj tržišta u nastajanju.

Nastavno na navode HT-a kako je za očekivati da operatori neće imati potrebu za pristupom na DSLAM razini, odnosno da HT nema nikakvo jamstvo da će traženo ulaganje moći povratiti kroz pružanje navedene veleprodajne usluge, Agencija ističe kako je usluga *bitstream* pristupa upravo namijenjena onim operatorima i onim područjima gdje nije moguće raspetljavanje petlje ili gdje ne postoji vlastita infrastruktura, te navedeni pristup predstavlja jednu od stepenica na ljestvici ulaganja ka izdvojenoj petlji ili vlastitoj infrastrukturi.

Naime, da bi operatori izgradili svoju mrežu postupno se penju na ljestvici ulaganja kako je prikazano na slici 13. ovog dokumenta, te isto predstavlja logičan i ekonomski opravdan međukorak za operatora koji ulaže u vlastitu mrežu i teži izdvajanju lokalne petlje, bez obzira što je u tom slučaju operator dovoljno blizu da bi mogao izdvojiti lokalnu petlju (u nekim slučajevima nema mogućnosti za kolokaciju). Iz navedenog je vidljiva svrsishodnost omogućavanja i takvog oblika pristupa mreži.

Potrebno je naglasiti kako je Agencija predložila da je HT uslugu *bitstream* pristupa na DSLAM razini obvezan ponuditi u određenom roku nakon zaprimanja razumnog zahtjeva. Stoga su navodi HT-a kako troškovi zamjene DSLAM uređaja neće biti vraćeni, s obzirom da operatori vjerojatno neće imati potrebu za istim, neutemeljeni, budući da u slučaju nepostojanja interesa od strane operatora ulaganja ne bi ni bilo. Isto tako, Agencija smatra da HT ima pravo na određenu naknadu u slučaju odustajanja operatora od zahtjeva.

Što se tiče navoda HT-a kako postojeći DSLAM uređaji nemaju dovoljan *up-link* kapacitet kako bi se istovremeno više mreža drugih operatora na njih mogle spojiti, Agencija smatra da isti nisu u potpunosti točni. Naime, ukupni *up-link* kapaciteti na postojećim DSLAM uređajima, koji su dosad bili korišteni isključivo od strane HT-a, u ovome slučaju bi bili

razdijeljeni na sve operatore prisutne na određenom DSLAM-u sukladno broju korisnika/paketa. Agencija može prihvatiti činjenicu da postojeći DSLAM uređaji nemaju dovoljan broj priključaka (eng. *port*) za veći broj operatora, što samo ide u prilog činjenici da HT sustavno gradi mrežu zatvorenog tipa (niti na jednom sloju OSI modela nije moguć pristup HT-ovoj mreži), suprotno preporukama Europske komisije o izgradnji mreža otvorenog tipa na svim slojevima OSI modela (u suprotnom dolazi do nepotrebne izgradnje paralelnih sustava), te na taj način onemogućava daljnju liberalizaciju tržišta (građenje PON mreže, DSLAM uređaji s nedovoljnim brojem priključaka, nemogućnost uspostave virtualnih kanala u jezgrenoju mreži, itd...).

Ukidanje zasebnih ADSL transport i ADSL pristup usluga

HT smatra kako je prijedlog ukidanja ADSL *transport* usluge kao samostalne usluge u potpunosti neprimjeren, odnosno da uslugu ADSL *transporta* nije moguće ukinuti. HT ističe kako cit: „*širokopojsni pristup putem pet operatora korisnika usluge ADSL transporta trenutno koristi oko 12.000 krajnjih korisnika, dok samo dva operatora imaju sklopljen ugovor s HT-om za veleprodajni ADSL pristup i ADSL transport zajedno.*“. Nadalje, HT navodi kako ne postoji pravni mehanizam putem kojeg bi se operatori korisnici mogli prisiliti na migraciju, te da bi na taj način takvi operatori bi bili prisiljeni od HT-a koristiti i plaćati dodatnu uslugu koju danas ne žele koristiti. Isto tako, HT smatra kako bi ukidanje samostalne usluge ADSL *transporta* dodatno otežalo položaj eventualnih novih konkurenata na tržištu.

Nadalje, HT ističe kako je navedeni stav Agencije cit: „*proturječan obvezi neukidanja već odobrenog pristupa mreži.*“. Isto tako, HT smatra kako je samostalna usluga ADSL *transporta* za krajnje korisnike izrazito povoljna jer ista omogućuje krajnjim korisnicima da uslugu ADSL prometa koriste od raznih operatora, a ne samo jednog kao kod *bitstream* pristupa.

HT navodi kako iz svega navedenog proizlazi kako je ukidanje ADSL *transporta* proturječno ostalim obvezama naloženim od strane Agencije, te kako je isto nepovoljno kako za krajnje korisnike, postojeće operatore te eventualne nove operatore, te da cit: „*navedena obveza ne odgovara načelima iz članka 56. i članka 61. ZEK-a.*“.

Agencija još jednom ističe činjenicu da broj krajnjih korisnika koje operatori imaju putem ADSL *transport* usluge, ili putem ADSL *transport* usluge zajedno s uslugom ADSL pristupa, pokazuje vrlo slab trend rasta, pa čak i stagnacije, za razliku od usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji koja u cijelom vremenskom razdoblju od kada je postala dostupna pokazuje iznimno jak trend rasta.

Slijedom navedenog, Agencija je zaključila da uvjeti u važećem Dodatku Standardnoj ponudi HT-a za davatelje usluga pristupa internetu koji se odnosi na širokopojsni pristup internetu, a koji se odnose na način obračuna troškova ADSL *transport* usluge, nisu povoljni za operatore te stoga isti ne pokazuju veće zanimanje za korištenje navedene usluge, a što ima negativan učinak na djelotvorno tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, odnosno isti bi mogli omogućiti HT-u prenošenje značajne tržišne snage s veleprodajnog tržišta obrađenog ovim dokumentom na pripadajuće maloprodajno tržište.

Nadalje, Agencija se ne slaže s navodima HT-a kako je ukidanje zasebnih ADSL *transport* i ADSL pristup usluga proturječno zatraženom od HT-a u okviru obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže da ne smije ukinuti već odobrenog pristupa mreži. Naime, u ovom slučaju, Agencija ne želi ukinuti već postojeći pristup, nego želi osigurati da HT pruža

objedinjenu uslugu *bitstream* pristupa kakva se pruža u zemljama Europske unije, a koja ima veliki značaj u lepezi veleprodajnih usluga pristupa krajnjem korisniku. Drugim riječima, usluga ADSL *transporta*, odnosno već odobreni pristup mreži, neće biti ukinut, već će ista usluga postati sastavni dio usluge *bitstream* pristupa. Dakle, operatori će i dalje na jednaki tehnički način pristupati HT-ovoj IP/Ethernet platformi – uspostava pristupa i prijenos podataka će i dalje tehnički biti jednako izvedena, te isto tako krajnji korisnici neće ostati bez usluge od strane izabranog operatora, odnosno operator će i dalje imati pristup svojim korisnicima. Čak štoviše, operator će u ovome slučaju moći nastupati prema korisniku s jedinstvenim računom za internet, a što je sa stajališta krajnjeg korisnika praktičnije.

Nastavno na navode HT-a kako bi na taj način operatori bili prisiljeni od HT-a koristiti i plaćati dodatnu uslugu koju danas ne žele koristiti, Agencija ističe kako niti jedan od operatora koji koriste ADSL *transport* uslugu nije iznio komentare na prijedlog o ukidanju zasebne ADSL *transport* usluge, iz čega Agencija može zaključiti kako navedeni operatori prihvaćaju prijedlog Agencije.

Agencija smatra neosnovanim komentar HT-a kako bi ukidanje samostalne usluge ADSL *transporta* dodatno otežalo položaj eventualnih novih konkurenata na tržištu, s obzirom da je upravo dosadašnja ADSL *transport* usluga, i način obračuna iste, nepovoljna za nove konkurente na tržištu, budući da im ne omogućuje profitabilno poslovanje dok ne prikupe značajnu bazu korisnika. Međutim, Agencija još jednom ističe kako je upravo usluga *bitstream* pristupa važna za ulazak novih operatora na tržište te im omogućuje prikupljanje određenog broja korisnika, a što im daje poticaj da se dalje u pristupnoj mreži, penjući se po ljestvici ulaganja, približe krajnjem korisniku.

Obveza *bitstream* pristupa s točkom pristupa na IP razini, Ethernet razini i DSLAM razini koja se temelji na *FttCab* konceptu

HT ističe kako, zbog konfiguracije mreže HT-a koja nema vanjskih kabineta ni ne podržava izdvajanje lokalne potpetlje, ova opcija pristupa nije opravdana. Nadalje, HT navodi kako bi korist od uvođenja vanjskih kabineta u postojeću bakrenu mrežu bila samo inkrementalna, dok bi ukupni trošak koji bi bio potreban za uvođenje vanjskih kabineta u cijeloj mreži, a koji bi bili dužni snositi alternativni operatori, prema preliminarnim procjenama, iznosio gotovo 900 milijuna kuna. Stoga, HT smatra da alternativni operatori koji će biti dužni snositi sve troškove, neće imati interesa ni potrebe za pristupom lokalnoj potpetlji na ovaj način s obzirom na ostale jeftinije vrste pristupa mreži.

Navedenom obvezom Agencija namjerava osigurati da je HT, u slučaju da implementira *FttCab* koncept u svoju mrežu, obvezan omogućiti i uslugu *bitstream* pristupa na IP razini, Ethernet razini i DSLAM razini koji se temelji na *FttCab* konceptu. Drugim riječima nevezano na koji način je krajnji korisnik povezan s centralom HT-a (bilo putem bakrene parice, bilo putem svjetlovodne niti ili kombinacijom bakrene parice i svjetlovodne niti), Agencija smatra da usluga *bitstream* pristupa mora biti dostupna operatorima, odnosno krajnjim korisnicima mora biti omogućen izbor operatora, u skladu s tehnološkom neutralnošću.

Vežano za navode kako HT-ova mreža koja nema vanjskih kabineta ne podržava izdvajanje lokalne potpetlje, Agencija smatra kako isti nije opravdan iz već prije navedenih razloga.

Obveza neukidanja već odobrenog pristupa mreži

HT navodi kako Agencija nigdje u dokumentu nije obrazložila što se to točno smatra pod „*neukidanjem već odobrenog pristupa mreži*“ niti je obrazložila razloge na kojima temelji svoj zaključak o opravdanosti i razmjernosti ove obveze, a uzimajući u obzir uočene tržišne poremećaje. HT ističe kako Agencija na str. 65. samo općenito navodi kako je pri određivanju obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a vodila računa da iste budu razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a te da je vodila računa o kriterijima iz članka 61. stavak 5. ZEK-a, te da takvo obrazloženje, bez konkretnih podataka koji ukazuju na opravdanost i razmjernost konkretnih regulatornih obveza nije prihvatljivo.

Stoga, HT ističe kako uopće nije jasno što konkretna mjera znači niti na koje se to već odobrene pristupe odnosi, pa nije moguće ispitati je li ista razmjerna i opravdana. Nadalje, HT navodi kako nametanje regulatorne obveze čiji sadržaj nije jasno određen ne može imati pozitivan učinak na tržištu već može samo pridonijeti povećanju regulatorne nepredvidivosti i nesigurnosti, a time i negativno utjecati na ulaganja operatora kojima je takva obveza nametnuta. Slijedom navedenog, HT smatra da navedenu obvezu treba brisati iz prijedloga Agencije.

Međutim, HT navodi da, u slučaju da Agencija ne prihvati prijedlog HT-a za brisanjem navedene obveze, HT smatra kako se ova obveza nikako ne može odnositi na pravo HT da postojeću bakrenu infrastrukturu zamijeni optičkom infrastrukturom, odnosno da se navedeno ne može interpretirati na način da je HT obavezan konstantno imati i održavati dva paralelna mrežna sustava; onaj temeljen na bakru i onaj temeljen na optici. HT ističe kako će migracija će nužno morati uslijediti pri čemu će svaki operator, pa tako operatori korisnici te mreže u slučaju takve migracije morati biti obavezni snositi sve svoje pripadajuće troškove proizašle iz takve migracije.

Nastavno na navedeno, Agencija se očituje kako slijedi.

Novi operatori su već uložili sredstva za povezivanje krajnjih korisnika putem već odobrenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, te bi ukidanje već odobrenog pristupa za posljedicu imalo gubitak tržišnog udjela operatora, pa i izlazak istih s tržišta. Isto bi bilo nauštrb krajnjih korisnika, s obzirom da bi bili u situaciji da moraju birati novog operatora.

Stoga Agencija smatra da je potrebno osigurati već odobreni pristup ili osigurati odgovarajući zamjenski pristup kako bi se očuvala kontinuiranost pružanja usluge operatora te mogućnost operatora da se nastavi natjecati na tržištu i u NGA kontekstu, dakle bez obzira na promjene na postojećoj mrežnoj arhitekturi i tehnologijama pristupa krajnjem korisniku, osim ako se operatori međusobno dogovore o nekom obliku migracije.

U slučaju da nema dogovora između operatora, Agencija smatra da je potrebno osigurati da HT nove operatore mora obavijestiti najmanje pet godina prije potpunog ukidanja postojeće pristupne mreže, a kako bi se ostavilo dovoljno vremena za operatora da isplanira alternativni pristup do svojeg korisnika.

Stoga Agencija u poglavlje 7.1.1. *Obveza pristupa i posebnih dijelova mreže* ugrađuje sljedeći tekst: „*HT ne smije ukinuti već odobreni pristup osim ako se operatori međusobno dogovore o nekom obliku migracije. U slučaju da nema dogovora između operatora, HT je obavezan najaviti operatorima korisnicima najmanje pet godina unaprijed potpuno ukidanje postojeće*

pristupne mreže, kako bi se ostavilo dovoljno vremena operatorima da isplaniraju alternativni pristup do krajnjeg korisnika. Navedeno je nužno kako bi se očuvala kontinuiranost pružanja usluge operatora te mogućnost operatora da se nastavi natjecati na tržištu i u NGA kontekstu.“

U odnosu na obveze omogućavanja pristupa tehničkim sučeljima, protokolima ili drugim ključnim tehnologijama te pristup operativnim IT sustavima podrške, HT smatra kako ove obveze, ne samo da nisu jasne, već se ni ne temelje na prirodni utvrđenog nedostatka tržišnog natjecanja na konkretnom mjerodavnom tržištu pa stoga ove obveze nisu razmjene i opravdane s obzirom na regulatorne ciljeve koji se žele ostvariti, pa stoga nisu ni prihvatljive.

Ova tvrdnja HT-a je neosnovana s obzirom da je Agencija na str. 68. ovog dokumenta detaljno navela koju obvezu predlaže odrediti HT-u u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 8. ZEK-a koja se odnosi na omogućavanje pristupa operativne potpore ili sličnim programskim sustavima nužnim za osiguravanje pravednog tržišnog natjecanja u pružanju usluga. Naime, radi se o obvezi omogućavanja pristupa operativnim IT sustavima podrške sukladno međunarodnim standardima, preko WEB sučelja putem kojeg je omogućen pristup određenim informacijama, a koje je Agencija navela u svojoj analizi.

Isto je nužno iz razloga što operator može na taj način pratiti svoje zahtjeve (radnje koje se odvijaju po njima) kao što su npr. zahtjevi operatora korisnika za uslugu bitstream pristupa, zahtjevi operatora korisnika za popravak kvara, a čime se operatoru omogućuje da svom krajnjem korisniku pruža pravovremene i točne informacije.

Obveza pružanja *bitstream* pristupa (putem zakupljivanja logičkih kanala) koji bi operatorima omogućio tehničke uvjete za pružanje usluge prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev na maloprodajnom tržištu, uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima

HT ističe kako Agencija ne uzima u obzir osobitosti HT-ove mreže te samo navodi kako navedena obveza ne bi predstavljala HT-u značajan teret. Naime, HT navodi kako trenutno ne može razviti posebne virtualne kanale (eng. *private virtual channels* - PVC) za pružanje usluga odgovarajuće kvalitete na veleprodajnoj osnovi zbog tehničkih ograničenja vlastite mrežne opreme. HT za svoje usluge, kako bi osigurao odgovarajuću kvalitetu usluge, koristi sposobnosti pretplatničke opreme. Isti postupak nije moguć kod *bitstream* pristupa jer dio navedene pretplatničke opreme kontrolira operator korisnik bitstream usluge. HT ističe kako otvaranje PVC-a za multimedijalne usluge (npr. IPTV usluge) za potrebe operatora zahtijeva znatne zahvate u proširenje usmjerivača i IP linkova, a koji zahvati prema preliminarnim procjenama traže značajne dodatne troškove/investicije u iznosima od više desetaka pa čak i nekoliko stotina milijuna kuna po operatoru. Osim toga, navedeno bi zahtijevalo i ulaganje u jezgri dio mreže kako bi se mogao osigurati odgovarajući prijenosni kapacitet.

Isto tako HT navodi kako primjeri u EU pokazuju da operatori korisnici za potrebe pružanja IPTV usluga koriste ili vlastitu izgrađenu infrastrukturu ili pristup izdvojenoj lokalnoj petlji proglašenog operatora, a obje mogućnosti su već danas dostupne na hrvatskom tržištu. Stoga, imajući u vidu troškove i praksu u EU, HT se ne može složiti s prijedlogom Agencije za otvaranje PVC-a za potrebe pružanja multimedijalnih usluga.

Agencija u dokumentu navodi kako smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da mora omogućiti takav oblik usluge *bitstream* pristupa (putem zakupljivanja logičkih kanala) koji bi

operatorima omogućio tehničke uvjete za pružanje usluge prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev na maloprodajnom tržištu, uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, a u skladu s obvezom nediskriminacije. Agencija je u okviru javne rasprave zaprimila komentar VIPnet-a da bi HT trebao osigurati minimalno 4 virtualna kanala od kojih minimalno 2 moraju imati garantirani kapacitet i prioritizaciju nad ostalim prometom kroz mrežu HT-a. Agencija je u analizi već predvidjela posebne virtualne kanale za VoIP i IPTV (s garantiranim kapacitetom i prioritizaciju nad ostalim prometom), međutim Agencija prihvaća da se definiraju još dva virtualna kanala koji ne bi bili izričito vezani za neku određenu uslugu, a kako bi operator putem istoga mogao pružati neku svoju novu/osmišljenu uslugu (u skladu s razvojem inovacija na tržištu).

Stoga, u skladu s prijedlogom VIPnet-a, Agencija u tekst analize i to u obvezu pristupa dodaje sljedeće: *„Agencija određuje HT-u obvezu da mora omogućiti najmanje 4 posebna virtualna kanala, pri čemu HT mora osigurati poseban virtualni kanal za IPTV, poseban virtualni kanal za VOIP, dok druga dva nisu izričito vezano uz neku određenu uslugu, pri čemu najmanje 2 posebna virtualna kanala moraju imati garantirani kapacitet i prioritizaciju nad ostalim prometom kroz mrežu HT-a“*

S obzirom na navedeno, potrebno je i u poglavlje 7.1.4. *Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva* dodati sljedeći tekst: *„HT je obvezan u roku od 60 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu posebnog virtualnog kanala koji nije izričito vezan uz neku određenu uslugu, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ponuditi razumne cijene usluge posebnog virtualnog kanala za određenu uslugu za koju operator isti zatraži“*.

Komentar HT-a kako HT trenutno ne može razviti posebne virtualne kanale (za pružanje usluga odgovarajuće kvalitete na veleprodajnoj osnovi zbog tehničkih ograničenja vlastite mrežne opreme su u potpunosti neprihvatljivi i nerazumljivi i samo idu u prilog činjenici da HT koncipira svoju mrežu na konceptu mreže zatvorenog tipa.

Naime, navodi HT-a kako HT ne može garantirati jednaku razinu kakvoće jer kod *bitstream* pristupa nema E2E (*end-to-end*) kontrolu nisu jasni, jer se od HT-a ovdje traži da u svojem dijelu mreže osigura odgovarajuću kvalitetu, dok će se za kvalitetu na ostatku prijenosnog puta pobrinuti sam operator. Isto tako navodi HT-a kako za svoje usluge, umjesto osiguranja navedenog na opisanoj opremi, koristi sposobnosti pretplatničke opreme (modemi, STB) kako bi osigurao odgovarajuću kvalitetu usluge, ne sprječava operatore da koriste sposobnosti vlastite pretplatničke opreme sa jednakim tehničkim specifikacijama HT-ovoj opremi, ali od različitog proizvođača, odnosno pretplatničke opreme koja je identična opremi HT-a (HT će biti obvezan definirati tehničke specifikacije i opis pretplatničke opreme koju sam koristi), ali je HT dužan u svojoj IP/MPLS mreži osigurati odgovarajuću kvalitetu usluge, odnosno otvaranje PVC-a, jer je neshvatljivo da takva moderna mreža HT-a putem koje isti pruža navedene zahtjevne usluge ne može osigurati i drugima navedenu razinu kakvoće.

U svezi navoda HT-a o *„trenutnoj nemogućnosti razvoja posebnih virtualnih kanala za pružanje usluga odgovarajuće kvalitete na veleprodajnoj osnovi zbog tehničkih ograničenja mrežne opreme“*, Agencija smatra da se HT-u treba privremeno onemogućiti daljnje pružanje usluge MaxTV i NetPhone, i to na područjima na kojima ostali operatori nemaju mogućnost izdvojenog pristupa lokalnoj petlji pa tako i ne mogu ponuditi istovjetne usluge. Dodatno Agencija smatra kako bi HT smio ponuditi usluge MaxTV i NetPhone samo onim krajnjim

korisnicima čija pripadajuća pretplatnička parica pripada lokalnoj centrali u kojoj HT uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji pruža najmanje dvama operatorima, od kojih barem jedan nije povezano društvo HT-a. S druge strane, na onim lokacijama gdje uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koristi samo jedan operator ili na lokacijama na kojima ne postoji mogućnost kolokacije, Agencija smatra kako na tim lokacijama HT ne smije krajnjim korisnicima nuditi usluge MaxTV i NetPhone prije nego što ne ponudi uvjete i cijene vezano uz posebne virtualne kanale ili dok u toj lokaciji nisu prisutna najmanje dva operatora od kojih barem jedan nije povezano društvo HT-a.

Naime, činjenica je da ove usluge HT već duže vremena pruža na tržištu stoga je HT, sukladno obvezi nediskriminacije, Agencija smatra da je u ovome slučaju HT obvezan, ako već nije, prilagoditi svoju opremu, na način da ista podržava pružanje navedenih usluga putem virtualnih kanala od kojih najmanje dva moraju imati garantirani kapacitet i prioritizaciju nad ostalim prometom kroz mrežu HT-a⁹¹. Sve navedene tehničke mjere/parametre HT sigurno koristi za svoje potrebe, inače mu MAXTV usluga ne bi mogla funkcionirati. Tek po ispunjavanju navedene obveze, HT-u će se omogućiti daljnji nastavak pružanja multimedijalnih i VoIP usluga, jer bi u protivnome HT postupao suprotno obvezi nediskriminacije što bi za posljedicu moglo imati HT-ovo iskorištavanje značajnije tržišne snage.

U slučaju da HT ne može osigurati posebne virtualne kanale, Agencija smatra da treba osigurati jednake uvjete i razinu kakvoće usluge za druge operatore kao što ih osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava, bez obzira na koji način će to učiniti (npr. nadogradnjom svojim mrežnih komponenata – proširenje usmjerivača i IP linkova; specificiranjem potrebnih tehničkih karakteristika pretplatničke opreme - modem, STB; razdvajanje prometa u virtualne LAN-ove prema tipu prometa). HT je navedene tehničke uvjete i cijene obvezan objaviti dana 01. siječnja 2010. godine. Isto tako HT je obvezan dostaviti Agenciji navedene cijene, uz detaljno obrazloženje i opravdanje ponuđenih cijena, kao i navedene tehničke uvjete, uz detaljno obrazloženje istih, najkasnije do 01. studenog 2009. godine. Stoga će Agencija u tom smislu dopuniti predmetni dokument.

Nadalje, Agencija se ne slaže s navodima HT-a kako primjeri u EU pokazuju da operatori korisnici za potrebe pružanja IPTV usluga koriste ili vlastitu izgrađenu infrastrukturu ili pristup izdvojenoj lokalnoj petlji proglašenog operatora. Naime, većina europskih zemalja ima obvezu omogućavanja pružanja tehničkih uvjeta za pružanje multimedijalnih usluga putem usluge *bitstream* pristupa (npr. Slovenija, Francuska).

S obzirom na komentar HT-a kako smatra da reguliranje dodatnog PVC-a za VoIP, kako to traži Agencija, nije potrebno budući da isti i danas uspješno funkcionira, a potrebne brzine za osiguranje određene QoS (eng. *Quality of Service*) razine su vrlo niske, Agencija smatra navedeno prilično zabrinjavajućim s tehničkog stajališta. Naime, postavlja se pitanje nad kvalitetom HT-ovih VoIP paketa ako isti smatra da nema potrebe za većom garancijom kvalitete nego kod primjerice prijenosa podatkovnog prometa putem IP-a za kojeg je poznato da nije osjetljiv na kašnjenje, kolebanje kašnjenja i gubitke paketa, što nije slučaj kod VoIP-a.

Nadalje, Agencija smatra da HT ne smije ponuditi na maloprodajnoj razini usluge koje se temelje na FttX konceptu prije nego što na veleprodajnoj razini ne ponudi odgovarajuće veleprodajne usluge, i to uslugu *bitstream* pristupa na IP razini na temelju FttCab rješenja te

⁹¹ U skladu s prijedlogom VIPnet-a

uslugu *bitstream* pristupa na IP razini na temelju FttH rješenja. S obzirom da regulatorne obveze moraju biti razmjerne i opravdane, Agencija je odustala od prvotnog prijedloga da HT ne može ponuditi navedene maloprodajne usluge prije nego pruži odgovarajuće veleprodajne usluge na mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa na fiksnoj lokaciji. Stoga Agencija smatra da je navedenu obvezu potrebno odrediti na ovom mjerodavnom tržištu.

S obzirom da je HT navedeni prijedlog komentirao na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa na fiksnoj lokaciji, gdje ističe kako na taj način dolazi do posredne regulacije i maloprodajnog tržišta usluga koje se temelje na FttX konceptu, Agencija se očituje kako slijedi.

Naime, Agencija smatra kako određivanjem navedene obveze ne dolazi do nametanja regulatornih obveza na maloprodajnim tržištima već da se na taj način omogućuje da HT na temelju veleprodajnih ponuda pruža drugim operatorima usluge koje u isto vrijeme pruža sam sebi, odnosno svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, a što je u skladu i s obvezom nediskriminacije koju Agencija određuje HT-u. Drugim riječima, otvara se mogućnost drugim operatorima da na maloprodajnom tržištu, a koje nije predmet regulacije, mogu krajnjim korisnicima ponuditi usluge jednake kvalitete u isto vrijeme kad i HT. U suprotnom, HT bi bio u mogućnosti iskoristiti značajnu prednost prvog ulaska, a što bi onemogućilo ostale operatore u stjecanju dovoljne korisničke baze koja bi im dala poticaj da repliciraju mrežu HT-a, a da pri tome profitabilno posluju, što bi moglo dovesti do ponovne uspostave monopola. Navedeno je posebice moguće iz razloga što HT ima veliku bazu korisnika, te veliku financijsku snagu i mogućnosti ulaganja u marketing. Nadalje, s obzirom da se ugovori s krajnjim korisnikom uglavnom sklapaju na razdoblje od 24 mjeseca, nakon što bi HT prikupio značajnu bazu korisnika širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodne niti, ostali operatori bi imali male mogućnosti ekonomski isplativog repliciranja mreže HT-a.

Stoga je važan cilj Agencije da onemogući HT u iskorištavanju prednosti prvog ulaska te da na taj način spriječi narušavanje ili ograničavanje tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija, a time i osigura mogućnosti za korisnike usluga u pogledu izbora, cijene i kakvoće usluga. Naime, bez pravodobne i učinkovite reakcije regulatora, implementacija pristupnih mreža nove generacije može značajno ugroziti već ionako ograničen stupanj tržišnog natjecanja u pristupnoj mreži. Stoga Agencija učinkovitom regulacijom na veleprodajnoj razini želi osigurati tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

Slijedom navedenog, Agencija smatra kako u skladu s obvezom nediskriminacije, HT kao bivši monopolist, operator sa značajnom tržišnom snagom i vertikalno integrirani operator mora na transparentan način prikazati, odnosno javno objaviti prelazak na mrežu nove generacije (NGA).

Nadalje, HT ističe kako bi navedena obveza predstavljala i blokadu poslovanja HT-a na neodređeno vrijeme jer bi uslijed ovakve regulatorne obveze HT bi ograničen u pružanju naprednijih maloprodajnih usluga sve dok ne postoji zahtjev za takvom ponudom na veleprodajnoj razini, odnosno pružanje usluga na maloprodajnoj razini bilo bi uvjetovano stupnjem tehničkog razvoja operatora korisnika.

Nastavno na navedeni komentar HT-a, Agencija smatra da na taj način ne mora doći do blokade poslovanja HT-a na neodređeno vrijeme, s obzirom da nakon što HT izradi odgovarajuću veleprodajnu ponudu koja se temelji na FttX konceptu pod istim uvjetima pod kojima nudi i svom maloprodajnom dijelu uz razumnu cijenu, može početi nuditi usluge koje

se temelje na FttX konceptu na maloprodajnoj razini. Na taj način, onemogućavaju se prednosti prvog ulaska HT-a i narušavanje tržišnog natjecanja.

Nadalje, s obzirom na prijedlog H1 Telekom-a da je odgovarajuću veleprodajnu uslugu HT obvezan ponuditi 6 mjeseci prije nego što počne nuditi navedene usluge na maloprodaji, Agencija prihvaća prijedlog H1 Telekom-a.

Slijedom navedenog, Agencija u poglavlje 7.1.1. *Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže* ugrađuje sljedeći tekst: „HT ne smije ponuditi na maloprodajnoj razini usluge koje se temelje na FttX konceptu 6 mjeseci prije nego što na veleprodajnoj razini ne ponudi odgovarajuće veleprodajne usluge. Drugim riječima, ukoliko HT na maloprodaji želi nuditi usluge koje se temelje na FttCab rješenju, 6 mjeseci prije komercijalnog pružanja usluge mora ponuditi veleprodajnu uslugu bitstream pristupa na IP razini na temelju FttCab rješenja. Isto tako, ukoliko HT na maloprodaji želi nuditi usluge koje se temelje na FttH rješenju, 6 mjeseci prije komercijalnog pružanja usluge mora ponuditi veleprodajnu uslugu bitstream pristupa na IP razini na temelju FttH rješenja.“

Međutim, budući da je HT već krenuo s pilot projektom s ciljem testiranja svjetlovodne pristupne infrastrukture i pripadajućih mrežnih rješenja, te nastavno na najave HT-a o uvođenju infrastrukture temeljene na FttH/FttB rješenjima⁹² te priključenje oko 50.000 korisnika do kraja 2009. godine⁹³, Agencija smatra kako je potrebno odrediti HT-u rok do dana 01. siječnja 2010. godine do kojeg treba ponuditi odgovarajuću veleprodajnu ponudu za uslugu *bitstream* pristupa na IP razini na temelju FttH rješenja, a što je i određeno u okviru obveze transparentnosti. Dok ne ponudi odgovarajuću veleprodajnu ponudu, HT ne smije komercijalno pružati usluge na temelju FttH rješenja. S obzirom da HT već provodi pilot projekt s ciljem testiranja svjetlovodne pristupne infrastrukture i pripadajućih mrežnih rješenja, potrebno je definirati broj korisnika koji se smatra granicom testnog broja korisnika. Agencija smatra kako se pod brojem testnih korisnika smatra broj korisnika do najviše 1000 korisnika – sve iznad tog broja smatra se komercijalnim pružanjem usluge.

Nadalje, prije nego što objavi uvjete, cijene i rokove usluge *bitstream* pristupa na IP koja se temelji na FttH rješenju unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa razini, HT mora do dana 01. listopada 2009. godine dostaviti tehničko rješenje realizacije navedene usluge kako bi operatori korisnici mogli uvidjeti mogućnosti koje je HT predvidio u svojoj mreži i u skladu s time pripremiti svoju mrežu i uvjete za pružanje usluga putem usluge *bitstream* pristupa, te kako bi Agencija zajedno s HT-om i operatorima korisnicima mogla utvrditi jesu li navedeni tehnički uvjeti odgovarajući. U suprotnom, operatori ne bi dobili pravodobne informacije o planiranim promjenama u mreži, a što bi negativno utjecalo na poslovne planove i investicije tih operatora, s obzirom da ne bi bili u mogućnosti pravovremeno reagirati i prilagoditi se nastalim promjenama, a time i pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini.

Slijedom navedenog, Agencija će u tom smislu nadopuniti tekst analize.

Obveza omogućavanja migracije

HT smatra kako navedena obveza treba biti ograničena na način da je migracija moguća samo unutar pristupnih točaka koje su u funkciji, odnosno da ne smije obuhvaćati obvezu kojom bi

⁹² Potrebno je naglasiti kako je Agencija za potrebe ovog dokumenta pod FttH rješenjem smatrala i FttB rješenje, a što je i navela na str. 34. ovog dokumenta.

⁹³ Lider, 24.04.2009.

se ista izvršavala na način da se po želji jednog korisnika otvara nova točka pristupa. HT ističe kako značajna migracija korisnika može utjecati na iskoristivost linkova na određenoj razini, a što može utjecati na troškove pa tako i na cijene pristupa. Stoga, HT smatra kako je nužno potrebno, da bi se omogućila migracija, pronaći odgovarajući model financiranja proširenja mreže.

Agencija je predložila migraciju između usluga na način da je ista moguća samo unutar pristupnih točaka koje su u tom trenutku u funkciji. Drugim riječima u slučaju da operator želi migraciju između točaka pristupa usluge *bitstream* pristupa, od kojih jedna točka pristupa još nije aktivirana s obzirom da nije do tog trenutka postojao razuman zahtjev nekog od operatora za uslugu na toj točki, tek po uvođenju uvjeta, rokova i cijena usluge na toj točki pristupa (sukladno obvezi transparentnosti) HT će biti obavezan omogućiti i takav oblik migracije.

Procedure migracije bi morale minimalno sadržavati vrijeme potrebno za provođenje migracije korisnika s pripadajućim maksimalnim volumenom izvršenih zahtjeva; vrijeme u kojem će korisnici biti bez usluge (s obzirom da je migracijski proces pokrenut od strane operatora i da je isti u potpunosti sakriven od strane krajnjeg korisnika navedeni prekid usluge mora biti sveden na minimum), te SLA uvjete vezane uz navedene parametre. Stoga će Agencija u tom smislu dopuniti predmetni dokument.

Naime, Agencija proces migracije smatra nužnim, iz razloga što isti predstavlja ključni čimbenik koji će omogućiti da novi operatori postupno proširuju svoju vlastitu mrežu bliže krajnjim korisnicima. Također, sukladno dokumentu *ERG Best practices on regulatory regimes* definirano je da su ključni procesi za operatore koji se penju na ljestvici ulaganja: migracija s usluga klasične preprodaje na veleprodajne usluge te migracija sa usluge *bitstream* pristupa na uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Nadalje, vezano uz navode HT-a kako značajna migracija korisnika može utjecati na iskoristivost linkova na određenoj razini, a što može utjecati na troškove pa tako i na cijene pristupa te da je potrebno pronaći odgovarajući model financiranja proširenja mreže, Agencija naglašava da će operatori bez obzira rade li migraciju s usluge na uslugu (s jedne razine na drugu) ili tek ulaze na tržište (na određenoj točki pristupa) snositi sve troškove koji se odnose na tu razinu pristupa/uslugu sukladno definiranim cijenama u standardnoj ponudi te nema potrebe da snose dodatne troškove financiranja proširenja mreže.

Obveza osiguranja SLA i *advanced* SLA

U odnosu na moguću obvezu obavještanja Agencije o svim boljim uvjetima SLA (*advanced* SLA) koje HT možda pruža drugim operatorima na temelju komercijalnih dogovora HT smatra kako nametanje ovakve obveze nije opravdano niti pravno utemeljeno. Naime, HT-u nije jasno na temelju kojeg ovlaštenja Agencija zadržava pravo nadzora SLA uvjeta koje HT pruža temeljem komercijalnih dogovora, a koji su podložni otvorenom tržišnom natjecanju, budući da je regulacija od strane Agencije moguća jedino u slučaju nepostojanja adekvatnog tržišnog natjecanja na konkretnom mjerodavnom tržištu.

Agencija smatra opravdanim nametnuti HT-u obvezu obavještanja Agencije o svim boljim uvjetima SLA (*advanced* SLA) koje HT možda pruža drugim operatorima na temelju komercijalnih dogovora, te ističe kako je navedena obveza u skladu s obvezom nediskriminacije. Naime, na taj način Agencija želi utvrditi osigurava li HT istovjetne uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge, odnosno pruža li HT, u slučaju boljih uvjeta SLA, jednom operatoru za određenu cijenu takvu razinu SLA,

kakvu pruža drugom operatoru za tu istu cijenu. Stoga, kako HT ne bi bio u mogućnosti pružati bolje uvjete SLA različitim operatorima po različitim cijenama, a posebice svom povezanom društvu, Agencija smatra potrebnim te pravno utemeljenim u skladu s obvezom nediskriminacije, odrediti HT-u gore navedenu obvezu. Međutim, Agencija smatra kako je potrebno u tekstu analize naglasiti kako se navedene obveze određuje u skladu s obvezom nediskriminacije koja je određena HT-u, te će se u tom smislu dopuniti predmetni dokument.

7.1.2. Obveza nediskriminacije

HT smatra predloženu obvezu da mora operatore obavještavati o svim planiranim promjenama na mreži, odnosno o svim nacrtima modernizacije mreže na način da sve informacije budu predane u jednakom vremenu i budu iste kvalitete kao što ih HT omogućuje svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima neutemeljenu na prirodi eventualno utvrđenog nedostatka na mjerodavnom tržištu. Naime, HT ističe kako postupa na jednak način prema svim operatorima na mjerodavnom tržištu, a što je osigurano putem obveze izrade standardnih ponuda za pojedine usluge. Stoga, HT smatra kako ova obveza u sklopu obveze nediskriminacije nije potrebna jer ista u ovom dijelu nije ni razmjerna ni opravdana s obzirom na ciljeve koji se žele postići.

Agencija smatra potrebnim obvezati HT da pruža informacije o planiranim promjenama u mreži, kako bi operatori korisnici usluge *bitstream* pristupa bili u mogućnosti pravovremeno reagirati i prilagoditi se nastalim promjenama, a time i pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini. Stoga, Agencija smatra da je potrebno obvezati HT da obavještava operatore o planiranim promjenama u određenim dijelovima mreže (izuzima se slučaj kada se radi o potpunom ukidanju postojeće pristupne mreže i prelasku na novu NGA mrežu za koji je ranijemu tekstu definiran drugi duži rok) najmanje godinu dana unaprijed od početka provedbe navedenih promjena te da mora ponuditi odgovarajuću veleprodajnu uslugu koja osigurava održivo tržišno natjecanje kako bi se očuvala kontinuiranost pružanja usluge operatora te mogućnost operatora da se nastavi natjecati na tržištu. Naime, u slučaju kada HT ne bi pružao navedene informacije postojala bi realna opasnost da bi HT mogao iskoristiti prednosti prvog ulaska, te dovesti vlastiti maloprodajni dio i povezana društva u povoljniji položaj na povezanoj maloprodajnoj razini od postojećih i potencijalnih konkurenata, a što za posljedicu ima jačanje tržišnog položaja HT-a te nepovoljni utjecaj na učinkovito tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

Naime, a kao što je Agencija već u svome dokumentu navela, ulaganjima u mreže nove generacije dolazi do otvaranja novih pristupnih točaka i zatvaranje postojećih, te Agencija smatra da bi HT, u odsustvu regulacije, mogao uskratiti detaljne i pravodobne informacije o planiranim promjenama u mreži svojim postojećim i potencijalnim konkurentima, a što bi negativno utjecalo na poslovne planove i ulaganja tih operatora, s obzirom da ne bi mogli pravovremeno ocijeniti utjecaj takvih promjena i razmotriti različite mogućnosti ulaganja u vlastitu mrežu, te pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini, a što bi u konačnici oštetilo i same krajnje korisnike.

7.1.3. Obveza transparentnosti

a) Usluga *bitstream* pristupa na IP razini na temelju bakrene parice

HT smatra kako je rok za objavu standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa od 60 dana od stupanja na snagu odluke iz članka 56. stavka 2. ZEK-a prekratak, s obzirom da

Agencija predlaže ukidanje usluge ADSL *transporta* te promjenu načina obračuna za korišteni kapacitet mreže. HT smatra kako je potrebno odobriti dodatni rok za implementaciju navedenog i to u trajanju od barem 120 dana od objave standardne ponude.

Agencija smatra da je rok do dana 01. listopada 2009. godine dovoljan da se tekst i sadržaj standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa uskladi s regulatornim obvezama koje su predložene ovim dokumentom, kao i s Pravilnikom o standardnim ponudama, te stoga ne prihvaća prijedlog HT-a da se produlji rok za implementaciju navedenog.

Isto tako, Agencija smatra ispravnim odrediti jedinstveni rok za implementaciju i objavu ponude, i to iz razloga što će iz odluke iz članka 56. stavka 2. ZEK-a biti jasno koje su obveze HT-a kao operatora sa značajnom tržišnom snagom na predmetnom mjerodavnom tržištu. Na navedeni način HT će paralelno s procesom izmjene ponude moći raditi i na implementaciji, odnosno u ovom slučaju, između ostalog, na ukidanju usluge ADSL *transporta* te promjeni načina obračuna za korišteni kapacitet mreže.

Nadalje, potrebno je istaknuti kako je Agencija pri određivanju rokova za objavu standardne ponude primjenjivala jedinstvenu logiku. Tako npr. za izmjene postojeće standardne ponude, pri čemu je potrebno izmijeniti cijenu i određene rokove ili uvjete unutar ponude, a koji ne zahtijevaju značajne napore operatora sa značajnom tržišnom snagom, Agencija smatra dovoljnim rok od 30 dana. Za izmjene postojeće ponude na način da se mijenja način obračuna, Agencija smatra dovoljnim rok od 60 dana. Za izmjene postojeće ponude na način da se ugrađuju uvjeti, rokovi i cijene za uslugu koja se temelji na novoj tehnologiji, Agencija smatra dovoljnim rok od 90 dana.

b) Usluga *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice

Ukoliko Agencija naloži HT-u obvezu da, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice, HT ističe sljedeće: zahtijevane izmjene u postojećim procesima, tehničkim rješenjima i sustavima naplate, a koje izmjene uz velika financijska sredstva traže i dugi vremenski period nije moguće izvršiti unutar traženog roka. Stoga, HT smatra kako je potrebno odobriti dodatni rok za implementaciju navedenog i to u trajanju od barem 120 dana od objave standardne ponude.

Agencija smatra da je rok od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, prema dosadašnjim iskustvima pri izradi standardnih ponuda, dovoljan da se unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa moraju odrediti uvjeti, rokovi i cijene usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice i da se s istim neće narušavati uvjeti za djelotvorno tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

c) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja

Ukoliko Agencija naloži HT-u obvezu da, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja, HT ističe sljedeće: zahtijevane izmjene u postojećim procesima, tehničkim rješenjima i sustavima naplate, a koje izmjene uz velika

financijska sredstva traže i dugi vremenski period nije moguće izvršiti unutar traženog roka. Osim toga, HT navodi kako nema sličnih rješenja ni iskustava u Europi što bi moglo poslužiti kako osnova za izradu i implementaciju traženog. Stoga, HT smatra kako je potrebno odobriti dodatni rok za implementaciju navedenog i to u trajanju od barem 120 dana od objave standardne ponude.

Agencija smatra da je rok od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, prema dosadašnjim iskustvima pri izradi standardnih ponuda, dovoljan da se unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa mora odrediti uvjeti, rokovi i cijene usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja i da se s istim neće narušavati uvjeti za djelotvorno tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

d) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja

Ukoliko Agencija naloži HT-u obvezu da, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja, HT ističe sljedeće: zahtijevane izmjene u postojećim procesima, tehničkim rješenjima i sustavima naplate, a koje izmjene uz velika financijska sredstva traže i dugi vremenski period nije moguće izvršiti unutar traženog roka. Osim toga, HT navodi kako nema sličnih rješenja ni iskustava u Europi što bi moglo poslužiti kako osnova za izradu i implementaciju traženog. Stoga, HT smatra kako je potrebno odobriti dodatni rok za implementaciju navedenog i to u trajanju od barem 120 dana od objave standardne ponude.

Agencija smatra da je rok od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, prema dosadašnjim iskustvima pri izradi standardnih ponuda, dovoljan da se unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja i da se s istim neće narušavati uvjeti za djelotvorno tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

Obveza dostave detaljnih izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*)

HT smatra da je predložena obveza dostavljanja Agenciji detaljnih izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti kao i obvezu omogućavanja Agenciji i drugim operatorima pristupa sustavi/bazi podataka koji se koristi za računanje i pohranu glavnih pokazatelja učinkovitosti neutemeljena na prirodi eventualno utvrđenog nedostatka te da ista nije razmjerna i opravdana. HT ističe kako navedenim prijedlogom Agencija prelazi i zakonske okvire u odnosu na obvezu transparentnosti kao i okvire svoje nadležnosti.

Naime, HT navodi kako Agencija predlaže HT-u obveze dostavljanja tzv. *performance indikatora i key performance indikatora* (KPI) te pri tome iste nigdje ne definira niti daje bilo kakvo drugo obrazloženje koje bi podatke isti trebali sadržavati. Isto tako, Agencija u potpunosti zanemaruje činjenicu da regulatorne obveze moraju biti razmjerne i opravdane. Stoga, HT ističe kako nije prihvatljivo da se nametanje takve obveze opravdava tvrdnjom da će od određivanja tih obveza pozitivan učinak biti vidljiv i u odnosu na poslovanje HT-a. Nadalje, Agencija predlaže HT-u obveze dostavljanja tzv. *performance indikatora i key*

performance indikatora makar mogućnost određivanja takve regulatorne obveze nije predviđena člankom 59. stavkom 1. ZEK-a.

Nadalje, HT ističe kako operatori već iz osnovnog izvješća mogu kreirati vlastite baze i pratiti KPI-eve. Stoga je neprihvatljivo da se taj dio posla, kao regulatorna obveza, prebaci na HT, jer takva obveza zahtijeva dodatne ljudske resurse, vrijeme i novac. Zaključno, kreiranje novih izvješća znači definiranje novih procesa i IT rješenja a za čiju provedbu je potrebno minimalno od 3-6 mjeseci, pa takva obveza nije ni opravdana ni razmjerna cilju regulacije koji se želi postići. Isto tako, HT se ne slaže s prijedlogom Agencije da HT mora omogućiti operatorima pristup sustavima koji se koriste za računanje i pohranu podataka čime se zapravo traži pristup operativnim sustavima HT-a. HT ističe kako nije jasno što se želi postići objavom izvješća na internet stranicama HT-a, odnosno koja je svrha tog izvješća i kome ono služi.

Nastavno na sve navedeno Agencija se očituje kako slijedi.

Sukladno članku 58. ZEK-a koji određuje obvezu transparentnosti, Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom, na način da učine javno dostupnima određene podatke, kao što su osobito sljedeći podaci:

- računovodstveni podaci,
- tehničke specifikacije,
- mrežne značajke,
- rokovi i uvjeti ponude i uporabe,
- cijene.

Iz navedenog slijedi da Agencija može odrediti koje to podatke HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom, mora učiniti javno dostupnima, a da to osobito mogu biti podaci navedeni u članku 58. stavku 1. ZEK-a. Drugim riječima, osim podataka pobrojanih u prethodno navedenoj odredbi ZEK-a, Agencija može odrediti i druge podatke (što jasno određuje sintagma „*određene podatke*“) koje je potrebno učiniti javno dostupnima. Stoga nije ispravno tumačenje HT-a kako Agencija može odrediti operatorima obvezu da učine javno dostupnima isključivo podatke kao što su računovodstveni podaci, tehničke specifikacije, mrežne značajke, rokovi i uvjeti ponude i uporabe, te cijene.

Nastavno na navode HT-a kako Agencija nigdje ne definira niti daje bilo kakvo drugo obrazloženje koje bi podatke glavni pokazatelji učinkovitosti trebali sadržavati, Agencija upućuje na str. 78. ovog dokumenta gdje je jasno navedeno što izvješće o KPI vrijednostima mora sadržavati.

Nadalje, sukladno ERG-ovom dokumentu *ERG Best practices on regulatory regimes* definirano je da kvaliteta usluge veleprodajnih paketa predstavlja ključni operativni parametar jer ima izravan utjecaj na pruženu uslugu krajnjem korisniku. Operator sa značajnom tržišnom snagom ima mogućnost da kroz parametre QoS-a za svoje potrebe pruža kvalitetnije usluge što može imati utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini. Stoga mora postojati sustav kontrole koje će osiguravati novim operatorima sigurnost da HT pruža veleprodajne usluge s jednakom kvalitetom kao i za svoje potrebe. Diskriminacijom kakvoće veleprodajne usluge operator sa značajnom tržišnom snagom ima izravan utjecaj na kakvoću usluge koja se pruža krajnjem korisniku, a na što je korisnik posebno osjetljiv, što dovodi do nezadovoljstva

i gubitka povjerenja krajnjih korisnika u operatora koji im nudi uslugu. Nadalje, kakvoća usluge je bitan čimbenik pri optimizaciji i racionalizaciji troškova operatora.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa i vertikalno integrirani operator, u odsustvu odgovarajućih regulatornih obveza, mogao na različite načine utjecati na kakvoću te uklanjanje mogućih kvarova pri pružanju mjerodavne veleprodajne usluge i povezanih sadržaja. Tako bi HT mogao otklanjati kvarove, odnosno smetnje pri pružanju usluge *bitstream* pristupa u duljem vremenskom roku nego kad se radi o njegovim vlastitim korisnicima. Nadalje, u slučaju problema u mreži, HT bi mogao dati prioritet vlastitom podatkovnom prometu, odnosno vlastitim širokopojasnim uslugama koje nudi na maloprodajnoj razini (VOIP, IPTV, VoD) nauštrb podatkovnog prometa, odnosno širokopojasnih usluga ostalih operatora. Takvo postupanje dovodi do situacije da postojeći ili potencijalni konkurenti gube povjerenje krajnjih korisnika, a što može rezultirati prestankom korištenja usluge operatora od strane krajnjih korisnika, a time i nižim zaradama operatora na maloprodajnom tržištu. Slijedom navedenog, HT bi mogao prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu te jačati svoj tržišni položaj na vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu, a što bi dovelo do neučinkovitog tržišnog natjecanja nauštrb krajnjih korisnika.

Stoga je Agencija i odredila obvezu HT-u da Agenciji dostavlja detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*) kako bi osigurala provođenje obveze nediskriminacije. KPI parametri bi trebali biti javno objavljeni na službenim internet stranicama HT-a kako bi se osigurala optimalna razina transparentnosti i osiguralo povjerenje operatora u učinkovitost obveze nediskriminacije. Također, na navedeni način omogućava se operatorima da komuniciraju na transparentan način i prema vlastitim korisnicima.

7.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

Metodologija računovodstva

HT smatra kako Agencija ne može primijeniti drugačiju metodologiju troškovnog računovodstva od one koju je odredila HT-u, odnosno da Agencija, ako već ima pravo odrediti metodologiju računovodstava koju HT treba koristiti, istu treba i sama primjenjivati. U suprotnom, dovelo bi se u pitanje i načelo razmjernosti s obzirom na troškove koji su uloženi u implementaciju troškovnog modela i samih izračuna.

Sukladno članku 62. stavka 3. ZEK-a, Agencija može, a u svrhu izračuna troškova djelotvornog pružanja usluga primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator, ili metodu referentnih vrijednosti, te može zatražiti od operatora cjelovito obrazloženje cijena njegovih usluga, a prema potrebi i izmjenu tih cijena. Vijeće Agencije je 18. studenoga 2008. godine donijelo rješenje kojim je HT-u naložilo način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima koji su određeni dokumentom „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“, a kojim je određeno da HT treba razviti troškovni model zasnovan na primjeni pristupa „odozgo prema dolje“ budući da isti omogućuje provedbu računovodstvenog razdvajanja. Također, a u cilju verifikacije rezultata modela izrađenog po principu „odozgo prema dolje“ te za procjenu troškova veleprodajnih usluga učinkovitog operatora i, u svezi s tim, regulaciju cijena veleprodajnih usluga Agencija može izgraditi svoj model koristeći drugačiju metodologiju troškovnog računovodstva od one koju koristi HT.

Ukidanje ADSL *transport* usluge i promjena dosadašnjeg načina obračuna

HT se ne slaže s prijedlogom Agencije kako treba ukinuti dosadašnji način obračuna koji u obzir uzima korišteni kapacitet mreže po Mbit/s te isti zamijeniti obračunom temeljenim na metodi maloprodajna cijena minus (eng. *retail minus*). Naime, HT smatra kako dosadašnji način naplate ADSL transporta odgovara troškovnim elementima, najpravedniji je i najbolji kako za operatore tako i za HT.

HT navodi kako naplata po metodi maloprodajna cijena minus nije moguća s obzirom da na maloprodajnoj razini HT komercijalno nudi nekoliko različitih paketa ADSL prometa te stoga ne postoji jedinstvena maloprodajna cijena koja bi mogla poslužiti kao osnova za primjenu metode maloprodajna cijena minus.

Nadalje, HT ističe kako metoda maloprodajna cijena minus na veleprodajnoj razini za ovu uslugu nije prikladna jer operator korisnik može u vrlo kratkom vremenu generirati veliki promet pri čemu koristi ogromne mrežne resurse (veliki *peak* za koji mrežu treba dimenzionirati). Isti taj promet operator korisnik može ostvariti i kroz dulji period pri čemu je potreban vršni promet (eng. *peak load*) puno manji, pa su stoga potrebni su i mnogo manji mrežni resursi u tom vremenskom razdoblju. Sve potrebne mrežne resurse svim operatorima korisnicima osigurava HT pa bi stoga i naknada za korištenje tih kapaciteta trebala biti primjerena na način da ista uključuje i naknadu za izgradnju i stalna proširenja transportne mreže. Dakle, najprimjereniji način obračuna je način kod kojeg je operator dužan plaćati prema maksimalno korištenom kapacitetu tijekom mjeseca, a sve stoga jer su neophodni mrežni resursi bili korišteni i raspoloživi.

Nadalje, HT ističe kako troškovi operatora korisnika ovise o optimalnom korištenju mrežnih resursa tj. o razdiobi (distribuciji) korisnika u periodu od 24 sata, a na što operator može sam utjecati svojom tarifnom politikom. Nesporno je kako povećanje korištenog kapaciteta nije direktno povezano s povećanjem pristupnih brzina već sa sadržajem i navikama korisnika pri čemu promet po korisniku raste brže od kapaciteta po korisniku, a operatori na povećanom prometu ostvaruju dodatne zarade. HT navodi kako bi metoda maloprodajna cijena minus bila diskriminirajuća za operatora korisnika koji učinkovito koristi transportne kapacitete budući da ne radi razliku između učinkovitog korištenja od neučinkovitog korištenja kapaciteta.

U odnosu na zaključak Agencije da postojeći način obračuna troškova ADSL transport usluge nije povoljan za operatora te stoga isti ne pokazuju veće zanimanje za korištenje navedene usluge, HT ističe kako su se operatori u Republici Hrvatskoj mahom odlučili za korištenje usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji umjesto *bitstream* pristupa, a iz čega logično proizlazi da operatori gdje već koriste usluge kolokacije nemaju nikakav interes za korištenje *bitstream* pristupa. Navedeno jasno dokazuje kao postojeći način obračuna nije razlog zbog kojeg operatori nisu zainteresirani za *bitstream* uslugu.

Nastavno na komentare HT-a vezano uz ukidanje ADSL *transport* usluge i promjenu dosadašnjeg načina obračuna, Agencija se očituje kako slijedi.

Operatori koji koriste veleprodajnu uslugu ADSL *transporta* odnosno koji uz navedenu uslugu koriste i veleprodajnu uslugu ADSL pristupa, a kao što je već navedeno u rješenju od dana 07. travnja 2008. godine⁹⁴, ovise o strateškim odlukama HT-a na maloprodajnoj razini,

⁹⁴ Klasa: UP/I- 344-01/08-01/537; Ur.broj: 376-11-08-05

kao što je povećanje pristupnih brzina, a koje im direktno povećavaju troškove uz pretpostavku istih statistika korištenja kapaciteta mreže. Stoga je radi postojećeg načina obračuna načelo troškovne usmjerenosti cijena direktno povezano s ponašanjem HT-a na maloprodajnoj razini i to iz razloga što operatori za navedeni princip korištenja i obračuna veleprodajne usluge, za iste navike korisnika, imaju puno veće troškove.

S obzirom na komentar HT-a kako ne postoji jedinstvena maloprodajna cijena koja bi mogla poslužiti kao osnova za primjenu metode maloprodajna cijena minus, Agencija smatra da to što HT nudi nekoliko različitih paketa i brzina nema nikakvog utjecaja na mogućnost/nemogućnost provođenja obveze primjene metode maloprodajna cijena minus u praksi. Naime, za svaku postojeću cijenu prometa/prijenosa podataka i pristupne brzine koju HT nudi na maloprodajnoj razini, može se odrediti određeni postotak za koji je potrebno umanjiti maloprodajnu cijenu, a da bi dobili veleprodajnu cijenu usluge *bitstream* pristupa. Isto tako, potrebno je definirati i veleprodajne pakete koji se razlikuju od maloprodajnih paketa HT-a, a koji obuhvaćaju niže dolazne pristupne brzine od osnovne dolazne pristupne brzine HT-a⁹⁵, i to za sljedeće dolazne pristupne brzine - 512 kbit/s, 1 Mbit/s, 2 Mbit/s te 3 Mbit/s, s obzirom da je uočeno da na tržištu Republike Hrvatske postoji potreba za nižim dolaznim pristupnim brzinama. Naime, navedene dolazne pristupne brzine omogućuju jednako funkcionalan pristup internetu za krajnjeg korisnika, pa nema potrebe prisiljavati operatora korisnika da pruža tako visoke osnovne (minimalne) dolazne pristupne brzine, već je navedeno predmet stvarne potrebe krajnjeg korisnika, kao i poslovne odluke operatora korisnika. U protivnom, operator korisnik bi mogao pružati niže pristupne brzine, ali mu to ne bi bilo isplativo s obzirom da bi bez obzira na nižu dolaznu pristupnu brzinu od osnovne brzine koju bi ponudio svom krajnjem korisniku, operator korisnik bi HT-u morao plaćati cijenu za osnovni paket. Nadalje, prilikom određivanja cijena za navedene pakete, HT treba koristiti metodu linearne interpolacije. Na taj način omogućiti će se operatorima korisnicima da slobodno odabiru dolaznu pristupnu brzinu, odnosno profil paketa, bez da samo repliciraju postojeće pakete HT-a. Kada bi HT bio obavezan nuditi na veleprodajnoj razini samo pakete koje nudi na maloprodajnoj razini, ne bi postojala diverzifikacija usluga, a što bi bilo nauštrb krajnjih korisnika.

Nastavno na navode HT-a kako bi metoda maloprodajna cijena minus bila diskriminirajuća za operatora korisnika koji učinkovito koristi transportne kapacitete, Agencija ističe kako tek operatori koji skupe određenu bazu korisnika mogu učinkovito koristiti transportne kapacitete, dok je smisao ove usluge olakšavanje ulaska na tržište kako bi operatori prikupili dovoljan broj korisnika i nastavili penjanje na ljestvici ulaganja. Stoga, a dok se ne definiraju troškovno usmjerene cijene usluge *bitstream* pristupa, Agencija smatra da je metoda maloprodajna cijena minus ispravan način da operatori korisnici navedene veleprodajne usluge nisu prisiljeni ulaziti u gubitke dok ne pridobiju veći broj korisnika.

Agencija i dalje smatra da postojeći način obračuna troškova ADSL *transport* usluge nije povoljan za operatore te stoga isti ne pokazuju veće zanimanje za korištenje navedene usluge. Istina je da operatori tamo gdje već koriste usluge kolokacije nemaju nikakav interes za korištenje usluge *bitstream* pristupa, međutim ne postoji svugdje mogućnost kolokacije. Na onim dijelovima teritorija gdje nije moguće izdvojiti lokalnu petlju, usluga *bitstream* pristupa bi trebala imati velikog značaja, međutim zbog nepovoljnog načina obračuna to nije slučaj.

⁹⁵ 4 Mbit/s

Nadalje, Agencija smatra izuzetno važnim u narednom razdoblju osigurati takve uvjete unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu temeljem kojih će se osigurati pravedno i učinkovito tržišno natjecanje, s obzirom da će, radi realnih fizičkih ograničenja za zajednički smještaj opreme (zasićenja kolokacijskih prostora-fizička nemogućnost ostvarenja kolokacije u domeni HT-a) te slabljenja financijska snage operatora (slabi povrat ulaganja u izdvajanje lokalne petlje i kolociranje opreme), jedino učinkovitom standardnom ponudom veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu (*bitstream* ponudom) biti moguće spriječiti narušavanje i ograničavanje tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija.

a) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice

Usluga *bitstream* pristupa na IP razini na temelju bakrene parice

HT ističe kako vezano za transportni dio nije moguće primijeniti metodu maloprodajna cijena minus zbog činjenice da na maloprodajnoj razini ne postoji jedinstvena maloprodajna usluga, budući da HT komercijalno nudi nekoliko različitih paketa ADSL prometa. Osim toga, HT ovdje dodatno upućuje na sve izneseno u poglavlju o ukidanju samostalne ADSL transport usluge i promjeni dosadašnjeg načina obračuna.

Vezano uz navedeni komentar HT-a, Agencija upućuje na odgovor dan u dijelu ukidanje ADSL transport usluge i promjena dosadašnjeg načina obračuna.

Usluga *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice

HT smatra kako se metoda maloprodajna cijena minus ne može primjenjivati na ovim razinama pristupa ako će iste HT biti prisiljen ponuditi u okviru usluge *bitstream* pristupa, pri čemu vezano za pristup na Ethernet razini HT upućuje na argumentaciju iznesenu u odnosu na IP razinu.

Nastavno na navedeni komentar HT-a, Agencija upućuje na odgovor dan u dijelu ukidanje ADSL transport usluge i promjena dosadašnjeg načina obračuna.

Vezano za pristup na DSLAM razini HT ističe kako je nametanje obveze pružanja *bitstream* pristupa temeljem bakrene parice na DSLAM razini potpuno neutemeljeno. HT navodi kako Agencija pri određivanju ove obveze nije vodila računa o osobitostima HT-ove mreže, te da bi HT u svrhu ispunjenja ove obveze morao u cijelosti izmijeniti DSLAM uređaje što bi zahtijevalo značajnu dodatnu investiciju.⁹⁶

Vezano za navedeni komentar, Agencija upućuje na obrazloženje dano u dijelu odgovora na komentare vezano uz obvezu pružanja *bitstream* pristupa temeljem bakrene parice s točkom pristupa na Ethernet razini i DSLAM razini na str. 108. ovog dokumenta.

b) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja

HT smatra kako koncept razumne cijene, u slučaju da HT bude prisiljen pružiti usluge *bitstream* pristupa na opisani način, mora odražavati troškove, podjelu rizika i temeljiti se na

⁹⁶ Već obrazloženo

vrijednosti (eng. *cost-plus, risk sharing, and value based pricing principles*). U suprotnom *roll-out* mreža nove generacije u Republici Hrvatskoj bi morao biti znatno odgođen.

Agencija smatra kako veleprodajna cijena za uslugu *bitstream* pristupa na temelju FttCab rješenja mora pored troška sadržavati i razumnu stopu povrata ulaganja⁹⁷.

c) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja

HT ističe kako ZEK predviđa da Agencija mora pri određivanju regulatornih obveza uzeti u obzir ulaganja operatora, a osobito ulaganja u razvoj tržišta u nastajanju te mogućnost razumne stope povrata uložene kapitala, vodeći pri tome računa o uključenom riziku.

HT upućuje kako je detaljniji komentar u pogledu cijena veleprodajnih proizvoda na optici dao u dijelu pod nazivom *Posebno o regulaciji optičke pristupne mreže*.

Agencija smatra kako veleprodajna cijena za uslugu *bitstream* pristupa na temelju FttH rješenja mora pored troška sadržavati i razumnu stopu povrata ulaganja⁹⁸.

Obveza osiguranja posebnog virtualnog kanala za VOIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge i poseban virtualni kanal za IPTV u svrhu pružanja IPTV-a

HT smatra kako koncept razumne cijene, u slučaju da HT bude prisiljen pružiti usluge posebnog virtualnog kanala, mora uzeti u obzir ulaganja HT-a te mogućnost razumne stope povrata uložene kapitala, vodeći pri tome računa o uključenom riziku.

Agencija se ne slaže s tvrdnjom HT-a kako koncept razumne cijene za uslugu posebnog virtualnog kanala mora voditi računa o uključenom riziku, s obzirom da Agencija smatra da nema značajnih dodatnih ulaganja za HT u slučaju pružanja navedene veleprodajne usluge.

Nadalje, s obzirom da je Agencija obvezu pristupa nadopunila na način da Agencija određuje HT-u obvezu da mora omogućiti minimalno 4 virtualna kanala, pri čemu HT mora osigurati poseban virtualni kanal za IPTV, poseban virtualni za VOIP, te minimalno 2 moraju imati garantirani kapacitet i prioritizaciju nad ostalim prometom kroz mrežu HT-a, potrebno je u poglavlju 7.1.4. *Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva* dodati sljedeći tekst: „HT je obvezan u roku od 60 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu privatnog virtualnog kanala koja nije izričito vezana uz neku određenu uslugu, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojsnog pristupa ponuditi razumne cijene usluge posebnog virtualnog kanala za određenu uslugu za koju operator isti zatraži“.

7.1.4. Obveza računovodstvenog razdvajanja

Nastavno na komentare HT-a vezano uz obvezu računovodstvenog odvajanja, Agencija se očituje kako slijedi.

⁹⁷ Agencija smatra da razumna stopa povrata ulaganja ne mora biti ista u svim slučajevima nego će ovisiti o tome je li bilo potrebno graditi novu kabelsku kanalizaciju ili su svjetlovodne niti položene unutar postojeće kabelske kanalizacije.

⁹⁸ Agencija smatra da razumna stopa povrata ulaganja ne mora biti ista u svim slučajevima nego će ovisiti o tome je li bilo potrebno graditi novu kabelsku kanalizaciju ili su svjetlovodne niti položene unutar postojeće kabelske kanalizacije.

Vijeće Hrvatske agencije za telekomunikacije (pravni prednik Agencije sukladno članku 131. ZEK-a) je rješenjem od dana 17. prosinca 2007. godine (Klasa: 344-01/07-01/939; Ur.broj: 376-11-1) objavilo „*Popis mjerodavnih tržišta i operatora i davatelja telekomunikacijskih usluga koji imaju znatniju tržišnu snagu na tim mjerodavnim tržištima*“ prema kojem je HT operator sa znatnijom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu usluga nepokretnih javnih telefonskih mreža, na tržištu međusobnog povezivanja i na tržištu iznajmljenih telekomunikacijskih vodova. Samim proglašenjem operatora sa znatnijom tržišnom snagom, zakonodavac po sili zakona propisuje HT-u člankom 57. ZOT-a obvezu računovodstvenog razdvajanja te izričito ovlašćuje Vijeće Agencije da svojim rješenjem odredi način razdvajanja poslovnih aktivnosti operatora sa znatnijom tržišnom snagom u pogledu njihova ustrojstva i obračuna te druge potankosti u vezi s tim razdvajanjem.

Iz navedenog proizlazi kako HT netočno navodi da je „*obveza računovodstvenog razdvajanja već nametnuta HT-u rješenjem Vijeća Agencije (klasa: 130-01/06-01/09, ur.br: 376-11-18) od 18. studenoga 2008. godine, prije provođenja postupka analize tržišta, što evidentno ne predstavlja primjer najbolje regulatorne prakse.*“ budući da je Vijeće Agencije navedenim rješenjem naložilo način provedbe navedene obveze, dok je sama obveza nametnuta po sili zakona, *ex lege*, odnosno proizlazi iz odredbi ZOT-a.

Nastavno, a vezano uz vaše navode vezane uz javnu raspravu na temu „*Računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo*“ napominjemo kako je navedena javna rasprava održana sa ciljem određivanja načina implementacije računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva dok je cilj postupka analize tržišta utvrditi postojanje potrebe da se određene regulatorne obveze, a time i obveza računovodstvenog razdvajanja, izmijeni, zadrži ili ukine. S obzirom na navedeno, te i iz razloga jer je odgovore na sve komentare zaprimljene tijekom trajanja navedene javne rasprave objavila na svojim internet stranicama, Agencija smatra nepotrebnim ponovno komentirati iste.

Zahtjev da se obveza računovodstvenog razdvajanja ne primjenjuje na tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa, a koji obrazlažete samo analogijom sa zaključkom Agencije navedenim u Analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu pokretnu komunikacijsku mrežu Agencija smatra nedovoljnim budući isti ne dokazuje zašto navedena obveza nije potrebna. Naime, svako mjerodavno tržište ima svoje specifičnosti koje je Agencija putem postupka analize prepoznala i detaljno obrazložila te na temelju utvrđenih prepreka razvoja tržišnog natjecanja koje bi se mogle pojaviti u odsustvu regulacije, a u vremenskom razdoblju na koji se odnosi analiza, predložio odgovarajuće regulatorne obveze.

Agencija smatra neutemeljenim zaključke o potrebi uvođenja određene regulatorne obveze temeljiti isključivo na konačnim rezultatima pojedine analize bez sagledavanja tržišnih specifičnosti koje su dovele do istih. Naime, utvrđene moguće prepreke razvoja tržišnog natjecanja vezane uz vertikalno prenošenje značajne tržišne snage na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu pokretnu komunikacijsku mrežu nisu jednake preprekama utvrđenim na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa te je stoga Agencija, u cilju uklanjanja istih, i predložila različite regulatorne obveze.

Također, Agencija smatra da će se regulatornom obvezom računovodstvenog razdvajanja riješiti problem unakrsnog subvencioniranja te osigurati provođenje obveza nediskriminacije i transparentnosti potvrđeno i usvojenim stajalištem ERG-a, koje je objavljeno u dokumentu „*Guidelines for implementing the Commission Recommendation C (2005) 3480 on Accounting Separation & Cost Accounting Systems under the regulatory framework for*

electronic communications“. Nastavno, Agencija smatra da su iz analize razvidne koristi koje proizlaze iz provođenja predmetne obveze kao i moguće štete razvoju tržišnog natjecanja koje bi uslijedile u slučaju ukidanja iste.

8.2.2. Odgovori na komentare VIPnet-a

Vipnet ističe kako dosadašnja praksa pokazuje da su glavne prepreke u korištenju usluge širokopojasnog pristupa bile:

- povezivanje usluge klasične telefonske linije (POTS) i vlasništva nad paricom od strane HT-a;
- nemogućnost definiranja posebnih virtualnih kanala sa zajamčenom kakvoćom usluge;
- odvajanje HT-ovih usluga za vlastite potrebe (Net.phone) i usluga koje se pružaju ostalim operatorima.

Povezivanje usluge klasične telefonske linije (POTS) i vlasništva nad paricom od strane HT-a

Vipnet navodi kako je potrebno ukinuti ograničenje koje se svodi na zadržavanje klasične linije HT-a s obzirom da prema mišljenju Vipnet-a nema opravdane potrebe za isto, a što se negativno očituje na korisnika u vidu primanja dva računa. Vipnet ističe kako je potrebno pronaći alternativno rješenje koje bi omogućilo da se korisniku dostavlja jedinstveni račun i to u vidu usluge veleprodajnog zakupa korisničke linije (eng. *Wholesale Line Rental*) ili modelom koji je u europskoj praksi poznat kao *Naked DSL*. Slijedom navedenog, Vipnet smatra kako je potrebno ostaviti na volju korisniku želi li imati uslugu klasične telefonske linije, a ako ne, samo održavanje linije i povezane troškove može na veleprodajnoj osnovi prema HT-u, snositi operator korisnik veleprodajnog pristupa.

Agencija smatra kako u postojećem trenutku nije moguće HT-u nametnuti uslugu tzv. „golog DSL-a“ dok HT sam ne ponudi takvu uslugu na maloprodajnom tržištu, odnosno uslugu širokopojasnog pristupa internetu bez pristupa javno dostupnoj telefonskoj usluzi u nepokretnoj mreži. Tek tada bi Agencija, u skladu s obvezom nediskriminacije, odnosno u skladu s obvezom da HT mora pružati usluge drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava, bila u mogućnosti nametnuti HT-u obvezu da pruži operatorima uslugu „golog DSL-a“.

S druge strane, nametanje veleprodajne usluge zakupa korisničke linije, bit će moguće ukoliko Agencija analizom utvrdi da na tržištu pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za privatne i poslovne korisnike⁹⁹ tržišno natjecanje nije djelotvorno, te da je zbog prirode utvrđenog nedostatka na navedenom mjerodavnom tržištu operatoru sa značajnom tržišnom snagom potrebno odrediti da mora ponuditi uvjete i cijene veleprodajne usluge zakupa korisničke linije. Prilikom analize navedenog tržišta, Agencija će uzeti u obzir komentar Vipnet-a u pogledu nametanja veleprodajne usluge zakupa korisničke linije.

Nemogućnost definiranja posebnih virtualnih kanala sa zajamčenom kakvoćom usluge

Vipnet navodi kako je potrebno omogućiti da se unutar kapaciteta prema korisniku definiraju virtualni kanali koji bi jamčili kakvoću pojedinih usluga u odnosu na druge koje se pružaju

⁹⁹ Tržište broj 1 iz Aneksa Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji

istim fizičkim putem. Stoga Vipnet traži da Agencija obveže HT na implementaciju i osiguravanje tehničkih preduvjeta za isto, a da u tom smislu cit: „*Agencija propiše detaljne tehničke preduvjete koji se moraju implementirati od strane HT-a, a koji bi osiguravali da postoje minimalno 4 virtualna kanala (PVC - Private Virtual Circuit) od kojih minimalno 2 moraju imati garantirani kapacitet i prioritizaciju nad ostalim prometom kroz mrežu HT-a*“. Nadalje, Vipnet smatra da se regulatorna mjera koju Agencija želi nametnuti HT-u ne smije usko povezivati s konkretnim maloprodajnim uslugama (IPTV, VoIP, pristup internetu, video na zahtjev i sl.), nego se mora odnositi općenito na veleprodajnu uslugu pristupa na IP razini i na pripadajuće tehničke uvjete koji bi korisniku takve veleprodajne usluge omogućile samostalno definiranje novih maloprodajnih usluga.

Agencija u dokumentu u okviru obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže navodi kako smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da mora omogućiti takav oblik usluge *bitstream* pristupa (putem zakupljivanja logičkih kanala) koji bi operatorima omogućio tehničke uvjete za pružanje usluge prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev na maloprodajnom tržištu, uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, a u skladu s obvezom nediskriminacije. Stoga, a nastavno na komentar Vipnet-a, Agencija je u analizi već predvidjela implementaciju posebnih virtualnih kanala za VoIP i IPTV, pri čemu je Agencija podrazumijevala da unutar tih kanala moraju biti QoS parametri viši nego kod klasičnog prijenosa podataka te da isti moraju imati garantirani kapacitet i prioritizaciju nad ostalim prometom. Međutim, Agencija prihvaća prijedlog da se definiraju još dva virtualna kanala koji ne bi bili izričito vezani za neku određenu uslugu, a kako bi operator putem istoga mogao pružati neku svoju novu/osmišljenu uslugu (u skladu s razvojem inovacija na tržištu).

Stoga, u skladu s prijedlogom Vipnet-a, Agencija u tekst analize, i to u poglavlje 7.1.1. *Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže* ovog dokumenta, dodaje sljedeće: „*Agencija određuje HT-u obvezu da mora omogućiti najmanje 4 posebna virtualna kanala, pri čemu HT mora osigurati poseban virtualni kanal za IPTV, poseban virtualni kanal za VOIP, dok druga dva nisu izričito vezano uz neku određenu uslugu, pri čemu najmanje 2 posebna virtualna kanala moraju imati garantirani kapacitet i prioritizaciju nad ostalim prometom kroz mrežu HT-a*.“

S obzirom na navedeno, potrebno je i u poglavlje 7.1.4. *Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva* dodati sljedeći tekst: „*HT je obvezan u roku od 60 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu posebnog virtualnog kanala koji nije izričito vezan uz određenu uslugu, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ponuditi razumne cijene usluge posebnog virtualnog kanala za određenu uslugu za koju operator isto zatraži*“.

Nadalje, nastavno na komentar Vipnet-a da bi Agencija trebala propisati detaljne tehničke preduvjete koji se moraju implementirati od strane HT-a, Agencija smatra da HT treba unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu dostaviti tehničke karakteristike i preduvjete koji će biti implementirani od strane HT-a (garantirani kapacitet i prioritizacija odnosno diferenciranje prometa ovisno o QoS zahtjevima pojedine usluge). Međutim, u slučaju da Agencija ocijeni da tehnički uvjeti i definirana kvaliteta usluge određena unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu nisu zadovoljavajući, odnosno da isti ne omogućavaju jednake uvjete za pružanje predmetnih usluga na način kako ga na maloprodajnom tržištu HT omogućava samom sebi odnosno povezanim društvima, isti će biti izmijenjeni.

S obzirom na navedeno te činjenicu da je Agencija u okviru obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže samo definirala da HT treba omogućiti tehničke uvjete za pružanje IP telefonije (VoIP), IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev na maloprodajnom tržištu, Agencija radi osiguravanja transparentnosti te provođenja obveze nediskriminacije smatra da je potrebno i u poglavlje 7.1.3. *Obveza transparentnosti* dodati sljedeći tekst:

„Nadalje, kako je i u regulatornoj obvezi pristupa i predloženo, HT bi trebao omogućiti tehničke uvjete za uslugu posebnog virtualnog kanala za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge i posebnog virtualnog kanala za IPTV u svrhu pružanja IPTV-a, kao i tehničke uvjete za posebne virtualne kanale koji nisu izričito vezani za neku određenu uslugu. S ciljem osiguravanja transparentnosti navedenih tehničkih uvjeta, HT je obvezan omogućiti prethodno navedeno na sljedeći način:

- *HT je obvezan dana 01. siječnja 2010. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa, ugraditi tehničke uvjete usluge posebnog virtualnog kanala za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge;*
- *HT je obvezan dana 01. siječnja 2010. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa, ugraditi tehničke uvjete usluge posebnog virtualnog kanala za IPTV u svrhu pružanja usluge IPTV-a;*
- *HT je obvezan u roku od 60 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu posebnog virtualnog kanala koji nije izričito vezan uz neku određenu uslugu, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ugraditi tehničke uvjete usluge posebnog virtualnog kanala za određenu uslugu za koju operator isti zatraži;*
- *HT je obvezan dostaviti Agenciji navedene tehničke uvjete najkasnije do 1. studenog 2009. godine, a prije objave istih unutar standardne ponude uz detaljno obrazloženje istih.*

U slučaju da Agencija ocijeni da tehnički uvjeti i definirana kvaliteta usluge određena unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu nisu zadovoljavajući, odnosno da isti ne omogućavaju jednake uvjete za pružanje predmetnih usluga na način kako ga na maloprodajnom tržištu HT omogućava samom sebi odnosno povezanim društvima, Agencija će, u posebnom upravnom postupku, sukladno ZEK-u, a u skladu s ovom analizom i regulatornom obvezom koja je određena, utjecati na izmjene navedenih tehničkih uvjeta.“

U slučaju da HT ne može osigurati posebne virtualne kanale, Agencija smatra da treba osigurati jednake uvjete i razinu kakvoće usluge za druge operatore kao što ih osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava, bez obzira na koji način će to učiniti (npr. nadogradnjom svojim mrežnih komponenata – proširenje usmjerivača i IP linkova; specificiranjem potrebnih tehničkih karakteristika pretplatničke opreme - modem, STB; razdvajanje prometa u virtualne LAN-ove prema tipu prometa). HT je navedene tehničke uvjete i cijene obvezan objaviti dana 01. siječnja 2010. godine. Stoga će Agencija u tom smislu dopuniti predmetni dokument.

Na taj će se način operatorima koji su u fazi ulaska na tržište omogućiti ponuda dodatnih širokopojasnih usluga na maloprodajnom tržištu, s obzirom da je na tržištu elektroničkih komunikacija vidljiv sve značajniji proces konvergencije, a zbog čega je ponuda šireg spektra usluga širokopojasnog pristupa na maloprodajnom tržištu za operatore koji žele biti konkurentni sve važnija. U slučaju kada operatori koji koriste uslugu *bitstream* pristupa ne bi bili u mogućnosti ponuditi navedene usluge krajnjim korisnicima, ne bi mogli konkurirati HT-ovom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, a što bi dovelo do neučinkovitog

tržišnog natjecanja, nauštrb krajnjih korisnika. Stoga je Agencija i predložila navedenu obvezu, s obzirom da je ista vrlo važna radi poticanja konkurencije na maloprodajnom tržištu. Odvajanje HT-ovih usluga za vlastite potrebe (Net.phone) i usluga koje se pružaju ostalim operatorima

Vipnet navodi kako HT pruža usluge Net.phone na tržištu u kojoj postoje višestruki virtualni kanali, međutim, da ostali operatori korisnici pristupa mreži ne mogu ostvariti isti model pristupa krajnjem korisniku. Stoga Vipnet smatra kako je nužno ukloniti diskriminacijsku praksu iz ostvarivanja pristupa krajnjem korisniku.

Određivanjem obveze HT-u da mora omogućiti, unutar usluge *bitstream* pristupa (putem zakupljivanja logičkih kanala) tehničke uvjete za pružanje IP telefonije (VoIP) na maloprodajnom tržištu uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, Agencija je upravo išla u smjeru uklanjanja diskriminirajućeg ponašanja HT-a, a kako bi operatori korisnici usluge *bitstream* pristupa mogli ponuditi istovjetnu uslugu na maloprodajnoj razini.

8.2.3. Odgovori na komentare H1 Telekoma

Odgovori na komentare H1 Telekoma slijede numeraciju poglavlja iz dokumenta koje je H1 komentirao.

4.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

4.1.2.4. Pristup putem kabelskih mreža

S obzirom na komentar H1 Telekoma da zamjenjivost pristupa putem kabelskih mreža i ADSL pristupa putem bakrene parice postoji, ali samo na određenom geografskom području, odnosno samo tamo gdje je dostupan pristup putem kabelskih mreža, Agencija ističe kako je na maloprodajnoj razini utvrđivala zamjenjivost usluga ponajprije na temelju cijene i funkcionalnosti. Istina je da su ove dvije usluge zamjenjive samo na području gdje je dostupan pristup putem kabelskih mreža, međutim, prema mišljenju Agencije najvažnija dva kriterija pri utvrđivanju zamjenjivosti usluge na maloprodajnoj razini su cijena i funkcionalnost.

Nakon što je Agencija utvrdila koje su usluge zamjenjive na maloprodajnoj razini, a uzevši u obzir činjenicu da potražnja za veleprodajnim uslugama proizlazi iz potražnje za maloprodajnim uslugama, Agencija je krenula u utvrđivanje dimenzije tržišta na veleprodajnoj razini.

Na veleprodajnoj razini Agencija je ispitivala mogu li operatori koji pružaju uslugu širokopojsnog pristupa internetu za vlastite potrebe, pa tako i operatori koji pružaju navedenu uslugu putem kablenskog pristupa, konkurentskim pritiskom na maloprodajnoj razini utjecati na određivanje cijene usluge *bitstream* pristupa.

Isto tako, u dijelu 4.1.5. *Zamjenjivost na strani ponude*, Agencija je pokušala utvrditi hoće li operator, pa tako i operator koji nudi pristup putem kabelskih mreža, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, biti u mogućnosti replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a kako bi pružao uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Agencija je navela kako je, sukladno

Eksplanatornom memorandumu¹⁰⁰, praksa u dosadašnjim analizama tržišta pokazala da tamo gdje i postoji kabela mreža zemljopisna rasprostranjenost iste je ograničena te veleprodajni pristup tim mrežama ne predstavlja zamjensku uslugu veleprodajnim uslugama pristupa koje se temelje na DSL tehnologiji. Nadalje, operatori koji koriste uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa na temelju DSL tehnologije, u slučaju hipotetskog povećanja cijene navedene usluge, radi značajnih troškova prelaska na uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa putem kabelskih mreža, neće biti motivirani zamijeniti uslugu na temelju DSL tehnologije mogućom usporedivom uslugom veleprodajnog širokopojasnog pristupa putem kabelskih mreža. Stoga je Agencija zaključila da veleprodajni pristup putem kabelskih mreža, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, ne ulazi u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta.

Slijedom navedenog, Agencija je zaključila da ne postoji niti zamjenjivost na strani potražnje, s obzirom da operatori nemaju mogućnosti prijeći na uslugu nekog drugog operatora, niti zamjenjivost na strani ponude, odnosno da nitko neće u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a i ponuditi istovjetnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, pa tako ni kabelski operatori.

4.1.2.6. Pristup putem svjetlovodnih kabela

U dijelu u kojem Agencija navodi da će usluge širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodnih kabela biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama, H1 Telekom ističe kako se zamjenjivost ne smije gledati samo s aspekta tehnologije već i u odnosu na to tko može pružati takvu uslugu i koji je njegov tržišni udjel s uslugom koja je zamjenjiva.

Agencija napominje kako je pri utvrđivanju usluga koje ulaze u dimenziju mjerodavnog tržišta najprije potrebno na maloprodajnoj razini utvrditi koje usluge, prije svega s obzirom na njihovu cijenu i funkcionalnost, korisnici smatraju međusobno zamjenjivima. Nakon što je Agencija utvrdila koje su usluge zamjenjive na maloprodajnoj razini, Agencija je na veleprodajnoj razini razmatrala smatraju li se usluge koje se pružaju za vlastite potrebe zamjenskim uslugama važećoj veleprodajnoj usluzi, odnosno mogu li operatori koji pružaju uslugu za vlastite potrebe konkurentskim pritiskom na maloprodajnoj razini utjecati na određivanje cijene usluge određene veleprodajne usluge. Stoga, nije osnovana tvrdnja H1 Telekoma da je Agencija razmatrala zamjenjivost usluga samo s aspekta tehnologije.

4.1.3. Zaključak

H1 Telekom ističe kako treba dobro protumačiti termin svjetlovodni kabel u odnosu na bakrenu paricu, jer bakrena parica je sastavni dio bakrenog kabela, pa zašto će se vršiti pristup preko svjetlovodnih kabela (do jednog korisnika s više niti).

Agencija prihvaća prijedlog H1 Telekoma, te se u navedenom odlomku treća točka mijenja na način da glasi "pristupu putem svjetlovodnih niti". Isto je ispravljeno u cijelom dokumentu na mjestima gdje odgovara termin svjetlovodna nit.

¹⁰⁰ Str. 34

4.1.4.1. Zamjenjivost na strani potražnje – veleprodajna razina

4.1.4.1. Usluga *bitstream* pristupa internetu u skladu sa stajalištem ERG-a

Vezano uz komentar H1 Telekoma na kojim razinama (u kojim točkama) će HT morati omogućiti pristup, te koji pristup je operatorima prihvatljiv, Agencija ističe kako je odredila HT-u obvezu da trećoj strani pruži pristup usluzi *bitstream* pristupa obuhvaćen definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta, a što obuhvaća sve točke pristupa u skladu sa stajalištem ERG-a i to na principu tehnološke neutralnosti, odnosno neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti.

Stoga, Agencija smatra kako je promašen komentar H1 Telekoma u sažetku komentara na tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa kako je sasvim nepotrebno omogućiti više mogućih načina pristupne tehnologije za povezivanje jer će se u 100% slučajeva operatori međusobno povezati optikom. Naime, Agencija pod pristupnom tehnologijom nije podrazumijevala načine na koji će se operatori povezati s HT-om, već pristupnu tehnologiju/infrastrukturu na temelju koje HT svom krajnjem korisniku omogućuje pristup.

Isto tako, promašen je komentar H1 Telekoma da HT nije dobio izričitu obvezu vezano uz svjetlovodnu pristupnu mrežu ili VDSL pristupnu tehnologiju, s obzirom da je Agencija u dokumentu koji je bio predmet javne rasprave predložila da HT mora na razuman zahtjev objaviti standardnu ponudu veleprodajnog širokopojasnog pristupa za sve usluge obuhvaćene definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta, a što između ostalog obuhvaća i uslugu *bitstream* pristupa na temelju svjetlovodne niti¹⁰¹ i na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit (na temelju VDSL tehnologije).

Međutim, budući da je HT već krenuo s pilot projektom s ciljem testiranja svjetlovodne pristupne infrastrukture i pripadajućih mrežnih rješenja, te nastavno na najave HT-a o uvođenju infrastrukture temeljene na FttH/FttB rješenjima¹⁰² te priključenje oko 50.000 korisnika do kraja 2009. godine¹⁰³, Agencija je završnom dokumentu koji je sastavni dio odluke iz članka 56. stavka 2. ZEK-a, odredila HT-u rok do dana 01. siječnja 2010. godine do kojeg treba ponuditi odgovarajuću veleprodajnu ponudu za uslugu *bitstream* pristupa na IP razini na temelju FttH rješenja, a što je i određeno u okviru obveze transparentnosti. Isto tako, prije nego što objavi uvjete, cijene i rokove usluge *bitstream* pristupa na IP koja se temelji na FttH rješenju unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa razini, HT mora do dana 01. listopada 2009. godine dostaviti tehničko rješenje realizacije navedene usluge kako bi operatori korisnici mogli uvidjeti mogućnosti koje je HT predvidio u svojoj mreži i u skladu s time pripremiti svoju mrežu i uvjete za pružanje usluga putem usluge *bitstream* pristupa, te kako bi Agencija zajedno s HT-om i operatorima korisnicima mogla utvrditi jesu li navedeni tehnički uvjeti odgovarajući.

4.1.4.2. Važeća veleprodajna usluga širokopojasnog pristupa u Republici Hrvatskoj

Nastavno na komentar H1 Telekoma vezano uz različite cijene za različite pristupne brzine kako je cit: „*neisplativo za korisnika i nekonkurentno jer trošak za operatora korisnika prema*

¹⁰¹ Agencija je prihvatila prijedlog H1 telekoma da se termin svjetlovodni kabel zamijeni terminom svjetlovodna nit.

¹⁰² Potrebno je naglasiti kako je Agencija za potrebe ovog dokumenta pod FttH rješenjem smatrala i FttB rješenje, a što je i navela na str. 34. ovog dokumenta.

¹⁰³ Lider, 24.04.2009.

HT-u je isti bez obzira da li se radi o smanjenoj brzini ili istoj“, Agencija se očituje kako slijedi.

Prije svega, Agencija napominje da se u navedenom slučaju opisuje trenutno važeća veleprodajna usluga širokopojasnog pristupa internetu, a koja se sastoji od ADSL transport usluge i usluge ADSL pristupa. Brzine ADSL pristupa mogu biti iste ili različite od HT-ovih (ovisno o odluci operatora), ali nikako ne mogu biti veće od maksimalne brzine koju nudi HT u okviru svoje maloprodajne usluge ADSL pristupa.

Nadalje, Agencija ističe kako je u okviru regulatornih obveza predložena jedinstvena usluga *bitstream* pristupa, te je HT obvezan ponuditi jedinstvenu cijenu koja će sadržavati i brzinu i promet/prijenos podataka čime se logično nameće zaključak da će s višim pristupnim brzinama korisnik više koristiti kapacitete unutar jezgrene mreže. Nadalje, s obzirom da će veleprodajna cijena usluge *bitstream* pristupa biti utemeljena na metodi maloprodajna cijena minus te činjenicu da HT naplaćuje višu cijenu za veće pristupne brzine i svojim krajnjim korisnicima, iz navedenog proizlazi da će i veleprodajna cijena usluge *bitstream* pristupa će biti različita za različite pristupne brzine.

4.1.4.3. Usluga *bitstream* pristupa na drugim točkama pristupa kao zamjenska usluga usluzi *bitstream* pristupa na IP razini

Nastavno na komentar H1 Telekoma kako bi se usluga *bitstream* pristupa trebala temeljiti na xDSL tehnologiji putem lokalne petlje (ne ograničavati samo na ADSL i na bakrenu paricu), Agencija ističe kako je mjerodavno tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa odredila na način da isto, između ostalog, obuhvaća i uslugu *bitstream* pristupa koja podrazumijeva različite točke preuzimanja prometa između operatora koji pruža uslugu i operatora koji koristi navedenu uslugu (točka pristupa na IP razini, točka pristupa na Ethernet razini, točka pristupa na DSLAM-u/OLT-u ili odgovarajućoj točki) neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti.

Naime, uzimajući u obzir brzinu razvoja tržišta i veliki značaj širokopojasnog pristupa, Agencija je ocijenila da je izuzetno važno da operator ima mogućnost pristupa na različitim razinama mreže HT-a putem usluge *bitstream* pristupa, neovisno o tehnologiji u pristupnoj mreži, a imajući u vidu izvedivost pružanja predloženog pristupa s obzirom na raspoloživi kapacitet HT-a. Na navedeni način potiče se konkurencija i razvoj elektroničkih komunikacijskih usluga, a sve na dobrobit krajnjih korisnika.

4.1.4.4. Usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na naprednim tehničkim rješenjima u pristupnoj mreži kao zamjenska usluga usluzi *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice

4.1.4.4.1 Usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju

Nastavno na navode Agencije kako je u naredno vrijeme za očekivati da će operatori ulagati u pristupnu infrastrukturu, H1 Telekom ističe kako ulaganje u pristupnu infrastrukturu zahtjeva vrijeme i veći kapital, a koji je za vrijeme recesije teže dostupan i skup, te da konstatacija Agencije ne stoji, bar što se tiče alternativnih operatora.

Agencija se slaže da svako ulaganje, a posebice ono u pristupnu infrastrukturu, zahtjeva vrijeme i određeni kapital. Međutim, cilj Agencije je bio, uzevši u obzir tzv. *forward looking*

princip te princip tehnološke neutralnosti, utvrditi hoće li se zbog ulaganja u pristupnu infrastrukturu od strane bivšeg monopolista, u vremenskom razdoblju na koji se odnosi ova analiza, stvoriti potreba za nekom novom veleprodajnom uslugom, a koja će biti zamjenjiva postojećoj usluzi *bitstream* pristupa na temelju bakrene parice. Naime, kada bi Agencija utvrdila da neka usluga ne ulazi u dimenziju mjerodavnog tržišta, odnosno da nije zamjenska usluga postojećoj veleprodajnoj usluzi, Agencija ne bi mogla odrediti operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu regulatorne obveze vezano uz istu.

Iako trenutno ne postoji veleprodajna usluga *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju, Agencija je, uzevši u obzir tzv. *forward looking* princip, utvrdila kako bi u slučaju hipotetskog povećanja cijene usluge *bitstream* pristupa na temelju bakrene parice, kao i početka migracije HT-ovih krajnjih korisnika na usluge bazirane na novim tehničkim rješenjima, operatori korisnici navedene usluge bili zainteresirani zamijeniti navedenu uslugu uslugom *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju, s obzirom da bi na temelju navedene usluge mogli pružati kvalitetnije, brže i inovativne usluge, te na taj način biti konkurentni HT-u na maloprodajnoj razini.

Agencija dodatno napominje kako je temeljila analizu na principu tehnološke neutralnosti, te je smatrala izuzetno važnim da operator ima mogućnost pristupa krajnjem korisniku, neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji do tog krajnjeg korisnika na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit (FttCab) ili na temelju svjetlovodne niti, a samim time i da krajnji korisnik ima mogućnost izbora operatora.

Nadalje, H1 Telekom ističe kako usluga VDSL-a može biti zamjenska ADSL-u kod HT-a, ali ne kada to treba primijeniti i drugi operator. Međusobna zamjenjivost ne može biti, već VDSL može mijenjati ADSL, ali ne i obratno.

Nastavno na navedeni komentar, Agencija ističe kako je na maloprodajnoj razini najprije utvrđivala koje su usluge za krajnjeg korisnika međusobno zamjenjive, neovisno o tome koji ih operator pruža, a potom je utvrđivala mogu li operatori koji pružaju uslugu za vlastite potrebe stvoriti određeni konkurentski pritisak na HT, a što bi ga spriječilo u povećanju cijena veleprodajne usluge širokopojasnog pristupa internetu. Zaključak je Agencije da ne postoji takav konkurentski pritisak od strane operatora koji koriste vlastitu infrastrukturu, te da u dimenziju usluga ulazi samo usluga ADSL pristupa putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe.

Nadalje, Agencija se slaže s navodima H1 Telekoma da VDSL može mijenjati ADSL, ali ne i obratno. Stoga, Agencija ispravlja pogrešku u izražavanju da se usluge putem VDSL tehnologije i usluge putem ADSL tehnologije mogu smatrati zamjenskim uslugama, na način da ova tvrdnja glasi kako se usluge putem VDSL tehnologije mogu smatrati zamjenskim uslugama putem ADSL tehnologije.

Nastavno na navode Agencije kako će se putem usluge *bitstream* pristupa koja se temelji na FttCab rješenju pružati istovjetna usluga širokopojasnog pristupa internetu određenom krajnjem korisniku kao i putem usluge *bitstream* pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice, H1 ističe kako se ovakvim načinom razvoja mreže traže veća ulaganja od drugih operatora ili im se smanjuje tržišni potencijal jer novi ulični kabinet oduzima dio korisnika s MDF-a.

Agencija ističe kako u postojećoj situaciji ne može utjecati na odluke operatora da ulažu u svoju pristupnu infrastrukturu, i to između ostalog na način da koriste FttCab koncept kako bi krajnjim korisnicima koji imaju potrebe za većim pristupnim brzinama mogli pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu i pripadajućim sadržajima putem VDSL tehnologije.

Cilj Agencije je potaknuti ulaganja i modernizaciju pristupne mreže. Isto tako, cilj Agencije je omogućiti da drugi operatori budu u mogućnosti nastaviti pružati usluge na temelju postojećih veleprodajnih usluga, i to najmanje u vremenskom razdoblju na koji se odnosi ova analiza, te im pored toga omogućiti nove veleprodajne usluge koje se temelje na FttCab ili FttH rješenju, a kako bi mogli konkurirati operatoru sa značajnom tržišnom snagom pri pružanju širokopojasnog pristupa internetu i konvergentnih usluga. Stoga je Agencija predloženim regulatornim obvezama upravo išla u smjeru da HT ne može ukinuti već odobreni pristup te da mora ponuditi odgovarajuće veleprodajne usluge na temelju kojih putem vlastitog maloprodajnog dijela pruža usluge širokopojasnog pristupa internetu i konvergentne usluge.

Slijedom navedenog, pogrešni su navodi H1 Telekoma kako se ovakvim načinom razvoja mreže traže veća ulaganja od operatora. Agencija još jednom ističe kako u postojećoj situaciji ne može odrediti operatoru način na koji će on graditi svoju pristupnu mrežu, već mu može nametnuti obvezu da sukladno obvezi nediskriminacije pruža odgovarajuće veleprodajne usluge, a u svrhu omogućavanja održivog tržišnog natjecanja. Nadalje, s obzirom na komentar H1 Telekoma da se operatorima kroz FttCab koncept smanjuje tržišni potencijal jer novi ulični kabinet oduzima dio korisnika sa MDF-a, Agencija ističe kako je, kada je riječ o usluzi *bitstream* pristupa, tvrdnja H1 Telekoma točna samo u slučaju usluge *bitstream* pristupa na DSLAM-u. Naime u navedenom slučaju, DSLAM više neće biti instaliran u centrali već u vanjskom kabinetu ili drugoj odgovarajućoj točki, te će u tom slučaju operator korisnik imati smanjeni tržišni potencijal u odnosu na situaciju kada je DSLAM instaliran u lokalnoj centrali. Međutim, bitno je istaknuti da u slučaju točke pristupa na IP ili Ethernet razini, operator korisnik usluge *bitstream* pristupa i dalje može pristupiti istom broju korisnika neovisno na koji način HT osigurava pristup do tog krajnjeg korisnika - na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit (FttCab) ili pak na temelju svjetlovodne niti (FttH).

4.1.2.6. Zaključak o mjerodavnom tržištu u dimenziji usluga

Vezano uz zaključak Agencije da mjerodavno tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa, između ostalog, obuhvaća uslugu ADSL pristupa putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe, H1 Telekom ističe kako je potrebno obuhvatiti i ostale vrste pristupa koje HT pruža za vlastite potrebe do krajnjeg korisnika, a ne samo na temelju bakrene parice.

Agencija se slaže da je potrebno uzeti u obzir ostale vrste širokopojasnog pristupa koje HT pruža za vlastite potrebe, međutim, potrebno je uzeti u obzir samo one vrste pristupa koji ulaze u dimenziju mjerodavnog tržišta. Stoga je potrebno uzeti u obzir uslugu širokopojasnog pristupa na temelju FttCab koncepta koju HT pruža za vlastite potrebe i uslugu širokopojasnog pristupa na temelju FttH koncepta koju HT pruža za vlastite potrebe. Iako HT, u upitnicima dostavljenim za potrebe analize ovog mjerodavnog tržišta, nije dostavio podatak da pruža navedene vrste širokopojasnog pristupa do krajnjeg korisnika, Agencija smatra da je potrebno i u ovom slučaju, kao i za veleprodajne usluge, uzeti u obzir *forward looking* princip, te uključiti navedene vrste širokopojasnog pristupa koje HT pruža za vlastite potrebe. Stoga je u navedenom smislu potrebno dopuniti kako ovaj dokument, tako i dokument

„Analiza tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji“.

H1 ističe da ako je mjerodavno tržište nacionalni teritorij, onda treba omogućiti i nacionalni pristup do svih korisnika, a ne regionalni, s obzirom da se na taj način omogućava uz manja ulaganja operatora korisnika pokriti pristup do svih korisnika na cijelom području Republike Hrvatske.

Agencija prihvaća prijedlog H1 Telekoma da HT treba omogućiti nacionalni pristup do svih korisnika spajanjem na samo jednom širokopojasnom pristupnom području u svezi nacionalnog pružanja usluge pri čemu HT ima pravo na nadoknadu troška korištenog prijenosnog kapaciteta između dva širokopojasna područja. Nadalje, HT treba dana 01. siječnja 2010. godine u standardnu ponudu veleprodajnog širokopojasnog pristupa ugraditi uvjete, cijene i rokove vezano uz nacionalni pristup do svih korisnika spajanjem na samo jednom širokopojasnom pristupnom području.

Stoga je u tom smislu nadopunjen tekst ovog dokumenta.

6.4.1. Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa

Vezano uz navode Agencije da smatra kako bi HT, u odsustvu regulacije, mogao imati interes da operatorima ne ponudi veleprodajnu uslugu *bitstream* pristupa kao i povezanim sadržajima pod razumnim uvjetima, H1 Telekom postavlja pitanje smatra li se pod povezanim sadržajem MaxTV, te ako ne, da bi ga trebalo obuhvatiti.

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u, a kako stoji i u regulatornoj obvezi pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, obvezu da osigura poseban virtualni kanal za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge i poseban virtualni kanal za IPTV u svrhu pružanja IPTV-a, te da mora ponuditi razumne cijene navedenih usluga. Stoga je Agencija pod povezanim sadržajima smatrala posebne virtualne kanale, a ne samu uslugu MaxTV, s obzirom da smatra kako HT treba, u skladu s obvezom nediskriminacije, ponuditi posebne virtualne kanale kako bi se drugim operatorima omogućila distribucija vlastitog IPTV-a. Agencija smatra kako ne može HT-u nametnuti obvezu da pruža na veleprodajnoj razini uslugu MaxTV koja se pruža na temelju IPTV platforme HT-a, budući da se radi o sadržaju, dok je predmet analize ovog tržišta pristup mreži. Ono što HT mora omogućiti, u skladu s obvezom nediskriminacije, jesu posebni virtualni kanali, a kako bi operatori koji koriste uslugu *bitstream* pristupa mogli pružati vlastiti sadržaj putem vlastite platforme.

U slučaju da HT ne može osigurati posebne virtualne kanale, Agencija smatra da treba osigurati jednake uvjete i razinu kakvoće usluge za druge operatore kao što ih osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava, bez obzira na koji način će to učiniti (npr. nadogradnjom svojim mrežnih komponenata – proširenje usmjerivača i IP linkova; specificiranjem potrebnih tehničkih karakteristika pretplatničke opreme - modem, STB; razdvajanje prometa u virtualne LAN-ove prema tipu prometa). HT je navedene tehničke uvjete i cijene obvezan objaviti dana 01. siječnja 2010. godine. Stoga će Agencija u tom smislu dopuniti predmetni dokument.

6.4.2.1. Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija

Nastavno na navode Agencije u navedenom poglavlju kako smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa i vertikalno

integrirani operator, u odsustvu regulacije, operatorima koji koriste ili namjeravaju koristiti veleprodajnu uslugu *bitstream* pristupa mogao uskratiti važne informacije, H1 ističe kako HT treba osigurati uvid u sve podatke o dostupnosti i planovima širenja pristupa i to bez dodatnih troškova za operatore. Isto tako H1 Telekom ističe kako HT uskraćuje pravodobne i detaljne informacije o promjenama u mreži vezano uz gradnju HT-ove PON mreže jer operatori nemaju uvida gdje to HT radi i s kojim kapacitetima želi pokriti određeno područje.

Vezano uz navedeni komentar, Agencija je u dokumentu koji je bio predmet javne rasprave predložila određivanje obveze omogućavanja pristupa sustavima operativne potpore ili sličnim programskim sustavima nužnim za osiguravanje pravednoga tržišnog natjecanja u pružanju usluga. Naime, Agencija smatra da je HT-u potrebno nametnuti obvezu omogućavanja pristupa informacijama (kao što su otklon kvara, baza dostupnosti, podnošenje zahtjeva za uslugu u elektronskom obliku i praćenja istog, podnošenje zahtjeva za promjenu brzine, preseljenja, isključenja itd.) putem informacijskog sustava, te obvezu uspostave takvog sustava, te je isto HT-u odredila u okviru ovog dokumenta

Nadalje, Agencija je HT-u odredila regulatornu obvezu nediskriminacije te, u skladu s navedenom regulatornom obvezom, HT mora osigurati jednake uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge i pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava. Obvezom nediskriminacije će se osigurati da operatori imaju pravo na jednake uvjete usluge *bitstream* pristupa, jednake cijene, te na usluge i informacije iste kvalitete kao što ih HT omogućuje svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima. Na taj način moguće je osigurati da usluge i informacije moraju biti pružene drugim operatorima unutar definiranih rokova te u skladu sa standardima kvalitete, koji su jednaki onim uvjetima koje HT pruža svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima. Stoga, prilikom pružanja veleprodajne usluge *bitstream* pristupa ne bi smjelo doći do nerazumnih kašnjenja, grupiranja usluga ili sadržaja (osim ako postoje opravdani tehnički razlozi) te neopravdanih ugovornih uvjeta i rokova. Isto tako, Agencija je predložila da se HT obveže da pruža informacije o planiranim promjenama u mreži, kako bi operatori korisnici usluge *bitstream* pristupa bili u mogućnosti pravovremeno reagirati i prilagoditi se nastalim promjenama, a time i pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini. Stoga, Agencija smatra da je potrebno obvezati HT da obavještava operatore o planiranim promjenama u mreži najmanje godinu dana unaprijed od početka provedbe navedenih promjena.

U slučaju kada se radi o potpunom ukidanju postojeće pristupne mreže i prelasku na novu NGA mrežu, Agencija smatra da je potrebno osigurati već odobreni pristup ili osigurati odgovarajući zamjenski pristup kako bi se očuvala kontinuiranost pružanja usluge operatora te mogućnost operatora da se nastavi natjecati na tržištu i u NGA kontekstu, dakle bez obzira na promjene na postojećoj mrežnoj arhitekturi i tehnologijama pristupa krajnjem korisniku, osim ako se operatori međusobno dogovore o nekom obliku migracije. U slučaju da nema dogovora između operatora, Agencija smatra da je potrebno osigurati da HT nove operatore mora obavijestiti najmanje pet godina prije potpunog ukidanja postojeće pristupne mreže, a kako bi se ostavilo dovoljno vremena za operatora da isplanira alternativni pristup do svojeg korisnika. Agencija je u tom smislu nadopunila tekst ovog dokumenta, odnosno HT-u odredila navedenu obvezu.

7.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

Nastavno na navode Agencije kako smatra da je usluga *bitstream* pristupa na OLT-u iznimno važna, s obzirom da u slučaju PON arhitekture izdvajanje lokalne petlje, u vremenskom

razdoblju na koje se odnosi ova analiza, neće biti moguće, H1 Telekom postavlja pitanje cit: „znači li to da pristup krajnjem korisniku koji je spojen preko optičke parice neće biti moguć preko usluge *bitstream*, odnosno da taj pristup neće biti obavezan za HT da ga pruži ostalim operatorima?“

U navedenom slučaju, radi se o potpuno krivom shvaćanju H1 Telekoma, s obzirom da je Agencija predložila da se HT-u odredi obveza da trećoj strani pruži pristup usluzi *bitstream* pristupa obuhvaćen definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta, a koja se između ostalog temelji i na svjetlovodnoj niti. U ovom dijelu, Agencija samo dodatno ističe kako je izrazito važna usluga *bitstream* pristupa na OLT-u (u kojem slučaju se usluga *bitstream* pristupa temelji na svjetlovodnoj niti) budući da izdvajanje lokalne petlje, u vremenskom u razdoblju na koje se odnosi analiza, u slučaju PON arhitekture neće biti moguće. S obzirom da je Agencija zaključila na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi kako izdvajanje lokalne petlje na temelju FttH rješenja u slučaju PON arhitekture ne ulazi u dimenziju tržišta, a shodno tome ni HT nema obvezu davanja izdvojenog pristupa istom, Agencija naglašava kako je važna usluga *bitstream* pristupa na OLT-u. Naime, kod usluge *bitstream* pristupa na temelju svjetlovodne niti na OLT razini, operator korisnik se nalazi najbliže krajnjem korisniku u pristupnoj mreži kod usluge *bitstream* pristupa, pri čemu može najviše diferencirati vlastitu uslugu od usluge HT-a.

Pored usluge *bitstream* pristupa na temelju svjetlovodne niti na OLT razini, Agencija je odredila HT-u da trećoj strani pruži pristup usluzi *bitstream* pristupa na temelju svjetlovodne niti s točkom pristupa na IP razini i točkom pristupa na Ethernet razini.

Nastavno na prijedlog Agencije da HT mora omogućiti pristup određenim informacijama, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 8. ZEK-a, i to na način da omogući pristup operativnim IT sustavima podrške sukladno međunarodnim standardima, preko WEB sučelja s odgovarajućom sigurnosnom zaštitom putem kojeg je omogućen, s najviše 2-satnim periodom ažuriranja trenutnog statusa, H1 Telekom ističe kako je potrebno omogućiti i pristup statusu dostupnosti usluge do krajnjeg korisnika.

Agencija prihvaća prijedlog H1 Telekoma te na odgovarajući način dopunjuje navedeni odlomak.

Nadalje, nastavno na prijedlog Agencije u okviru obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, a vezano uz određivanje HT-u obveze objavljivanja pokazatelja (indikatora) učinkovitosti na tromjesečnoj osnovi ili na zahtjev Agencije kako bi se osigurala primjena nametnute osnovne razine SLA, H1 Telekom ističe kako bi pokazatelji učinkovitosti trebali biti prezentirani i operatoru korisniku za njegov dio i odnos prema prosjeku ostalih operatora korisnika, kao i odnos prema prosjeku HT-a za vlastite potrebe.

Agencija je u okviru obveze transparentnosti, odredila HT-u obvezu da Agenciji dostavlja detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti i to na tromjesečnoj razini ili po potrebi na zahtjev Agencije. Nadalje, Agenciji mora biti omogućen pristup sustavu/bazi podataka koji se koristi za računanje i pohranu glavnih pokazatelja učinkovitosti - KPI. Isto tako, Agencija je navela kako smatra da bi i drugi operatori trebali imati pristup KPI podacima vezanima za njihove aktivnosti putem WEB sučelja HT-a. Nadalje, Agencija smatra potrebnim HT-u odrediti obvezu objave pojedinačnih ili svih KPI vrijednosti na svojoj internet stranici u odgovarajućoj formi, a na temelju zahtjeva Agencije, pri čemu je potrebno voditi računa o povjerljivosti navedenih podataka. Nadalje, HT bi, za potrebe Agencije, trebao

dostaviti cjelokupno izvješće na tromjesečnoj razini zajedno s povjerljivim podacima, kako bi Agencija mogla pratiti i u slučaju potrebe spriječiti bilo kakvo diskriminirajuće ponašanje prema drugim operatorima.

7.1.3. Obveza transparentnosti

H1 Telekom smatra kako je potrebno definirati koje računovodstvene podatke HT mora učiniti javno dostupnima.

U poglavlju 7.1.3. *Obveza transparentnosti* namjera Agencije je bila navesti što Agencija, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, može odrediti operatoru sa značajnom tržišnom snagom u okviru obveze transparentnosti, a potom navesti što u okviru obveze transparentnosti Agencija predlaže odrediti operatoru sa značajnom tržišnom snagom, a što je Agencija i učinila u četvrtom odlomku poglavlja 7.1.3. dokumenta.

Vezano uz pružanje pristupnih vodova, H1 Telekom smatra kako je potrebno unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa omogućiti da cit: „...operator korisnik može sa svojim vodom doći do pristupne točke HT-a gdje će se spojiti na uslugu bitstream, a ne da to bude samo vod HT-a.“

Agencija smatra da je navedeni prijedlog H1 Telekoma osnovan. Naime, Agencija ne vidi opravdanost da operator korisnik usluge *bitstream* pristupa može pristupiti svakoj točki pristupa koju HT mora osigurati u okviru obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže samo putem pristupnog voda HT-a, ako može pristupiti vlastitim pristupnim vodom ili pristupnim vodom treće strane.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da HT, u okviru obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, isto treba ugraditi u standardnu ponudu veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu na način da za potrebe pristupa svakoj točki pristupa koju HT mora osigurati u okviru obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, operator korisnik i HT mogu sporazumjeti da operator korisnik pristupa istima preko vlastitih pristupnih vodova za koje je odgovoran operator korisnik.

Međutim, Agencija smatra da je i dalje potrebno da, pored navedene mogućnosti, HT treba osigurati pristupne vodove koji omogućavaju pristup svakoj točki pristupa koju HT mora osigurati u okviru obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže te prijenos podataka od određene priključne točke na lokaciji operatora prema točkama na širokopojasnom pristupnom čvoru, a kako je i navedeno u obvezi pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže.

Komentar vezan uz razuman zahtjev

U ovom dijelu, Agencija se očituje na sve komentare H1 Telekoma vezano korištenje termina „razuman zahtjev“. Naime, Agencija je u svom dokumentu navela kako su operatori sa značajnom tržišnom snagom ocjenjivanje razumnog zahtjeva obvezni „provoditi“ u skladu s predloženom obvezom nediskriminacije i tehničkim mogućnostima vlastite mreže.

Iz navedenog proizlazi kako će u navedenom slučaju HT morati ocijeniti smatra li se određeni zahtjev razumnim ili ne. U slučaju osporavanja razumnosti zahtjeva od strane HT-a, Agencija će, na zahtjev operatora, a u skladu s čankom 20. ZEK-a, odlučivati o razumnosti zahtjeva.

Nadalje, Agencija smatra da nije opravdano nalagati HT-u da ponudi uvjete, rokove i cijene na veleprodajnoj razini vezano za određene usluge, prije nego što postoji razuman zahtjev od strane drugih operatora. U suprotnom, HT bi se mogao dovesti u nepovoljan položaj da mora imati spremne veleprodajne uvjete, što mu iziskuje određene troškove, a da na kraju niti jedan operator nije zainteresiran za navedenu uslugu.

7.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

S obzirom da Agencija smatra da bi, u razdoblju dok se ne definiraju troškovno usmjerene cijene usluge veleprodajnog širokopojasnog pristupa, nadzor cijena usluge *bitstream* pristupa na temelju bakrene parice trebao biti postavljen na temelju metode maloprodajna cijena minus H1 Telekom postavlja pitanje znaju li se granice u kojima bi se kretao „minus“, navodeći da bi se isti trebao kretati između 45 i 50%.

Agencija je odredila da HT u određenom roku, ovisno o razini *bitstream* pristupa, mora sam ponuditi razumne cijene usluge *bitstream* pristupa na temelju bakrene parice na temelju metode maloprodajna cijena minus. Međutim, Agencija će, kako je već navela, u pregovorima s HT-om koristiti najbolju europsku praksu određivanja cijena prema navedenoj metodi i, u slučaju da HT ne uspije prikazati svoj prijedlog razumnim i opravdanim, uzeti u obzir iznose „postotka X“ u zemljama Europske unije u kojima se nadzor cijena provodi metodom maloprodajna cijena minus.

a) Usluga bitstream pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice

S obzirom na prijedlog Agencije da je HT obvezan iznos „postotka X“ i metodologiju izračuna „postotka X“ vezano uz određivanje cijena na temelju metode maloprodajna cijena minus za uslugu *bitstream* pristupa na temelju bakrene parice dostaviti Agenciji 15 dana prije objave navedenih cijena unutar standardne ponude, uz detaljno obrazloženje i opravdanje, H1 Telekom postavlja pitanje odnosi li se i postotak X na dodatne usluge kao što je IPTV, VoIP.

Agencija još jednom ističe kako HT neće biti obvezan nuditi veleprodajno svoju IPTV ili VoIP uslugu, već je obvezan osigurati poseban virtualni kanal za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge i poseban virtualni kanal za IPTV u svrhu pružanja IPTV-a. U skladu s time, HT je obvezan do dana 01. siječnja 2010. godine unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ugraditi razumne cijene usluge posebnog virtualnog kanala za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge i razumne cijene usluge posebnog virtualnog kanala za IPTV u svrhu pružanja IPTV-a.

U slučaju da HT ne može osigurati posebne virtualne kanale, Agencija smatra da treba osigurati jednake uvjete i razinu kakvoće usluge za druge operatore kao što ih osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava, bez obzira na koji način će to učiniti (npr. nadogradnjom svojim mrežnih komponenata – proširenje usmjerivača i IP linkova; specificiranjem potrebnih tehničkih karakteristika pretplatničke opreme - modem, STB; razdvajanje prometa u virtualne LAN-ove prema tipu prometa). HT je navedene tehničke uvjete i cijene obvezan objaviti da dana 01. siječnja 2010. godine.

HT je obvezan dostaviti Agenciji navedene cijene najkasnije do 1. studenog 2009. godine, a prije objave istih unutar standardne ponude, uz detaljno obrazloženje i opravdanje ponuđenih cijena. U slučaju da HT ne uspije prikazati svoj prijedlog razumnim i ukoliko Agencija bude

smatrala da se prijedlogom HT-a neće moći spriječiti iskorištavanje značajne tržišne snage, Agencija može u posebnom upravnom postupku utjecati na izmjene navedenih cijena.

7.1.5. Obveza računovodstvenog razdvajanja

S obzirom na komentar H1 Telekom predlaže li ili nalaže Agencija obvezu računovodstvenog razdvajanja, Agencija ističe kako je smisao dokumenta koji je bio predmet javne rasprave bio prijedlog regulatornih obveza s obzirom da je isti bio sastavni dio prijedloga odluke te kao takav i predmetom javne rasprave. Naime, Agencija nije htjela u dokumentu koji je predmet javne rasprave koristiti termine kao što je npr. *Agencija određuje HT-u obvezu*, s obzirom da će ista biti određena tek kada Vijeće Agencije tako odluči. U konačnom tekstu dokumenta koji je sastavni dio odluke iz članka 56. stavka 2. ZEK-a, HT-u su regulatorne obveze određene.

8.2.4. Odgovori na komentare OT-Optima Telekoma

Optima je iznijela zajedničke komentare koji se odnose na analizu tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi i veleprodajnog širokopojasnog pristupa, stoga su isti ugrađeni u oba dokumenta koji se odnose na navedena mjerodavna tržišta, osim dijelova koji su izričito vezani uz pojedino tržište.

Optima ističe da iako se regulatorne obveze određuju ovisno o stanju na pojedinim mjerodavnim tržištima, one ne bi smjele biti orijentirane samo na regulaciju pojedinog tržišta, već tržišta u cjelini. U tom smislu sve regulatorne obveze bi trebale biti uravnotežene kako bi bili ostvareni ciljevi postavljeni u regulaciji tržišta.

Agencija prije nego što odredi regulatorne obveze mora utvrditi prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu i to na način da utvrdi postojeće prepreke na tržištu i predvidi koje bi se prepreke mogle dogoditi u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem je utvrdila da postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Isto tako, Agencija mora osigurati propisivanje samo onih regulatornih obveza koje su potrebne za rješavanje utvrđenih problema na tržištu što Agencija nije niti propustila učiniti. Slijedom navedenog, nije razvidno što Optima smatra spornim pri određivanju regulatornih obveza budući da je Agencija po načelu razmjernosti i opravdanosti odredila regulatorne obveze kojima rješava postojeće probleme, kao i probleme koji bi se, s obzirom na postojeću situaciju na tržištu mogli pojaviti, odnosno pojave, koje bi, svaka na svoj način, usporile ili u potpunosti zakočile daljnji razvoj tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj.

Dakle, kako je vidljivo iz dokumenta analize, nabrojanje mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja nije rezultiralo nametanjem svih mogućih regulatornih obveza što upućuje na zaključak da je Agencija ipak u potpunosti uzela u obzir stvarno činjenično stanje na mjerodavnom tržištu u RH i na osnovu prepoznatih problema odredila regulatorne obveze, a što je sve u skladu s pravnom osnovom, točnije s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Slijedom svega navedenog, Agencija navode Optime smatra neutemeljenima te upućuje istu na poglavlje 6.4. dokumenta u kojem je sve detaljno i objasnila.

Nadalje, Optima navodi, cit. „*Smatramo da bi nakon donesenih zaključaka za svako pojedino tržište HAKOM trebao napraviti analizu svih regulatornih obveza i objaviti u kojem dijelu i s kojim konkretno mjerama smatra da potiče ulaganje, u kojem dijelu i s kojim mjerama smatra*

opravdanim štiti izvršene investicije svakog od operatora, uključujući i HT, s kojim mjerama smatra da poduzima dovoljno u poticanju tržišnog natjecanja.“ Kako je već istaknuto, Agencija je pri određivanju regulatornih obveza postupala sukladno zakonskim obvezama. Uzimajući navedeno u obzir Agencija ne vidi nikakvu svrhu niti smisao Optiminih zahtjeva. Prije svega, s obzirom da Agencija u provedbi postupaka analize tržišta, u skladu sa člankom 52. stavkom 4. ZEK-a, mora osobito voditi računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage te uzeti u obzir postojeće stanje na domaćem tržištu elektroničkih komunikacija, što je Agencija i učinila, dvojbeno je pravna utemeljenost Optiminih prigovora. Tim više, isti su neosnovani, budući da je Agencija provela detaljnu i sveobuhvatnu analizu kako to propisuje ZEK, odnosno, detaljno analizirala tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi i veleprodajnog širokopojasnog pristupa. Isto tako, Agencija je u ovom postupku analiza tržišta vodila računa o daljnjoj dinamici razvoja tržišta.

4. Određivanje mjerodavnog tržišta

Optima navodi kako Agencija, u ovom i ostalim dokumentima, radi pogrešku u shvaćanju potencijalne konkurencije. Naime, Agencija na str. 13. dokumenta objašnjava razliku između potencijalne konkurencije i zamjenjivosti na strani ponude. Optima ističe kako razlika između potencijalnog konkurenta i aktivnog operatora na tržištu mora postojati, ali da se reguliranje te razlike ne bi smjelo temeljiti na tome da se postojeći operatori ne izlažu dodatnim troškovima, kojima se izlažu potencijalni operatori.

Prije svega, s obzirom da Agencija u provedbi postupaka analize tržišta, u skladu s člankom 52. stavkom 4. ZEK-a, mora osobito voditi računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage, Agencija je obrazloženje odnosno smisao razlike potencijalne konkurencije i zamjenjivosti na strani ponude preuzela iz članka 2.2. „Glavni kriteriji za određivanje mjerodavnog tržišta“ Smjernica Europske komisije.

Pored navedenog, Agencija želi ukazati na pogrešno tumačenje zamjenjivosti na strani ponude od strane Optime, budući da Optima povezuje zamjenjivost na strani ponude s aktivnim operatorom na tržištu. Naime, Agencija ni u jednom dijelu nije povezala zamjenjivost na strani ponude s operatorima koji djeluju na tržištu, već je nastojala utvrditi postoje li takvi pritisci od strane konkurencije, da u slučaju hipotetskog porasta cijene u odnosu na koju se zamjenjivost utvrđuje, tu uslugu ili istovjetnu uslugu počne pružati netko drugi bez značajnih dodatnih troškova. Kada bi postojala mogućnost da netko pruži istovjetnu uslugu bez značajnih dodatnih troškova i to u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, onda bi postojala zamjenjivost na strani ponude.

4.1.1. Maloprodajno tržište širokopojasnog pristupa internetu

Optima ističe kako predmet analize nisu bile usmjerene veze (MW - mikrovalne antene) koje se ponekad koriste za pristup određenim korisnicima. Optima smatra kako bi trebalo analizirati učinke koje bi makar i hipotetski mogle proizvesti nove tehnologije koje jesu u uporabi, ali se slabije koriste, jer je moguće da će njihov značaj u naredne tri godine biti veći.

Agencija se slaže s mišljenjem Optime kako je potrebno razmotriti utjecaj tehnologija koje su možda trenutno u slabijoj mjeri zastupljene, ali koje mogu imati značajnog utjecaja u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza. Agencija nije uzimala u obzir pristup putem

usmjerenih veza (mikrovalnih antena) budući da niti jedan operator u upitniku nije izričito naveo kako pruža pristup krajnjem korisniku putem usmjerenih veza. Slijedom navedenog, Agencija nije razmatrala navedenu vrstu pristupa u okviru svoje analize. Međutim, Agencija će pratiti razvoj navedene usluge i njezin utjecaj na tržište širokopojasnog pristupa internetu te po potrebi napraviti novu analizu tržišta i u vremenskom razdoblju koje je kraće od tri godine.

4.1.2.4. Pristup putem kabelskih mreža

Vežano uz pristup putem kabelskih mreža Optima ističe kako operatori, da bi nudili uslugu putem bakrene parice, moraju koristiti veleprodajnu uslugu HT-a i osim toga tu imaju i najveći interes, s obzirom da HT jedini s izgrađenom infrastrukturom pokriva teritorij Republike Hrvatske. Za razliku od njega, kabelski operatori, iako u posljednje vrijeme s ulaganjima u svoju mrežu ulaze i u tržište govorne usluge, s izgrađenosti svoje mreže niti približno ne pokrivaju teritorij Hrvatske. Nadalje, s obzirom da je Agencija utvrdila kao zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta nacionalni teritorij, Optima smatra da se potencijal i mogućnost da operatori koriste infrastrukturu i drugih operatora, kao i mogućnost kabelskih operatora da nude svoje usluge, može promatrati samo na nacionalnoj razini.

Prije svega, važno je istaknuti kako je Agencija utvrdila da je pristup putem kabelskih mreža, na temelju cijene i funkcionalnosti usluga, zamjenska usluga ADSL pristupu putem bakrene parice na maloprodajnoj razini, a ne na veleprodajnoj razini, kako to u komentarima zaključuje Optima.

Agencija je u svom dokumentu u dijelu 4.1.3.4. *Usluga širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji* istaknula kako smatra da operatori koji pružaju uslugu širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe ne mogu konkurentskim pritiskom na maloprodajnoj razini utjecati na određivanje cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji odnosno da ne postoji takav konkurentski pritisak koji bi onemogućio bivšeg monopolista u namjeri da, u odsustvu regulacije usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, povisi cijenu navedene usluge pristupa od 5 do 10%, s obzirom da operatori nemaju mogućnosti preći na uslugu nekog drugog operatora.

Isto tako, u dijelu 4.1.4. *Zamjenjivost na strani ponude*, Agencija navodi kako smatra da u slučaju hipotetskog povećanja cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji niti jedan operator neće biti u mogućnosti, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a kako bi pružao uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, radi visokih troškova izgradnje vlastite pristupne infrastrukture od kojih je većina nenadoknadiva.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da je dovoljno jasno naglasila kako ne postoji niti zamjenjivost na strani potražnje, s obzirom da operatori nemaju mogućnosti prijeći na uslugu nekog drugog operatora, niti zamjenjivost na strani ponude, odnosno da nitko neće u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a i ponuditi istovjetnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, pa tako ni kabelski operatori.

7.1.2. i 7.1.3. Obveza transparentnosti i obveza nediskriminacije

Optima ističe kako će se obveza transparentnosti i obveza nediskriminacije moći u cijelosti ostvariti tek kada se osigura jednako postupanje prema operatorima u pogledu korištenja DTK što je u uskoj vezi s regulacijom pristupa telekomunikacijskoj infrastrukturi. Svi operatori

nemaju reguliran status korištenja DTK na isti način i pod istim uvjetima, zbog čega svatko ima svoje probleme. Naime, s obzirom na novu regulaciju predviđenu ZEK-om i promjenama koje unosi, Optima smatra kako bi Agencija prije konačnog određenja svih regulatornih obveza morala riješiti problem/status DTK.

Agencija je u potpunosti ispunila sve obveze u vezi određivanja pravila zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme (što uključuje i rješavanje problema/statusa DTK). Najvažnije obveze Agencije su bile donošenje Pravilnika o načinu i uvjetima pristupa i zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme (NN 154/08) i Pravilnika o potvrdi i naknadi za pravo puta (NN 31/09).

Stoga Agencija smatra da nema prijepornih pitanja oko DTK, ali se slaže da je za provođenje novih odredbi iz ZEK-a potrebno da iste zažive. Slijedom navedenog Agencija planira održavanje radionica gdje bi se prezentirale i objasnile odredbe i pravila vezana uz zajedničko korištenje i prava vezana za „pravo puta“.

Agencija opetovano objašnjava odredbe ZEK-a, koje jasno određuju da infrastrukturni operatori moraju omogućiti operatorima korisnicima, uz naknadu i na temelju sklopljenog ugovora, pristup i zajedničko korištenje svoje elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme. Pri tome infrastrukturni operatori moraju rješavati zahtjeve operatora korisnika prema redoslijedu zaprimanja. Agencija je nakon donošenja spomenutih pravilnika bitno smanjila svoj angažman u rješavanju sporova te je broj žalbi prema Agenciji sveden na minimum. S obzirom da Optima navodi da ima saznanja o diskriminirajućem ponašanju infrastrukturnih operatora odnosno da postoje razlike u načinu korištenja DTK od strane operatora korisnika, potrebno je Agenciji dostaviti navedene podatke iz kojih bi se moglo zaključiti da je potrebno poduzeti određene mjere u nadležnosti Agencije protiv svih koji rade i postupaju na nedozvoljene načine.

Optima ističe vezano uz instrumente osiguranja plaćanja kako su isti bili donekle opravdani u vrijeme otvaranja tržišta, dok danas samo predstavljaju jačanje ionako jake pregovaračke pozicije HT-a, te da se HT i svi ostali SMP operatori nalaze se u povoljnijoj situaciji od svih ostalih sudionika na tržištu jer imaju osnovu potraživati instrumente osiguranja, dok ostali operatori svoja potraživanja mogu osiguravati samo tijekom pregovora.

Agencija ističe kako trenutno u Standardnoj ponudi HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji stoji: *„Ukoliko je Operator korisnik u razdoblju od godinu dana od dana sklapanja Ugovora o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji redovito podmirivao sve svoje obveze plaćanja za Usluge koje T-Com pruža temeljem tog Ugovora, nakon tog razdoblja obveza na dostavu određenog instrumenta osiguranja plaćanja neće se primjenjivati na Operatora korisnika.“* Agencija smatra opravdanim da se pri sklapanju ugovora o veleprodajnoj usluzi ugovori određeni instrument osiguranja plaćanja u skladu s odredbama Pravilnika o standardnim ponudama, a da po proteku jedne godine, ukoliko je operator korisnik uredno podmirivao svoje obveze, nije potrebno nametati operatoru korisniku obvezu da i dalje dostavlja instrumente osiguranja plaćanja iz razloga što se time otvara mogućnost neravnopravnog odnosa među operatorima.

Dodatno, a s ciljem harmoniziranja standardnih ponuda koje su obvezni objaviti operatori koji na mjerodavnim tržištima imaju status operatora sa značajnom tržišnom snagom te kako bi se omogućili transparentni uvjeti poslovanja operatora sa značajnom tržišnom snagom i operatora korisnika standardne ponude, odnosno kako bi se onemogućilo HT da iskorištava

svoj položaj operatora sa značajnom tržišnom snagom, potrebno je definirati jednaki rok nakon kojeg će se ukinuti obveza dostavljanja instrumenata osiguranja plaćanja od strane operatora te je isti potrebno ugraditi u pripadajuće standardne ponude. Stoga je Agencija u predmetnom smislu nadopunila tekst ovog dokumenta u okviru obveze transparentnosti.

7.1.6. Ostale regulatorne obveze

Tvrđnja Optime da je neutemeljen zaključak Agencije u svezi neodređivanja regulatorne obveze/mjere kojom bi se reguliralo neopravdano korištenje informacija, u potpunosti je promašena. Stajalište Optime da zakonska odredba, točnije članak 66. stavak 5. ZEK-a, nije valjana odnosno dovoljna osnova za postupanje operatora s podacima koje su prikupili pri pregovaranju/ugovaranju pristupa i međupovezivanja protivna je osnovnim načelima zakonodavstva. Iz ovakvog stajališta ostaje upitno što to Optima smatra „jačim“ pravnim sredstvom regulacije od zakona i podzakonskih propisa. Naime, navedena odredba prisilne je naravi stoga nepostupanje po njoj predviđa i prekršajnu odgovornost, tj. smatra se teškom povredom ZEK-a, te je za isto zapriječena novčana kazna u iznosu od 100.000,00 kuna do 1.000.000,00 kuna za pravnu osobu, kao i 20.000,00 kuna do 100.000,00 kuna za odgovornu osobu u toj pravnoj osobi.

8.2.5. Komentari Agencije

Agencija je omaškom propustila u dokument koji je bio predmetom javne rasprave odrediti da HT treba dostaviti Agenciji ugovore sklopljene na temelju standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa u roku od 15 dana od dana sklapanja istih, a što je bilo predloženo u okviru obveze nediskriminacije operatorima sa značajnom tržišnom snagom u ostalim dokumentima analize tržišta koji su bili predmetom javne rasprave¹⁰⁴. Naime, navedeno je potrebno kako bi Agencija bila u mogućnosti provjeriti poštuje li operator sa značajnom tržišnom snagom obvezu nediskriminacije. U slučaju nepoštivanja prethodno spomenute obveze, a na temelju obveze dostave ugovora, Agencija bi bila u mogućnosti pravovremeno reagirati. Slijedom navedenog, s obzirom da Agencija ne vidi razloga da navedena obveza ne bude određena operatoru sa značajnom tržišnom snagom i na ovom tržištu, te uzevši u obzir činjenicu da niti jedan sudionik javne rasprave nije dao komentare na navedenu obvezu na ostalim mjerodavnim tržištima, Agencija će u predmetnom smislu, u okviru obveze nediskriminacije, nadopuniti navedeni tekst.

¹⁰⁴ Osim u dokumentu analize veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji gdje će navedeno također biti dodano.